

Szépirodalom

Király László versei	7
Vári Attila: Zsuzsanna és a vénék	13
Falusi Márton: Orpheusz és	26
Podolszky Zsolt: A hírlapíró és a halál (<i>háromnegyedes dolgozat</i>)	30
Székelyhidi Zsolt versei	47
Juhász Tibor: Az iráni hercegnő	49
Főcze Kornélia versei	52
Kenéz Ferenc rövidprózái	55

DIÁKPÁLYÁZAT 2017

Fekete Vince: Szerelem, szerelem..., avagy a szupermost generáció és az irodalom – 3.	63
Finta Klára-Enikő: Kiadó	65
Voloncs Attila: Hőesés	71
Kassay Anna: Lebegés	80
Cseke Tamás: Nyitány	85
Laczkó Emőke: Apró szerelmek	90

Varázsszem

Beretvás Gábor: Elvisznek engemet jóarcú emberek (Hajdu Szabolcsék <i>Kanzoli</i> című filmjéről)	95
--	----

Irattár

Mihály János: Boszorkányok, bűbájosok Udvarhelyszéken a XVII. század első felében	103
--	-----

Ujjlenyomat

Lőrinczi Dénes: Háború és béke Hadnagy Gyula életében	125
---	-----

<i>Nyelvbúvár</i>	
Czakó Gábor: Ősi nyelv- és lélekemlékek	136
<i>Aranyág</i>	
Dr. Balázs Lajos: Az énlaki közművelődés és műkedvelő színhátság 100. évfordulójáról, 46 évvel később	145
<i>Disputa</i>	
Markó Béla: Tradíció vagy modernizáció? (<i>avagy: katalán rögeszmém</i>)	151
<i>Szemle</i>	
Tamás Dénes és Borcsa János Vida Gábor <i>Egy dadogás története</i> című kötetéről	157
Adorjáni Anna: Név nélkül (Kiss Tibor Noé: <i>Inkognitó</i>)	165
Halász Péter: „Ma már nem szégyen bukovinai székelnek lenni” (Kóka Rozália: <i>Bukovina, Bukovina... Utam végén</i> <i>visszanézek</i>)	169
Olvasólámpa (Tar Sándor, Oliver Sachs könyvéről, illetve a <i>Karunga, a holtak ura</i> című antológiáról)	176
Előfizetők listája	181
Székelyföld-pályázat 2018	194

E lapszámunkat
Fekete Miklós munkáival illusztráltuk.

Fekete K.
2011

Új totem

SZERKESZTŐSÉG:

FŐSZERKESZTŐ: Lövétei Lázár László (llovetei@yahoo.com)
FŐSZERKESZTŐ-HELYETTES: Fekete Vince (feketevince@gmail.com)
SZERKESZTŐK: György Attila (gyorgyattila@hr.astral.ro)
Mirk Szidónia-Kata (mirksz@yahoo.com)
Molnár Vilmos (urbsic@yahoo.com)
SZERKESZTŐSÉGI TITKÁR: Bodor Zsolt (bodorazsolt@gmail.com)
KORREKTOR: Ferencz S. Csilla (achilla76@gmail.com)
GRAFIKAI SZERKESZTŐ: Lestyán Csaba (lestyancsaba@yahoo.com)
ÜGYVEZETŐ: Antal Margit (margital57@yahoo.com)
TITKÁRNÓ: Simon Ildikó (ildiko.simon@ymail.com)
KÖNYVELŐ: Balázs Sarolta (balázssarolta13@gmail.com)

KÜLSŐ MUNKATÁRSAK: Bogdán László, Farkas Árpád, Lakatos Mihály,
Lőrincz György, Nagy Koppány Zsolt,
Tánczos Vilmos, Zsigmond Andrea

TÖRDELŐ: Botár Emőke – Pro-Print

ALAPÍTÓ-FŐSZERKESZTŐ: Ferenczes István (1997–2010)

KIADÓ: Hargita Megye Tanácsa
Hargita Kiadóhivatal
Székelyföld Alapítvány

FELELŐS KIADÓ: Borboly Csaba,
Hargita Megye Tanácsának elnöke

NYOMTA: Alutus Nyomda, Csíkszereda
FELELŐS VEZETŐ: Hajdú Áron igazgató

ISSN 1453-3871

ELÉRHETŐSÉGEINK:

Postacím: 530170 Csíkszereda, Tudor Vladimirescu u. 5. sz. P. O. Box: 149.

Telefonszámok: 0266–311 775, 0266–311 026 (fax), 0746–195 413

E-mail cím: szekelyfold@hargitamegye.ro

Honlap: www.hargitakiado.ro

ELŐFIZETÉSI DÍJ:

Belföldieknek: negyed évre 15,00 lej, fél évre 30,00 lej, egy évre 60,00 lej.

Külföldieknek: negyed évre 22,50 lej (1500 Ft, 7 EUR), fél évre 45,00 lej (3000 Ft, 14 EUR), egy évre 90,00 lej (6000 Ft, 28 EUR).

Belföldi előfizetőinktől a díjat kérjük postai utalványon, a következő címre küldeni:
Simon Ildikó la Editura Harghita, P.O. Box: 149.

Külföldi előfizetőinknek a folyóirat árához hozzászámítjuk a postaköltséget is.

Folyószámláink: RO10 RNCB 0152 0423 6585 0001/RON

RO53 RNCB 0152 0423 6585 0003/EUR

RO26 RNCB 0152 0423 6585 0004/HUF

Fundația Székelyföld, Banca Comercială Română M-Ciuc, Sucursala Harghita

SWIFTCOD: RNCBROBU

Király László
HÖLGYEK! URAK!

Legelső traktátusom lényege/magva:
az idegbeteg diktátorok és a
szifiliszes pártvezérek kora/százada.

Melyben azt daloltuk térdig-sárban,
hogy *Mint a mókus fenn a fán,*
meg: *Hős tűz a szemekben, vesszen az ellen!* –
és *Megelőzzük a percet, az órát...*

Addig kezdtük-végeztük lángvörösén, míg
Incze Pista bá is megtanulta Csíkfalván;
de legrosszabb esetben is:
tette magát, részegen.
Szóval, amíg ki nem szállt taknyos fejünkből
a *Mennydörög az ágyú, csattog a kard.*

Felejtettünk sokat és lelkesen, e földön.
Csak a szénapadláson, odafönn
bújt egy-egy lobogó, rongyzsákba burkolózva,
évekig hallgatva a dühbe recsegő
diófa biztatását: – Kitartás!

Hű szelek őrzik a szablyasuhogást, míg
a kard maga szundít félálomban. Vár.
Századokig tudnak várakozni ezek.
És nem térdelnek enyészet elé. – –

Noshát, e kettő:
a dal meg a kard
első találkozásunk lényege/magva.

Hozzászólás?

Ha nincs – köszönöm.

OTTHONI. IDILL

Végső soron,
és teljes mélységében,
felfoghatatlan,
hogy azok után
és ezek után
még mindig fölkel a Nap.

Gerléink hajnali hangversenye
igyekszik feledtetni
az örök, állandó hangzavart.

Halottaim – egyre messzebb.
De Király Zoltán kardvirágot ültet,
s a tűzliliom hűsége is
tanítható lenne.

Mályva, orgona, aranyeső.
Marci, bölcs mókusunk, félelem nélkül
diót lakomáz. Cókmók, a házi süni, kivel
naponta tanuljuk egymást,
mint elszánt könyvbolond,
böngészi udvar és kiskert
szárazlevél lapjait.

Időnként ül az ember, hallgatagon,
egy történelmi lépcső izzó kőlapjain,
saját háza előtt, és
megsimogatna valakit.

Agyonlőtt Tigris-kutyánk emléke-lelke
úgysem hagyja enyészni a múlt időt,
ötven év után is visszajár,
míg az ősök haragos szelleme
mind mélyebbre rejtezik a házfalakba...

O tempora!... – Csupa idill.
Lehetséges, Uram,
hogy még mindig van otthonunk?!
És valaki még mindig közeleg az úton...?

ELLENŐRZŐ DOLGOZAT

*Várad B. László írónak – a „Piros”-nak odaáttra
Grüße aus Frankfurt/Main*

1980. október 10.

Kedves Mester!

*Mindig is gondolkoztam rajta, hogy én miért nem
lettem forradalmár; de hátha csak kocaforradalmár
lett volna belőlem. És mire a nehezen agyonverhetők
szomorúsága végleg megüli majd szívemet, és már
csak rángó nyelvvel integetek a libegő bugyik után...
...Ó, mester, a mazuri darvak szállodám felett húz-
nak délre; hát ember az olyan, aki felteszi a kérdést
és van pofája meg is válaszolni? Bizony az...*

*Az Ön frankfurti könyvvásáraon ólálkodó híve
A Piros*

I.
A legnagyobb, leghíresebb,
legvérfagyasztóbb forradalmárok a
Jézus Krisztus születése utáni 20-ik
évszázadban éltek, mert a rendezők
akkor kezdtek mindenfélét
forradalomnak nevezni.

II.
Forradalmak azelőtt is előfordultak,
de akkor még a nép egyszerű fiai,

elnyomott munkások és kizsákmányolt
dolgozó parasztok,
nem tudhatták, hogy mi az.

III.

A legbátrabb forradalmárok elszántak és
szegények voltak, általában, majdnem
mind – és ennélfogva becsületesek.
Ebből lett elegük hirtelen.
Okosak is voltak, egytől-egyig!

IV.

Vezérek szikrázó szava
csóvát vetett a nyomorba száradt világra.
Ők maguk kidobálták a gazdagok
jogtalanul szerzett cifra bútorait
az utcára, barikádnak.
És a villamosokat.
Szerették a népet.

V.

Lerombolták az egészségtelen, dohos
börtönöket, hogy soha többé ne lehessen
bezárni minket igazságtalanul!
Legeslegvégül elhatározták, hogy
lerombolnak mindent, s építenek újat.
Levágatták a hajukat.
Vagy megnövesztették.
Levágatták egymás fejét.
Sokat énekeltek.

VI.

Minden, amit építettek a népnek –
mostanában kezd leomlani, mert mi már
a 21-ik században élünk,
Krisztus után.

A HACSEK ADOLF FEDŐNEVŰ EMBER

Üldöző álmoktól ronggyá gyötört,
idők rézmoszarában apróra tört,
porrá zúzott szívvel tudatom:

Soha nem lazuló szorongással és
türelem nélkül viselt tevékenység után,
minden folyó év, hó minden napján, percén
távozom az élő élők sorából.

Emlékem poharas asztaloknál,
gyanútlan beszélgetésekben,
szép, jó, naiv s hű férfiak között –
örökké élni fog.

Feledhetetlen és vissza-visszajáró
szavaimat ezrek idézik majd.
Vagy csak egynéhányan, de azok ezerszer.

Fejfámon ez lesz/van:
*Beteljesül minden rémálom és
mindenkor s – hol készületlen talál*

Temetésemről később intézkedem.

Nemsokára verset írnak rólam.

AZ „ARANYKOR” RAGÁLYAI

Elkapott bennünket
a fertőző egészség!
(Elkaptuk, végső védekezésül,
a fertőző egészséget.)

Rohantunk, bukdácsoltunk megszállottként.
Szeretőink semmit sem értettek.
Vagy nagyon is jól értettek mindent.
És halálra váltak:
- Nem erről volt szó! Soha erről...!
Nyakunkra hág a végzet.

Mért nem lehet úgy, hogy odakint is
legyetek - de idebent is?!
Halálra mar bennünket a rémület.
Mért kell éjt nappá téve félténünk
a *tudjátok-miteket?! Amiről* esküvel
hazudtátok, hogy csak a mienk.
Uram, ha a mienk - legyen úgy!

Vágjátok egymást téren-mezőn, míg
meg nem vesz egy szálíg az isten szele!
De *azt* tessék épen itthon hagyni - *Nekünk!*

A múlt csak múlt.
De a jövő - jövő.

Táncoltassátok vérpadra
konok fejetek - dicsőség-füstért!
Illesszétok bitóhurokba nyakatok -
megköszöni majd egy tűnő haza.
Ám amit nekünk ígértetek -
ne merjétek magatokkal vinni!
Megfullasztjuk minden álmatok!

Csatára.....Fel!

Vári Attila
ZSUZSANNA ÉS A VÉNEK

Az ókori történelem írott forrásai többségükben határozatlan műfajú irodalmi alkotások. Hitelességükben olykor megközelítik Verne Gyula és May Károly fantáziadús, valódiságot nélkülöző történeteit. Ezennel csatlakoznék az ókori forrásművekhez, hátha ez történt valójában... Ki tudhatja?!

Babilon, az asszírok fővárosa olyan volt, mintha valaki az embert teremtő isten nagyszerűségét akarta volna igazolni a változatos-sággal, mert voltak az őslakó babiloni népesség mellet szénfeketé afrikai kőfaragók, északi pusztákról származó szőke fegyverkovácsok, mandulavágású szemű keleti takácsok, frissensültlepeny-színű, duzzadt ajkú indiai ékszerészek. Valamennyien a meghódított királyságokból elhurcolt rabszolgák és azok utódai voltak, de életük alig-alig különbözött Babilon őslakóinak mindennapjaitól.

Mindenik nemzetség szabadon gyakorolhatta vallását. Mintha nem is rabszolgák lettek volna, kereskedtek, beteget kezeltek, jogtudóként eligazítottak bárkit, ha peres ügye támadt, de voltak köztük földhöz, állathoz értők is, akiknek élete semmit sem változott azóta, hogy kényszerűségből elhagyták őseik földjét. Többségük belenyugodott a szolgaságba, de mindig akadtak, többnyire a zsidók között, olyan fiatalok, akik elég erősnek érezték magukat ahhoz, hogy elinduljanak szomjas sivatagokon át, portyázó rablótörzsek fosztogatásai ellenére is, visszaszerezni az Ígéret Földjét. A hazatérésről beszéltek egymás között, hogy majd egyszer, talán még életükben, újra fel fogják építeni a Templomot.

Nem éltek mindig így, ilyen szabadságban. A dolgok akkor változtak meg Babilonban, amikor az öreg király halála után az ifjú királynő, Szemirámisz lépett trónra, s az élet minden területén változást hozott.

Gyermeklányként került az udvarba, olyan kicsi volt még, hogy haja, amelyet születése óta növesztettek, éppen csak válláig ért, s napjait

játszadózva töltötte kiválasztott pajtásaival, mert a palota bölcsei túl fiatalnak tartották ahhoz a kis királynét, hogy bevezessék a ceremóniákba.

A király elnézte gyermekes csacsкасágait, s azt is, hogy a legváratlanabb pillanatokban mászott fel a trónhoz vezető lépcsőkön, hogy az uralkodó ölébe ülve aludjon, s nem egyszer intette csendre az idős király vendégeit, messzi országok fejedelmeit, külföldi követeket, mert nem akarta, hogy a beszéd felébressze a hirtelen álomba merülő kislányt.

Mindent megtehetett, amit csak akart. Befonhatta a férfi szakállát, felébreszthette az éjszaka közepén, hogy istenekről, a birodalom távoli tartományainak szokásairól, de leginkább az elefántokról, oroszánokról, majmokról faggassa.

A meséket és a virágokat szerette, amelyekkel beültetett minden lehetséges helyet. Még a palota főbejáratához vezető lépcsősor is valóságos szíromszőnyeg lett a keze nyomán, s a király úgy döntött, hogy megépítteti számára a színek és illatok paradicsomát, az ég földi mását. Birodalma legjobb építészeit hívta össze, s a műtavak műszigetei helyett, amelyet udvari főépítésze javasolt, azt a tervet fogadta el, amely csupa teraszokra épített függőkertekből, gyorsfolyású hegyi patakok kigyózó fonataiból állt volna, amelyek ellentmondva az áramlások természetének, néha alázubogva, de többnyire hegynek föl szállították volna kristálytisztá vizüket. Ligeterdőket és dzsungelket, dús réteket és megmászhatatlan sziklafalakat tervezett, s mindenik teraszt benépesítette a látványnak megfelelő állatokkal.

Munkások ezrei sürgölődtek a hatalmas építkezésen, s mert a király ajándéknak, igazi meglepetésnek szánta, a kislányt teljes udvartartásával, még az építkezés megkezdése előtt, hosszú utazásra küldte, mondván, hogy ott, a déli tartományokban láthat majd olyan csodálatos madarakat, állatokat, amelyeket elképzelhetlenségük miatt még mesékbe sem szóttek bele az emberek.

Valóságos úszó város volt az a lakó- és hadihajókból álló vízi karaván, amely a gyermek királynőt a végtelen tenger felé vitte. Napközben a partok ismeretlen városaival, más nyelvet beszélő embereivel ismerkedett, de éjszakáit a minden kényelemmel felszerelt hajóján töltötte, s így négyszer annyi idő alatt tették meg tengerhez vezető folyami útjukat, mint amennyire tapasztalt hajósai számítottak.

Udvarhölgyei közül csak Zsuzsannát, egy zsidó kereskedő egyetlen örökösét, a szintén gyereklányt vitte magával, aki a leggazdagabb judeai család lánya volt, s akinek apját Hilkijának hívták, s aki nemcsak végtelen gazdagságban élt, de szószólója is volt az elzárkózásnak, annak, hogy ne keverjék ősi szokásaikat más népek életvitelének átvételével. De a királyi parancs miatt, amelynek megtagadása főbenjáró bűn volt, kénytelen volt elengedni lányát a hosszú útra.

Zsuzsanna, a legjobb pajtása volt a leendő királynőnek, találékony volt, s olyan jó búvóhelyeket tudott a fedélközben, hogy a hajó személyzete hiába kereste őket. Csak akkor jöttek elő, ha az éhség miatt már kuncogni sem bírtak azon, hogy a tengerészek még az árboconcsúcsán is keresték őket.

Egyik partraszállásuk alatt, amikor nyilazni, lovagolni tanultak, a kis királynő addig-addig gyötört egy búvárt, aki a hajók rendszeres szigetelését végezte, hogy az, engedélyt kérve a gyermekkirálynő udvarmesterétől, úszni, s szájában egy nádszállal, még merülni is megtanította a leendő uralkodónőt.

Zsuzsanna, korához képest nagyon okos volt. Írt és olvasott is anyanyelvén, s arról mesélt a kis királynőnek, hogy a déli tengerek bűvárai ugyanígy merülve hozzák felszínre azokat a kagylókat, amelyekben a koronát díszítő igazgyöngyök tenyésznek.

Gyakorolták tehát a mélymerülést, hogy majd igazgyöngyök ezreit hozhassák fel, bár mindketten rettegettek attól a haltól, amely szinte elefántméretre nő, szájában többsoros fogazatával még a fenyőgerendát is elroppantja, s amelynek kifőzött hófehér állkapcsa fenyegetően meredt rájuk a hajó nagytermének faláról.

Lovagoltak és úsztak, hajóról vízbe dobott tárgyakért buktak alá mindketten, amelyeket aztán gyöngyhalászt meghazudtoló ügyességgel hozott a felszínre a szájában a királylány.

Zsuzsanna a vadászatban volt jobb, mert hiába talált a királylány minden egyes nyila a céltábla közepébe, vadászni nem akart. Nézni szerette a kölykével szájában elinaló rókát, aranyrakált, a folyó holtágán átúszó nyulakat, őzeket, halászó vidrákat, vizimadarakat, s talán nem is tudta, de az is lehet, hogy csak nem akarta tudni, hogy a sültekhez való hús is élő állatok maradványa.

Nem szerette a vért, s amikor tengeri utazása alatt meglátogatta birodalmuk legtávolabbi országát, láthatta, hogy az emberek ott

békében élnek az állatokkal, s hogy a tolvaj majmokat, de még a vízpartra merészkedő emberevő krokodilokat sem bántják.

Zsuzsanna biztos volt abban, hogy mindent jobban csinálna, mint Szemirámisz, de elég okos volt ahhoz, hogy mindig egy lépéssel mögötte járjon, s így nem ébresztett versengésük féltékenységet.

A kis királynő mindent akart látni.

Elefánt hátáról nézhette a békésen szundikáló tigriseket, csapatban vadászó oroszlánokat, s egy dzsungelben tett kirándulása végén orrszarvú anya lépett eléje borjával a füves pusztán. Az az állat, amit addig csak egy vázára festve láthatott. Megleste a repülőkutyákat s a színpompás madarakat, amelyekről azt mesélték az ott lakók, hogy drágaköveket esznek, attól olyan ragyogó a tollazatuk.

De mindenekelőtt az asszonyorsók kegyetlensége fogta meg. Rabszolgaként tartott feleségeket látott, akik örökkön szemlesütve jártak, akikhez még felnőtt fiaik sem voltak kegyesek. Özvegyeket látott, akik élve égtek el férjük holttestével a máglyán. Olyan kegyetlen dolgokat tapasztalt, amittől úgy érezte, hogy amikor majd uralkodni fog, változtatnia kell az asszonyok életén.

Már szinte útja végére érve, az égis éró hegyek országában találkozott azzal a királynővel, aki népével együtt a harcoló, mindig győztes, sokkarú istennőt imáda, s akinek országában mindenki egyenlő volt, még csupa nőkből álló hadserege is volt, s az útközben kamaszból nővé cseperedő Szemirámisz elhatározta, hogy ha országában nem is lesz lehetséges, de fővárosában mindenképpen polgárjogot ad az asszonyoknak, lányoknak.

Útja során találkozott Napot és Tüzet imádó népekkel, olyanokkal is, akik minden állatban valamelyik istenség megtestesülését látták. Olyanokkal, akik minden jelenséghez isteneket rendeltek, s olyanokkal is, akik hittek abban, hogy egyetlen Isten van a világon. És meg is tanulta becsülni az emberek hitét, s amit Zsuzsanna mondott, az emberi létről beszélgetve, ő is ugyanazt érezte: hit nélkül beszélő állat lenne az emberiség.

És Szemirámisz, aki az utazás alatt nemcsak felnőtt, de gondolkodó is lett, felismerte, hogy lehet számtalan istenségük a népeknek, de mindenik az ember földi jogait és kötelességeit határozza meg. Azt a magatartást, ahogy az embernek nemcsak istenéhez, de a többi emberhez is viszonyulnia kell. Megértette, hogy a rossz törvény nem

törvény, s bármely ítélet csak akkor fogadható el, ha lényege semmi más, mint az igazság kimondása, bár tapasztalhatta, hogy a következmény, a büntetés mértéke a népek hagyományai szerint változik, s végrehajtásuk sem hasonlítható össze. Voltak kegyetlen megtorlások és jóra vezető visszazoktatások, mert a bűn mindenhol bűnnek számított, de az ítélet utáni bűnhődés változó, szokásfüggő volt.

Már újra fővárosa felé, fölfelé hajózott a nagy folyamon, amikor gyűjteni kezdte maga köré azokat a lányokat, akiket aztán birodalma legkeményebb testőreivé nevelt a hazafelé tartó úton.

Megtanulták, hogy kell bánni a fegyverekkel. Úsztak és lovagoltak, s megkövetelte, hogy a hajósok, de udvartartása nagyjai is kellő tisztelettel viseltessenek irántuk, hogy emberi lényként tiszteljék őket, s ne eljövendő ágyasként, népszaporító testként tekintsenek rájuk. A saját törvényei szerint összekovácsolt amazonhadsereggel érkezett haza, s biztosan tudta, amazonhadai segítségével is bízva, hogy nem lehet a továbbiakban úgy élni majd, ha ő lesz az uralkodó, mint amiről dajkája, idős szolgálói meséltek neki. Elborzadt a palotákban, városi házakban szokásos asszonyveréstől s az olykor véressé váló családi büntetési módokról hallva, mert Babilonban a férj büntetlenül ölhetette meg asszonyát, ha vétkesnek találta.

Megérkezése másnapján, amikor a beteg és nagyon öreg király már csak hordszékből tudta megmutatni Szemirámisznak a függőkertek hihetetlen csodáját, már temetésre is készült az udvar.

És hiába szövetkeztek a király ágyasainak fiai, mert a lányokból álló, edzett és hűséges testőrség ellenében erőtlének voltak, s a trón utódlásáért kitört harcok elcsendesedése után a fiatal királynő bevezette, törvénybe iktatta mindazt, amit utazásának százhusz teliholdnyi ideje alatt jónak és hasznosnak látott, és amiről azt gondolta, hogy az a világ javulására, népei hasznára válhat.

Teljesnek érezte életét, csak Zsuzsanna hiányzott, akit hazaérkezésükkor már várt a születésekor kijelölt vőlegény, Joakim, s a király temetése után hónapokig tartó országos gyász végén férjhez is ment hozzá a zsidó közösség szertartása szerint.

Szemirámisz nem a látvány emlékeiből élt. Nagy utazása, s kislányból nővé válása idején úgy gyűjtötte a tapasztalatok párlatait, hogy szinte tévedhetetlen volt a dolgok megértésében. Ideje javát kitöltötték az uralkodással járó feladatok, de ha tehette, a függőkertek teraszait járta.

Ő, aki látta a végtelen tengert, a faóriásokat növelő dzsungleket, a látóhatáron túlnyújtózkodó termékeny alföldeket, s látta az égbolt kékjével versenyző, ékszerét díszítő lazúrkő szülőhelyét, az óriáshegyeket, amelyek jégfalai olyanok voltak, mint a föníciai kereskedők átlátszó üvegedényei, már nemcsak ez a rengeteg látvány határozta meg napjait s hosszú uralkodása évtizedeit. Csillagászokat, a számok titkos világát értő tudósokat, a fémek kinyerését ismerő mestereket, hajóácsokat és építészeket hozott magával tízéves utazásáról, de a legfőbb tanulsága annak a nagy utazásnak az volt, hogy meg kell hallgatnia az embereket, ha birodalmában rendet, békét akar.

Ahányszor csak tehetette, gyönyörködve járta be a függőkertek teraszait, ahol felnőtt pálmaligeteket talált, de voltak északi erdők is, egészen öreg bükköket és tölgyfákat hozatott a király, s a rengeteg virág mellett őzek, szarvasok csordái, madarak csapatai tették valóságossá a látványt, hogy aztán a lépcsőkön leereszkedve, délszaki növények oázisában pihenő elefántjaiban gyönyörködhesen.

Szemirámisz tudta, hogy nincs a világnak még egy ilyen csodálatos városa, s talán az öreg király azért küldte más tájak látására, hogy megérthesse ennek a fenséges látványnak az igazi üzenetét: a határtalan szerelmet, mely életkortól függetlenül is belakhatja az emberi lelkeket, nőkét, férfiakét egyaránt.

Megérkezése s a temetés hosszadalmas ceremóniája felbolydította a várost. Nem a halott királyt gyászolták, hanem az új királynőt ünnepelték, akinek útjáról, kísérői jóvoltából, máris hihetetlen történeteket regéltek, s akiről az a hír járta, hogy igazságos lesz, s nem tűri meg környezetében a talpnyalókat sem. Mint mondták, hatalmas vagyonát nem akarta tovább gyarapítani. Arra akarta fordítani, hogy minden gyermeket megtanítsanak az írás, számolás tudományára, mert nemcsak Zsuzsanna ismételtette, hogy a tudás az igazi vagyon, de a bölcsek és tudósok is azt mondták neki, hogy akár kétszeres termést takaríthat be, több adót szedhet be az ország, ha tudásukkal élve, ésszerűbben kereskednek és gazdálkodnak majd, s műveltebbek lesznek az emberek.

Népe csendes ellenkezésével mit sem törődve főbírókká nevezte ki a Babilonhoz feltétlen hűséget mutató Sault és Absolont, a két zsidó törvénytudót, akik azt hirdették népüknek, hogy ennél boldogabban őseik földjén sem élhetnének, s akik nemcsak megbízhatóak voltak, de

igazságos ítéleteik miatt hírnevet, elismerést szereztek maguknak a birodalomban.

Elérkezett uralkodásának tizedik esztendeje. Az ünnepségek egyikén, amelyek hetek óta folytak már, olyan csodát látott a nép, amilyenre nem volt példa a város történelmében: a testőrlányok nem harci tudásukkal, lovas mutatványaikkal kápráztatták el a nézőket.

Az emberek döbbszent csendben nézték a zene ritmusára hajlongó lányokat, mert soha nem láttak ahhoz hasonlót. Babilonban csak a harcosok szoktak táncolni, azt sem zenére, csupán a dobként használt pajzsok tompa ritmusát követve, harci mozdulatokkal jelezve, hogy mindenre elszántak. De az nem is volt igazi tánc. A lányok ismeretlen fúvós és vonós hangszerek csábos dallamára úgy mozogtak, olyan könnyedén, mintha repülnének, mintha nem is érné lábuk a földet.

Ez a látvány, s az a tény, hogy Szemirámisz főminisztere is egy asszony volt, s lányokból állt félelmetes hírű testőrsége, megteremtette magját annak, amit a királynő látni szeretett volna: az országot, ahol nem rabszolgaként bánnak az asszonyokkal.

A város, uralkodása éveiben, békés, gazdag és nyugodt életet élt, olyan hely volt, amelyről azt hihette mindenki, hogy évezredekig állnak majd falai, ahol majd biztonságban tudhatja magát mindenki.

Versenyeket rendezett lányoknak, ahol ügyességüket, tudásukat bizonyíthatták, s egyre többen kerültek fontos állásokba, olyanokba, amelyeneket hajdanában csak férfiak tölthettek be.

Divatba jöttek a vegyes táncok is, amelyeken párok keringtek-forogtak, s azt az ősidők óta fennálló rendet, hogy férjes asszony nem mutatkozhat az utcán, csak idősebb rokon kíséretében, kezdték elfelejteni a fiatal babiloni házások.

Valósággal versengtek a városrészek más és más országokból származó lakói, hogy minél szebb, minél tökéletesebb tánccal, minél különlegesebb hangszerek zenéjével léphessenek fel a függőkertek színpadain. Egy ilyen alkalommal tűnhetett volna fel a nagyközönség előtt, a királynő kérésére, keleti ritmusú táncával Zsuzsanna, de sem apja, sem férje nem szerették a babiloni királynő által bevezetett újmódot, a női egyenjogúságot.

Azt a táncot Napkelet asszonyaitól látták a nagy hajóút vége felé, s megtanulták mindketten: a királynő, és Zsuzsanna is.

De Zsuzsanna, a nagy szabadság után, ősei hitéhez külsőségeiben is teljesen visszatérve, nem szeretett volna részt venni az ünnepségen, s közösségük zsidó tanácsosai sem akarták, hogy megalázkodjon, s mint mondták, akár egy fizetett kéjnök, úgy táncoljon félmeztelenül a királynő előtt. Zsuzsanna már nem az a gyermeklány volt, akit vonzott a kaland. Házukban másról sem esett szó, mint az Ígéret Földjéről. Már egyáltalán nem hajtotta a vágy, hogy bemutatthassa másoknak is a tudását, mint valaha a királyi hajón. Soha sem táncolt felnőtt asszonyként idegenek előtt, bár szeretett a zene ritmusára mozogni, s ha nem látta senki, újra és újra eljárta az indiai asszony szerelmet, életet és halált hívogató táncát. Zsuzsanna érezte, hogy a gyönyör és fájdalom egy töről fakad, s az a tánc nem az élet féktelen igenlése volt, s ha általa teljesen át is lényegült, az nem a kéjmámor hatása volt: az elveszett haza, Izrael földje utáni gyötrelmes vágy szenvedélyes kifejezése lett. Nem a szerelem hajtotta táncba, hanem az elveszett haza szeretete.

Zsuzsanna egész lényé tiltakozott a királynői meghívás ellen. Nem akart nyilvánosan táncolni, hisz még férje előtt sem tette, s a hazatérést titokban tervezők tanácsára azt üzenté, hogy tisztátalansága napjait éli, megvérezte a telihold, most nem mehet.

- Csak úgy menekülhetek, ha főben járó bűn elszenvetője voltam. Azt kell mondani a királynőnek, hogy megerőszkolt Saul és Absalon - adta elő férjének a vének halálos ítéletét megalapozó ötletét.

*

Joakimot, Zsuzsanna férjét, aki a kincstár ügyeiben tanácsaival segítette uralkodása első napjaitól a királynőt, jól kamatoztatva a kihelyezett pénzeket, s akinek zsidónegyedbeli házában a saját, Izrael egyházi törvényei szerinti bíróságuk is működött az uralkodó engedélyével, arról kérdezte egy alkalommal Szemirámisz, hogy melyek azok az őseik által szentesített szabályok, amelyek miatt a zsidók között a legkevesebb a lopás, a gyilkosság a főváros, Babilon különböző népei közül. Hallhatta, immár egy felnőtt férfi által megerősítve, amiről hajdani hajóútja során kis udvarhölgye, valóban legjobb barátnője beszélt, hogy Istennel szövetséget kötöttek a zsidók, s ennek feltételül elfogadták tíz parancsolatát, s az kimondja, hogy ne ölj, ne lopj, amit a népnek be is kell tartania.

- Ezért nincsenek tolvajaink, gyilkosaink. Ez a mi szövetségünk az Úrral, az egyetlen istennel, akinek úgy engedelmeskedünk, hogy betartjuk parancsait – és mesélt a királynőnek Mózesről, a kőtáblákról, s arról is, hogy milyen bűnökre mi a büntetés.

- De ezeket a dolgokat felségednek jobban elmagyarázhatnák öreg bíránk, Saul és Absolon, akik ha nem is tévedhetetlenek, de betartják és betartatják velünk a parancsolatokat.

Így kerültek a vének, bár a törvény szerint népük minden tagjával egyetemben az asszírok rabszolgái voltak, még uralkodásának első évében, a királynő tanácsadó testületébe, s nem sokkal később a birodalmi törvényszék élére.

Szemirámisz olyan jónak, olyan közérthetőnek találta a zsidók istenének parancsolatait, hogy a törvény napjain, amikor ítélnie kellett, gyakran hivatkozott a kőbe vésett szavakra. Nem volt kegyetlen, de nem tűrte a nőkkal szembeni megalázó bánásmódot, nemi erőszakot, de még azt is szigorúan büntette, aki szeméremsértő módon viselkedett a lányokkal, asszonyokkal szemben.

Saul és Absolon, az öreg bírák, nemcsak Joakim házába voltak bejáratosak, de az udvarba, kertjébe is, amely esténként, a hőség elmúltával, az ifjúság gyülekezőhelye is volt. Hallhatták a zsidó fiatalok hazatérési terveit, amellyel nem értettek egyet a vének, sőt bosszantó ostobaságnak tartották azokat. Egyre gyarapodó vagyonuk, s a kiváltságos hivataluk nyújtotta biztonság miatt, békés öregségben szerettek volna meghalni, s nem a hosszú sivatagi úton, ahol aztán Jeruzsálemért, a templom romjaiért meg kellene küzdeniük a rabságuk alatt lerombolt városba betelepedett jebuzeusokkal is.

Ők, a vének, hallani sem akartak ezekről a tervekről, s megpróbálták erről az esztelenségről lebeszélni az embereket is, s ha nem is fenyegették meg őket, de mindenki attól tartott, hogy tudtják szökési terveikről a királynőt.

Megfontoltságuk és a királynőnek tett esküjük miatt pontosan olyan hiteles személynek tartotta őket Szemirámisz, mint a távoli tartományok meghódolt uralkodóit, s mint azokat a született babiloni tisztviselőket, akik a birodalom ügyeit szolgálták. Félő volt, többnyire azt hitték róluk a zsidónegyedben, hogy magas méltóságuk miatt népük árulóivá lesznek, s titkos megbeszéléseiken azt fontolgatták a lázadásra

készülő zsidók, hogy mi lenne az a dolog, amivel véglegesen hiteltelenné tehetnék őket a királynő előtt.

Trónra lépésének, azaz uralkodásának tizedik évében, egy esti ünnepség táncosát nézve a királynő páholyából, talán ők, a vének meséltek Szemirámisznak Zsuzsanna csodálatos táncáról. Nem tudhaták, hogy azt a táncot valaha együtt is lejtették a királynővel, s az uralkodó fel is tudta idézni, hogy Zsuzsanna, akár egy kígyó, úgy siklott, gazellaként szökellt a zenére, majd megmerevedett teste olyan lett a zene végeztével, mint egy kiszáradt sivatagi fa ága. Még olyankor is sejtelemes volt mozgása, ha görög módra lantján kísérté saját költeményét, s még tökéletes mozdulatlanságában is olyan volt, mintha férfibolondító táncot járna.

Éppen tíz esztendeje már, hogy szinte semmit sem tudott hajdani pajtásáról, aki a hosszú hajút után férjhez ment, s a királynő emlékezett is Zsuzsanna szavaira, amit tiszteletben is tartott.

- Én ismerem a törvényeket. Olvastam a szent könyvek tekerceit, s ha férjhez mentem, úgy fogok élni, mint ősanyáim - mondta búcsúzóul.

Azon a napon, amikor a két öreg bírót elbűvölte a látvány, Zsuzsanna úgy tudta, hogy törvénykezési szünet miatt nincs senki idegen a házában, s teljesen ruhátlanul, egy terebélyes gránátalmafa alatt táncolt. A lantot nem ő pengette. A zene a kerti kisházból hallatszott, amelynek ablakán, ajtaján vastag függöny védte a zenész tekintetétől az asszonyt. Az öregek nem tudták, hogy nem egy szolgál, a fizetett vak akkád zenész kíséri Zsuzsanna táncát, hanem az ifjak szószólója, Dániel, akit kora ellenére bölcsnek, mi több, vezérnek tekintettek a hazatérés-párti fiatalok, s mert adtak a véleményére, ezért az ő ítélete szerint az új nemzedék szinte ellenséggként tekintett a királyi hatalommal kacérkodó, a babiloni maradást hirdető vénekre.

Saul és Absolon, egy fügebokor rejtekéből, elragadtatva nézte a táncot, s este, amikor az egyik függőkertben, illatos fáklyák fénye mellett, a testőrlányok után Babilon legjobb táncosnője ejtette ámulatba a királynőt, elmondták neki, hogy ennél sokkal szebb táncot láttak délután, s megnevezték Zsuzsannát, Hilkija lányát, Joakim feleségét.

Áradoztak a hajdani játszótárs asszonyi szépségéről, kecsességéről. Azt mondták, úgy szárnyal, mint egy madár, nem is a földön jár, teste hajlékonyabb a fűszálnál, s a tánca olyan, mintha maga lenne a hajnali

szellő. A királynő üzent az asszonynak, hogy másnap este látni akarja azt, hogy asszonyként vajon ugyanúgy átérzi-e a táncot, mint azt hajdanában a Gangesz partján tették?

Joakim házában keserőséggel vegyes elkeseredett dühvel fogadták a meghívást, mert hithű zsidók voltak, ragaszkodtak szokásaikhoz, amelyek nemcsak a faragott képeket tiltották, de bűnnek tartották az asszonyok-lányok paráznaságra buzdító, a kéjt felkorbácsoló nyilvános táncát is.

Zsuzsanna még a gondolatától is elborzadt, hogy idegen szemek előtt szerepeljen. Ragaszkodása népe törvényeihez erősebb volt, mint az a vágy, amellyel az ősi tekercekekben felmagasztalt óhaza utáni szenvedélye testének mozgásában, fájdalmas táncában megnyilvánult, s elhatározta, számúzi még a gondolataiból is azt, hogy testét érzelmei kifejezésére használja ezek után, s nem táncol még saját házában sem soha többé. Pedig minden mozdulata üzenet és emlék volt. Gödölyére vadászó párdúc volt Libanon hegyei között, szélben hajlongó pálmafa a Jordán völgyében, a genezáreti tó magasba szökkenő hala, Salamon templomának oszlopa. Népe legendái elevenedtek meg táncában, s az éneke magas hangjait kísérő lant sem zene volt számára, hanem zokogás és sikoly, amellyel anyák búcsúztak a babiloni katonák által meggyilkolt gyermekeiktől.

Azokban a napokban, amikor Zsuzsannáról beszéltek a palota teraszán, szolgálatauk kilencedik esztendejében, az öreg bírák már túl körülményesek voltak a királynő számára. Mondandójuk hosszas taglalása s az ítélet előtt sokszor éjfélig elnyúló okfejtéseik terhére voltak, s már hónapok óta kerestetett valakit, olyant, aki ugyanolyan jól ismeri a kőtáblák üzenetét, mint a vének, de nem lesz olyan szertartásos és hosszadalmas az indoklásban, mint azok. A vének, bár még mindig bejáratosak voltak a királyi palotába, már nem voltak döntnökök, csak Joakim házában hozhatták a zsidók pereiben ítéleteiket, amelyeket a királynő mindig elismert, soha nem határozott, véleményüket tiszteletben tartva, a hozzá fellebbezők javára.

Helyettük Zsuzsanna zenésze, a látnok Dániel, a fiatal zsidó jogtudós, Joakim barátja lett a tanács főbírája. Fiatalsága ellenére profétaként tisztelték hitsorsosai, aki kötelességszerűen, lelkesedés nélkül segített a királynőnek, nemcsak az egyszerű perekben, de bonyolultabb ügyekben is tisztán látni. Dánielt aggasztotta az, hogy a zsidók sorsa, amely

már az öreg bírák ideje alatt is jó volt, most már szinte kivételes lett. Ők, akiket pedig rabszolgának hurcoltak ide, most már kiváltságosabban élhettek, mint bármely más alattvaló.

Nem tetszett az ifjú zsidóknak az a nyugalmas élet, amit a királynő bölcsessége hozott a birodalomnak. Dánielnek szolgálnia kellett, de ébren kellett tartania népében a tüzet is a csendes készülődéshez. Félt, hogy a feltétlen szabadságuk, de a tudásuk és törvényeik elismerése miatt, s ebből következő kiemelkedő helyzetükért, a közösség többsége olyan jól beilleszkedik ebbe a babiloni világba, hogy elkényelmeskedik. Félt, hogy elfelejtik őseik nyelvén az imádságokat is, és lemondanak arról a fogadalmukról, hogy minden tettük, gondolatuk arra fog irányulni, hogy egyszer majd visszatérjenek őseik földjére, s újra fölépítsék a lerombolt Templomot.

*

Sem Zsuzsanna, sem környezete nem akarta, hogy táncoljon az asszony, s Dánielre bízta a dolgok elintézését, akit szavahihető emberként ismert a királynő, s aki hivatala ellenére addig már nemcsak a hazatérést követelő fiatalok valódi vezetője, de népe választott vezére is volt.

Zsuzsanna nevében panaszt tett a királynőnél, azt a történetet adva elő, hogy a kéjsóvár vének, nem is táncát lesték meg, hanem megbocsájthatatlan dolgot műveltek. A fürdőmedencénél lefoglák, s kihasználva a fürdéshez készülő meztelenségét, mindketten megerőszakolták a védekezésre képtelen asszonyt.

A királynő nem akarta elhinni a vénekről előterjesztett vádat. Más embernek látta s ismerte meg őket, de meghallgatta Zsuzsannát is, s azt a rettegést, amit az asszony szemében látott, s ami a hazugság leleplezésének félelme miatt ült ki az asszony arcára, úgy értelmezte, hogy olyan borzalmas dolgot követtek el vele szemben, aminek egyetlen végeredménye a halálos ítélet kimondása lehet.

Dániel is tisztában volt azzal, hogy ez a hamis vád főbenjáró bűnnek számít a nőket mindenképpen védő királynő szemében, s a közösség nem is csodálkozott azon, hogy még azon az éjszakán elhurcolták a véneket, s másnap már ki is végezték őket.

Dániel tudta, hogy megszegte a Parancsolatnak azt a pontját, amely kimondja: *ne tégy felebarátod ellen hazug tanúbizonyságot!* De hazasze-

retete miatt, Salamon Templomának isteni vonzása, a romok újjáépítésének állandó hirdetése, s a megvalósulás látomása miatt, amelyet szavaival egyre erősített a közösségében, a többiek fölé emelték, s a zsidók, az Ígéret Földjére való visszatérés után, bocsánatosnak tekintették a vétkét.

Élete nagy látomásait írta meg Dániel, s könyvében, talán hogy szégyenletes tettét mentse, azt, hogy az általa szőtt politikai összeesküvés miatt, hazug feljelentésének áldozatai lettek a vének, azt a változatot mondja el, amelyben bűnősként beszél róluk, mint akik áthágták az egyik sarkalatos törvényt: Ne kívánd felebarátod házáat, ne kívánd felebarátod feleségét, se szolgálját, se szolgáló lányát, se ökrét, se szamarát – se semmit, ami a te társadé!

Pedig hihetőbb lett volna elmondani az igazat. Azt, hogy a zsidók honvágya, az Ígéret Földjének múlhatatlan szeretete miatt Dániel, de Zsuzsanna is, azt tette, amit a legjobbnak tartott abban a helyzetben: eltenni az útból azokat, akik akadályozták volna a fogságból való hazatérést, Izrael földjének visszaszerzését.

Idole 1.

Falusi Márton
ORPHEUSZ ÉS

ritkul az eső az ablaküvegen
homlokomra omló hajam
dobolásra tapasztom fülemet
dobolásra cserépen deszkán bádagon
évszakok hangyaháborúja
mintha szörföznek tél és tavasz között
műholdas szennycsatornákat váltogatva
túlteng gyomromban a sav jobb híján
koplalok Salvus vizet hörpintgetek
akciós akók pozsonyi pintek helyett
ricsajával március szórakoztat
igaz kótyagos madaraiból
egy kukkot sem értek amióta
nem dolgozom autentikus környezetben
a vaskorláton függeszkedő vízcseppeket
egyenként fölisszák ujjbegyeim
nem pendítenek fognak le húrokat
sem akkordokat a billentyűkön
rossz nyelvek szerint kappanhangom
és botfülem a szutykos Városliget
szeméttúró szarkáit is elriasztja
kajánul lépegetnek ágról ágra
kárálják körülverdesik hamutartódat
szétgórt csikkraj összehasogatott
alufóliában megzápult ebéd
fogad Budáig elnyúló kilátás
pakli dohányod ázik az erkélyen
besűrűsödik a Thököly út
autók irdalják négysávos forgalmát
ha nálam lennél csak benéznél a hűtőbe
és a semmiből is összeütnél
egy könnyű reggelit háromfogásos ebédet

ilyen szerelem sem adatott meg soha
ám te is messze élsz s ha visszajössz
hosszan készülődsz hogy útra kélj
milyen egyedül hagyhattad a lakást
mennyire didereghet a termosztát nélküled
és mennyire idegenkedik tőlem heverőd
ágyazol megy a mosógép megnyugtat
a porszívózúgás akár édesanyám
kamaszkori szívritmuszavaromat
csillapító takarítása *ne tapicskold*
össze az előszobát most nyaltam föl
házastársi rutin házasságod után
mint a dekapitált csirke cikázása
inkább kanapédon merülsz álomba
úgy kell téged öntudatlanul
átcsábítanom a franciaágyra
két évig próbáltam nem gondolni rád
pedig hogy kívántalak az első nő
akinek jelentős múltja van
és a múltja is kifejezetten izgat
üzleti útjaid Nyugaton ó a Nyugat
a légkör felső tízezer métere
haute volée primadonnák
igekötőhártya-gyulladás
huzatos nyelvhatáron
hol nem röpködnek a kötőszavak
kitart a bűgő zenei 'a' hang
Gluck harmadik felvonása
tapstól dübörög a Burgtheater
pizsamában és operasminkben
csavarod a szálaszakadt izzót
kikészített szemedben elsötétül
a Duna-parti díszvilágítás
menyasszonyi uszály fodrozza vizét
valcer úszik át taps- és táncrend
szedi ráncba szétszéledt arcizmaidat
felragyog a kicserélt égő s mire

lelépsz a sámliról habok nyelnek el
vagy zenekari árokszínpadi süllyesztő
hullámsírba vész a nagyária
olasz librettista fogalmazna így
bel canto dallamokban ízesülve
ám én sem maradhatok alul
lényedhez dukál a megemelt tónus
kiradírozom helytelen választásaimat
ügyeljünk az igényes nyelvalakításra
papíron farkastörvények uralkodnak
nem csak ott a közös asztalnál is
separatio a mensa et thoro
fölszedtem öt kilót na jó hetet
érthető hogy többé nem kívánt
mire fogyni kezdtem volna elhagyott
mit számít három év és pár száz
fergeteges kefézés (pardon)
horribile dictu a szerelem
közben lejár a mosógép teregetsz
földerited hol csöpög a vécétartály
két kondommal bűvészkedem (elszoktam ettől)
hagyjam-e őket hanyag eleganciával
zakómban (mégse kéne) vagy rejtsem
inkább farzsebembe (kidudorodik)
rémlik hogy fénykoromban mindenfelé
elszórtam egyet-egyét (nem látványosan)
gyózzön a kockázatkerülő spontaneitás
mint mindig az első közösen átszuszogott
éjjelek kivetnek magukból forgolódom
ezen jó lenne hamar túlesnünk
sohasem a kezdeti együttlétek
juttatnak a legnagyobb gyönyörhöz
legjobb formám meglátod elkápráztat
állhatatos sőt briliáns partnerként
viselkedem hosszú távon mégis
elronthatjuk mégsem volna szabad
óvintézkedéseket bevezetnünk

hiszen elmúltunk harmincévesek
ám semmire sem nyújt garanciát
a flottul átvészelt megpróbáltatás
játszi könnyedséggel ráfogható
hibáimra hogy na tessék miattuk
telt ki két kapcsolatban a becsületem
nem csoda hát ha körültekintően
bocsátod ki Vix-jegyzékedet
párnák és paplanok demarkációs
övezetéről hálóinget húzva
míg én mezítlenül bújok melléd
hivalkodom milyen magabiztos
fazon vagyok kiköpött Don Giovanni
mintha rendszeresen friss húsrá éheznék
holott pusztán boldoggá akarlak tenni
hidd el a helyzet ugyanúgy feszélyez
valahol el kell kezdenünk szemérmes
tapogatózásunkat kora reggel
vonatra szállsz egy menettértil jeggyel
felkísérlek sorszámozott kocsidba
búcsút intek majd hátamat fordítva
elindulok s ahogy szerepem írja
birtoklási ösztönből nézek vissza

Idole 2.

Podolszky Zsolt

A HÍRLAPÍRÓ ÉS A HALÁL

– háromnegyedes dolgozat –

Széplaki, a nagy túlélő, már csak régiségboltokba járt. Illetve, ez így nem teljesen pontos. Ugyanis Széplaki, a nagy túlélő, egyetlenegy régiségboltba járt.

Ez volt a világ legkisebb régiségboltja, már amennyiben a világ azonos volt mindazzal, amennyit Széplaki ismert belőle, de talán igen. Meg aztán, Széplaki szerette azt gondolni, hogy valami, amihez köze van, ami érzelmileg érinti, egyedülálló a világon. Ezért gondolt így elsősorban önmagára, és ezért lett hírlapíró, még hozzá olyan régimódi, bármit is jelentsen ez. Széplaki többször elhatározta, hogy éppen ezt fogja egyszer megírni. Ezt a „bármit”, amit a régimódi hírlapíróság jelent, és ha majd megírja, remekmű születik, megkérdőjelezhetetlen egyedülállóság, és a Széplaki név végre felkerül a megfelelő posztamentsre, a megfelelő magasságba, a halhatatlanok körébe, bár a halhatatlanság nem igazán érintette meg Széplaki szívét, ugyanis ő nagy túlélő volt. Ezért halogatta a nagy mű megírását is, mert meg volt róla győződve, hogy az ő ideje nem jár le sohasem.

Az egyetlen régiségbolt, ahová Széplaki járt, Budapesten volt. Ez a tény pedig önmagában fokozta különlegességét. Ugyanis Széplaki, a nagy túlélő, addig-addig élt, éldegélt túl mindent, ameddig egy olyan világban találta magát, ahol Európa össze- és visszahúzódott. Széplaki egykori barátja és mestere, akit szintúgy túlélte, még marslakóknak írt útikalauzt Budapestről. De a világ a sok túléldegélés alatt eljutott odáig, hogy ha most egy marslakónak azt kellene elmagyarázni valahogyan, mi is az az Európa, akkor azt a derék marslakót már csak Prágába, Krakkóba, Vilniusba meg Dubrovnikba lehetne elvinni. És Dubrovnikban külön el kellene neki magyarázni, hogy ez Raguza volt egykoron, és azt is, hogy miért. És még el lehetne vinni a mi marslakónkat persze Neszebárba, Pozsonyba, Mostarba, Csíkkarcfalvára és feltétlenül fel, Kommandóra. No és persze Budapestre. Európa ide húzódott vissza, így aztán ez a budapesti régiségbolt már csak ezért is különleges volt.

Az pedig még csak hagyján, hogy Budapesten volt Széplaki kedves régiségboltja, de ezen belül sem volt ám akárhol!

Régi helyen volt, a régi Budapest szíve közepében, és az ilyesmi jót tesz a régiségboltoknak. Széplaki direktje megfigyelte, hogy a város új s még annál is újabb vidékein, sokemeletes álombakók pusztaságain alig-alig van régiségbolt, s ha van, az is minek? Olyan arrafelé a régiségbolt, mintha muranói fúvott üvegből való, rokokó csillár világitana az uránbánya tárnáiban. Szép, szép, de nem olyan nagyon. Mert a szépségnek is kell a hely, a környezet, vagy valami ilyesmi, máskülönben feleslegesség lesz belőle, meg ostobaság.

Széplaki régiségboltja a Várban volt. A Vár aljában, a pesti oldal felől, a Hunyadi úton, a Víziváros tetején, a Halászbástya alatt, jó helyen, régi helyen, öreg helyen, múltakkal rakott, szentséges helyen.

Kicsike volt a régiségbolt, ami szintűgy jót tesz a régiségboltoknak. Ha kicsikék. Mert vannak nagyok is, csillogók is, főleg odalent Lipóciában, de azok nem boltok már, hanem üzletek, így aztán sokkal több bennük az érték, és éppen annyival kevesebb a lélek. A Széplaki régiségboltja kicsike volt, alig öt felnőtt lépés hosszában és három keresztben. Alig fért el ott a régiségboltoson kívül még valaki, vagyis hát Széplaki, mert többnyire ő volt a plusz egy fő.

Széplaki, a nagy túlélő törzsvendégnek volt mondható a vóraljai kicsike régiségboltban, de a régiségboltossal még nem beszélgetett sohasem.

Egy ifjú hölgy volt a régiségboltos, vagy legalábbis ő volt a boltban mindig, de mert nem nagyon beszélgettek, nem derült ki sohasem, hogy az ifjú hölgy a tulajdonos, vagy csak alkalmazott-e. De ők nem nagyon beszélgettek, mert e viszonylag nagyinak mondható együtt töltött idő után sem tudták eldönteni, hogy komolyan vehetik-e a másikat, holott miképpen régiségboltot is csak komolyan lehet gondolni, akképpen a régiségboltost és a régiségbolt látogatóját is muszáj komolyan gondolni, máskülönben idézőjelbe kerül az egész, és akkor már meg is érkezünk a cinizmus nagy, szürke várkastélyához, miközben a régiségbolt-járók éppen e várkastély és lakói elől menekülnek egész életükben.

Udvariasak voltak egymással, Széplaki és a régiségboltos kisasszony, voltak rövid párbeszédek, időről, teákról, s kávékról, egy-egy szép

darabról, egészségről, de még nem merték soha megkérdezni a másikat, hogy komolyan gondolja-e.

Féltek ettől a kérdéstől.

Feltehetőleg tehát szerették egymást.

Ebbe a régiségboltba járt Széplaki, a nagy túlélő, ebbe, ahol alig fértek el ketten, de elfért viszont az egész világ. Ugyanis a világ mégis csak a régiségekből épül fel és áll össze, minden, ami új és hirtelen, az nem egyéb, mint hisztéria és félreértés és komolykodás, idő kell, hogy bármiről kiderüljön, megéli-e a régiséggé válást, vagyis túléli-e a jelenidejűséget, és a világ részévé lesz.

Ami új és jelen idejű, az hiénaröhögés; ami régi és elmúlt, az komolyság és mosoly.

Komolysággal és mosollyal zsúfolt régiségbolt volt az a régiségbolt, a budai vár tövében, a pesti oldal felől, a Víziváros tetején, ahová Széplaki, a nagy túlélő járt, érett óporokat és elfakult ódonságokat színi magába, ugyanis ezek tartották életben, és nem csak őt, hanem a világot is. És nagy szerencse, hogy a világ mit sem tud erről, nagy szerencse, hogy a világ soha nem tudja, mi is tartja életben éppen akkor, aktuálisan. Ha tudná a világ, mi tartja életben, azonnal elpusztítaná. Hiénaröhögéssel. Úgy.

Külön szerencsés ötlet volt, hogy teákat és kávékat is lehetett kapni a régiségboltban, olykor süteményt is, házit, vagy legalább olyasféléket. Széplaki szeretett teázni, miközben magába szívta az óporokat, lassan teázni, ráérősen, mint akinek már annyira mindegy minden, hogy megadja a módját. És aki olyan nagy túlélő, mint Széplaki, az már megadja a módját.

Széplaki túlélte már évszázadot, párbajokat. Láta felépülni ezt a várost, és ismert régi szavakat. Tudta, mi az a kucséber s a kasszírno, tudta, kicsodák és mit csinálnak a miskájerek. Széplaki még járt konflissal, csókolt is asszonyt konflison, hajnali órán, Óbudáról jövet, a hónapos szobára, ahol olykor hosszú órákat feküdt némán, a takaró alá bújva, míg odakint a hitelezők verték az ajtót.

Ennyire régi ember volt Széplaki. Sőt, még ennél is régebbi.

Csak a szíve rendetlenkedett, megszorította olykor a túléldegélés, a sok hiénaröhögés, meg a napi negyven cigaretta, mit oly sokáig szítt. Úgyhogy most már nem szíttá, és kávékat se ivott, ellenben nem volt hajlandó lemondani arról az élvezetről, hogy a „szítt” formát használja

a „szívott” helyett. Voltak ilyes apró örömei, csacskaságok, régiségboltba való.

- A szokásos teát?
- Köszönöm.
- Jázmin?
- Jázmin.
- Mézzel?
- Mézzel.

Ezt így mindig megbeszélték. És Széplaki szerette, hogy mindig, s mindig így.

- Van-e valami sütemény, kisasszony?
- Friss, vajas croissant...
- Remek!

Széplaki nem szerette a vajas croissant, mert nem volt hozzá köthető gyerekkori emléke. Széplaki a sóskiflit szerette, amit a jó kakaspörkölt mellé szokott harapni annak idején, a Kersántz kocsmájában, ahová rajta kívül leginkább a betűszedők jártak, és a Marich-asztalnál beszéltek meg a világ, de főleg Budapest ügyes-bajos dolgait.

De most croissant volt, a sóskifliknek leáldozott. Nemkülönben a jó kakaspörkölteknél, valamint rántottáknak, sonkacsontoknak, ecetes és olajos párizsiaknak, szardíniáknak, tormás virsliknek, szalámi-gerezdeknek, vajas kenyereknek, hagymás heringeknek, császárhúsoknak és füstölt kolbászosoknak, no meg persze a császárszakállas főpincéreknek. De kimentek a divatból a marhaperkelt maradékok is, és a Vajda János verseskötetéből kitépott lapokból csavart staniclikbe sem tesznek már friss tepertőt, leginkább azért, mert végképp eltűntek a Vajda János verseskötetek. Mert Széplaki volt a legutolsó, aki még el tudta mondani fejből, hogy

„Mint a Montblanc csúcsán a jég,
Minek nem árt se nap, se szél,
Csöndes szívem többé nem ég;
Nem bántja újabb szenvedély.

Körültem csillagmiriád
Versenyt kacérkodik, ragyog,
Fejemre szórja sugarát;
Azért még föl nem olvadok.

De néha csöndes éjszakán
Elálmodozva, egyedül
Múlt ifjúság tündér taván
Hattyúi képed fölmerül.

És ekkor még szívem kigyúl,
Mint hosszú téli éjjelen
Montblanc örök hava, ha túl
A fölkelő nap megjelen...”

...de olyan végtelenül magányos lett ettől a tudástól Széplaki, hogy akárhányszor készült elmondani a verset a régiségbolt kisasszonyának, mindig meggondolta magát a legutolsó pillanatban, mert attól félt, hogy a régiségbolt kisasszonya ezt sem gondolja majd komolyan.

És hogy mi minden ment még ki a divatból?

Hát egyebek mellett az abgesnitesz meg a harsogó retek, a szalámi-csutak, a liptói túró sóskiflire halmozva, meg a jó egyiptomi és virzsíniai, no és a jó modor.

És Széplaki volt a legutolsó magyar e földön, aki elolvasta a *Budafelhévíz topográfiaja* című hiánypótló művet, ugyanis egy Párdányi nevű csodálatos tanár megkövetelte ezt, bizonyos vizsgák abszolvációjához. Ebből pedig az következett, hogy Széplaki tudta, hogy „a mai Császárfürdőtől délre egészen a Bem József utcáig elterülő vidék a középkorban Felhévíz vagy Budafelhévíz néven földesúri hatalom alatt álló önálló település volt, amely a XV. század végétől mezővárosi kiváltságokkal is rendelkezett. Ugyanakkor azonban – már a XIII. századtól – Buda külvárosának is nevezik.”

Ebben a mai világban ilyesféle tudásokkal csak megbolondulni lehet. És Széplaki ráadásul még azt is tudta, hogy „a mai Budapest területén már ősidőktől fogva három helyen lehetett átkelni a Dunán: északon, a mai Óbudánál alakult ki az óbudai-, délen kb. az Erzsébet-híd helyén a pesti-, és a kettő között, a Margit-szigeti déli végén a jenői rév, ahogyan ezeket a réveket a középkorban nevezték. Az úthálózat ezekhez a révekhez igazodott, és mellettük alakultak ki az első települések.

A római korban is, de a magyar honfoglalást követő időszakban is Óbuda volt a legjelentősebb. Azonban már ekkor sem volt ismeretlen a másik két rév sem. A jenői rév, a Duna jobb parti kikötője arra a

területre esett, ahol a József-hegy lába szinte közvetlenül a Dunáig ért, és ahol a földből melegvíz-források törtek elő.

Nem sokkal délre ettől kiszélesedik a Duna völgye, de itt ér le a Dunához az a völgy is, amely a budai Várhegyet elválasztja a Rózsadombtól és vidékétől. A környező dombok és keletről a Duna által védett területen alakult ki a középkori Felhévíz, ott, ahol egyébként a kelet-nyugati és észak-déli irányú útvonalak természetes metszópontját is találjuk.”

Na most képzeljük el, hogy Széplaki, akinek feje ilyesféle dolgokkal, továbbá régi-régi slágerek szövegeivel volt telve, nekifogott volna udvarolni valakinek, mondjuk a régiségboltos kisasszonynak, hogy telebeszélje annak fejét is ennyiféle felesleges dologgal.

- Istenem... látom a szemén, hogy mindent tud a régi dolgokról, ismeri az öreg házak, a girbegurba utcák meséit, nevükön szólítja a köveket és az aprócska, elköltözött énekesmadarakat, de egyetlen szót sem szól hozzám soha...

Ezt gondolta magában a régiségboltos kisasszony, és ettől olyan sírhatnékja támadt, hogy mosolyogva fordult Széplakihoz:

- Nem kóstolja meg a hecsedlilekváromat? Magam készítettem, még az édesanyám receptje szerint, ő viszont a dédnagyanyjától örökölte. És máig sem tudtuk eldönteni, hogy is mondják helyesen, szóval, hogy hecsedli vagy hecserli, mert így is, úgy is mondták mifelénk egykoron...

Széplaki szívből gyűlölte a hecsedlilekvárt, talán jobban, mint bármi mást.

- Köszönöm, kérek, nagyon szeretem a jó házi hecsedlit, amit a nagyanyám még hecserlinek mondott, úgyhogy nem tudok segíteni ebben... de az bizonyos, hogy a hecsedli vagy hecserli valahogy a gyerekkoromra emlékeztet, és arra, hogy nekem is volt dédnagyanyám, még ha nem is ismerhettem szegényt...

Aztán hecsedlit tett croissantjának egyik felére Széplaki, a másikkra meg hecserlit, és ette, mintha az élete múltott volna ezen az évésen, és nagyokat csettintett, cuppantott hozzá, jelezve a kéjt, mit a hecsedli okozott neki, de azért az izlésesség és a jó modor határain belül maradván. És kicsit meg is ijedt, hogy ennyire nehéz szeretni.

Széplaki megette a hecsedli-hecserlis croissant, megitta a teáját, és megpróbált írni.

Szép, vastag papírú, keményfedelű füzete volt Széplakinak, a nagy túlélőnek, mert ő ilyenbe szeretett írni, írogatni. Novella- és regénykezdemények sorjázta a füzetében, amelyek soha nem készültek el, nem álltak össze valamivé, mert – mondtuk már – Széplaki azt gondolta, az ő ideje nem jár le sohasem.

Széplaki kinyitotta a füzetet, és elolvasta a legutóbbi bejegyzést. Ezt olvasta: „Nyakon kellene fogni az utolsó negyven esztendő, mint valami patkányt, és elpusztítani. De hogyan fogja nyakon és pusztítsa el az ember a saját múltját? És azonos-e az ember a saját múltjával? Vagy vannak külön kis múltak, amelyek egyenként és büntelenül állnak össze mindig valami borzalommá? És ha igen, akkor merre van a menekülés? Visszafelé, a múltba, ott kell keresgélni az eredendő bűnt, ami természetesen soha sem lehet a saját bűnünk... Vagy előrefelé van menekülés, a nem is létező, soha nem is létezett jövőbe, azon az áron, hogy végképp elfelejtjük a múltat, amelytől irtózunk, amelyért rajongunk, s amelyről legalább azt tudjuk bizonyosan, hogy volt. Létezhet-e még az a »Találkozás egy fiatalemberrel«, vagy már csak öngazolások vannak, és a sok-sok öngazolás tűnik büntelenségnek? Mindenki megtalálja saját öngazolását és büntelenségét – ez a jövő elpusztítása, ez a legnagyobb bűn, ez olyan, mint a gyerekgyilkosság...

S vajon ilyen »gyerekgyilkosok« voltak-e a szüleink, a szüleink szülei, miközben persze becsülettel tették a dolgukat, vagyis megkeresték saját öngazolásukat és saját büntelenségüket, és így a mi nyakunkba varrták az egészséget... Ahogy mi is éppen most varrjuk gyerekeink nyakába az egészséget? És mi ez az »egészség«? (Kosztolányi, Kosztolányi, Kosztolányi!)”

Eddig olvasta Széplaki a legutóbbi bejegyzését. Itt felpillantott, mert elfelejtette, miért írta oda a végére háromszor is Kosztolányi nevét. Eltöprengett rajta. Pedig valamiért odaírtam, az egészen bizonyos, valamit akartam Kosztolányival, de vajon mit? Istenem, hányszor megfogadtam már, hogy mindig, minden egyes alkalommal pontosan odaírom a jegyzetbe, hogy mire gondolok, és akkor nem járok így többé, hogy elfelejtem. Mert mindig elfelejtem. Álmomban is, mikor a legkövetesebb, legcsodálatosabb történet bontakozik ki elnyugodott elmémben, és akkor, ott, álmomban mindig figyelmeztetem is magam, hogy tessék felkelni és lejegyzetelni a történetet, mert ez Nobel-díjas történet, és reggelre el fogod felejteni, és soha nem kelek fel és mindig elfelejtem...

Mi lehet abban a füzetben, édes Istenkém, bármit odaadnék, ha megnézhetném, elolvashatnám, és a bárminél is többet adnék érte, ha ő ajánlaná fel, hogy olvassam el. Itt nézem, naponta, hogy miképpen készül egy talán Nobel-díjas regény, nézem, hogyan írja ez a drága ember, és nem tudom megszólítani. Belehalok én ebbe, biztosan belehalok... A régiségboltos kisasszony hosszan rajta felejtette szemét Széplakin, aki tűnődött és töprengett.

Mire gondolhattam? A *Pacsirtára*? Igen, talán a *Pacsirtára*. Sárszegre, s rájuk, kiknek lelke befelé kunkorodik... micsoda hihetetlenül és hátborzongatóan plasztikus kép ez, ez a „befelé kunkorodó lélek”, ez látszik, egy ilyen köré tényleg már „csak” oda kell írni a többi dolgot, a történetet, de egy ilyen képtől megelevenedik minden...

Úgy érzem magam itt, eltemetve ebben a boltban, mint Pacsirta... Komolyan mondom, ha ez így megy még egy darabig, az én lelkem is befelé fog kunkorodni... Sárszeg, Sárszeg, Sárszeg... és itt van az én Ijas Miklósom, és egyszer majd nem jön többé, soha többé...

És ha nem is a *Pacsirtára* gondoltam? Gyerekkor, múlt, bűn... talán ez járt a fejemben, igen, ez lehetett...

És Széplaki hangtalanul szavalni kezdett, de olyan átéléssel, hogy ajkai mozogtak, és a régiségboltos kisasszony könnye kicsordult, ahogy nézte. Széplaki pedig mondta, mondta magának Kosztolányit:

A rút varangyot véresen megöltük.

Ó iszonyú volt.

Vad háború volt.

A délután pokoli-sárga.

Nyakig a vérbe és a sárba

dolgoztunk, mint a hentesek,

s a kövér béka elesett.

Egész smaragd volt. Rubin a szeme,
gyémántot izzadt, mérgekkel tele.

A lába türkisz, a hasa zafir,

a bőre selymek fonadéka,

s regés kincsével elterült

a gazdag, undok anya-béka.

Botokkal nyomtuk le a földre,

az egyik vágta, másik ölte,
kivontuk a temető-partra,
ezer porontya megsiratta,
s az alkonyon, a pállott alkonyon
véres szemével visszanézett.
Kegyetlenül, meredten álltunk,
akár a győztes hadvezérek.

Most itt vagyunk. A tiszta kisszobában.
Szép harc után. A szájunk mosolyog.
Maró fogunk az undort elharapja,
s göggel emeljük a fejünk magasra,
mi hóhérok, mi törpe gyilkosok.

Széplaki abban maradt magával, hogy biztosan erre gondolt, és tovább olvasta legutóbbi bejegyzését.

„S persze miféle gyávaság Kosztolányihoz menekülni? Tisztességes gyávaság. De van-e olyan?

Minden gyávaság tisztességtelen? Vagy a gyávaság a túlélés záloga, akkor pedig egyszersmind a nem létező és soha nem is létezett jövő ígérete...Vagyis a múlt csupa jövő. A múlt az egyetlen bizonyosság, a múlt a sosem létezett jövő. Ez pedig lehetetlenség, s e lehetetlenség iszonytató szakadéka felett egyensúlyoz semmi kis életünk vékonyka kötelén a jelen. A jelen az ember letragikusabb, legszánalmasabb tévedése. S ott egyensúlyozunk a szakadék felett, és várjuk, rettegve várjuk, hogy melyik part fog hamarabb leomlani: a múltunk-e, vagy a jövőnk? Ami persze egy és ugyanaz. S bármelyik part is szakad le előbb, mi mindenképpen lezuhanunk, csak még nem tudjuk, hová, hogy mibe. A feledés homályába, vagy a tisztító tűz rettenetes, vakító fényességébe? Ennyi csak a jövő titka. A feledés homálya, vagy a tisztító tűz kínja. De ha eljönne a pillanat, vajon melyiket választanánk, már ha felkínálná nekünk valaki egyáltalán a választás kegyelmét. Melyiket választanánk, csupa büntelen múltú öngazoló? Nincs válszunk, annyira elgyávultunk. S ha Kundera is megcsal bennünket, akkor nem marad legenda. Akkor nincsen a létnek elviselhetetlen könnyüisége. Akkor múltunk büntelensége és minden öngazolás a mélybe zuhan. Akkor a feledés homálya marad. És meg is érdemeljük.”

Széplaki itt becsukta a szép, vastag papírú, keményfedelű füzetet, méghozzá két okból. Az egyik ok az volt, hogy elfogyott az olvasnivaló a füzetben, mivel Széplaki éppen ennyi bejegyzést tett legutóbb. Tulajdonképpen Széplaki, a nagy túlélő, egész életét, s benne minden túléldegélését erre az egyetlenegy bejegyzésre alapozta. Továbbá versekre, amelyeket régen megírtak valakik, zsenik és kevésbé azok, és Széplaki el tudta mondani azokat a verseket fejből, ami azért volt különösen fontos, mert azok a versek nem érdekelték már az égvilágon senkit sem. Mindezekon felül Széplaki még ennél feleslegesebb dolgot is tudott. Egy nagy csomó régi sláger meg operett szövegét. Tudta Széplaki azt például, hogy:

„Jó pár éve Pesten lakom
ültem buszon (ültem buszon) villamoson
mind a kettőn egyszerre még soha

ma már ez is beteljesült
villamos és busz egyesült
létrejött egy suhanó halk csoda

trolitrolibuszra vártam én
jött is halkan könnyedén
pont előttem fékezett
közben én meg folyton téged néztelek

nem úgy szálltunk mint a hatosra
egymást törve-taposva
kézzel-lábbal-könyökkel
hanem szépen türelmesen ahogy kell

száguldott a busz akár a gyorsvonat
és két kék szemedben
láttam én a sorsomat
trolitrolibuszról leszálltunk
némán csendben megálltunk
néztünk egymás szemébe
s indultunk a boldogságunk elébe”

De őszintén meg kell azt is mondani, hogy Széplaki, a hírlapíró és nagy túlélő ezt nem nagyon merete még elmondani senkinek, pláne elénekelni.

És azt is tudta, hogy:

„Ki a primadonna, dini-dani-donna?
Ugye-ugye, csak-csak én?
Ki a-ki a legszebb? Ki, akiért reszket
valamennyi férfi, csak-csak én.

De kecses a lábam, a derekam álom,
csecsebecse orrocskám.
Spittigue a kecske, kicsit öregecske,
örökösen fut hozzám.

Körülüli sok lány faramuci szoknyám,
Idea csak tőlem kell.
Spittigue a doktor, egy bizonyos okból,
játszadózni óhajt szívemmel.

Csá-csá-csá-csá-Charley né-né-né-né-nénje,
Egyenesen észvesztő!
Csuda a ruhája, csalogat a bája,
olyan mint egy táncosnő!

Látszatra nem vagyok festmény szép,
mégis férfiszemmel eszménykép.
És, hogyha nézi az erszényét,
szerelmes lesz ma még.”

Hazudnánk, ha azt állítanánk, hogy Széplaki akár egyszer, egyetlenegyszer is el merete volna ezt mondani bárhol is, és bárkinek is, pláne elénekelni...

És mindezek tetejébe még azt is tudta, hogy: „Az ember nemcsak egyéni életét éli mint elkülönülő személy, hanem tudatosan vagy öntudatlanul kora és kortársai életét is; s ha olyan természetes, feltétlen adottságnak tekinti is egzisztenciája általános és személytelen alapjait, mint Hans Castorp, s ha olyan távol áll is tőle a kritikának még a gondolata is, mint ahogyan a derék Hans Castorptól állt, még

akkor is könnyen meglehet, hogy erkölcsi közérzetét valamiképp módosítják ez alapok fogyatékoságai. (...) Az általánosan kötelező mértéket meghaladó, rendkívüli teljesítményre hajlandónak lenni egy olyan korban, mely a »minek« kérdésre nem tud kielégítő választ adni: ehhez vagy olyan fokú erkölcsi önállóság és közvetlenség kell, amely ritkán fordul elő, és már hősiesnek mondható – vagy pedig robosztus életerő. Hans Castorpban nem volt meg sem az egyik, sem a másik, így hát végső soron mégiscsak középszerűnek mondhatjuk őt, noha igen tiszteletreméltó értelemben.”

Igen, ezt is tudta Széplaki, a nagy túlélő, de inkább meghalt volna, ami, mint tudjuk, az ő esetében teljes lehetetlenség, mégis inkább meghalt volna, mintsem ezt valaha is megossa bárkivel, annyira nem értett egyet a szerzővel Hans Castorp illetén jellemzését illetően.

A másik ok, amiért Széplaki becsukta a szép, vastag papírú, keményfedelű füzetet, hogy nagyjából ennyi ideig tudott odafigyelni valamire, ennyi ideig tudott koncentrálni, illetve ennyi ideig se, de ennyi ideig el tudta hitetni mind önmagával, mind pedig a környezetével, hogy figyel valamire.

És most lejárt az idő, és következett a nézelődés, a céltalan bambulás órája. És Széplaki voltaképpen ezért járt a régiségboltba.

– Hozhatom a második teát? – kérdezte a régiségbolt kisasszonya, aki nem tudta egészen pontosan, hogy mi történik, csak azt tudta, hogy valami történik, és ilyenkor Széplaki megiszik még egy teát.

- Igen, köszönöm.
- Feketét?
- Feketét.
- Tejjel?
- Tejjel.

Széplaki utálta a teát tejjel, de a legelső alkalommal valamiért így kérte, és azóta nem mert változtatni a dolgon, mert Széplaki valójában a teljesen felesleges szokások rabja volt. Úgyhogy kavargatta fekete teáját, az abba teljesen nem illő, utálatos tejjel, és nekifogott a bambulásnak.

Nagy hiba lenne azt feltételeznünk, hogy ez valami passzív, majd-hogynem öntudatlan tevékenység volt Széplaki részéről. Korántsem. Széplaki lehető legaktívabb, legtudatosabb, legszenvedélyesebb időtöl-

tése volt a bambulás. Talán ezt csinálta egyedül igazi meggyőződéssel, hittel és akarattal.

Bambulás közben újra és újra körülnézett, mintegy leltározott a régiségboltban, és újfent óporokat szívott magába.

Legjobban a régi képeslapokat szerette nézegetni.

A régi Budapestet, ami már csak az övé volt.

A Bristol és a Hungária kávéházak képeit, a régi Andrassy utat, a Japán kávéházat, meg azt, ahová Ady is járt, de már elfelejtette a nevét.

És volt egy megsárgult, igazán öreg fénykép Mágnás Elzáról is, amitől mindig elérezkenyült.

Emlékezett a jegyzőkönyvre, csak arra nem, hol is olvashatta először. Ez állt benne:

„Körülbelül 30 éves, keresztény típusú, közepes nagyságú, mérsékeltén táplált, gondosan ápolt testű. Szeme szürke, szempillái hosszúak, szőkék, szemöldöke szőke, ívelt, szája közepes nagyságú, ajka duzzadt, orra közepes, széles egyenes orr, füle a fejétől kissé elálló. Kezén, lábán a körme gondosan ápolt. A holttesten fehér, silány minőségű batiszt ing, közönséges gépcsipke-díszsel.”

Ennyit tartottak fontosnak feljegyezni Mágnás Elzáról, a régi Budapest leghíresebb kokottjáról, Schmidt Miksa osztrák bútorgyáros szeretőjéről és kitarottjáról, aki Turcsányi Emíliának született, de már a babakocsiban is parvenünek találta ezt a nevet, és alig várta, hogy az Olimpia Mulató, majd a Casino de Paris, végül az Orfeum ünnepelt rossz nője legyen, és hófehérben járhasson, Párizsból hozatott ékszerekkel feldíszítve, Széplaki atyai barátja, Krúdy Gyula bácsi még azt is feljegyezte Elzáról, hogy Schmidt kívánságának megfelelően fehér menyasszonyi ruhában, mirtuszkoszorúval érckoporsóba feküdt, és a beteg osztrák úgy imádta éjszakánként, és mindezt azért, hogy 1914. január 12-én az esti órákban, két részeg kocsis megtalálja összefagyott holttestét egy kosárban, a budai alsó rakparton, és annyi maradjon fenn róla, hogy körmei a lábán is és a kezén is ápoltak voltak.

Hm... különös, különös... gondolta Széplaki, emlékei között sétálgatva, vajon miért ölte meg a szobalány meg az a péksegéd Elzát? Talán a pénzéért... – Elnézést kisasszony – fordult teljesen váratlanul a régiségboltos hölgyhöz, aki összerendezte a nem várt megszólítástól. – Kisasszony, hallott ön Mágnás Elzáról?

A kisasszony soha nem hallott Mágnás Elzáról, de ezt annyira szégyellte, és olyan boldog volt a megszólítástól, hogy hazardírozni kezdett:

- Igen, hallottam már róla - felelte kissé bizonytalanul.

- Tehát soha nem hallott róla, viszont szégyelli - gondolta magában Széplaki, a nagy túlélők kikezdhethetlen emberismeretével. - Nos, akkor bizonytal olvasta Kosztolányi beszámolóját is a temetéséről. *A Hét* hozta, *A tót maitresse* címmel, csak azért mondom, mert nézem itt a képét, ugye...

Aztán elhallgatott Széplaki, és nem igazán tudta, miért kellett mindezt elmondania a régiségbolt kisasszonyának, haragudott is magára, úgy érezte, feleslegesen szöszátyárkodott, feleslegesen hozta kellemetlen helyzetbe a kisasszonyt.

Nem is tudom, hány éve várom, hogy megszólítson végre, és amikor megszólít, mindjárt blamálok magam... nyilván rájött, hogy semmit sem tudok erről az egésztől. Buta vagyok én őhozzá, édes Istenem, buta...

Széplaki úgy állt bosszút magán, hogy beletemetkezett önmagába, és tovább szemlélte kedvenc tárgyait.

Egyik nagy kedvence egy régi, molyette kalap volt.

Egy zöld vadászkalap, amelyet kecskeköröm és zerge toll díszített. Azok a bizonyos miskájerek hordtak ilyen kalapot, és a kalap Széplakit egy Olga nevű nőre emlékeztette mindig, bár fogalma sem volt már, hogy miért.

Másik kedvence pedig egy boternyő volt, amelyet legalább száz éve nem hordott senki sem, utoljára talán bizonyos pesti ceitungsreiberek járbáltak ilyen holmival, ami egyszerre volt sétatálca és esernyő.

- Mondja kisasszony - szólalt meg újfent Széplaki, maga sem tudta, miért. - Szokott gondolkodni azon, hogy az idő múlik, és majd meg kell halni?

- Azt hiszem, semmi másan nem szoktam gondolkodni - válaszolta a régiségbolt kisasszonya, és azért válaszolta ezt ennyire határozottan, mert kizárólag azon szokott gondolkodni, hogy az idő múlik, és majd meg kell halni.

- Az jó... de mi az idő? - folytatta Széplaki, a nagy túlélő. Folytatta, fejből, hiba nélkül. -,Tehát mi az idő? - Hans Castorp ennél a kérdésnél olyan erősen görbítette oldalt az orra hegyét, hogy kifehéredett, elvértelenedett. - Meg tudnád ezt nekem mondani? A teret, ugyebár, érzékszerveinkkel vesszük tudomásul, látásunkkal, tapintá-

sunkkal. Rendben van. De melyik szervünk érzékeli az időt? Lennél szíves ezt velem közölni? No látod, most megfogtalak. De hát hogyan mérjük valamit, amiről valójában az égvilágon semmit sem tudunk, aminek egyetlen tulajdonságát sem ismerjük? Azt mondjuk: telik az idő. Rendben van, teljék. De ahhoz, hogy megmérhessük... megállj csak! Ahhoz, hogy megmérhető legyen, ahhoz egyenletesen kellene telnie, de hol van az megírva, hogy csakugyan egyenletesen telik? A tudatunk számára nem telik egyenletesen, csak a rend kedvéért feltételezzük, hogy mégiscsak egyenletesen telik, márpedig a mi mértékegységeink is csak egyezményesek, már engedd meg.”

- Megengedem... önnek meg...

- Jaj, kisasszony, remélem nem feltételezte, hogy bizalmasodni akartam és letegeztem önt, nyilván rájött, hogy csak Hans Castorp és Joachim párbeszédét idéztem a *Varázshegy*ből.

- Persze, rájöttem azonnal – vágta rá a kisasszony, mert nem jött rá.

- Akkor jó. De ha megengedi, annyit hadd tegyek hozzá, hogy mi van akkor, ha Isten az idő? Vagy fordítva: ha nincsen idő, akkor Isten sincsen?

Ezután akkora csend lett a régiségboltban, hogy a molyette vadászkalap zergetolla is belepirult.

És akkor Széplaki olyat tett, amit még soha.

- Kisasszony, énekelhetek valamit? Csak úgy, magamnak, egy régi slágert, szabad?

- Mi sem természetesebb... – rebegte a régiségbolt kisasszonya, és soha nem tapasztalt reménység gyúlt ki a szívében.

Széplaki pedig kezébe vette a molyrágta, zöld vadászkalapot, amit talán miskájerek viseltek valamikor, és ami valamiért mindig egy Olga nevű nőre emlékeztette, és a semmibe nézve tényleg dúdolni kezdett. Ezt dúdolta, halkán, nagyon halkán, tényleg csak magának...

„Az ember egy léha, egy könnyelmű senki,
és mégis mily nagy dolog embernek lenni.
Az ember egy porszem, nem látja meg senki,
és mégis a porszem tud csak ember lenni.

Ha vérzik a szíved, s a fájdalom nagy,
csak ember légy mindig és ember maradj!

Az ember egy léha, egy könnyelmű senki,
és mégis ma mily nehéz embernek lenni.

Az ember egy léha, egy könnyelmű senki,
és mégis ma mily nehéz embernek lenni.”

Széplaki dúdolt, a régiségbolt kisasszonya pedig megbabonázva hallgatta őt. Amikor pedig vége lett a dalocskának, és rendes körülmények között a csóknak kellett volna következnie, Széplaki meglátott egy öreg szekrény legfelső polcán egy furcsa, hosszú ládát. Furcsállta, hogy ennyi idő alatt még egyszer sem tűnt fel neki, mert elég feltűnő láda volt, mi tagadás.

A régiségbolt kisasszonya már félig lehunyta pilláit, és úgy nyújtotta előre nyakát, ahogyan azt csak a nők tudják, ha megsejtik csalhatatlan ösztönükkel, hogy a csók fog következni, ám Széplaki eléggé oda nem illően azt kérdezte:

- Kisasszony, elnézését kérem, de mi van abban a ládában?

A régiségbolt kisasszonya rendkívüli módon sajnálta a talán örökre tovatűnő pillanatot, amellyel nem sok minden, csak élete minden reménye suhant tova, így aztán kissé nyersen válaszolta:

- Fogalmam sincs.

- Megtenné, hogy leveszi nekem? Természetesen segítek...

- Hogyne, kérem...

És akkor nekifogtak, Széplaki érthetetlen szenvedéllyel és kíváncsisággal, a kisasszony érthető flegmával, és lepakoltak egy nagy csomó holmit, amitől nem lehetett a ládához férni, azután végre hozzáfértek, de a láda túl nagynak és túl nehéznek bizonyult, a hely pedig rendkívül szűknek, úgyhogy forgatták így s úgy, és rángatták, és túl sok óport nyeltek, és megizzadtak, de a láda végül lekerült a magas polcra, és odakerült a régiségbolt padlatára, és a kisasszony csalódott volt és dühös, Széplaki pedig megdöbben.

A láda egy koporsó volt.

Egyszerű, majdnem durva deszkákból rótták össze, de a teteje üvegből készült, és azon át bele lehetett bámulni a koporsó belsejébe.

Egy múmia feküdt a koporsóban.

A régiségbolt kisasszonya szinte felsikoltott, inkább csak megszokásból, s leginkább azért, hogy valamivel leplezze dühét. Széplaki ellenben megbabonázva bámult a koporsó belsejébe.

- Kisasszony, én ezt a koporsót azonnal megveszem...
- Rendben, uram. Bár fogalmam sincs, mennyit kérhetek el ezért...
- Amennyit akar. Tőlem annyit, amennyit akar...

És akkor a kisasszony némi töprengés után mondott egy összeget, Széplaki gépiesen kifizette, és mindvégig a koporsó belsejébe bámult.

Muszáj volt oda bámulnia, mert lassan vált bizonyossággá minden.

Először a ruha volt ismerős. Majd a múmia meglepő épségben megmaradt vonásai. S legvégül észrevett a múmia csuklóján egy ékszert. Egy karperecet. Azt a karperecet. Még egy indiántól vásárolta, és nem vette le attól fogva sohasem. Mágikus erőt tulajdonított annak a karperecnek, sokszor meg is mosolyogta magát emiatt, mégis az volt a meggyőződése, hogy ameddig azt a karperecet viseli, nem fog meghalni.

Igen, az a karperec volt a múmia csuklóján.

Nem volt semmi kétség: *Ő* feküdt a koporsóban.

Széplaki a koporsóval együtt elhagyta a régiségboltot. Vonszolta maga után a koporsót, nehezen és furcsán, akik látták, össze is rezzentek, meg is rettentek, volt, aki a rendőrséget is értesítette, valaki meg a sajtót. Ám amire kiértek, Széplaki örökre eltűnt valahol a Halászbástya alatt. S mindvégig azon gondolkozott eltűnése alatt, hogy nem a halál a legszörnyűbb.

Hanem, ha esetleg kiderül, hogy nem is élt sohasem.

Démon

Székelyhidi Zsolt

TENGERSZÉP

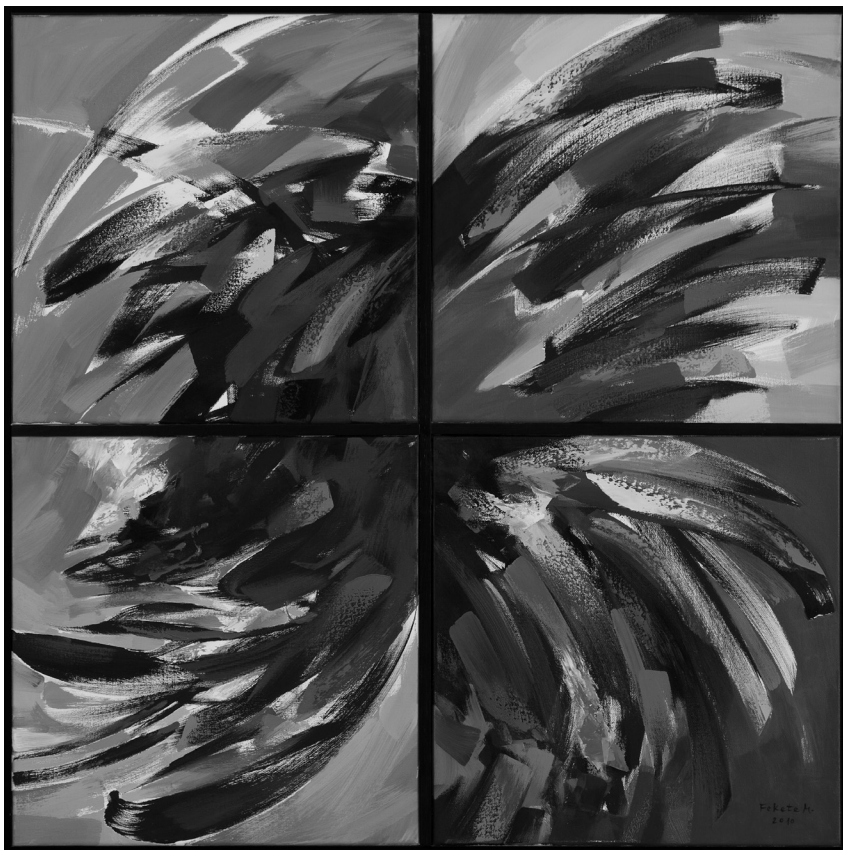
Te vagy a tenger,
a tenger, én mondom.
Hullám vagy,
fehéren sodrott
levegőt nyal
fodró nyelved.
Kopasz vízszínen
bukkansz ki,
fejben tartod
a jó és a rossz időt.

Lelked legmélyén
Te tenger vagy:
végighullámzó,
mérhetetlen,
elragadó, tétlen,
merész és öntelt,
vergődő
és tükörszép.
Amilyen
az ember.

ÉVSZAKOS

Öltözetem téliesítve,
de szemednek tavaszi a fénye.
Ha átölelsz, mire levetkőzöm végre,
mert ruhára olyankor nincs szükség,
a szobába köszönt
a kezedből áradó nyári meleg.

Csókunkból még az őszi is kiújulhat,
és elhiszem, hogy a pillanat időgép:
minden évszak jön, megy teveled,
s a szemed mindig áfonyakék.

Danse indienne

Juhász Tibor

AZ IRÁNI HERCEGNŐ

Arra gondoltunk, hogy veszünk mi is egyet, összedobjuk a pénzt. Egyenlő esélyekkel indulunk, négyen vagyunk, négyfelé osztjuk az árat. Sorsolással eldöntjük, kinél lesz először, aztán kitaláljuk a sorrendet. Egy év alatt megismer minket, és eldöntheti, hogy melyikünk legyen a férje. Mi a véleményed?

Először azt hittem, viccelnek, de olyan kíváncsian várták a válaszom, hogy rádöbbsentem, komolyan gondolják. Nyilvánvalóan átverés volt az egész, de mikor hangot adtam a kételkedésemnek, határozottan elutasítottak, igenis lehetséges, mondták, Imre most rendelt, ha az utca bolondja meg tudja fizetni egy keleti virágszál árát, akkor ők sem fognak asszony nélkül maradni. A többiek mit szólnak ehhez, érdeklődtem. Krissz és Gibbon most hozzák Imrét, válaszolták, ki akarjuk kérdezni őt, nehogy valami gond legyen az átutalásnál. Meglepetten néztem rájuk, és azon gondolkodtam, miként tudnám az értésükre adni ennek a képtelenségét. Ti komolyan egy iráni hercegnőt akartok rendelni a netről, kérdeztem tőlük. Igen, vonták meg a vállukat.

Imre az utca bolondja volt. Általában buszsofőröset játszott. Reggel kijött a házból, úgy tett, mint aki beszállt a járműbe, maga elé tette a kezeit, mintha a kormányt fogná, majd utánaozni kezdte egy Ikarusz hangját. Pár perc múlva elkiáltotta magát, az ajtók záródnak, és beletaposott a gázba. Futni kezdett az utcában, és csak két helyen állt meg. Az utca elején meg a Kék Acélnál. Naponta háromszor tette meg az utat, reggel, délben és este. Mikor arról kérdeztem, miért nem jár gyakrabban, azt felelte, ez egészségügyi járat, a nyugdíjasok nem sietnek sehová. Emellett ezernyi időszakos mániája volt, néha vadászgépek elől bujkált, sőt pár hónappal ezelőtt csak úgy tudott elaludni, ha egy hátizsákban az ágya mellé volt készítve annyi étel, amennyi elég a következő hétre, mert sosem lehet tudni, mi van akkor, ha holnap lesz a világvége? Sok mindent el tudtam képzelni róla, de arra, hogy egy iráni hercegnőt rendeljen magának a netről, nem tartottam képesnek.

Nem sokkal később megjöttek a többiek. Krissz és Gibbon izgatottan tolták maguk előtt Imrét, aki vállalai közé húzott nyakkal bárgyún nézett körül a helyiségben. Mint egy alsótagozatos kisfiú, akit a felsősök be akarnak dobni az általános iskola szemetes konténerébe, úgy nézett ki. Gyere, Imi, szólt negédesen Pali, és odahúzott egy széket a szomszéd asztaltól. Mondd el még egyszer, mit rendeltél a netről, kérte Tamás, és baráti érzéseiről biztosítva még cigarettával is megkínálta a megszeppent fiút. Egy hercegnőt, válaszolta az, és tétován visszautasította a cigit. Mennyiért is, kérdezte Pali. Harminc, át kell majd utalni, ha ezen a héten megcsinálom, jövő hétre megérkezik. Na és hogyan kell átutalni, firtatta Pali, aki minden részletet tudni akart, harmincezer forint nagyon sok pénz, nem ad ki ennyit a zsebéből az ember a bizonytalanra.

Imre nem válaszolt. Remegett a szája. Nem hallottad, kérdezte tőle Pali, kicsit megütötte a karját. Én nem... nem tudom, nyögte ki végül a fiú, majd a mellkasára hajtotta a fejét. Akkor hogy a faszba rendelted meg, kiáltott fel Gibbon. Nem akartam, hogy bántódása essen a fiúnak. Imre, szólaltam meg, tudni szeretnénk, hol találtad ezt a hercegnőt, mert nagyon sok olyan hirdetés van, amivel átverik az embereket, nem akarjuk, hogy téged is lehúzzon valaki. Krissz Palira nézett, aztán rám, látszott rajta, hogy elgondolkodott a szavaimon. Pali kacsintott, jelezve, hogy én nekik segítek, nem igaz, amit mondtam, Imréből akarom kiszedni a szükséges információkat. Mindenki ledöbbsent, én is meglepődtem, de próbáltam megőrizni a hidegvéremet. Imre láthatóan félt Paliéktól, ezért megfogtam a kezét, nem húzta el, kétségbeesve markolta a jobбом, bizonyára megérezte, hogy nem akarom bántani. A hüvelykujjammal simogattam a tenyerét, és közben azért imádkoztam, hogy Paliék ne vegyék észre a növekvő foltot a fiú ülepén. Apukád mondta neked, hogy rendelni fogtok egy hercegnőt, ismételtam Imre előbbi válaszát. Ő lesz a második anyukám, mondta a fiú. Jó, akkor beszélni kell János bával, szólalt meg Pali, intett Tamásnak, hogy induljanak, hiszen tisztázni kell a dolgokat. Úgy vitték Imrét az utcán, mint egy fegyencet, fogták a felkarját, és csak röhögtek, mikor a fiú kétségbeesetten visszafordult a Kék Acél felé, mert nem akarta otthagyni a buszt.

János bá nem szólt semmit, csak intett, kövessük. Bementünk a ház mögé, ahol régebben a kolónialakások kertjei voltak. A romos kamrákat, amelyek a lakásokhoz tartoztak, már nem használták az itteniek, egy-két szerszám hevert bennük, talán még a gyár dolgozói hagyták itt őket. János bá kinyitotta a fészter furnérlemezekből tákolt ajtaját, és betessékelt minket. Már megint mit csinált ez az istenverése, kérdezte tőlünk, jól tettétek, hogy nem a feleségem előtt mondtátok el, nem bírja már szegény elviselni ezt a sok hülyeséget, majd fél kézzel, mintha csak ízelítőt adna a későbbi verésből, felpofozta a fiát. Pali felvázolta a helyzetet. Imre azzal kérkedett, hogy lesz egy iráni hercegnője, ők is szeretnének egyet, de harmincezer forintot nehezen tudnának összeszedni, sok pénzről van szó, ezért minden információért hálásak lennének. János bá elkomorodott. Fogalmam sincs, miről beszéltek. Nem tudom, honnan szedi a hülyegyerek ezt a sok ökörséget, de nem is ő, hanem ti vagytok a félnótások, ha elhiszitek egy kettyós szavait. Ápolónőt fogadtunk hozzá, mert öregek vagyunk már ahhoz, hogy elbírjunk a butaságaival, talán róla beszélt nektek. De tudjátok mit, itt hagyom a suf niban, folytatta az öreg, csináljatok vele, amit akartok, és bevágta maga mögött a sufniajtót. János bá nem hazudott, az ápoló a következő héten kezdett dolgozni náluk. Vastag vádlijú, széles csípőjű, de szép arcú nő volt, sokat foglalkozott Imrével, naponta többször is végigjárta vele az Acélgyári utat. De nem dolgozott sokáig a családnál. Pali meg Tamás azért hívott az asztalhoz, hogy elmeséeljék, mit láttak ma reggel. Éppen a Kék Acél felé sétáltak, mikor meghallották a sikoltást. Csak annyit láttak, hogy az ápolónő fejvesztve rohan, és kétségbeesetten próbálja leszakított pólóját a mellkasa előtt tartani. Aztán vették észre János bát, aki gyorsan visszaroht a kamrába, és magára húzta a furnérajtót. De résnyire azért kinyitotta, figyelte, mikor mennek tovább a fiúk. Pali fuldoklik a nevetéstől, biztos azért hitte azt Imi, hogy egy iráni hercegnőt fogadnak, mert arra vágyik az öreg, már hetek óta csak arról beszélhetett a fiának. Ki tudja hányszor zszibizett a kamrában, veszi át a szót Tamás, és jókedvében rávág az asztalra. Velük nevetek, talán igazuk van.

Főcze Kornélia
EGY GÖRÖG RÓZSÁRÓL

a rózsza piros
a rózsza nem kék nem bronz

honnan ismerem a különbséget
ami a mindennel megoszt?

a rózsza növény
nem ez a séta az alkonyi kertben
hol lépteim-ágyazta helyre
hullnak az árnyak
amíg a nap zuhan

csönddé sem változik
a rózsza
nem piroslik rózsává
örömöm
szirommá nem szépül
arcom
s arctalan elmém
míg beleszédül

a rózsza piros
nem kék nem bronz

„amikor még senki se voltam”
minden voltam rózsza voltam
és nem-rózsza

„HA MEGHAL A NAP”

csak meg ne fázz! a Nap kihűl
mint hó alatt a tűzhely
befagy az óceán jéghegyeivel
a Föld olyan lesz mint hűtött dinnye
belsejében még pislákoló lángokkal
hozzád menekülnek majd a napállatkák
cipelik az édesvizek kékaromás kortyait
összerezzensz
arcod súrolják a hópihe denevérek
mik sötétben is láthatnak téged

lecsukódik a Nap
hegesztőpajzs mögött a vörös
óriás szemhéj s te félni fogsz
mert Nap helyett fekete
madárijesztő kalapot látsz
és egy fehér törpét amint
kibúvik a lyukas kalapból
és feléd nyújtja madár- azaz
kvazár-kezét fölemel
és bebújtok a fekete kalapba

odabenn a mágneses mezőn
madártalppal sétálsz
napfoltmargaréták között
mint elvarázsolt cérnavégek
tekergőznek a héliumfüvek

engem is látni fogsz
szilvaízfőző üstök-úrhajomban
sietek feléd
de te rám kiáltasz:
rég beesteledett már
hát nem érted?
zuhanunk

PARÚZIA

Valaki vár ránk magára mutat
Koccanó üveg az uja alleluja
Gyertek haza

A fehér úton sorra indulunk
A hátsó udvaron megállunk rendre
Fénylik bennünk a béke

Minden cserép barnán meghasad
Holdfényes fűrészpor hull le ránk
Ragyog a ruhánk

UTAZÁS

meghalsz egy állomáson
újsággal letakarva
átnéz rajtad a főcím
akarva nem akarva
távolodik minden
mit elenged a lelked
indul a vonat is
fel kellene kelned
haladni kellene
kék tengerek felé
napszentület előtt
ne állj az Úr elé
fejed alá teszem
párnának a partot
kihúlt két karodban
csak a halált tartod

Kenéz Ferenc

HELYRAJZOK 1.

– *Galamb a kőköckán* –

A hogy beállít a kis öregasszony, már kéretlenül érkezik asztalára a szendvics és a sör. Aztán pár pillanat múlva, ugyancsak kéretlenül, felcsendül a „szívküldi” is az egyik távolabbi asztaltól. A jóképű, de már fogatlan férfi az öregasszony felé fordul s belebődül a délutánba: „Széééép divat a szereleeeem...” Mintha az ilyen eddegélő kis öregasszonyokat épp ilyesmivel lehetne feltüzelni. Vagy felbosszantani legalább.

Nem lehet. Nem vesz tudomást az énekművésről, de a többiekről sem ott maga körül. Hiszen ő maga is társasággal érkezett. Még ha az egy láthatatlan kompánia is. Motyogva, motyorogva forgatja a szemét, képeket vág, méltatlankodik, közelebb húzza magához az egyik üres széket, meg akar győzni valakit, aztán még valakit, mert a másik üres széket is közelebb húzza.

Az énekművész néhány pillanatig csöndben, kikerekedett szemmel nézi a produkciót, majd arcán a hökkenet meg az utálat vegyes kifejezésével fordul vissza saját asztalához. Aztán, mintha csak valahogy helyrehozni akarná a történeteket, mélabúsan rázendít a „Jaj, de kocsmárosné, adjon bort ide” kezdetű keservesre.

A zongorahangoló jó nagyot kacag az egészen.

„Legalább láthatod, hogy milyen nagy hülye vagy!” – mondja a mélabúsan ülő fogatlan trubadúrnak. „Potyára csinálsz mindent. Hiába vagy olyan nagy művész! Ha nem veszed észre, hogy mikor nem érdemes. Én semmit nem csinálok potyára. Én csak ránézek a zongorára. Legfeljebb annyit mondok: nyissa fel a tetejét!”

Ezen a mondaton is jól el lehet bambulni.

Ez is mutatvány. Az okfejtés csavarintos logikája. A logika nyaktörő mutatványa. Egy-két üres széket ez a mondandó is közelebb húzott magához.

Így aztán a szív, az vérzik tovább. Ám nem csupán az énekművész fennhangon elősorolt énekes panaszaiban. A sottogásban is, a legap-

rőbb kis suttogásban is. A jobbról, balról jövő kis suttogásokban. A jobbról jövő kis suttogásban, mely a maga alig hallható módján is egy egész világnak hozza tudomására, hogy még a színházi takarító is lehet igazi művésze a szakmájának: „Mert amikor én lesepertem a színpadot, hát akkor rögtön látszott, hogy még addig senki úgy le nem seperte. Úgy még eddig senki nem tudta leseperni... És akkor ezt csinálják velem!” Vérzik, vérzik a suttogó panaszban a szív jobbról. És vérzik a suttogó panaszban, vérzik balról is: „Te ismersz engem, tudod, hogy milyen vagyok. Hogy hamarabb összeveszek egy gyufaszál miatt valakivel, mint egy nő miatt... no de azért mégis, hogy ez a Mici meg a Sanyi ezt megteszik velem...”

Nem gyógyír itt már semmi. Hiába is próbálgatná az énekművész a világ szelídebb lankái felé terelgetni a vérző szívű nyáját a „Virágok közt jártam” kezdetű strófával.

Vége itt már mindennek.

Elbukott a hit, az értelem, a logika.

Elbukott az énekes világ.

S akkor ráadásul még a sört is barna üvegben hozzák. Ezt már a kicsi, láthatóan nem színházi szakmában dolgozó ember sem hagyhatja annyiban. „Zöld üveget kérek!” – mondja méltatlankodva, szinte durcásan, mint a gyerekek. Hát miféle ember ő, hogy barna üvegben tesz eléje a sört! Hát miféle világ ez, hogy mindenhol, csak úgy, ukmukfukk, ki akarnak tolni a becsületes emberrel? Még hogy ő barna üvegből igya a sört!

Persze, pillanatok alatt kiderül, hogy „Sajnos, más nincs!” Azonnal fogához emeli, s azzal pattintja le a barna üvegről a kupakot. „A ke-serves úristenit ennek a világnak!...”

S aztán „Szép divat a szerelem”, „Jaj, de kocsmárosné, adjon bort ide!”, „Virágok közt jártam” – kezdődik előlről a repertoár.

Vérzik, vérzik a szív mindenfelé.

S akkor, egyszer csak hirtelen, mint valami csendes, hétköznapi csodatétel, egy galamb lépeget be a Nagyfuvaros utcáról az eszpresszóba. Mindenki elcsendesedik. A galamb egyre beljebb s beljebb lépeget.

Megáll, áll a galamb a kőkockán. Nézi a vérző szívű emberiséget.

HELYRAJZOK 3.

– Mademoiselle Muskátli vendégei –

Mademoiselle Muskátli kitarja az ablak zsalugátereit. Mademoiselle Muskátli megöntözi kis kannácskájából a virágokat.

Mademoiselle Muskátli kiteszi a napra a madárkalitkát a kanárrival.

S akkor egy percre, amikor épp mintha mondani akart volna valamit, megáll körülötte az idő. S ettől a perctől kezdve, noha ezt még ő maga sem tudja, Muskátli Kisasszony napokon, heteken, éveken át bámulja majd, így, kissé mereven, mintha az öröklétből mosolyogna, bámulja majd a Váci utca vándorünnepi, mindennapos forgatagát. Soha többé nem veheti le szemét az utca túloldalán levő Estée Lauder divatszalon kirakatáról. No persze, amíg lesz Estée Lauder szalon. Soha többé nem veheti le szemét itt, az eszpresszó teraszán üldögélő vendégekről, se rólam, se a mellettem ülő Jenő bácsiról. Soha, soha többé, amíg csak itt ülünk, s amíg csak őt le nem mossa a reklámképekről az eső.

Jenő bácsiról különben az égvilágon semmit nem tudok, kicsoda, micsoda, hogy került ide diszkrétén kopott kis kabátkájával, de tudom a legfontosabbat: hogy itt ül mellettem. S tudom azt is, hogyha már ilyen jól egymás mellé kerültünk, akkor nem véletlenszerűen kerültünk éppen egymás mellé ebben a Váci utcai tükrös-fényes csillagvilágban. Kinézett magának, kinézett, mielőtt még mellém telepedett volna. Sejtette, hogy Muskátli Kisasszonynak mi mindketten egyformán kedves vendégei leszünk. Sejthette, hogy mi már csak így, mindketten Muskátli Kisasszonynak szólítjuk magunkban Mademoiselle Muskátlit, így hát bármennyire is távol élünk ettől a földi csillagvilágtól, itt, ennél az asztalnál lehet otthonosság-érzetünk. Hiszen csak mi ketten ismerjük még otthonról, falusi kislány korából Muskátli Kisasszonyt, amikor még Pirikének szólította a világ, és a tanító bácsi.

Ej, hogy telik az idő, istenem! Pedig milyen szép is az élet! – simítja, simogatja keskeny kis kecskeszakállát Jenő bácsi. Boldog, hogy egyelőre még futja a heti egy-két kávéra itt, a húszezer forintos ingek utcájában, az ötvenezer forintos cipők utcájában, akkor, amikor a magafajta nyugdíjasnak „már az is gondot jelent, ha egy cipőfűzőt akar vásárolni”.

Ám szerencsére a csodát ingyen adják itt, a Váci utcában is, és a világ minden táján. Jut belőle Jenő bácsinak s a magamfajtanak is bőven. Azt mondja Jenő bácsi: „Nem hengegésből mondom, a múltkor átugrottunk, átvittek a rokonaim Bécsbe. Engem leraktak a Práternél, ők meg szaladtak bevásárolni. Felültem az óriáskerékre. Aztán órákig vártam rájuk. Hát mit csinálhattam volna annyi idő alatt? Még egyszer felültem az óriáskerékre!”

Jókedvűen kuncog a történeten, olyasformán, mint aki túljárt az eszén az őt magára hagyó, áruházakban rohangáló rokonainak. „S ha még sokáig várattak volna, akkor felültem volna harmadszor is!” – göcög Jenő bácsi, s apró kortyokban, olyan élvezettel fogyasztja a vizet, mintha a világ legcsodálatosabb itala éppen a Muskátli teraszán felszolgált pohár víz lenne.

Mi ehhez a csodához képest egy Salamander-cipő? Egy Estée Lauder-parfüm? Még ha mindkettőnk üdvöskéje, Muskátli Kisasszony Mademoiselle Muskátliként az utóbbit választotta volna is. Választhat, amit akar. Nekünk ő már csak megmarad igaziból Pirikének.

Előttünk le-föl sétálnak a rendőrök, le-föl sétálnak a valutázók. Nem vesznek észre semmit a csodából. Se Pirikéből, se Jenő bácsiból.

S akkor a gyönyörű szép, sárgaréz közműalagút-fedelekről még nem is szóltam. „Budapesti Villamosművek Tulajdona” – olvashatja a Váci utcában bárki, aki a Muskátli előtt egy kicsit közelebb hajol a földhöz.

HELYRAJZOK 5.

– *A boldog rádiózásról* –

Vidáman és boldogan szól a Cé Rádió.

Ám van itt más zene is.

„Nekem már muzsikál a leheletem!” – mondja a zsiros képű, majd kalpagját a homlokába tolva imigyen teszi mindenkire számára közérthetővé a népköltészetet: „Van bennem jócskán sör, bor és pálinka is...”

A hajdani Vörös Hadsereg-útja végén nagy kamionok húznak kifelé szomorú sofőrökkel. Kifelé az országhatárok felé. Időnként szembetalálkoznak az 50-es villamos sárga kocsijaival, azok meg befele jönnek. Jönnek szomorú villamosvezetőkkel. Ahogy szembetalálkoznak, mind-

két kabinban felvillan a másik kabinban ülő ember sorsa. Egy pillanatra talán irigység mindkét kabinban. Az egyikben talán azért, mert „né, ennek itt mindjárt lejár a munkaideje, s mehet haza a családjához, én meg csatangolok az országutakon” – a másikban meg talán azért, mert „na, mindjárt lejár a munkaidőm, mehetek haza a családhoz, ez meg itt csatangolhat az országutakon...”

Húznak, húznak kifelé a nagy kamionok.

Jönnek, jönnek befelé a sárga villamosok.

Jönnek-mennek az egykedvű látogatók.

Vidáman és boldogan szól a Cé Rádió. Ez az egész csak „Játééék, ha-hahaha!”, csak „Játééék, ha-hahaha!” Csak játééék, ha-hahahaha!...

A kisöreg lezuhan mellettem a földre. Nagyot koppan feje a kőpadlón. „Játééék, ha-hahahaha!” Az utolsó pillanatig kitartó hú barát felemeli a földről, majd ujjaival V betűt mutatva lépteti ki a kocsmá ajtaján az ingadozó kisöreget... Csak játék, ha-hahahaha...

Bepördül sebbel-lobbal a boltos.

– Akkor azt a fröccsöt kérem, gyorsan! – mondja, majd nevetve magyarázkodik a benn ülő cimboráknak. – Mennem kell vissza, ott hagytam a legjobb kliensemét. Tudjátok, ki a legjobb kliensem? Hát a Gyuri! Kitétte a tojástartót a pultra, úgy, szétnyitva, ahogy szokás, s aztán az alját is, meg a tetejét is megpakolta tojással! Hatot jobbra meg hatot balra! – Na, most próbáld csak összecsucni, Gyurikám! – mondtam neki, röhögve...

Boltoskám fölhajtja a fröccsöt, „azt a fröccsöt”, s rohan is vissza Gyurikámhoz.

– Jó a boltosnak. Akkor iszik fröccsöt, amikor csak akar! – fordul mellettem a férj a feleséghez.

– No, csak hallgass! – replikázik az asszony. – Idd meg a sörödet, s gyerünk!

A férj beletemetkezik a hirdetőújságba. A nő savanyú képpel issza a kólát. „Játéééék, hi-hihihihii!... Játéééék, ha-hahahaha!...”

Mily boldog, boldog, boldog a Cé Rádió! Boldogabb még az embernél is!

Már legalábbis azoknál, akik itt ülnek körülöttem.

Vidámság, az van itt. No, de hol áll a vidámság a boldogságtól?

– Apuka, apuka, akarok mondani valamit! – állít be két, kopott tornacipős, fenekét vakargató gyerek az italboltba.

- Kifelé, kifelé azonnal! - röffen rájuk az apjuk. - Kifelé, s indulás azonnal a moslékért! Most csinálom a disznóólat - fordul vissza a barátaihoz -, ezek a kölykök meg alig segítenek valamit! Lajcsikám, milyen szalonnám volt a tavaly? No, mondd meg, milyen volt a szalonnám?!

A szalonna bizonyára tavaly is épp olyan jó volt, amilyen az idei lesz. A gazda biztosan az idén is olyan jó gazda lesz, amilyen tavaly volt. No, de hol áll a vidámság a boldogságtól?

„Játéééék, hi-hihihihhi!... Játéééék, ha-hahahahaha!” - mókáznak továbbra is a Cé Rádióban.

Aztán a két gyerek lassan, vonakodva elindul ezen az ezredév eleji, egykor Vörös Hadsereg útja végi Budapesten a két veder moslékért.

Azon az úton, melyen nagy kamionok húznak az országhatárok felé szomorú sofőrökkel.

Azon az úton, ahol a villamos sárga kocsijaiban házi ruhás, bevásárlószatyros feleségek három egész megállón keresztül falják, falják a szemükkel, egészen a piacig, a Romana regények nekik írt, szerelmes füzetkéit...

HELYRAJZOK 10.

- *A hárombetűs rizs* -

Ez már így szokott lenni. Mire a pasas harmadszor mondja el, hogy „Nem, nekem semmit! Ha egyszer azt mondtam semmit, akkor semmit!” - szóval, mire ezt harmadszor mondja el a harmadik ivócimbora, már ott is a harmadik rend.

A pincér ugyanúgy teszi eléjük ezt is, mint az elsőt, a másodikat. Csakhogy most, a harmadiknál, már nem ússza meg megjegyzés nélkül.

- Ferikém, lefogytál! Jó lennél apróhirdetésbe!

Csendes, békés vasárnap délelőtt. Huszonötten, harmincan vagyunk a kerthelyiségben. A környék csendes kis házaiban már fő a húsleves. Az asszonyok a kezükben levő fakanállal időnként kilépnek az utcaajtóhoz s a léckerítés mögül a kocsmá felé pillantanak. „Anyukám, átugrom egy fröccsre!”, visszhangzik még most a mondat a fejükben...

Hát itt az egy fröccsön már túl vannak. A falon tábla hirdeti, tapintatos indiszkrécióval, hogy ám itt azért mind komoly emberekkel számolnak: „Az a bor, amit hitelben mérünk, teljesen elfogyott.” A tábla búbajos akkurátussága tetszik nekem. Ez a bizonygatás. Ez a *teljesen*.

Nemigen hiszem, hogy erre a táblára itt, ezen a helyen igazából szükség lenne. Hiszen ide nem jönnek, hanem csak úgy beugranak az emberek, rendben tartott, szép kis családi házaikból, rendben tartott, szép kis füves udvaraikról, rendben tartott, szép kis kerti törpéjük mellől. A törpék itt is, ott is kis táblát tartanak a kezükben: „Tiszta udvar, rendes ház!”

A mellettem levő asztalnál, kivételesen, férj és feleség. A férfi vagy másfél mázsa, ujjain akkora aranygyűrűk, négy-öt darab is, hogy talán kezét fogni is nehéz vele. A két frissen érkezett haverral azért csak sikerül.

- Ferikém, három fröccsöt, légy oly szíves!

Az asszonyka odahajol, súg valamit a másfél mázsához tartozó fülbe.

- Várj csak, Ferikém, négyet, légy szíves!

Majd, szinte tényleg csak egyetlen másodpercre, a friss napilap fordul meg a felgyűrűzött ujjak között. „Á, nem érdekel engem, csak a totó-eredményt néztem meg! Nem olvasok én egyebet!”

Az éjjel ajándékműsor volt a rádióban. Megszólaltatták Grósz Károlyt, Pozsgayt, és Németh Miklóst is. Hát ilyesmiről nem esik itt szó.

Se Grósz Károlyról.

Se Pozsgayról.

Se Németh Miklósról.

„Gabonaféle, három betű!” - hallom a hátam mögül - „Hát van az árpa, a búza meg a szója, de nem jó egy se, ezek négybetűsök, négybetűs mind, a fene enne meg!” „A rizs lesz az, te, az jó lesz, az hárombetűs!”

A hárombetűs rizs így aztán valahogy be is íródik a keresztretjvénybe.

Gyerek ugrik fel az asztal mellől. Kis macijával körbeszaladja a nagyapáék asztalát. Aztán a többi asztalt. Aztán az egész helyiséget.

Aztán a plüssmaci a nagyapa kezébe kerül.

Aztán az asztalra.

Aztán bele a bortócsába.

- Az enyém nyolcéves volt, amikor először küldték utánam. Megállt az ajtóban s bekiáltott, hogy nagyapa, gyere ebédelni! Mondtam neki,

hogy gyere csak ide, kisunokám! Nyolcéves volt, s tudják mit válaszolt? Azt, hogy én ide be nem teszem a lábam! Na, mit szólnak hozzá? Pedig csak nyolcéves volt! Aztán azóta már kétszer is volt elvonókúrán! Én még egyszer sem voltam!

Szemben a tréninges már a második tepertős pogácsát rágja a borok szünetében. Átszól hozzá a másik tréninges a másik asztaltól: „Mi az, komám, te már turmixolsz? Rágd meg s add tovább! Ahogy Rákosi pajtás mondta, ezerkilenszáz-ötvenháromban!”

Szép lassan elcsendesedik a borozó. Akik még maradnak, eléggé búskomoran üldögélnek.

A rádióban körülbelül most ért véget a Gondolat-jel. „Jobb lett volna azt meghallgatni!” – gondolhatja mindegyik. Én legalábbis azt hiszem, hogy most épp erre gondolnak a búskomorak. „Legalább okosodtunk volna!” – bizonyára ilyesmik foglalkoztatják a búskomorakat.

A teremben két szemüveges volt. Az egyik, akiről látszott: úgy gondolja, hogy mindezt meg kellene írni.

A másik én voltam. Aki mindezt meg is írta.

Ahogy jöttem hazafelé, a kocsmától pár házzal arrább tolokocsiban ülő férfit láttam: egy léckerítésen bámult befele. A férfi béna volt. A kerítésen túl egy se keze, se lába Szűz Mária, megszürkült gipszből, hanyatt esve a fűben.

Ma hajnalban kezdődött a csillagászati ős.

Eufória

Fekete Vince

SZERELEM, SZERELEM...,
AVAGY A SZUPERMOST GENERÁCIÓ
ÉS AZ IRODALOM – 3.

Immár harmadik alkalommal írtuk ki a középiskolásokat megszólító pályázatunkat. A 2015-ös *Ki vagy te?*, a 2016-os *Mi(t) nekem Erdély?!* után a *Szerelem, szerelem...* volt ezúttal a téma. Reményeink beigazolódtak, hiszen 222 pályázótól közel 300 pályamunka futott be a megadott határidőig. Szupermost generáció ide vagy oda, ez volt az a téma, ami a leginkább „érdekelte” a 14–18 éveseket; közel harminc százalékkal több pályázó küldött be majd kétszer annyi pályamunkát, mint a legelső pályázatunkra. (170 pályamunka volt akkor.)

Vers, novella, elbeszélés, esszé. Jó, jobb, gyenge, giccses közepes, stb. Volt minden nyilván. És volt pár darab kiugróan jó munka köztük. Két „regényírónk” is akadt, a két díjazott fiú. Mindketten megírták már első regényüket, sőt, egyikük már a másodikat is. Nem került viszont – nagy fájdalomra – a díjazottak közé egyetlen vers sem. A költők valamiért most annyira nem remekeltek. Csúszós terepen – úgy látszik – könnyebben el lehet hasalni. És – úgy látszik – el is hasal az ember. Pedig csak kicsivel kellene jobban odafigyelni. Vagy csupán a *szerelmi költészet nehézségei* mutatkoztak volna meg újra, hiszen közhelyekkel, giccsel teli sziklák, veszélyek között kellett volna hajózni valahogy úgy, hogy ezek ne lékeljék meg bárkánkat. Ami kárpótolhatott viszont a versek hiányáért, az az első helyezettünk lírai, lírával átítatott prózája.

A díjakat – immár második alkalommal, több osztálynyi diák előtt – a csíkszeredai Márton Áron Gimnázium dísztermében adtuk át Lövétei Lázár László kollégámmal.

Mégiscsak érdemes csinálni, írta Laci a díjátadás után, amikor átküldte szerkesztésre az anyagokat. Érdemes, igen, ezzel a konklúzióval jöttem haza magam is aznap a díjátadóról.

Gratulálunk a díjazottaknak!

A három díjazottunk:

I. díj – *Finta Klára-Enikő*, Kolozsvár; János Zsigmond Unitárius Kollégium, XII. osztály.

II. díj – *Voloncs Attila*, Kézdivásárhely; Nagy Mózes Gimnázium, XII. osztály.

III. díj – *Kassay Anna*, Csíkszereda; Márton Áron Gimnázium, IX. osztály.

Különdíjasok:

Cseke Tamás, Marosvásárhely; Bolyai Farkas Elméleti Líceum, XII. osztály.

Lackó Emőke, Székelyudvarhely; Benedek Elek Pedagógiai Líceum, XII. osztály.

Niké

I. díj
Finta Klára-Enikő
KIADÓ

Csak azért az egyetlen napért. Amíg eljössz hozzám, kiadom a lakást.

Földszint, 5. lakrész

Ma azt játszottuk, hogy T. feleségül vesz. A mászóka alatt cseréltünk fűből fonott gyűrűt, és a lépcsőkhöz lopóztunk. Oda, ahol a konyhásnéni cigizik néha, és kiszivárog az óvodai levesszag. Egymásnak háttal megígértük, hogy mi mindig, hogy mi soha. Aztán T. hirtelen elszaladt. A meggyfához, amire nem szabad felmászni. És én megbántam, hogy reggel neki adtam a fél kakaócsigám. Megrázta a fát. Hullt a meggy. Pirosan, levesen hasadt szét a földön. Szétmázolódott a hús, kigurult belőle a mag. Elgurult. Egészen a cipőm orráig. Néztem a meggyfoltos földet, néztem T.-t a meggyhullásban. Ahogy egyre távolodik, eltűnik a csúszda mögött. És én ott maradok a lépcsők alatt.

És már nem vagyok feleség. Senkié sem.

I. emelet, 11. lakrész

Pislogáskor a zárt szemhéjak mögött vagy.
Igekötőkkel hozzád kötöm a szeretleket:
azóta féltelek mindenkitől, hogy *elszerettelek*;
mintha csak érted születtem volna, neked: azóta minden nap igyekszem *megszeretni* téged;
és *össze- és visszaszeretek*, ha széthullsz, ha keresni kell, ha néha mást is szépnek találsz;
mert én *át- és keresztülszerettelek* minden gyengeségen.
Én minden este ott hagyom nálad magamat.
Pislogáskor a zárt szemhéjaim előtt vagy.

I. emelet, 14. lakrész

Amikor hazakisérsz, az árnyékok csak mögöttünk nőnek nagyra.

I. emelet, 17. lakrész

Ma is nehezen alszom el.

Itt vagy, amíg reggel lesz és kevésbé sötét. A hajamba szuszogsz. Ez is egy olyan beszélgetés, a párnák fölött. Amikor elhiszem, hogy a fel-feltörő végtelen elhallgatható. Amikor végleteink között köztestet keresünk. És csak a lábfejeink mutatják testünk körvonalát. Mintha csak az összekucorodásban találkoznánk. Tested melegétől halványodik lábujjaimon a hideg-lilaság. Egymás mellett vagyunk. Mozdulsz még egyszer. Átfordulsz magadon. Nem merem megkérdezni, hogy szeretsz-e. De enyém vagy minden este, amíg elalszom melletted.

II. emelet, 21. lakrész

Az alakváltozataid számoltam egyszer. Te voltál a telefonáló idegen, a széken hagyott sál. A villamoson a jegylyukasztó. A moziban az üresen hagyott első sor. A csésze alján maradt zacc. A koránkelés, és a függönyelhúzás. Aki sokáig vár a buszmegállóban és csak szombatonként hívja fel a szüleit. Aki csak lassan tanult meg szeretni, és ma lesz huszonegy.

Az alakváltozataim számoltad egyszer. Én voltam a hang a vonal másik végén, aki sál helyett, karjait fonja nyakadra. A jegyet kilyukasztja és valaki másnak az ülésen hagyja, mikor leszáll. A moziban leül az első sorba. Aki a kávéfahéjasan, a zaccért issza, és aki csak függönylebbenésre ébred. Akit átszeretnek a reggelbe, a másnapba, és utánad néz az ablakon, ha azt hiszi, hogy nem jössz vissza. Aki már nem beszél a szüleivel, de érted újra megtanult szeretni.

És ma éppen egyidős veled.

II. emelet, 26. lakrész

(a zárt ajtón átszűrődve)

Neked az is voltam, aki magamnak sem lehetnék.

Neked az is lehetnék, aki magamnak sem voltam.

III. emelet, 31. lakrész

Azt mondták, sose legyek szerelmes.

A nagyanyám úgy élte le, félig az életét: egész testtel, két szívféltekével, de fél karral ölelték át a narancssárga szőrtakarón. Ő addig látta kiterjeszhetőnek a világot, ameddig nő lehetett. Mindig a várásra gondolt, és néha égve hagyta a villanyt, a kulcsot a zárban, hátha aznap valaki hazaérkezik, és fáradt lesz a teste. A fejét mellére, kezét a gerincére teszi, úgy hallgatják a szuszogást, az arcaik közti csendesü-

lést. És megígérik egymásnak, hogy másnap kifizetik a közköltséget és sétálni viszik a kutyát. De már húsz éve nincsen kutyánk.

Nagyanyám húsz éve félt engem a szerelemtől. Fél, hogy csak félig szerethetnek majd engem is. Félig lehetek majd szép. Még akkor is, ha a kék ruhát veszem föl, ami eltakarja a gerincferdülést. Félig lehetek igazi, félig lehetek isteni.

Ő nem tudja, pedig ez majdnem olyan lesz, mint félistennek lenni.

III. emelet, 32. lakrész

Olyan rád gondolni, mintha szivárogná a gáz a konyhában, vagy nyitva maradt volna az ajtó. Amikor nem lehet hazamenni. Nem lehet visszamenni és leellenőrizni. És csak nő a nyugtalanság. Jobban kellett volna figyelnem rád. Ahogy a vasalóra, vízfolyásra, hogy zárva legyen az ablak, ha november van és köd.

Nem lett volna szabad otthon felejtennem téged.

III. emelet, 39. lakrész

Világtalan a közös tér. Levetjük a kabátot és lehúzzuk a cipőinket. Most vagy először nálunk. Anya nincs itthon, csak a hűtőn hagyott cetlit, hogy hatig a városban marad. Nem zárjuk be az ajtót. Még az előszobában megcsókolod a nyakam. És tudom, hogy ez is olyan, amit sokszor teszel. Mintha bárki lehetnék. Bárki más. De viszonzlak. Ajkaimmal, a füled alatt. Azzal a sok-közül-egy-vagyok érintéssel. Ami nem az enyém. Mégis nagyon megszeretnek téged a fogam recéi. Megszeretnek, hogy ne maradjanak egyedül. Megosztjuk a magányt. Nekem a levegő sem, te sem kellesz egészen, mégis belelegezlek, és tudómben tartalak. Amíg a léghólyagocskákból a vérbe oltódsz. Addig az előszobában maradunk. Hatig. Vagy amíg összeszűkül a köztes tér. Nem mozdulunk. Csak az ajkak, fogak érintenek helyettünk. És holnap bárki mással újra lélegezni tanulok. Neked csak ez az előszoba jut. A levetett kabát, és egy csók a nyakon. És hat után elfelejtetek. Hat után elfelejtjük egymást. Egymásra zárul szemünk.

És kint besötétedik úgylis, ha nem beszélünk.

Költözés

Mielőtt autóra pakoltad volna a dobozokat, visszacsókoltál volna, ha megcsókollak?

IV. emelet, 41. lakrész

Csak ezért az egyetlen napért születünk. Hogy egymás lélegzetébe vágva, egymás szavába marva, végre érezzük egymást. Érezzük, hogyan voltunk egymásnak. Hogy mennyire mindegy volt, csak ne legyünk egyedül. A pillantásnak kósúlya van: a tekintetem tekintetedbe csobban. És köröket vet. Ilyenkor nem tudod, hátra vagy magadba kell-e fordulnod. Hogy amíg végigmész a folyosón és lerohansz a lépcsőn, elfelejts.

De mikor végül az utcára érsz, érzed: ajtó helyett engem zártál magadra.

Így alusznak ki a fények.

IV. emelet, 44. lakrész

Nekem a hiányt se hagyj. Egészen vidd magaddal a közöst.

Csak az *utánad* maradjon nyitva. Vagy erősen csapd be azt is magad után.

IV. emelet, 47. lakrész

Csak azt tudom, hogy vigyáznom kell szavaidra.

Minden éjjel, amíg mellettem fekszel. Álomban is ébren leszek. Megtanuljuk egymás szavait. Ahogy ajkaink szótagot formálnak. Megjegyezzük egymás mozdulatát. Fogaim zárolt szemrendjében vigyázlak. Az *ő* kimondatlan marad, az *én* szózár alatt.

Csak ez az ismeret lesz a miénk. A kimondhatatlanra való emlékezés.

Csomag a postaládák alatt, másfél hete érintetlenül

Becsomagolhatsz, visszaküldhetsz, vegyen fel valaki más.

Nálunk mindennapos már a szívmelegszagotás.

IV. emelet, utolsó ajtó, balra

Nekem nem ment az elengedés.

A szomszéd néni Alzheimer-kóros. Néha felébred, és nem ismer rá a művirág melletti, csipkék fölötti keretes családi képekre. Nem ismeri rajtuk karja mozdulatát, ahogy fiára hajol, nem ismeri a J.-beli családi házat. Kerítés. Körtefa. Nem tudja, hogy 1952-ben miért engedett neki mosolygást az élet. Most nem tudja, milyen nyelven szólalhat meg. Milyen nyelven beszélt a nő a képen. Csak a halálfélelem nyelvét ismeri. Hogy egyedül van. Felkel. Egész teste megremeg. Nekiesik a sarok

szekrénynek. A medencecsont körül élesség és fájdalom. A néni beletompul, testével előretapogatózik. Keze görcsösen az ajtókeretet keresi. Eljutni a bejárati ajtóig. Légszomja nő, ziláltan megtántorodik. Kezén liláznak az erek. Lüktető csend lesz. Majd ököllel ütni kezdi az ajtót. A kulcsot két hónapja elvette tőle a lánya. Azóta nem jöhet ki. A néni egész testével dörömböl. A művirág hervadni kezd. Engedjétek! Engedjétek! Fáradásig. A folyosó csak akkor lesz újra csendes, amikor a néni összecsiklik az előszobában. Senki nem kopog nála.

Nekem nem ment az elengedés.

Itt hagytál, és néha én is ajtón dörömbölök.

Mint az Alzheimeres néni, aki nem tudja, hol ébred reggelente.

Lépcsőház

Ilona néni csütörtök reggelente az ajtóban áll, és megszólít, ha meglát a lépcsőházban. Ilona néni szerint szép vagyok, és azt mondogatja, hogy a szememnek boszorkányos titkai vannak. A folyosó villanykörtejében a fény ilyenkor sercenősen rezzen, és az ablak alatt összecukorodik a fikusz. Ilona néni minden csütörtökön a kedvesemről kérdez. Ilyenkor becsukódik minden varázsos a szemhéjam mögé. Élesebben rezeg fölöttünk a villanyfény. Minden csütörtök reggel megnő bennem a csend. Aztán mondok valamit a néninek *mostokról, magamokról és nélkülülekről*. Valami olyat, amiben erős a tagadás. Ilona néni szappanszagúan megcirógat. És ilyenkor kiég a folyosón a villanykörte. Minden csütörtök reggel kiég, és elpattan az üveg. Érzem, hogy sajnálna. Hogy nagyon sajnálná. Hogy nekem nincs, hogy nekem nem lehet. Ezért kitalálok egy lehet-szerelmet. Inkább érte, mint magamnak. Pedig csak annyit kellene mondanom a boszorkányos szememmel, hogy *Ilona néni, én nem lehetek szerelmes*. És ezt értené a fikusz és az ablakkeret és a folyosó és a villanykörte. De Ilona néni ugyanolyan szappanszagú és cirógató maradna, aki szerint szép vagyok és titkos fényű a szemem. És ha jövő héten a lépcsőházban megint csütörtök lesz, a villany megint rezegni fog. De akkor sem mondhatom meg a néninek, hogy még mindig egyedül lakom. Majd minden szerelemcsütörtökre kitalálok egy újabb szeretőt. Akit egyszer majd én is elhiszek.

V. emelet, 52. lakrész

(Zárójeled olyan, mint az ölelés.)

V. emelet, 54. lakrész

Anyáék azt mondták, hogy szétszedhetőnek születtem. Ők is csak darabjaimban engedtek el. Azt mondták, ha majd valaki megszeret, úgyis összerak: nélkülöd elemekre bomlanék.

A még meg nem épült emelet

nem a vízcső, ami beremeg,
nem a szerető, aki megszeret.

Tetőtér

Arra gondolok, hogy nyolc év múlva is ugyanígy öntözöm majd a növényeket. És a víz ugyanígy csorog alá. Vízfonalként, az alsó erkélyre. Kifordítom és kiterítem a ruhákat. Kifordítom a lelkem, és melléjük teszem. A csipeszek drótkötélen ülnek. Foguk közt szárad az églededő. Az ablakba tett növények indái tekeregnek, kígyónászban. És megmarják egymást, csuklón és tüdön és szájon. Vad csókmarásban.

Nyolc év múlva sem fogsz szeretni. Te nem hallod a kagylóban a vízcsöpögést, a csövek rezgését, az ablak beremegését, ahogy a szomszéd macskáinak nyelve végigsimít a bundán.

Te nem hallod, milyen a simogatás.

Nyolc év múlva is nélkülem szeretnél élni, és úgy elaludni, mint az égve felejtett villany.

Majd úgy ébredni, hogy reggel mindig sötét van.

Olyan sötét, aminek nevet sem tudnék adni.

Üres lakás, földszint

Elköltöztem. Te nálam felejtetted magad.

Ha elmész, a kulcsot ne hagyd a zárban.

II. díj
Voloncs Attila

HÓESÉS

Ha azzal kezdem a történetet, hogy 1908-ban, tizenhét évesen randevúra indultam éppen az Egresits Kornél kávézójába, te nyilván azt hiszed, hogy izzasztó meleg volt, s nyári kalapban, vékony ingben gyorsítottam a lépteimet az utcán, hogy el ne késsek, holott mindig a lány késik, ez nyilvánvaló. Tán még azt is elképzeled, milyen volt akkoriban Kézdivásárhely, a Vigadó az akkor igencsak rikitó színeben, a brassói Wusinczky cég által nemrég felhúzott iskolaépület vagy az akkor még macskakövek nélkül díszelgő, poros főtér. Mert hiszen minden egyes manapság készülő képeslap egy nyári napon ábrázolja a várost, amint jóllakott épületei kövér árnyékokat vetnek az utcára. De nem, rettentő fagyos január volt, és én még otthon mosakodtam.

Remegtem (pedig mögöttem a kis kályhát rendesen megraktuk), miközben durva kendővel dörzsöltem magam szárazra, anyám meg óbégatott, hogy megfagyok, és hogy mivel jövök majd haza, miért kell nekem ilyenkor elmenni itthonról (biztos megint inni fogok), de ha már elmegyek, öltözzek fel jól. Kérésének eleget is tettem, közben ellenőriztem, hogy megvan-e még a pénzem, nincs belőle már valami sok, de ami van, azt mindig féltem. Egészen mulattató tettvágy kerített hatalmába, mielőbb el akartam tűnni otthonról, holott tudtam, odakint nem lesz túlságosan kellemes az időjárás, s nekem még hosszú utat kell megtennem, mire elérem az úti célomat.

Sietve elköszönt tőlünk, az apjával kezét szorította, s mondta, hogy néhány óra múlva itthon lesz (hogy mivel, az még mindig kérdéses volt). Kilestem a függöny mögül, s az ablakra véletlenül hirtelen rálehel pár ködén keresztül láttam, amint majdhogynem futva igyekszik tova a szállingózó hóesésben. Miközben a párafolt zslugorodásával arányosan lett egyre kisebb az ő alakja is az utcában (mikor a folt teljesen eltűnt, ő kifordult a főútra), halkan megjegyeztem az apjának, hogy nem hinném, hogy tényleg Alajosékkal megy valamerre.

Ismerem a fiamat, magába forduló lélek (igaz, nem olyan nagyon), s az átmulatott közös szilveszter után nem rohanna hozzájuk ismét ilyen sietséggel, s nem tett volna magára annyit abból a nagynénjétől karácsonyra kapott régimódi, mindenféle növényi illóolajokat tartalmazó kölniből.

Mindenesetre reméltem, hogy nem Annához megy már megint. Nem ismerem azt a lányt, nem szabadna ilyeneket mondanom (különben is, ha őt szereti, ugyan mit csinálhatnék), de az Ambruska anyja is csupa rosszat mondott róla, meg aztán Farkas szerintem őmiatta soványodott meg annyira az ősszel. Ő persze nem tudja, hogy tudok a lányról, novemberben sokat kérdezgettem, hogy mi a baja, amikor annyira levert volt, de nem mondott sokat, minden rendben, ez volt a válasz.

Valóban nagyon gyorsan szedtem a lábaimat, Dénessel háromra egyeztem meg a találkozt a központba, de nem igazán bízom a legényben, ha korábban ér oda, pár perc várakozás után rácsap a lovakra, s mire én otthagytam dühöngök majd egyet, már a Sinkánál lesz. Egyébként Donáth Farkas vagyok, bocsáss meg, amiért az előbb nem említettem.

Dénes meg én volnék, de a Donáth fiú hiába izgult olyan nagyon, én jó negyedórával három után értem csak oda a megbeszél helyre, egyszóval megfagyni is bőven volt addig ideje. Különben biztos vagyok benne, hogy nem várt engem végig ott vacogva, hanem megpróbált ő más szekerekre is felkérérdzkedni, azonban vagy nemet intettek neki, vagy nem járt errefelé valami sok, de hát ilyen időben nem is nagyon indul útnak az ember. Havazni havazik ugyan, de attól még kutya hideg van.

Éppen csak lelassítottam, megvártam, míg felkapaszkodik a szekérre, így is késésben voltam, disznókat viszek Hassák Vidornak, jó fizetésük lehet az atyáknak, decemberben is vittem neki egyet, most meg kettőt fog venni. Miután kezét fogtunk, odaadtam neki a gyeplőt, mondtam, hogy fogja meg, amíg meggyújtok egy cigarettát. Csak mostanában váltottam át rá, a mi vidékünkön különben is a legtöbbben pipáznak még, ezt a vékony szivart gyerekes nyavalyának tartják, pedig hát a nagyvárosok embere ezt szívja már mióta. Oldalt rápillantottam, láttam, hogy megváltozik a tekintete, amint a kezébe veszi a gyeplőt, pedig hát ezek csak lovak, Istenem. Mondjuk, ügyesen leplezte az

izgalmát. Talpraesett gyermek ez, nincs vele baj, de nem falusinak való, s ezt nem csak én mondom.

A szelet csak akkor kezdtem igazán érezni, amikor kiértünk a faluból, s a nyílt mezőn az arcomba vágódtak a fagyott hópelyhek. A hátam mögött rőfögtek az állatok, s a szekéren borzasztó disznószag volt, s Dénes pálinkaszaga sem volt semmi, de a hideg miatt egyre inkább érzéktelenné váló orrom nem sokat észlelt már a külvilágból. Emiatt arról is megfeledkeztem, hogy esetleg átvehetem majd a malacok illatát, s az eléggé nehéz helyzetbe hozhat engem ezen a napon.

Végül aztán kihúztam magam, abban a reményben, hogy így kevésbé fogok fájni, mintha összekuporodnék ültömben. Dénes futtatott, néha néha odavágott a lovak közé, elhagytuk a Sinkát, mindjárt bent voltunk a városban, a sebességre nem panaszkodhattam. Közben arra gondoltam, hogy az oroszok, az én imádott oroszaim nem ilyen teleket bírnak ki, mint mi, de még a csíkiak hidege is semmi az ő Tél Tábornokukhoz képest, aki sokkal inkább nevezhető Napóleon legyőzőjének, mint Kutuzov generális.

Most nyilván arra gondolsz, hogy nagyon szerethetem Tolsztojt, ha Szentlélek és Kézdivásárhely közt félúton az ő történetei jutnak eszembe, de engem inkább Dosztojevszkij fogott meg mindig is. Meg aztán, ha már hozzá igyekszem, számomra Flóra is sokkal inkább egy Szonya, semmint egy Natasa (Anna Kareninára ki sem térek – bár az ő történetét is szerettem, csak ne lenne ez a – mindenestre beszédes – keresztneve –, s Raszkolnyikovunk bűnét sem taglalom most, ha nem haragszol meg, maradjunk annyiban, hogy szükségem van Szonya fakesztjére).

A millenniumi ünnepségek alkalmából átadott elemi iskola előtt szállt le, ajánlottam neki, hogy hát elvinném én tovább is, ha valahol Hassák szállása közelében van dolga (nem akartam úgy mondani, hogy ha esetleg arrafelé lakik a leány, mert ő maga nem mondta meg, merre megy), de azt mondta, itt is jó, köszöni szépen. Mondjuk meg is értem, a Kanta igazgatója még a hétköznapi gazdával szemben is szigorú tekintetű pap, a diákokkal szemben pláne piszok lehet, ami elég nyomós ok arra, hogy szünidőben se szeressenek a szeme elé kerülni. A kezembe nyomott egy kevés pénzt (nem azért mondom, de tényleg keveset), s leugrott.

Az elemitől a főtér felé indult sietős léptekkel, én meg Katához mentem éppen a sálamba burkolózva, így találkoztunk éppen a sarkon, Bartók pékségénél. Mindketten megijedtünk kissé, én hangot is adtam ennek, ő csak az arca rezdülésével jelezte nem éppen kellemes meglepetését, aztán köszönt és továbbindult. Én tartózkodóan a falhoz húzódtam, mintha leprás lenne. Megtanultam, hogy ezzel sokakat az örületbe lehet kergetni, különösen, ha meglehetősen bizonytalan viszonyban állunk az illetővel.

Természetesen tudtam róla, hogy azzal a lánnyal fog találkozni, mindent tudok már, decemberben is találkoztak már, Juliék látták őket a kaszárnya mellett. De persze sejtettem én, éreztem a levegőben, hogy van (lesz) valakije. Nem mintha vetélytársnak tekintenék bárkit is. A nevem Miklós Anna, és ne akarj tőlem semmit. Ahogy elléptem, még megfordultam utána, de ő nem nézett vissza rám.

Nem tagadom, bennem is volt némi dac az Annával való találkozás után, de ez hamar tovapárolgott, s még a kísértésnek is ellenálltam, hogy visszanézzek rá. Sok mindent mondhatnék róla, de inkább nem kezdek bele (még ha kettőnk története összefüggésben is áll Raszkolnyikov bizonyos bűneivel), mert ő úgymint homlokegyenest az ellenkezőjét fogja elmesélni, szóval kérdezd inkább őt, nem bánom, ez nekem már édesmindegy.

Mi is láttuk ám Donáthot a főtér felé igyekezni, de a túloldalon haladtunk, ő meg annyira elvolt magában, hogy ránk sem nézett, nemhogy köszönjön, vagy ilyesmi, pedig biztosak vagyunk benne, hogy ismer minket. Összemosolyogtunk Hildával, meg kell hagyni, jóképű fiú, de a járása kicsit fura, meg úgy fura az egész ember, ahogy van, tetőtől talpig. Flórának mi egy konformistább valakit képzeltünk volna el igazság szerint, ez a fiú nyugtalannak néz ki minden látszólagos higgadtsága ellenére. Meg mernénk esküdni már most, hogy egy-két hónapnál (hétnél?) nem fog ez tovább tartani.

A főtéren nem kellett sokat várnom, a megbeszélte háromnegyed előtt néhány perccel ott volt (mégsem késik el minden lány). A szél távolról lobogtatta már a haját, nagyon ki volt pirulva a hidegtől. Kicsit szembementem vele, öntudatlanul, talán hogy minél hamarabb találkozassunk. Ölelés volt, az belefér. Különben tudnék mesélni erről (mármint óra és az érintés dolgáról), s amíg a főtér és Egresits

kávézója közt félúton nem találkozunk Eugénnel, addig gyorsan el is mondom.

Namármost, a helyzet az, hogy eddig egyszer találkoztunk csupán, viszont akkor nem csókoltam meg. Lehet, hogy most csak kisfiús féltékenységem akarom leplezni ezzel a mondókával, s nem tagadom, ez is benne volt, de benne volt az is, hogy nem szerettem volna megijeszteni, meg aztán, be kell vallanom, hogy eddig ilyen téren a tapasztalataim nagy része kimerül Annában és a hozzá köthető dolgokban. S ezek nem túl szép emlékü esetek. Ha rájuk gondolok, akkor az undor jut az egészről eszembe, a mély, állatias ösztön, nem a másik érintésének élvezete, hanem valami mocskos élvhajász cselekedet. Anna impulzívnak szánt, de nevetségesen színpadias érintései, őáltala forrónak és kielégítőnek hitt, de elkeserítő csókjai... Mélységes mély kiábrándulás. Értsd: az eddigi tapasztalataim sem voltak túl pozitívak.

Nyilván ez nem gátolhat meg abban, hogy ma cselekedjek, ha legutóbb a fenti, s mellettük még más, egészen megmagyarázhatatlan erők egyvelege vissza is tartott.

A nevem Bartalis Eugén és hát én különben Alajoshoz tartottam, aki a Vigadó előtt várt engem, s már elég rendesen össze lehetett fagyva, mert félórás késésben voltam. Bár, ha volt egy kis esze, akkor bizonyosan bement a Vigadóba, annak a főajtaja legtöbbször nyitva van napközben, s ki sem zavarják az előtérből, ha azt mondja, hamarosan elmegy, csak melegedni jött be. Így találkoztam velük, éppen szembejöttek, nem fogták egymás kezét. Amúgy meglehetősen morcos voltam, egy csomó minden rosszul sikerült aznap, de azért a látványuk felderített kissé, egészen vidáman köszöntem nekik.

Tettem ezt annak ellenére, hogy Farkasnak éppen én tanácsoltam azt, hogy hagyja ezt a lányt a fenébe, nem neki való, foglalkozzon inkább továbbra is Annácskával. Igaz ugyan, hogy Annácska enyhén szólva a város királynőjének képzele magát (teszi ezt annak ellenére, hogy egy átlagos, kézdivásárhelyi módra legyártott helybéli székele ribanc), de azért fiatal korában az ilyen nőket is meg kell ízlelnie az embernek, szerintem. S én továbbra is azt állítom, hogy Annával jobban járt volna Farkas, ez az új kislány túl szelíd hozzá, feleségnek ideális, de kamaszkorban ilyen csendes leánynak udvarolni... Nem fognak jól kijönni egymással.

Én (Ferencz Alajos vagyok, örvendek) természetesen nem mentem be a Vigadóba várakozás közben, egyrészt szégyelltem volna ezt tenni, másrészt minden egyes pillanatban Eugén felbukkanását lestem, amire ugyan várhattam egy darabig. Mikor aztán kezet szorítottunk végre, s a dolgunkra indultunk, menet közben hosszasan ecsetelte nekem, hogy mit gondol Farkasról és Flóráról. Én persze bólogattam, meg röviden helyeseltam, de közben magamban azt gondoltam, hogy nagyon is helyes az, ha Farkas leválik Annáról. Ez úgy hangzik, mintha én kinéztem volna magamnak Annát, de ez a legkevésbé sincs így, sokkal inkább az a helyzet, hogy a barátunknak nem tett valami jót az a lány. Ennek persze sohasem adtam hangot Eugén jelenlétében, úgyis csak leintett volna, hiszen én csak Alajos vagyok, akinél ő mindig mindent jobban tud és jobban is fog tudni az idők végezetéig.

Egresits kávézója valószínűleg a legjobb választás volt. Kávézónak kávézó és tudom, hogy emiatt a nagyszüleim idejében (de talán a szüleim fiatalkorában is) eléggé ferde szemmel néztek volna ránk a konzervatív kisváros lakói, de hát a huszadik században vagyunk, változnak az idők és a tisztelt polgárság sem várhatja el tőlünk, hogy valahol a parkban fagyjunk halálra ebben a hidegben.

Szóval bementünk, elégedetten sóhajtottunk a jó meleg hatására (levetette a kabátját, láthatóbbá vált a gyönyörű alakja), majd helyet foglaltunk az asztalnál, és én, hogy még jobban tetézzem az idősebb generációk esetleges meghökkenését, bort kértem. Mindezt azért, mert legutóbb említette nekem, hogy ő még soha életében nem érzett részegséget, de még be sem csiccsentett úgy igazán, s még egy kis szédülés sem vett rajta erőt ezidáig soha. Persze nem arra kell gondolni, hogy szántszándékkal be akartam rúgatni, s magam is azért ittam volna, hogy könnyebb legyen beszélni – de azt nem tagadhatom, hogy megvolt bennem a szándék, hogy bemutassam neki az alkoholos italok bizonyos hatásait.

Mi, ha nem nagy gond, inkább nem mutatkoznánk be, mert nyolcan ültünk a szomszédos, nagyobbacska asztalnál és valószínűleg úgysem találkozunk többé soha az életben, s ennél fogva ugyan minek a felesleges időhúzás. Flórát is, Farkast is ismerjük, melyikünk közelebb-ről, melyikünk távolabbról, ki emezt, ki amazt. Van, amelyikünk osztálytársa Farkasnak, a másikunk öccse osztálytársa a Flóra öccsének, de olyan is akad köztünk, aki magának a lánynak harmadfokú

unokatestvére. Egyszóval, ahogy beléptek és a kabátjukat levette biccentettek nekünk (Farkas csak egy pillanatra nézett felénk, köszönés közben is a lány derekát és kebleit kutatta átható tekintettel – egyikünk halkán kuncogott is) mindannyian üdvözöltük őket.

Megfigyeléseink közül elsőként azt kell megjegyeznünk, hogy mindketten rettentően zavarban voltak, és ezt Farkas meglepően ügyesen (bár elnagyolt mozdulatai, s újságírósan keresztbe tett lába miatt talán túlon túl feltűnően), Flóra kevésbé jól leplezte, s gyakorta tekintett maga elé az első percekben, tulajdon ujjait vizsgálgatva. Továbbá, néha akadtak olyan, alapjában véve egészen édes pillanatok, amikor Farkasunk bizonyára szuggesztívnek szánt tekintettel mélyen belenézett a lány szemébe, mire az elnevette magát és kislányos gesztussal eltakarta arcát a hajával.

De, dicséretükre legyen mondva, nem alakult ki soha hosszantartó kínos csend. Igaz, többnyire nem hallottuk tisztán, hogy miről beszélnek (hiszen miközben őket lestük, nekünk is társalognunk kellett – hallgatóságunk bizonyára gyanút ébresztett volna bennük, s a vigyorgni való jeleneteket is csak a szemünkkel mosolyogtuk meg), de a kezdeti gyors témaváltogatások után fesztelenül folyt a beszélgetés, egészen belemerültek, látszott rajtuk, hogy egészen élvezik a beszélgetést, s nem akarnak egyhamar szabadulni egymás társaságától.

Hanem azért mégiscsak felálltunk, én fizettem, amit megköszönt, de nevetve megígértette velem, hogy legközelebb megengedem neki, hogy ő állja az egészséget. Nem tudom már, pontosan hány pohárral ittunk meg, nem voltunk veszélyesek, mindazonáltal jókedvünk volt, ez tény, kezdtem is aggódni a szülei miatt, de reméltem, hogy nem éreznek majd meg rajta semmit.

Egyébiránt megbocsáss, de a beszélgetésünkből sem tudok sok mindent felidézni, ha egy-két nappal később kérnéd ezt, bizonyára készségesen tudnék mondani ezt-azt, de most csak Szentpétervár és Dublin jut eszembe. Előbbi városba én, utóbbiba ő szeretne eljutni majd egyszer. Szentpétervárról jut eszembe, az orosz-mániámról is beszéltem neki, úgy emlékszem, ha már a város szóba került, biztosan. A Téli Palotát, azt látni kell, még akkor is, ha előtte a hazafias muszkák Sándor cárnak, s nem a háború valódi megvívójának, Tél Tábornoknak emeltek közel ötven méter magas gránit oszlopot.

Meg az is eszembe jut még, hogy beszélgettünk a vezetéknevéről, ami igencsak ritka errefelé: Garam. Egy folyó a Felvidéken, jegyezte meg, de nem is sejtette, mennyire tájékozott vagyok én már Garam-ügyben. Kapóra jött, hogy úgy mondjam, az, hogy apám Besztercebányán volt katona a nyolcvanas évek elején és sokat masíroztak annak idején a Garam völgyében. Így tudtam néhány újdonságot mondani a folyóról Flórának, mely az Alacsony-Tátrában ered, Besztercebányáig nyugatnak folyik, ahol délnek fordul, majd Lévánál áttöri a vulkanikus hegységet és eléri az alföldet, végül Esztergommal szemben ömlik a Dunába. Talán egészen vicces, hogy ennyi mindent tudok erről a folyóról, pusztán azért, mert a neve azonos Flóra családnévvel, ő azonban nem nevetett, némiképp büszkén beszélt róla, tudta azt is, hogy a tótok Hronnak hívják, bár azt elismerte, hogy a Hron Flóra, az már nem hangzana olyan jól.

Odakint kövér pelyhekben hullott a hó, s bár közben besötétedett, a délutáni hideghez képest a csapadéknak köszönhetően egészen kellemes volt az idő. Kis semmiségekről beszélve értünk el a házukig, mely egyébként nem volt messze, de azért végigjárathattuk a szemünket a meglehetősen gyéren kivilágított főtéren. Flóra, elmondása szerint, imádja a hóesést, s szavamra, emiatt hirtelen én is imádni kezdtem, minden különösebb ok nélkül (vagy ez tán épp elég, azt hiszem). Sűrűn, nagy pelyhekben hullott, kavargott, nem olyan volt, mint a délutáni hóesés a maga apró, megfagyott hópelyheivel.

A városban már a múlt században bevezették a közvilágítást (erre az államhatalom az 1850-es évektől minden várost kötelezett), de az utcai lámpák egyelőre nem verik le egymást itt, főleg a főtértől távol eső részeken. S bár, ahogyan mondtam, nem mentünk mi onnan túl messzire, mégiscsak jókora sötétségeken haladtunk keresztül, és séta közben alaposan megijedtünk, miközben mögöttünk hirtelen megjelent egy-egy bokor. Flóra megjátszott félelemmel bizonygatta, hogy biztosan szellem, míg én arra jutottam, hogy biztosan egy kóbor kutya, vagy inkább macska.

Macska bizony, de még milyen! Tudom, hogy nem szép dolog a leskelődés, de ha ma már másodszorra pillantottam meg Farkast (távolról láttam, hogy közelednek), hát meglestem őket együtt is, anélkül, hogy találkoznom kellett volna velük. Mindenesetre méltatlan hozzám ez az egész, nem is tudom, hogyan vitt rá ilyesmire a

kíváncsiság (mert féltékenységről szó sincs, mondtam már), jobb is, hogy eltűntem onnan, mielőtt még észrevettek volna.

A kapujuk előtt voltunk már, éppen egy utcai lámpa alatt, felnéztem a kavargó hópelyhekre, néhány ettől az arcomon landolt, a hajamon jókora rétegben állt már, ezt Flóra óvatosan lesimogatta. Közben öleltük már egymást, de éreztem, hogy mondanom kell még előtte valamit, még valami egészen nevetetően ostoba dolgot, mert így lesz szép.

- Vajon tíz év múlva is így fog esni a hó ezen a napon?

Aprót nevetett, majd mosolyogva mondta: - Nem tudhatjuk - majd látszólag elgondolkodott, közben egyre közelebb értünk egymáshoz, az orrom az orrához ért, lassan oldalra csúszott rajta, s egészen az ajkam előtt mondta, hogy: - Biztosan.

Mi kilestünk az ablakainkon, de aztán sorra visszahúzódtunk mindannyian, szemérmesen. A szomszédék lányát a múltkor is hazakísérte ez a fiú, igaz, akkor ilyesmi nem történt, de hát már itt volt ennek is az ideje.

Farkas sohasem jutott el Szentpétervárra, habár szegény drágámnak az oroszokból tán több jutott, mint amennyit eredetileg kívánt. Nekünk 1915 májusában jelentették a hírt, így joggal hittem, hogy Gorlicénél halt hősi halált, de később kiderült, hogy ez csak a k.u.k. tábori postájának egy újabb ügyetlensége lehetett, mert Farkas már februárban megfagyott a lövészárookban. A legyőzhetetlen Tél Tábornok végzett vele is. Ezt Eugén mondta el nekem, együtt szolgáltak a keleti fronton, ő maga golyót kapott a combjába, s leszerelték tavaly augusztusban. Különben ugyanó aztán karácsony előtt pár nappal megkérte a kezem, nemet mondtam neki. Tizennyolc januárja van, a nevem özvegy Donáth Farkasné Garam Flóra, és odakint vastagon kavarogva hull a hó.

III. díj
Kassay Anna

LEBEGÉS

Ott ültünk a traktorgyár kátrányozott tetején, a lábunkat tüntetően lógattuk a nagyjából tizenöt méteres mélységbe. Persze tilos volt odamenni, az ilyen elhagyatott gyárak elég veszélyesek, és azelőtt, mielőtt megismertem Vajkot, nem is mentem soha. De vele jó volt ott lenni. Szabadnak éreztem magam ettől, szabadnak és lázadónak, és valahogy terápia volt vele tölteni az időt az ilyen tiltott helyeken.

Volt olyan, hogy hozott egy baltát, és a gyárban maradt egy-két szúvas asztalt darabokra törtük. Valami olyasmit mondott, hogy néha abnormalisnak kell lenni ahhoz, hogy tovább tudjon normálisan élni az ember. Vagy legalábbis ez volt a lényege... És ezzel egyet kellett értenem. Csodálatosan szép volt, amikor tört és zúzott és leszart minden egyebet. És azt mondta, én is gyönyörű vagyok, amikor ezt teszem. Talán ez fogott meg benne legjobban. Senki más nem vitt volna el a traktorgyárba zúzni, mert senki más nem akarta látni, hogy egy kicsit örült és egy kicsit gyenge is vagyok én legbelül, olyan, aki szeretne szétszedni valamit fájdalomában. Csak ő akart látni igazán.

De akkor, aznap csak úgy ültünk a tetőn, sok ilyen emlékkal és valami csodálatos szabadság mámorító érzésével a szívünkben, és nem csináltunk semmi különöset. Nem néztem rá, az alattunk húzódó gyomos, száraz gyárudvart szemléltem, a fűtat, ami előttünk haladt el, a házakat, a kommunizmus emlékműveiként egymásra húzott kocka alakú betonblokkokat. Már délután volt, hatóra is elmúlt, de a nap még kitartóan sütött, megvetette a lábát, állt az ég tetején, a fénye fehér meg sárga volt, csak épp a háztetőkre meg a fák leveleire pirított rá egy kicsit. Talán érezte a körülöttünk vibráló levegőből, hogy történni fog valami, és nem akart lemaradni róla, azért maradt az égbolton olyan sokáig.

Én is éreztem.

Aznap más volt Vajk. Tényleg vibrált a levegő, vagy csak csendesebb és komolyabb volt, mint amúgy, vagy éppen én voltam más valamiért... Nem tudom.

Csak arra emlékszem, hogy kellemetlenül leizzadtam, a tető fekete-sége mohón szívta magába a forróságot egész nap, és addigra szinte elviselhetetlenül nagy lett a hőség odafent. A pólóm meg a nadrágom is teljesen rám tapadt, amitől nagyon kényelmetlenül éreztem magam, pedig tudtam, hogy Vajkot nem érdekli, hogy leizzadtam, ő inkább örül neki, hogy kirajzolódik az alakom valamennyire, mert általában olyan ruhát hordtam, amiben egyáltalán nem látszott. Nem szeretem, ahogy kinézek, na. De ő szereti, már amikor megismerkedtünk, akkor elmondta, hogy nagyon csinosnak tart.

Csak elég idétlen volt, ahogy az izzadság miatt folyton vakaróztam, és közben meg be nem állt a szám. Ez általában így volt, én beszéltem, Vajk meg hallgatott. Pedig én szerettem azt is, amikor én hallgathattam őt, de egyszer azt mondta, hogy imádja a hangomat, és minden érdekli, amit mondok, úgyhogy nem éreztem rosszul magam, amikor hosszú ideig egy szót se szólt – szöges ellentétben velem. Tényleg elég sok minden érdekelte, mert mindig figyelt, és mindenre emlékezett, amit meséltem neki, pedig én aztán tényleg rengeteget beszélek.

Aznap viszont teljesen máshol járt, csendben ült, és a térdén piszkált egy sebet. Úgyhogy akkor valósággal kötelességemnek éreztem, hogy én meg még többet fecsegek, mint máskor, a kínos hallgatás kutyaszorító feszültségének elkerülése végett. Akkor már semmi épkezláb ötletem nem volt. Az emberi szörzet szexualitással összefüggő szerepét taglaltam szegénynek. Hogy a szőr sajátos szaggal rendelkezik, biológiailag belénk van kódolva, hogy vonzódjunk hozzá, és milyen hülyeség, hogy a társadalom elvárásai minden ilyen ösztönnek és természetből ránk öröklődött dolognak véget akarnak vetni.

Aztán én is elhallgattam, és fél szemmel rápillantottam. Tudtam, hogy mire gondol, mert valójában és is arra gondoltam.

Elkaptam a tekintetem, és a tető széléről kezdtem lekapargatni a kátrányt. Hallgattam. Ő is. És valahogy nagyon rossz csend volt, pont olyan, amilyent el akartam kerülni. Olyan érzéssel töltött el, mint amikor a tesóm a strandon lenyomta a fejem a víz alá, és nem tudtam feljönni. Egy ideig ki lehetett bírni, de aztán kezdett fullasztani. És csak a vizet hallottam, a zúgást, mindenem megtelt vele. Kezdttem kapálózni, és üvölteni akartam, de nem lehetett, mert akkor még hamarabb megfulladtam volna. Éreztem a bátyám kezét a tarkómon. Már semmi levegőm nem volt. Semmit nem tudtam tenni. Fel kellett

törnöm a felszínre azonnal. Nem bírtam tovább. Elfordítottam a fejem, és megharaptam a tenyerét, aztán kibukkantam a vízből. Akkor lélegeztem először igazán.

Most is ezt kellett tennem.

- Mondj valamit - suttogtam rekedten. És akkor felnézett rám, és nem is kellett volna semmit mondania, mert olyan tekintettel bámult, ami nem csak kimondta, amit hallani akartam, hanem valahogy részletezte is az egészet. Egy hosszú-hosszú monológ volt a szemébe írva, soha senkit nem láttam még ennyire sokatmondó tekintettel nézni bárkire is. Olyan jó lett volna lefotózni akkor. Minden ott lenne azon a fotón, amit látni és érezni és hallani és tudni akarok. De most már csak visszaemlékezni lehet rá, és az is homályos eléggé.

- Van valami, amit el akarok mondani, biztos, hogy tudod, de azért még el akarom mondani - szólalt meg halkán. A hangja is olyan volt, mint a tekintete. Lesütöttem a szemem, és bólintottam. Nem volt kedvem meglepődni vagy tettetni, hogy nem értem, miről beszél. Sosem hazudtam neki. Nem volt, amiért. A dolgokon nem lehet szavakkal változtatni.

Reszkettem egy kicsit. Nem a kezem vagy a szám vagy ilyesmi, de valahogy mégis reszkettem, valahogy odabent, a szívem. De borzalmasan, és közben úgy dobogott, hogy attól tartottam, hirtelen kiszökik a helyéről, és mindjárt érezni fogom, ahogy áttöri bordáim rácsos börtönét. A gyomrom felkavarodott, az egész testem izgatottan bizsergett. Kicsit riadt izgatottság volt, de közben csodálatos is. A fejem egészen kiürült, csak Vajkot láttam, és csak az ő szavait akartam hallani. Minden elcsendesült. Burokba záródtunk, csak ő és én, senki más nem láthatott, vagy hallhatott. - Én... á, ez így nem jó. Ezt virággal illik - akadt meg. - Várj...

És elfutott. Én meg ott maradtam, és a tenyerembe temettem az arcomat. Most már egyáltalán nem volt üres a fejem, a gondolatok egymást mardosták.

Tudom, hogy szeret. Én is szeretem. Hogy lehet ez? Szeret. Mi együtt leszünk. Édes jó Istenem. Úgy leszek együtt valakivel, hogy szeretem, és ő is szeret. Sose jártam olyan fiúval, akibe szerelmes voltam. Édes Istenem, hogy ver a szívem! És hogy remegek, és milyen furcsa ez az egész. Te jó ég... Mi lesz most? Mi lesz? Mi van... Mi van, ha annyira futott, hogy leesett a lépcsőn, és összetörte magát, és én itt ülök, és

nem látok, és nem hallok semmit itt, a burookban, és ő közben elvérzik, és meghal, és soha nem fogja elmondani, hogy mit érez? Édes Istenem! Mi lesz, ha most megszédülök, és leesek a tizenöt méteres mélységbe? Feljön, és nem lát majd sehohol, aztán lepillant a gyomos udvarba, és ott leszek én szétroncsolt testtel, a saját vérembe fulladva... És ha... ha ő utánam ugrik...?!

Nem. Ilyen nem lehet. Nem is lesz.

Annyira zúgott a fejem, hogy nem hallottam, amikor futva visszaért. Nem fújtatott, nem pirult ki, csak állt előttem egy szál hervadó kis virággal a kezében. Én meg iszonyatosan szédültem, valaki megragadta a szívemet, de most nem volt törékeny egyáltalán, fogta a kezében, összenyomta, a vér meg felkavarodott, forróság öntött el, bizsergett mindenem, alig kaptam levegőt. Átvettem a virágot, de rá se pillantottam, csak morzsolgatni kezdtem izzadt ujjaim között. Nem értettem semmit. Vajkot néztem.

- Szóval biztos, hogy tudod már, de szeretném elmondani, hogy azt hiszem... Illetve nem is hiszem, biztos vagyok benne, hogy... Szerelmes vagyok beléd – egy szuszra mondta ki, túl akart lenni rajta. Utána már nem tudott megszólalni. A többi ott volt a szemében, elveszttem a tekintetében, és most az egyszer nekem is a torkomra forrt a szó. Fogalmam sem volt, mit kellene mondanom, nem tudtam gondolkodni sem. Semmit nem tudtam csinálni.

Odaléptem hozzá, és átöleltem. Alig értem a válláig, begörbítette a hátát, hogy viszonzni tudja.

- Mondj valamit – suttogta könnyörgő hangon. Az arcomat a mellkasának döntöttem, és éreztem a szívverését. Padampadampadampad... Pont, mint az enyém... Iszonyatosan szaporán vert.

- Nem tudom, mit mondjak. Ilyenkor nem tudom – suttogtam. Olyan tehetetlen voltam, valami szépet akartam mondani, amire örökké emlékezhet majd, el akartam mondani, hogy mennyire hálás vagyok neki mindenért, hogy mennyire csodálatossá varázsolta az életemet, hogy mennyire csodálatos a tekintete, és... hát mindent el akartam mondani, amire gondoltam azóta, hogy megismertem. Hogy voltak kételyeim, hogy megijedtem, amikor rájöttem, hogy tetszek neki, még hetekkel ezelőtt, most azonban nem félek már... Azt akarom, amit ő.

De nem bírtam megszólalni. Csak még közelebb húztam magamhoz, és szoritottam, és lehunytam a szemem, és arra gondoltam, hogy soha

de soha nem fogom elengedni, itt fogok állni mindig a traktorgyár égető, kátrányozott tetején, és magamhoz ölelem, és nem hagyom, hogy akár csak egy centivel is távolabb kerüljön tőlem.

- De mondj valamit - alig hallottam a fülemben zúgó vértől, egyszerűen csak tudtam, hogy ezt mondja... És akkor sóhajtottam egyet, és megszólaltam, és iszonyú fura volt, hogy nem plátói a dolog, és nem kell titokban tartanom életemben most először, amit gondolok és érzek.

- Azt hiszem, én is szeretlek.

Éreztem, hogy akkor minden megváltozik. A levegő már nem vibrált, a teste elernyed, a légzése egy picit egyenletesebbé vált, és akkor már ő is erőteljesen magához szorított, és én meg arra gondoltam, hogy eddig valóban azt hittem, hogy szeretem, de most már biztosan tudom, és minden nap ezerszer el akarom ismételni neki, mert másképpen nem fogja megérteni soha, hogy mennyire nagyon, biztosan és igazán és őszintén szeretem. Eszembe jutott, hogy ha valaha valaki más lesz is az életében rajtam kívül - de nem lesz úgysem -, akkor az egészen biztos, hogy nem fogja annyira hihetetlenül imádni minden egyes porcikáját, mint én. Meg akartam csókolni. Nem csak a száját, hanem a nyakát, a homlokát, a vállát, a mellkasát, a szívét, az eszét, a tekintetét, a lelkét, az egész lényét, a feje búbjától a lábujjkáin és a nevetésén keresztül egészen az utolsó kis piszkos és szennyes gondolatáig és vágyáig mindenét. Percekig álltunk így, egymást szorítva, mintha attól félnénk, hogy amint elengedjük a másikat, máris elveszítjük ezt az egészet, és már nem tudom, mit gondoltam, és mit mondtam ezek után. Az egész testem megtelt boldogsággal, ki akart törni belőlem, üvölni vagy nevetni, vagy csókolózni vagy futni akartam, amíg teljesen ki nem fulladok. Egészen vissza kellett fognom magam. Akkor már, azt hiszem, ezért remegtem. Nem maradt hely gondolatoknak és kételyeknek, mindent kiszorított belőlem a szemellenzős-vakító, részegítő szerelem.

Lebegtem.

Különdíj
Cseke Tamás

NYITÁNY

DIDERGŐ KIRÁLY

A függöny mögött álltam. A színpad és a *készülő* között, ahogy hívják itt a teret, ahol a művészek várják, hogy színpadra szólítsák őket. Sötét volt, a nézők közül nem láthatott senki, de én továbbra is félve húztam félre a fekete függöny szélét. A színpad kellős közepén állt – mint a jegenyék –, a nyakában egy koromfekete medállal, az ezernyi tekintet szélviharában. Az előző fellépő produkciója közben telefonozott, beszélgetett, ropogtatott és csámcsogott a közönség. Láttam, hogy egyesek csak most érkeztek be a terembe, másokon átmászva foglalták el a helyüket. Mindent láttam a függöny mögül. Fájt nézni, hogy nem adják meg neki a tiszteletet. Aztán az orgonista megköszörülte a torkát. Odalépett a mikrofonhoz. A bal fülbevalójáról szemembe csillant a reflektorfény. Megtöröltem a szemem, és vártam. Lélegzetvisszafojtva vártam. Hallani lehetett, ahogy az orgonista arrább tolja a székét, óvatosan ráhelyezte a kezét a billentyűkre, mély lélegzetet vett, és felzúgott a Hammond jellegzetes bűgása. Lassan kezdődött. Orgonaszóló. Visszhangzott a terem. A közönség végre fókuszált. A morajlás szépen csenddé vált. Egy lépésnyire állt a mikrofontól, és hallgatta az orgonát. Jobb kéz szóló, bal kéz lüktet. A jobb mutatóujjával ütötte a ritmust a combján. Jobb kéz dó, bal kéz F-dúr. Közelebb lépett a mikrofonhoz, már ott volt közvetlen a szája előtt. Az orgonista befejezte a szóló részt, egy pillanatra felengedte a C-dúrt. Mosolyogtam. Egy óvatlan néző széke nyikordult meg a tiszavirág csend alatt, de ez is csak nekem tűnt fel. Kattant a hangszóró motorját irányító kar, mély levegőt vett és kinyitotta a szemét. Megrezdült, mikor több száz ember nézett egyenesen a gesztenyebarna szeméibe a pillanatnyi síri csendben.

Hallani lehetett a hangszórókból, ahogy levegőt vesz. Az orgonista kíséerte. Hangja betöltötte az egész termet. Együtt rezonáltak vele a

falak, a tető, a hatalmas csillár, a színpadra felállított karácsonyfa és az egész terem úgy mindenestől. Éreztem, ahogy az első szótagnál megrezdült az arcomra simuló fekete függöny. A lüktetés, mint víz a patakba zuhant papírrepülőt, úgy vitte a hangját. Mind az ezernyolcszázkilencvenhat hallgató figyelt, köztük kisgyermekek, a fejüket a korlátra téve, becsukott szemmel, fiatalok türelmetlenül, óráikat nézve, de figyeltek. Kénytelenek voltak. A második páholy negyedik sorában egy idős néninek velem együtt csordult ki a könnye. Álltam a sötétben, és szívtam magamba a hangját. Mint valami gyógyszert. Mint a náthás, aki kamillateát inhalál. A szívverésem a zene tempójával szinkronizált. Mindenki szíve a zene tempójával szinkronban dobogott, s ő mint valami karmester, egyszerre éltette mind az ezernyolcszázkilencvenhat nézőt azáltal, hogy a jobb combját finoman, szinte észrevétlenül ütögette a mutatóujjával. Bánhatta mind a tizenkét meghívott, aki nem jött el. Bánhatta városunk minden lakosa, aki nem tudott vagy nem akart eljönni. Bánhatta mind a hatmilliárd ember, aki még a nevét sem hallotta soha. Egy ablak nyitva maradt a folyosón. Beáramlott a hideg levegő, a szél befújta a havat.

A CSEND MEG A ZAJ

Szépen, lassan a dal végére ért. Volt még egy utolsó szakasz, egy utolsó szakasz, amibe mindent beleadott, de senki sem énekelt. Egy szótágot sem. Talán csak dúdolgatták, talán nem ismerték. Láttam rajta, ahogy remeg. Ahogy az orgonista felemelte a kezeit a billentyűkről, megint csend. Könny csordult a szeméből. Olyan érzése lehetett, mintha hirtelen letépték volna a ruhát róla, és teljesen meztelenül állna több száz ember figyelmének középpontjában. A tapsvihar alapjaiban rengette meg az épületet. Minden egyes taps újabb és újabb szálát bontott le a fekete ruhából. Talán még jobban rezgett minden, mint mikor énekelt. Mindenki mosolygott, tapsolt, majd kereken kilenc és fél perc múlva felállt, és kiment a hidegbe. A tíz centiméteres hóban a buszmegálló vagy taximegálló felé baktatva már az időjárásról, a hidegről, a fenyőkről és a sült pulykáról beszéltek. A gyönyör, az ámulat, az érzés, amikor kiráz a hideg, a lehajtható ülőkéken maradtak. Ő volt a karácsonyi koncertnek az utolsó fellépője.

Meghajoltak az orgonistával. Nem tudott mosolyogni. Potyogtak a könnyei, de próbálta rejtgetni, ahogy csak tudta. Amiért fizették, azt

megettette, senki sem várt el tőle többet. Egy közös produkció keretében a város legjobb zenészei egy karácsonyi koncertet szerveztek a klasszikus zene és a jazz népszerűsítésére. Ezt ő is tudta. Nem akartam találkozni vele, amikor kijön a készülőbe, inkább hátrább húzódtam a folyosóra, ott vártam, ahogy felbukkan a fekete függönyök között. Mély, mélabús, karácsonyi csend lengte át az épületet. A távozó nézők zaja beszűrődött a színpad felől. A fejemben még ott csengett az utolsó két sor. Ismétlődött. Folyamatosan, hangról hangra: orgonaszóló, csend, ének, utolsó akkord, csend. Hallottam a lépteiket, egyre közeledtek. Hátranyílt az ajtó. Először az orgonista jött be, felvett egy üveg vizet a földről, egy húzásból megitta az egészet. Egy zsebkendővel megtörölte a homlokát, összeszedte a kottáit. Végül ő is megérkezett a fekete függönyök mögül.

A két ajtó közötti résen keresztül néztem, ahogy leveti cipőjét, megöleli az orgonistát, aki aztán elindult felém. Az ajtó felé fordult egy pillanatra, és az orgonista válla fölött, aki épp az ajtót nyitotta volna, egyenesen a szemembe nézett. Nem láthatott, sötétben voltam, talán érezte, hogy figyelem, talán csak valami hangot hallott az ajtó felől, talán csak az orgonista csüggedt járását figyelte, talán csak véletlen volt, igazából nem számít. Láttam rajta, hogy szemfestéke elkenődött. Elsötétült az ajtók közötti lyuk, hátraléptem, fél kézzel kilökte a mindkét irányba nyíló ajtó bal oldali szárnyát. Úgy tettem, mintha akkor érkeztem volna. Köszöntem, visszaköszönt, majd a földet bámulva és táskáját lengetve eltűnt a folyosó végén. Mély levegőt vettem, és benyitottam. Megrezzent, mikor kinyílt az ajtó. Arra gondoltam, hogy talán nem is kellett volna benyitnom, meg kellett volna várnom, hogy jöjjön ki a folyosóra, az előtérbe, esetleg egyenesen a kapuban kellett volna várnom rá a többiekkel. A tükörfalban nézte magát, és egy papír zsebkendővel törölte az arcáról az elfolyt szemeit. Egy ideig nem nézett rám, aztán pár másodperc múlva a fogashoz ment, hátára vette a kabátját, összefogta a kottáit, a fülbevalóit a zsebébe rakta, majd megkérdezte, hogy segítek-e. Mondtam, persze, és a kezembe nyomta a táskáját. Begyömöszölte a gyűrött, kávéfoltos dalszöveglapokat, majd behúzta a zipzárt a kis csíkos vászontáskán. *Milyennek érezted?*, kérdeztem. Tartott egy kis szünetet a levegővétel és az *egész jó* között. Tudtam, hogy azután a szünet után bármit is mond, teljesen mindegy, mert hazudni fog. – *Bent voltál?* – *Hallgatóz-*

tam. – Elengedtek a suliból? – Igen, a hó miatt. – Szerinted milyen volt? – Szép. Szünet. Igazából... Szünet. Majd egyenesen a szemébe néztem, mély levegőt vettem és: – Sajnálom. – Ne sajnáld, ilyenek. Mondta egy félmosollyal az arcán, majd közelebb lépett, eldobta a zsebkendőt, mert már elég sok szemfestéket lesikált magáról, eltüntette a könnyek által húzott fekete vonalakat, majd megölelt. Megszorított, s annyit mondott: köszönöm.

Sietve érkezett a férje a nézőtér felőli bejárón keresztül. A legelső páholyban ült, onnan hallgatta a koncertet. Oda is csak azután ment fel, hogy ő következett, mert addig a készülő krémszínű székein bátorította, mert félt, hogy pont az fog történni, ami amúgy meg is történt. Annyit mondott, hogy hagyja a fenébe az egészséget, nem tehet róla, hogy őket nem érdekli semmi, csak az esti szappanoperák meg a piros-fehér-zöld operettek, amiket havonta egyszer ha adnak a színházban. *Kultúrbarbárok*, mondták egyszerre mind a ketten, majd összenevettek és megölelték egymást. Én közben azon gondolkodtam, hogy pontosan mit is takar a *kultúrbarbár* szó, mert annyi helyen hallottam már, de még nem sikerült letisztáznom magamban. Végül arra jutottam, hogy igazából mindegy, az átfogó értelmét csak ismerem. Megkérdezte tőlem, hogy tetszett-e, s hogy most megyek-e haza. *Igen* és *igen*, válaszoltam. Felöltöztem, majd kimentem levegőzni. Meleg volt, hogy nagykabátban álljak a folyosón, meg hagytam, hogy nyugodtan beszélgessenek. Szóba elegyedtem pár ottmaradt cigarettázó nézővel, akik a vasállványos hamutálak köré gyűltek és topogtak a hóban, mert az ünnepi cipő nem tartotta a meleget. Az egyiküknek a hegedűkoncert tetszett, a másiknak az első három szám, mert azokat egy egész rézfúvós zenekar kísérte. Az utolsó dalra mindenki azt mondta, hogy gyönyörű, meg kár, hogy nem ő énekelt egész végig, hisz hozzá képest a többiek elég tehetségtelennek tűntek. Egy félmosollyal elintéztam őket, majd vártam, hogy jöjjenek ki.

Hideg volt aznap este. Erősen fújt a szél, bár a meteorológusok még nem kategorizálták hóviharként az időjárást. Egyszerűen *ERŐS HAVAZÁS* volt a telefonom időjárásjelentés sávjában. Fáztam. Időközben azt az ablakot is becsukták. Megérkeztek. Sötét volt, nagyon sötét. Szóltunk még pár szót. Boldog karácsonyt kívántam nekik, talán mosolyogtam is közben, már nem tudom, aztán elindultam hazafelé.

Ropogott a hó.

Kezdttem beletörődni mindenbe, de ezzel a beletörődéssel egyidejűleg jöttem rá, hogy a kommunikáció hiányában is, talán ő az az ember, akivel a lelkeink képesek együtt rezonálni. Úgy éreztem, hogy teljesen megértjük egymást. Megértjük a másik minden döntését, minden mozdulatát, minden lélegzetvétélét. Talán az ikertestvérek között van ilyen kapcsolat. Persze már én is ki tudom mondani, hogy barátok vagyunk, mert barátok vagyunk. Plátót pedig elküldtem a fenébe.

Forme introverti

Különdíj

Lackó Emőke

APRÓ SZERELMEK

Azt lehetne hinni, hogy téged bármikor észre tudlak venni, felismerlek már csak a lépteidről, a karod mozdulásáról, az egyenetlen járásodról. De nem. Nem tűnsz ki a pulzáló embermassza közül, az igyekvő és tétova végtagok kusza halmazában te is elveszel. Nem is tudom, hogy feltételeztem rólad ilyesmit, hisz talán én még régebről ismerlek téged, mint te engem, mindenesetre az biztos, hogy az én emlékeim korábbiak terólad, mint a tieid rólam. Már igazán megszokhattam volna, hogy te valahogy folyton elveszel, eltűnsz, felszívódsz, de hogy sose vagy ott, ahol lenned kéne, sose jókor jó helyen, azt általában sikerül megoldanod.

Nem is tudom, hol pillantottalak meg életemben először. Talán a kórház krómozott lámpájának torz tükrében, amikor utánad én is megszülettem. Te voltál az a rózsaszín, életért ordító test, akiben még friss a lélek, így emlékszem, de már nem tudom, ez az emlék az enyém, vagy csak hozzám tapadt képzet.

Hiába is tagadod, nekem te nem tudsz hazudni, én mindig is átláttam rajtad: menthetetlenül romantikus alkat vagy, csak valahol mélyen, ahol az egész éned gyökerezik, elfedve és elfeledve racionalista kérgeid alatt – próbálsz rám hasonlítani, s egyben letagadni engem. Azon a könnyáztatta ovis szőnyegen én teremtettem a babákból hercegnőket, én tettem köztük magunkat fürtös aranyhajú királynőkké. Én álmodtam meg a te szóke hercegedet is, de míg én az évek folyamán igazi királyfikát kerestem, addig te beérted a mesekönyvek és éjjeli álmaid még képtelenebb szóke tündérhercegével.

De legalább első Árgyélusod tényleg aranyhajú volt, még ha ezzel ki is merültek tündéri vonásai, de megtestesítette az angyali szomszéd kisfiú minden báját. Emlékszel még rá, igaz? Egész csöppség korunkban játszottunk együtt, mikor még épp csak megtanultunk futkározni, őt nálunk hagyta az anyja, míg dolgozott, még az is előfordult, hogy egyszerre ejtettétek meg a délutáni alvást azon a szent helyen, ahol a

nyári súlyos meleg elaltatott. Tündérik voltak, ha visszaidézem a képet, kettőnk közül én voltam az öntörvényű, aki sosem aludt, mikor mondták neki. Láttam én mindent, tudtam én mindenről.

Hogy akkoriban irigyeltél-e engem, amikor téged már kitörölt a szomszéd arany fűrtjei alól az ősz, de az én hajamat már egy másik kisfiú simogatta az óvodában ösztönszinten létező szeretettel, csak azért, mert szépen tudtam rá mosolyogni, nos, azt csak sejtettem gyermeki eszemmel, mikor a tükör előtt illegetve magam méregzöld bársony ruhámban, ezüst koronával a fejemen, ha elkaptam csillogó tekinteted sötétjét. Engem csak elkényeztetetté tett az eset, de hogy neked a nélkül remegett meg a kicsi szíved – ahányszor ő merő véletlenből rád pillantott, hogy tudnád, ez is lehet szerelem, az nyílt titok volt.

Hogy mikor hagytál fel Árgyélussal, azt mégis csak te tudnád megmondani. De emlékszem egy bohém jelenetre. Egy este átjöttek a kedves és kedvelt szomszédok, magukkal hozva természetesen őt is. Hirtelen rám néztél, az arcod egyszerre mély pírra gyúlt, a szoknyád csipkéjével kezdte babrálni. Nem tudtad eldönteni, nevsz, vagy... ne. Azt hiszem, ideges voltál, minduntalan rám pislogtál, de aztán csak kiszaladtál a konyhába:

- El ne áruljátok, hogy tetszik nekem! – suttogtad kétségbeesetten anyunak és apunak úgy, hogy a vendégek meg ne hallják. Ők rád mosolyogtak, azt hiszem, még nevettek is. Ezúttal egyedül én voltam komoly. Meg te. Emlékszem az arcodra, a tágra nyílt, nagy barna szemeidre. Visszaidézve, látszott rajtad, hogy valami megváltozott, a tekintetedben bezárult valami. Talán elszégyellted magad. Talán megijesztett saját gyerekességed.

Először gesztenyeszínű hajadra leszek figyelmes, a metróhuzat az arcodba fújja, próbálsz nem megenni, borzos vagy, mint rendesen. Hát a tömeg csak kidobott magából. Te is észreveszel, az arcod olyan, mint az enyém, már egy felnőtt arca, te végre hozzáértél a komolyságodhoz, de én még őrizni akarom szemeim mélyén bolond gyermeki énem minden játékosságát. Már látom, kezdedben markolod a telefonod mellett a metrójegyeket, tudom, hogy elteszed majd emlékebe, a pénztárcádba, mert tudod, ez egyszeri alkalom.

Egyszerre tekintünk fel a fogyó neonszámokra: két perc van, míg befut a földalattink, az pont elég, hogy megnézzük az újságos kopottan

színes kínálatát a poros kirakatban. Az üveg tükrében azonban nem csak engem pillantasz meg. Észreveszem én is a tízéves forma, fekete hajú fiút, ahogy az anyja kezét fogja. Igazad van, szerintem is hasonlít rá. Hány évet kell ahhoz legondolni az életünkből, hogy újra elsősök legyünk? Egy évtizedet? Olyan sokat? Akkoriban az új legjobb barátnőnk még nálam is közkedveltebb volt. Kettőnk közül téged szeretett jobban, melletted könnyebben tudott érvényesülni, milyen nagy szavak, de ezt hétévesen is lehetett érteni, ha megfogalmazni nem is. Neked is a kisfiú hasonmásán jár az eszed? A fiúk közül ő volt az egyetlen az iskolában, aki kedves volt velünk. Nem kergette meg szünetben a barátnőnket játék közben, nem beszélt csúnyán, nem húzta meg a hajunkat, egyszerűen nem volt idegesítő. Megtetszett neked, csak mert még nem rontotta el semmi. Ilyen egyszerűen. Nem én mondtam el neki. A barátnőnk volt. Bántad, hogy végül megtudta? Rendes gyerek volt, és két évvel idősebb. Milyen sokat számított a mi nagyon gyerek, nagyon lány-szemünkön keresztül... Én az ablakon keresztül figyeltelek titeket egy szünet végén, ezúttal a csengő nem zavart meg semmit. Kioldódott a cipőfűződ, ő megállt melletted, lehajolt, és bekötötte neked. Nem tudom, mit kérdezett tőled, de ki tudom találni, mert nem mert rád pillantani. Te nem szóltál egy szót sem, még azt sem mondtad, már rég be tudod kötni a cipőd.

A menetszél elmossa az alakod, ahogy a metró elsuhan közvetlenül előtted, legszívesebben megfognám a karod, és visszarántanálak a vonal mögé, de eltanultad tőlem a makacsságom, nem szereted, ha elráncigálnak oda, ahol mások is vannak. Merészen az arcokba nézünk, ahogy felszállunk az idegen testek és érdekesebbnél érdekesebb lelkek közé az üvegezett vaskonténerbe. Ahogy elindul a metró, nekem dőlsz, szokásod hátraesni a bizonytalan talajon, míg megrázkódsz a fizikai erőknél engedelmességgel, tudom, hogy nosztalgiazol, tudom, hogy magadba végigpörgeted a fiúk arcát, akik valaha is tetszettek neked, akiknek te tetszettél, de ők neked nem, ahogy haladsz az évekkal, mi meg a másodpercekkel, egyre kevesebben vannak.

Rám nem gondolsz. De én gondolok rád. És sajnállak. Mert míg engem minden pillanat szerelmissé tett, te addig megpróbáltad racionalizálni a szerelmet. Olvastál róla ezeregy mesét, lerajzoltál minden tündérherceget, akit életedben láttál, és megmozgatta a fantáziád, megalkottad a sokszor emlegetett nagy őt, hogy hiányozzon. Azt

mondod, nincs barátság fiú és lány között. Azt mondod, nincs szerelem első látásra. Azt mondod, csak az szerelem, ha két ember egymást szereti. Azt mondod, nem voltál szerelmes.

És akkor ki az, akinek először engedted, hogy megfogja hideg kezéd? Ki az, aki először ölelt magához egy szél hozta, bolondos tavaszi napon, egy zöldülő dombtetőn? Ki az, aki először lopott csókot tőled, míg lehunytad a szemed a verőfényben?

Én azért vagyok, hogy téged tagadjalak. Minden megállóban ellent mondom neked, már nem is mersz, már nem is akarsz rám nézni, elbámulsz az elsikló feketeségbe, a saját ürödbe. Őt is eldobtad magadtól, megpróbáltad észérvekkkel megmagyarázni, miért nem megy ez neked, ez a szerelem, holott már csak a hiányát kellett volna. Egy reggel vagy egy hajnalon felébredsz, egyszerűn más emberként, mint ahogy elaludtál. Én láttam a riadalmat fekete szemeidben azon a reggelen. Felébredtél valami nélkül, és ez fáj, és nem tudtad megmagyarázni, és ez megijesztett. Hogy magyarázz el valakinek valamit, ami nem létezik? Tőlem kérdezed? Ironikus. Szerencsére az emberek nem téged néznek. Nem szoktak figyelni rád, úgyhogy folytatom. Most is veled vagyok, nem? Akkor is veled voltam, mikor megláttad a következő Valakit, akire már akkor felfigyeltél, akiről kivételesen már akkor tudtad, hogy jelenteni fog valamit neked, míg ő csak azt tudta, hogy létezel, és azt is csak azért, mert melléd ültette le a sors. Hát itt volt a sors keze, hát azon a széken ülve, előadást hallgatva voltál jókor jó helyen, egyszer az életben, erre vártál. Én a túlsó sorból láttam felcsillanni a szemed, láttam a fiún is, ő lehet neked a nagy ő, az, akit magadnak megálmodtál.

Az oldaladba bök egy könyök, de felszabadul egy ülőhely, egy kiváltság, látom az arcodon, leülnél, már nem bírod. De én akkor veled szembe ülnék le. A metró újra elindul, de ezúttal a belső szerveid is megrázza.

Akaratlanul is be kellett bizonyítanod, hogy nem létezhetsz csak barátság fiú és lány részéről egymás iránt. Szomorú vonásokba gyűrődik az arcod. Rám tekintesz. Nem is, ez a megbánás. Azt csak te tudod megmondani, melyik mozdulatnál romlott el minden, hol lett a nagy Ő-ből hirtelen csak egy tökéletes barát, ami azelőtt is volt. De akkor már sem neked nem maradhatott az, sem te neki. Azzá váltál, ami szerettél volna lenni számára, ő azzá válhatott volna, amit te

szeretnél volna magadnak, de már nem volt semmi, és te semmi voltál. Azon a héten hamuvá váltál, és őt is azzá tetted. Gonosz vagyok, hogy ezeket felhányom neked. És te gyűlölsz engem, ha rám nézel, mert azt gondolod, én lehetek a te jobbik feled.

Elkapod a fejed, és akkor hirtelen megmerevedsz, az értetlenség kiül az arcodra, látom a szemed rándulásán, hogy szeretnéd bevetni a csúnya nézésed, már szinte megteszed. A srác nekem háttal áll, mélyzöld dzsekiben, a kezében egy vastag, sárgalapú könyv, barna, tüsi haján fejhallgató, megérintette a vállad. Látom pimasz mosolyra húzódó ajkát oldalról, macskaszeme zölden villan, rajtad nevet, rajtunk nevet, és érzem, hogy valami közeledik. Végül kinyújtja kezét, és int neked, hogy foglalj helyet. Nem nekem, neked. Kifogtad a földalatti fekete világ egyetlen úriemberét álarcban.

Én azért vagyok, hogy téged tagadjalak. Hogy ellent mondjak neked, hogy bebizonyítsam, én nem vagyok a te jobbik feled, hogy ugyanolyan hibás termék vagyok, mint te. Hogy bebizonyítsam, nincs igazad: léteznek apró szerelmek. Az óvodás szerelem is tündéri szerelemmé dagad, hogy hétévesen már nem vagy hercegnő, és ő nem királyfi, de attól még ez lehet szerelem, mert ő egy rendes fiú. Hogy te az a lány vagy, akinek számít, ki fogja meg hideg kezéd, hogy az már szerelem, hogy megtanuld végre: a sorsod nincs megírva, de mégsem tudod alakítani, mert nem létezik.

Rápillantasz a srácra, elfogadod a helyet, csak a szemed árul el, mellyel az ablakra nézel, már nem haragszol, már nem gyűlölsz, a tömör falak mögött, a suhanó üvegen a tükörképed keresed. Engem keresel. Hogy lásd, hogy lássam, tudod: a metrójegy a pénztárcádban bizonyíték a szerelem nagy varázsára, amiben gyerekként hittél, majd kiábrándultál, „az első látásra”.

Beretvás Gábor

ELVISZNEK ENGEMET JÓARCÚ EMBEREK

– Hajdu Szabolcsék *Kanzoli* című filmjéről –

Látta valaki az *Ahogy az Isten elrendeli... Olga filmje* című alkotást, Mohi Sándor rendező-operatőr 2000-es filmjét? A kászonújfalusi romák körében forgatott megdöbbentő hatású film riportere a néprajzkutató Tánzos Vilmos volt, és mélységeiben tárta fel a romák életét, a párkapcsolattal, a verekedéssel, a börtönnel kapcsolatos attitűdjeiket. Betekintést engedett a fiatal menyecske, Olga életén keresztül a romák gyerekneveléssel, a betűvetéssel, az istenhittel vagy az érdeklődő idegenekkel kapcsolatos viselkedésébe is. Aki megnézi a filmet, nem feledi egykönnyen.

A 2017 őszén bemutatott *Kanzoli* teljesen más indíttatásból készült: egy játékfilm készítésének mellékágaként mintegy véletlenszerűen nyerünk betekintést az erdélyi romák világlátásába. A *Kanzoli* nem önálló werkfilm és nem is szimplán dokumentumfilm, inkább valami e kettő között. Összmunka, melynek nincs kikiáltott rendezője, nincs kikiáltott operatőre, csak közege van, és egymástól alig különböző szereplői, riportalanyai. Mégis, megkockáztatom, hogy talán izgalmasabb, mint Hajdu Szabolcs sok hányattatáson keresztülment, 2014-ben bemutatott *Délibáb* című filmje, melynek háttérkörülményeit volt hivatott rögzíteni. A *Kanzoli* Erdélyben játszódik, központi szereplője a székelyudvarhelyi származású Gálovits Zoltán, amúgy színházi kurátor – a film további fontos szereplői különböző roma emberek, akikkel ő kapcsolatba kerül.

A MEGGYŰRÖDÖTT TÉRKÉP SZÉLÉN

A *Kanzoli* forgatókönyvét nagyrészt a véletlen írta – e tekintetben nem előzmény nélküli a filmművészetben. Hasonlónak tekinthető példának okáért a Zolnay-féle *Fotográfia* (1972), ahol is a film történetébe beleszövődik néhány „talált” élet, meg halál: ott a filmesek egy megdöbbentő esetben ütköznek, így a forgatás valamiféle oknyomozásba torkollik.

Továbbá a *Kanzolié*hoz hasonló méhben fogant a Szalai–Dárday páros tanulmánya is, az *Egy egyedi eset természetrajza* (1975), akárcsak az ezzel közös töről fakadó, és egy különleges filmnyelvi kísérletként is aposztrofálható *Jutalomutazás* (1974) is. Mind a dokumentumfilm, mind a dokumentarista játékfilm ugyanazt a történetet és az abból kibomló problémakört elemzi más-más eszközökkel. Azaz többek között a messzi vidékre, az ismeretlenbe való elvágódást, ugyanakkor – a szinte ugyanabban a pillanatban jelentkező – az ismerentől való félelmet jelenítik meg. Ezt a vívódást, illetve a társadalmilag és pszichológiailag kényes szituációt dolgozza fel a maga módján mindkét filmes forma, és közben azt is láthatjuk, hogyan esnek emberi sorsok vagy lehetőségek a döntések áldozatául.

Szalai és Dárday filmje azt vizsgálja, hogy mi van akkor, ha a rezsim a kádári szocializmus perifériáján talál rá arra a tehetségre („gitározni tudó, jól tanuló és nem cigány fiú”), aki képviselheti Magyarországot egy Angliában megrendezendő úttörő-találkózón. Ezen a történeten keresztül lebbenti fel a film a fátylat az úgynevezett puha diktatúra visszásságairól, és emellett előtérbe helyezi az anyai ragaszkodás különböző oldalait, stádiumait.

A hetvenes években készült alkotásban a bizalmatlanság nem csak a messzi Anglia, vagy, ha úgy tetszik, a nyugati világ ismeretlensége és idegensége iránt nyilvánul meg, hanem az akkori szocialista vezetőség ellen is. Hiszen, mint láthatjuk Szalaiék filmjében, a hatalom akkor szinte teljes mértékben bevetette, több szinten is, apparátusát, hogy meggyőző erejét demonstrálni tudja.

A *Kanzoliban* természetesen ilyen nem történik, de a hasonlóságon alapuló példát azért kellett felhoznom, hogy láttassam az agitáló szereplővel (itt: Gálovits Zoltán) szembeni ellenérzés múltbéli megfelelőjét. A szegény és tanulatlan népréteg ugyanis egyik esetben sem mutat különösebb nyitottságot a betörni akaró idegen irányába. Az elfogadáshoz nem elég egynéhány találkozó – ahogy azt Gálovits tragikomikumba torkolló kálváriája is bizonyítja.

A példa már csak azért is helytálló, mert a *Kanzoli*-beli szociális közeg, de még a lakókörnyezet is nagyon hasonlít a hetvenes évek magyarországi falu- és tanyavilágára – bár itt a történet „egy lovagolni jól tudó cigány ember” felkutatására és előállítására hivatott expedíció nehézségeit mutatja be.

Igen, itt felesleges volna elkendőzni a keresett személy vagy személyek roma származását. Hiszen ha nem csak szociális, hanem etnikai és ezzel együtt kultúranropológiai értelemben is vizsgálódunk, akkor mintha közelebb férhetnének a Gálovits-misszió tragikomikumához. Hiszen mintha az egykori vándornép tagjai hajlamosabbak lennének a ráció háttérbe szorítására és talán fogékonyabbnak mutatkoznának a transzcendentális világnézetre, mint más romániai etnikumok. Példának okáért egy távol lévő rokont érintő elképzelt szívroham rémképe szinte a gondolattal együtt valósággá válhat ebben az egyedi rendszerben. Erre is van példa a magyar filmművészetben, még pedig a Schiffer Pál által filmre vitt roma kitörés-történetben, a *Cséplő Gyuriban*. A közeli rokon halálának rémképe szinte bevett formulaként van jelen mind Schiffer filmjében, mind a *Kanzoliban*. Tehát elfogadottabb az életükben az, ami a természet erőihez szorosabban tudja kötni őket, beleértve természetesen a katolicizmust vagy az ortodoxiát is, de azt sem intézményi szinten, hanem inkább sajátosan, mint egyedi viszonyulást az Istenhez.

Mondhatnánk akár úgy is, hogy ennek a világnak máshol van a közepe. Bizonyíték erre az is, hogy a meggyűrődött térkép szélén nem mérik az időt, pláne nem órával. Hiszen az idő problematikája itt teljesen másképpen van beivódva a mágikus realizmushoz oly közel álló érzés- és gondolatvilágba. Itt az idő kalodába zárása elképzelhetetlen vagy legalábbis abszurd gondolat, ahogy sok más is, ami a nem itteniek világképéből fakad. Többek között ezért sem értik és fogadják el a furtonfurt az időre hivatkozó Gálovitsot.

De nézzük magát a filmet, nem csak mondandóját és sugallatait tekintve, hanem technikai felépítését is görcső alá véve. Hiszen Hajduék érzik, hogy egy abszurd történetbe csöppentek, és ezt igyekeznek filmnyelvileg is meglovagolni.

Hajduéktól, mondjuk, egyébként sem áll távol az abszurditás megragadása és használata. Részint ennek számlájára is írható a filmet felvezető zene banalitása is. *A jó, a rossz és a csúfot* idéző basszus intró után még több Morricone-utánérzésből kapunk ízelítőt. Ezek után átváltunk némi Morrisonra avagy Doorsra, majd valami hetvenes-nyolcvanas éveket idéző Vladimir Cosma-féle nosztalgiazás keríti a nézőt a hatalmába, hogy aztán a filmzene elporoszkáljon a westernhez, azaz *A hét mesterlövész* dallamvilágához. Az eredeti szólamok persze alig

észrevehető, de mindenképp hozzájárulnak a film érzelmvilágának megalapozásához.

Míg a zene szól, természetesen a kép is bolondozik. Hiszen az autóútra állított, fedélzeti kameraállásból felvett kezdő képsorok a néha megszakadó digitális jelek hatására fekete-fehérről színesre váltanak és vissza. (Bár lehet, hogy ez már a vágóasztali munka ötletességét dicséri.) Mindenesetre ez a fajta effekt-élmény ráerősít a videózás hőskorát előidéző élményvilágra, vagy ha úgy tetszik, a nyolcvanas évek filmkultúrájára, amire a zene is emlékeztet bennünket. Felkészülhetünk tehát valamiféle időutazásra. A western betűtípussal kiírt cím is, a KANZOLI több szín átváltásában villózik, szintén némi nosztalgikus életérzést idézve elő.

Kulcsfontosságú a képiséget tekintve a szintén olasz westerneket idéző inzertezés is, mely a hangsávban lódobogással és egy colt tárának megpörgetésével is hozzájárul a hangulatteremtéshez.

ELINDUL SZERENCSÉT PRÓBÁLNI

A történet pofonegyszerűen felrajzolódik már ezen inzertes kiírás során: „Ruzsa Remus a *Délibáb* című film szereplőválogatása során megkapta *Kanzoli*, a lovas pribék szerepét. Miután örömmel elvállalta, a korábbi egyezség alapján a stáb tagjai érte mentek, hogy a forgatási

helyszínre vigyék.” A szöveg alapján a westernbe így némi népmesei elem is keveredik.

A kezdeti állapot egy végtelenül egyszerű történetet sugall, mely egy minden fordulat nélküli happy end-del kecsegtetne. Minden jó, ha a vége jó. Persze akkor nem lenne benne potenciál, nemigen lenne belőle mozifilm. A helyszín az erdővidéki Köpecbánya nevű kis falu. A feladat tehát: elvinni Remust a forgatás helyszínére, a Hortobágyra. Még így is egy érdekességekben gazdag road movie képei villoghattak a rögtönzött stáb gondolataiban, hiszen egy hosszú autótút összezártsága akár egy kitűnő kamaradráma lehetőségét is magában hordozhatja.

Az alanyok kitűnőek, hiszen példának okáért a betyáros nevű, huszas éveit elején járó fiatalemberről az a tudnivaló, hogy ördögi lovas, és mint a kezdő képsorokról is üvölt, karakterének kiválasztása során Hajdu és 'Gáló' a Leone-féle statisztaválasztás metódusát igyekezhetett követni. Zord és kifejezően karakteres arcvonások, erőteljes fizikai jelenlét. Azaz a készítők úgy érezték, hogy többszöri találkozás után végre megtalálták szereplőjüket. Így a sokszoros szóbeli megállapodást követheti az írásbeli is, és megkezdődhet a tényleges munka, vagy ha úgy tetszik, forgatás. „Ami, végül is, nem munka” – ahogy ez a filmben többször is elhangzik. Ám itt jön a csavar a történetben, mert Remus egyszerűen nem hajlandó aláírni a szerződést, és Gálovitsékkal nekiindulni.

RUZSA REMUS NEM CSAK A LOVÁT UGRATJA

Ebből a fordulatból hamar kiviláglik, hogy a történetet már nem csupán egy road movie naplementébe való elautózós képei fogják lezárni, hanem elhagyhatatlan lesz néhány párbajjelenet is. Mint ahogy az is kiderül, hogy a *Kanzoli* igazi főszereplője Gálovits Zoltán, aki nem mellékesen igazándiból a temesvári Csiky Gergely Állami Magyar Színház művészeti tanácsadója, és a *Délibáb* erejéig a film egyfajta castingosa is volt egyben. Mellesleg eredeti figura, mint ahogy ez a *Kanzoliból* is kiderül.

Ám állhatatosságának ereje, szókészlete és manipulációs technikái nem fognak ki a szűkebbre vett Ruzsa családon, akik, szintén ingadozva, előbb elküldik a fiút szerencsét próbálni, aztán meg megpróbálják visszafogni, és vice versa. Eközben telik az idő, és Gálovits lassan a szó szoros értelmében elveszti a talajt a lába alól. Hiszen sem az érzelmi

zsarolás, sem a pénz lobogtatása, sem a fenyegetőzés nem segít megoldani ezt a csiki-csuki helyzetet. Mi több, az idegen szavak és kifejezések hallatán zavarttá és bizalmatlanná válnak a szegény és iskolázatlan emberek. Mivel Gálovits már részint a forgatandó filmre koncentrál, ezért a mondataiban többször is megjelenik a *Déliab* történetéhez erősen kapcsolódó kifejezés, a 'rabszolgatartó', mely valószínűleg nem tesz jót az ázsiójának, akárcsak a többi, ettől a közegetől idegen szó, mint a bundabotrány, fikció, előkészület, stáb stb.

Így eljutunk oda is, hogy – stílusváltás után – már túsztárgyalói aspektusán kapjuk rajta Gálót, mint egyfajta „agitátort”. Testbeszéde árulkodó módon jelzi, hogy éppen hol tart türelme elvesztésének számegegyenesén. Hol csípőre tett kézzel próbál utasítani, hol széles gesztusokkal magyaráz, hol karbafont kézzel duzzog, de még az is előfordul, mikor Remust az apjától megy kikérni, hogy hátra tett kézzel próbálja úttörősen kihúzni magát, hogy még ezzel is erősítse a becsületes ember imázsát.

Kívülről jött embernek el kell nyernie a bizalmat. Azt meg ezen a vidéken a biztos úr, azaz csak a rendőr tekintélye garantálhatja. A rendőrség a hatalom szerve, beszéde az államnyelv, azaz a román – megdöbbenő ugyan, de az ilyen egyenruhás személybe vetett hit a legbiztosabb kapaszkodó a környéken. Ezért is ragaszkodik a család egy közös rendőrségi bejelentkezéshez. Nyilván a poszt legnagyobb csodálkozására.

Gálovits mindent megpróbál, teljes mértékben aláveti magát a feladatnak, mi több, majdhogynem túl is teljesíti azt. Ám egyszerűen nem jön rá, hogy hacsak nem az átok vagy az áldás oldaláról közelít a meggyőzésben, ha nem valami transzcendens felől, akkor nincs esélye.

Az adott szó, az előleg, a szállásolás és étkeztetés, a busás fizetés, a rendőri jótállás, a felfedezésre váró új világ vagy a beígért élmények nem versenghetnek azzal a biztonsággal, amit a már ismerős környezet és a család védelme nyújt. Gálovits ugyanis hiába fenyegetőzik, bizonyít, blöfföl, ígér és még térden állva könyörög is, mindez semmit sem használ. Remus búcsúzkodásának rítusa pont annyiszor van felvéve, ahányszor Gálóból bolondot csinál a család. Mintha egy ismerős bábszínházi vagy burleszk-jelenetet néznénk, olyat, ami az ismétlések folytán válik egyre abszurdabbá, egyre tragikomikusabbá,

egyre bosszantóbbá, egyre mulatságosabbá, egészen odáig, míg megtörik a sor, és végre elindulhatnak. Persze nem jutnak el messzire.

...A LÓ TÚLSÓ OLDALÁRA...

„Mivel Remus nem került elő, új szereplőt kellett találni. Másnap a tatrangi lóvásáron Ruzsa István elvállalta Kanzoli szerepét.”

Gálovits ebben az esetben is előveszi a meggyőzés forгатókönyvét. Bár esete most egyszerűbb. Jelzem, a névazonosság nem véletlen, hiszen a meglépett Remus és a helyére került István unokatestvérek. Így ismét egy bizakodó és energiával teli szervezőt látunk, olyat, akit nem rogyasztott meg az előzőekben tapasztalt kudarcok sorozata. Hibái hasonlóak, ilyen például a sepsiszentgyörgyi kultikus értelmiségi találkozóhely, a Tein nevű teaház említése, amit nyilván Ruzsa István nem ért, hisz nem tagja ennek a kultúrkörnek. De ezt nyugodtan írhatjuk Gáló fáradságának számlájára is, akárcsak azt, hogy a szervező a figyelmetlenségében neveket cserél össze. Lényeg ami lényeg: végül István is visszakormányoztatja a történetet a kiindulópontjára.

A sors stafétabotja így Marius, egy harmadik delikvens kezébe kerül, akinek a lovakkal kapcsolatos képességei szintén megfelelnek a kívánalmaknak, ám arca már messze nem tanúskodik olyan hányatott

körülményekről, mint amikről Remus fizimiskája beszélt. Életkörülményei is mintha jobbak lennének ennek a harmadik kiválasztottnak, mint elődeié, és mintha világlátása képes lenne tágabb horizontot is felmérni. No persze, némileg vicces, hogy az aggodalmakat eloszlató párbeszédjük során az autórádióból a Gáló idegeit megnyugtató opera dallamai szűrődnek át. De ezzel hőseink elautózhatnak végre a naplementébe.

A záró képsorok, mindenki megnyugtatója érdekében, már a hortobágyi forgatáson mutatják Mariust, aki otthonosan mozog a filmek között, és élvezettel veti bele magát a legizgalmasabb akciójelenetekbe. Tehát Gáló imái meghallgatásra találtak, végre működni látszott a transzcendens, vagy a harmadik alany már közelebb állt Gáló realizmusához.

Lezárásként még hozzátenném, hogy már sokszor érte a gyarmatosítás vádja azokat az Erdélybe gyűjteni járó antropológusokat, néptánc- és népzene kutatókat, egyéb tudósokat vagy akár filmeseket is, akik saját karrierjük megalapozásának tekintették a határon túl került javak felkutatását és prezentálását anélkül, hogy visszaadtak volna bármit is a kiaknázott anyagokért cserébe. Azt hiszem, Hajduékat nem érheti semmi ilyesfajta rágalom.

Hiszen eszükbe sem jut a dokumentált anyag bizonyíték-értéke és az, hogy ezáltal visszaköveteljük jogos jussukat, vagy hogy más módon revansot vegyenek az őket átejtőkön. Mi több, mindig is odaadó módon viszonyultak az erdélyi közösségekhez, származás vagy felekezeti megkötés nélkül. Ők Erdélyben is otthon vannak. Bizonyítja ezt az is, ahogy a film kolozsvári premierjét követő közönségtalálkozón a rendező maga beszélt a *Kanzoli*-féle kálváriáról, főként a székelyudvarhelyi Gálovits Zoltán érdemeit ecsetelve, és persze kitérve Mariusra is. Mariusra, akihez azóta is kijárnak, és akivel nem melleleg Hajdu fia életre szóló barátságot kötött.

De ennek a Mariusnak, nem értem, hogy miért, sehol sem találtam meg a vezetéknevét. Kár, mert mégis ő az, aki végül helytállt. De nem ítélek meg e figyelmetlenség fölött, hiszen meglehet, hogy ez a Marius már művésznév, vagy az is, hogy már csak a keresztneven emlegeti mindenki, ahogy egy családtagot szokás.

Mihály János

BOSZORKÁNYOK, BŰBÁJOSOK
UDVARHELYSZÉKEN
A XVII. SZÁZAD ELSŐ FELÉBEN

A fejedelemségkori udvarhelyszéki törvénykezési jegyzőkönyvekben, más irányú kutakodásunk során számos olyan peres esetben „botlottunk”, amelyek segítségével betekintést nyerhetünk a korabeli székelyföldi néphit világába.¹ Az általunk kiszemelgetett és alább közölt adatok legtöbbje a boszorkányhitre és annak motívumaira világít rá. A perekből megtudjuk, hogy a boszorkánysággal vádolt nők Székelyföldön elsősorban a gyógyítás és a rontás „tudói” voltak, részint bizonyos természetfeletti képességekkel rendelkeztek. Leginkább a bűbájossághoz, a már említett rontáshoz (kötéshez és oldáshoz,² éjszakai megnyomáshoz), igézéshez (szemmel veréshez), szerelmi praktikákhoz, mérgezéshez, valamint a jövendöléshez „értettek”. Voltak köztük természetfeletti lényt (lidércet = démont, kísértetet), „ördögzeretöt” tartók, s olyanok is, akik a tanúvallomások szerint a társadalmi normákat az átlagnál könnyebben szegték meg (pl. paráznaság bűnébe gyakran beleestek). Az iratokban elvétve „éjjeljárókról” (vérszívó boszorkányokról) és „nézőkről” (látókról, jósokról) is olvashatunk.

Ugyanakkor a törvénykezési jegyzőkönyvekből az is kiderül, hogy gyakran ártatlanul illettek boszorkányság, bűbájosság (ördögösség) vádjával egyes nőszemélyeket (pl. bábákat, gyógyító asszonyokat) az alkalmi perpatvarok során, akiknek nem volt más „bűnük”, csak talán annyi, hogy ismerték a beteg ember vagy állat gyógyításának (orvos-

1 Az eredeti jegyzőkönyvek mai őrzési helye: a Román Nemzeti Levéltár Kolozs Megyei Hivatala. F 16 Udvarhelyszék Levéltára (a továbbiakban USZL). Protocolumok II.

2 E képesség – amelyet a magyar népi hitvilág elsősorban a boszorkányoknak tulajdonított –, „lényege az az elképzelés, amely szerint valamilyen csomó vagy hurok kötésével egy jelen nem levő személynek valamilyen testrésze vagy valamilyen testi vagy szellemi funkciója megköthető, elköthető. Ennek megfelelően bizonyos bajokat távolról, rontás szándékával végzett kötés eredményének tartották.” Ezeket a bajokat gyógyító oldással próbálták helyrehozni. *Magyar Néprajzi Lexikon*. Főszerkesztő: Ortutay Gyula. Harmadik kötet. K–Né. Budapest, 1980, Akadémiai Kiadó, 316. (a továbbiakban MNL)

lásának, népiesen *urusolásának*) fortélyait. A „patikájuk” pedig a saját virágos- vagy veteményeskertjük, valamint a mező és az erdő volt. A rosszindulatú rágalmazás, szidalmazás esetén a sérelmezett (akire rá akarták sütni a boszorkányság bélyegét) becsületén esett csorba kiigazításáért ugyancsak a szék tisztjeihez fordult jogorvoslatért („*törvényt kért*”), s az eljárás során az általa megnevezett tanúk vallomásával bizonyította ártatlanságát. Természetesen a vádlónak is bizonyítania kellett állításának hitelességét, ellenkező esetben őt büntették meg. Akire viszont sikerült rábizonyítani a boszorkányságot, a korabeli szóhasználat szerint „*tüzet érdemelt*”.³

Néprajzi adalékként megemlítjük, hogy a múltban a „*kócos, rendetlen, ványadt fehérszemélyt*” Udvarhelyszéken is böjti boszorkánynak neveztek, csúfolták, hasonlóan ahhoz a nőalakot (öregasszonyt) formázó rongy- vagy szalmabábuhoz, amelyet a folkloristák szerint régen sok helyen, farsang végén vagy böjt elején, a farsang „eltemetése”, a tél „kiüzése” alkalmával szoktak szimbolikusan elégetni vagy „kihordani” a faluból.⁴

1631. április 28-án szentmártoni Demjén János vallotta, hogy a felperes Bence Ferencné és az alperes Sata Balázs közti, tettelegesséig fajult konfliktus során az asszony hozzá ment panaszra, s „*hát olyan rút, mint egy beöyti bozorkanj, véres, sáros, mondá, hogy Sata Balázs cselekedte.*”⁵ 1642. november végén egy másik tanú, Antal Péterné Erzsók, vágási szabad személy vallotta, hogy Lajos János részegen azt mondta „*vala Kovács Péternének, nám úgy ülsz, mint egy beöyti Boszorkanj*”.⁶

Még mielőtt a jegyzőkönyvekben fellelt konkrét boszorkányos esetekre rátérnénk, megemlítjük, hogy természetfeletti képességű (a közönséges emberek elől elrejtett dolgok, vagy a jövő „látására” képes) udvarhelyszéki jövendölőkről Szamosközy István (1570–1612) történetíró is megemlékezik Erdély múltjáról készült feljegyzéseiben. „*Székelyföldén, Udvarhelyszékben, Szentmihály nevű faluban lakik egy sánta leány*

3 USzL. II/16. 86.

4 *Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár*. Anyagát gyűjtötte és szerkesztette Szabó T. Attila. I. kötet. A–C. Bukarest, 1975, Kriterion Könyvkiadó, 1058. (a továbbiakban EMSZT); *A Pallas Nagy Lexikona*. Lásd: <http://mek.oszk.hu/00000/00060/html/015/pc001564.html>; MNL. V. (Szé–Zs). 1982. 241–242.

5 USzL. II/11. 439.

6 Uo. II/19. 376.

– írja 1603-ban –, *kinek Borbála neve, úgymint ötven esztendős agg leány. Ennek anyja is vagyon, oly vén, hogy egy helyből másba alig mehet.*” Ez a lány állítólag Székely Mózes fejedelemnek is megjósolta 1603-ban „*hogy Brassónál kell el vesznie mind hadastul*”, mire a fejedelem máglyán való elégetéssel fenyegette meg („*megládd, hogy ha igazat nem mondasz, mihelt visszajövök, megégettetlek*”).⁷ 1604-ben a jövendőmondó sánta lány „*az németeknek az magyarokkal való egyenetlenségeket is megjövendölte, egy holnappal az előtt circiter [körülbelül], mikor az erdélyi hadat ki indítának Várad fele*”. Sőt a korabeli politikai és katonai erőviszonyokba is „beleszólt” közvetve. Ugyanis óva intette a székelyeket, hogy ebben a konfliktusban ne a Habsburgok oldalára álljanak („*mondta volt nekik, hogy vesztég legyenek, mert nem jól járnak, ha elmennek, és Bocskay ellen támadnak*”). A székelyek pedig „*gondolkodván magokban, és össze szólalkozván ezen, megegyeznek, hogy el ne menjenek.*” A táborból mind eloszlottak és hazamentek, így járulván hozzá Bocskai erdélyi fejedelemmé választásának kedvező körülményeihez.⁸ Szamosközy egy más, jövendőző, „igen vén”, siket asszonyról is beszámol, aki a földbe rejtett kincs meglátásának képességével rendelkezett. Feljegyzésében leírja, hogy Kolozsvárra is felvitték az öregasszonyt földbe ástott „pénné nézni”, de az megmondta, hogy mivel a pénzt „*az ördögök nevébe rejtették el*”, soha nem fogják megtalálni. A történetíró szerint ennek az asszonynak tanítványa volt az udvarhelyszéki „*szentmihályi Borbála leány*” is.⁹

A korabeli székely népe sszeírásokban (Udvarhelyszéki nincstelenek és zsellérek jegyzékében) is találunk egy rövid utalást a boszorkányok „tevékenységére”. Az 1614. évi Bethlen-féle lustrával egybekötött jegyzékben a kissolymosi családfők között Barabás Jakab drabant neve után azt olvashatjuk, hogy nincstelen, mert a boszorkányok nyomorékká tették („*Barrabás Jakab n. [nihil habet = semmije sincs]. Drabant volna, de igen nyomorult, az boszorkányok meg veszték*”).¹⁰

7 *Magyar nyelvű kortársi feljegyzések Erdély múltjából.* Szamosközy István történetíró kézírata. XVII. század eleje. A nyelvemlék betűhű átírata bevezetéssel és jegyzetekkel. Közzéteszi és a jegyzeteket írta E. Abaffy Erzsébet és Kozocsa Sándor. *A Magyar Nyelvtörténet Forrásai* 2. szám. Magyar Nyelvtudományi Társaság Budapest 1991. 112.

8 Uo. 112., 136.

9 Uo. 136.

10 *Székely Oklevéltár.* Új sorozat. IV. *Székely népe sszeírások 1575–1627.* (A tavábbiakban SzOkl. ú. s.) Bevezetéssel és jegyzetekkel közzéteszi Demény Lajos. Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadása. Kolozsvár, 1998. 548. Az adatot először Szabó

Most pedig nézzük azokat a törvénykezési jegyzőkönyvekből általunk kiválogatott peres eseteket, amelyek az udvarhelyszéki bűbajosokról, boszorkányokról, illetve boszorkányos praktikákról, kuruzslásokról, stb. szólnak.

1616-ban Mindenszentek napja (nov. 1.) körül a felperes farcádi Kovács Gergelyné Orsolya asszony lányával, Dorottyával egyetemben, perelte a leendő vejét, a lengyelfalvi, de Farcádon lakó Mihály Ferencet, mert az azt mondta felőle, hogy ágyába, a derékáljba „fw gyiwkeret” (fűgyökeret) tett. Lányát pedig kurvának szidta, aki a férjjelölttől, e méltatlan szavak hallatán rögvest úgy elidegenedett, hogy „*mindjárt meg mondta szembe, hogy hozzá nem megyen*”, noha annak előtte neki volt ígérve „*Isten parancsolattya szerént való házasságra*”. Mikor a gyökérnek az alperes ágyába való tétele felől a hír Orsolya asszony fülébe jutott, azon nyomban „*törvényhez indítá az alperest*” és a törvény előtt megmondta neki, hogy amíg kettőjük között rágalmazás miatt a per folyik, a lányáért ne menjen. A leendő vej válaszul elmondta, valóban talált egy gyökeret az ágyában, ami miatt „nyomorúsága” is esett. A gyökeret ott nyomba megmutatta a felperesnek, mondván, valaki az ágyába tette, de ő azt nem mondta sem akkor, sem másszor, hogy azt Orsolya asszony cselekedte volna. Sajnos a per során bevett tanúvallomásokból nem derül ki, hogy a gyökér melyik növény része volt, sem az, hogy ki és milyen szándékkal tette azt az alperes ágyáneműjébe.¹¹ A gyökér viszont, mint a boszorkányos praktikák nélkülözhetetlen kelléke, még számos peres esetben előfordul, akár csak a mindenféle anyagból készült kötés (vagy csomó), amelyet a megátkozni kívánt személy közelében helyeztek el, valamint a bogozott cérna is.

T. Attila tette közzé 1975-ben. Lásd: EMSZT. I. 1042. Az adat, Kiss András és Pál-Antal Sándor által feltárt sok más adattal együtt belekerült a magyarországi boszorkányság forrásainak kataszterébe és atlaszába 1408–1848. (Szerk. Tóth G. Péter). MTA Néprajzi Kutatóintézet, Budapest – Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém. 2000. Lásd: <http://www.vmmuzeum.hu/boszorkanyperek/>

11 USzL. II/4. 341–341.; Talán a maszlagos nadragulya (népies nevei: farkas cseresznye, mérges cseresznye, veszettfü, ördögbibirkó, ördögbogyó) gyökeréről van szó. Kubinyi Ágoston idézve: „Szükség még itt említeni, hogy a babonás régiebb korban (melly hála istennek! józanodó népünk világosb eszével most már meg nem fér) a csalók e növény részeiből boszorkányírt, lidérczsirt; kanördöghajat vagy kenőcsöt készítettek.” In *Magyarországi mérges növények. Alsóbb osztályú, kivált nép iskolák számára.* Irta Kubinyi Ágoston. Budán, a Magyar Kir. Egyetem Betűivel. 1842. 39.

1620. március 30-án Sükőben a Nagy András házában 11 tanút hallgattak ki, sükői nemes Orbán János és farcádi nemes Lajos Antal, mint fogott bírúk, Háromszéki Jánosné „bűvös-bájossága” és az udvarán, egy fán talált kötések felől.

Lajos Ferenc sükei lófő vallomásából kiderül, hogy Kis Tamás menyegzőjekor, amikor egy kupát [mások szerint kannát] akartak „megmosítani”, amely Háromszéki Jánosnéé volt, egy bogos cérnát találtak benne, s mivel nem tudták, hogy az mire való, nyomba a tűzbe vetették. Mikor rákérdeztek, Háromszéki Jánosné Borók azt mondta, hogy „*olvasónak [= rózsafüzérnek] tartotta.*” Lajos Ferenc látott egy „köteléket” is, „*mely szöszebe vala cérnával tekerve, mely igen büdes*” volt. Szalonnabórt, sárogot (= sarat, agyagot), szalonnát, füvet („*mintha szegfű virág lett volna*”) kötöztek bele. Ezt a Háromszéki János „életin” (telkén) találták egy gyümölcsfán. A bűbájossággal vádolt asszony szerint az ura kötötte oda a szarkák ellen („*zaspát csinált az szarkáknak bele az ura.*”).¹² Kis Tamás sükei lófő az „*almafán két kötést látott szöszeben tekerve*” a szóban forgó telken, melyeknek egyikét náluk vitték átvizsgálni, s az szerinte is „*igen büdes volt*”. Szalonnát látott benne és fűgyökeret. András Mártonné Anna asszony vallomásában visszaemlékezett, hogy Háromszéki Jánosné régebb (mintegy 25 esztendője), mikor Csíkból hazaköltözött, egy „kötelékben” az anyjának is adott „valamit”, meghagyva, hogy el ne veszítse. Megkérdezték, hogy „*ha arany vagy pénz*”, mire Borók azt válaszolta, hogy az aragnál is jobb. Azután egykor a kötés a kezébe kerülve egy késsel fejtett belőle Nagy Bécsi Pálné előtt, s a „*pislennek*” (= csirkének) adta próbából, „*ha meg halna vele, de semmi nem lelé.*” Kérdezte Borókot is felőle, s azt mondta, hogy az „*hidegleléstől való volt*”. Máté István sükői lófő is látta az almafáról levett köteléket, és a kannában hozott cérnát is („*Azon harminc bog vala, s a tűzbe veték*”). Az almafáról levett kötetést Király György, volt sükői bíró kezéhez adták, aki szerint abban „*szalonnabőr és fűgyökerek valának.*” Ha hinni lehet a tanúként megidézett személyek vallomásainak, Háromszéki Jánosné Borók értett a férfierő megkötéséhez, és paráznsága is közismert volt. Bécsi Pálné Anna, Kovács Gergely házában lakó zsellér asszony eskü alatt vallotta, hogy az ura,

12 A mérgező fehér zaspárol (latinul *Veratrum album*) van szó, amelynek magjától a szarkák elpusztultak. Lásd: http://naturportal.hu/gyogynovenyek/feher_zasp

néhai Bécsi Pál „*egy néhányszor kérkedett vele, hogy Háromszéki Jánosnéval vétkezett*”. Lajos Ferenc lófő Bécsi uram trágár dicsekvésére szó szerint emlékezett („*Hallottam, hogy azt mondotta... Segesváratt elől s hátul úgy meg tettem neki [mármint Háromszéki Jánosnénak], hogy ugyan locsogott az esse [= ilyen-olyan] kurvájának.*”). Egy másik tanú, István Györgyné Anna asszony vallomásából megtudjuk, hogy a búbajosnak tartott Borókot egy ismerőse, Horvát Ilona nevű, azért szidta, mert „*egy kis csonkot*” ásott az ajtójuk alá. A tanú azonban nem tudta megnevezni, hogy az mi is volt pontosan („*nem tudom gyökére, vagy mi vala*”).¹³

1623. szeptember 4-én kelt rövid jegyzésből az derül ki, hogy a felperes Maróti György úgymint széki tiszt az alperest, [kobátfalvi] Kandó Pálné zsellér asszonynak¹⁴ a lányát [Borókot], méreg „csinálásával” vádolta. A Szék arra utasította a felperest, bizonyítsa meg, hogy az alperes „*asszonyokat is intett arra, hogy ha urokat nem szeretik, olyat csinál, mellyel meg halnak, mert adott egyszer is egynek s az is meg holt*”, s hogy „*az lábasbeli étető állatot ő csinálta*”. Az alperesnek a maga védelmében azt kellett bizonyítania, „*hogy senkit is arra nem intett, hogy ő vele étetőt csináltasson, az lábosbeli étetőt sem ő csinálta*”.¹⁵ Kandó Pálné lányára, Borókra, írásunk végén még visszatérünk...

1624. december 11-én a lengyelfalvi nemes Orbán Péter kérésére elrendelt vizsgálat során kihallgatott tanúk vallomásaiból ugyan lengyelfalvi Gergely Erzsók leányzóról derült ki, hogy csúf beszédű, szitkozódó, mocskos szájú. Többek közt a már megírt Orbán Pétert „*dühös ebnek*”, „*dühös lélek kurvának*”, „*véres szájúnak, tolvajnak*” stb., feleségét pedig „*vásott valagú kurva nőnek*” szidta. A szitkozódása hátterében az állt, hogy Orbán uram a lányt korábban paráznaságáért megverette. Lengyelfalvi Simó Ferenc veres drabant vallotta: „*Az me[nyyi] gyermeke volt Erzsóknak, annyi feslett életét tudom, gyermeke penigh négy volt, ki nem igaz urától valók voltak*”. Ugyan lengyelfalvi Nagy János veres drabant hallotta, hogy paráznaságáért Erzsókot a pellengéren megverték. Mind e mellett, a vallomások szerint nemcsak parázna, hanem búbajos is volt. [Kozma] Pál, Orbán Péter jobbágya úgy tudta, hogy [Szom]batfalvi Péter molnára Erzsókot „*büvös bájos-*

13 USzL. II/9. 71–72.

14 SzOkl. ú. s. IV. 554.

15 USzL. II/8. 476.

ságáért meg fogta vala el is [v]itte volt”. Török Jánosné Kata asszony azt hallotta Erzsók felől, hogy „nagy füvet tartott kertében”, de mi célból, azt nem tudta. Egy másik tanú, a Csenkér Ilona házában lakó Szász Mátyásné Zsófia zsellér asszony vallomásából azt lehet kihámozni, hogy Gergely Erzsók és anyja, Benes Gergelyné más asszonyt is (a Bokor János feleségét) tanítani akarta „valamire”.¹⁶

1626-ban böngözi nemes Farkas Ferenc, mint tiszt (alkirálybíró) és gyagyi nemes Pálfi Ferenc (a jobbágya, Demény Antalné képében) perelt egymással. Farkas Ferenc „fejére keresé” a szóban forgó jobbágyasszonyt, nemcsak azért, mert paráznság vétkébe esett („éjjel más emberrel in loco delicti [= a tett helyszínén] az istállóban találtatott és meg fogatott”), hanem mert „bűvös bájosnak is” mondták. Az ügyben kilenc bencédi személy tanúskodott. Vallomásaikból az asszony házasságtörésére egyértelműen fény derül, a bűbájosságára kevésbé.

Gergely Tamásné Hedviga (50) hallotta, hogy hengegett az asszonyt elcsábító Albert István legényember a megcsalt férjnek, Demény Antalnak, „te bűdös szájú esse lélek kurva fia, akkor hálók az feleségeddel, mikor akarok, tégy róla, ha bánod.”

Firtos Ferencné Anna (25) tudta, hogy az asszony és a legény „gonoszul együtt éltek”. A legénytől hallotta azt is, hogy „együtt voltak az istállóban mikor meg fogták Demény Antalnét”. Akkor már „az tyúk szólt [= a kakas kukorékolt] vala, amikor ott meg fogták”, vagyis hajnalban történt a tettenérés.¹⁷

Daniel Jánosné Sára (40), Pálfi György jobbágy asszonya elmondta, hogy beszélt a fogságba vetett Demény Antalnéval, akitől megtudta: három esztendeig járt utána a legény, de ő csak az egyszer, a tettenéréskor vétkezett vele. Sára asszony vallomásából az is kiderült, hogy a vétkes asszony holmiját utólag átvizsgálták s „az kontyában találtak valami kötést”. Demény Antalné szerint öneki „azt Gál Mihályné adta vala azért, hogy” őreá „ne szólhassanak” (= ne rágalmazhassák).

Ráduly Jánosné Kata (40), Pálfi Ferenc jobbágy asszonya látta, „hogy Albert István úgy megharapta csókolásában Demény Antalnét, hogy ki jött orcájából az vér.”

16 Uo. II/8. 354–354.

17 Uo. II/10. 75.

Barta István, Orbán Péter jobbágya szerint a tettenéréskor „*az legény, Albert István, el futá; az asszonyt az ökör előtt*” ragadták meg az istállóban, aki „*hajadon fővel vala, csak egy zeke vala nyaka köriben*”. A tetten ért asszony próbálta menteni magát azzal, hogy őt a legény szülei hívták oda a fájós lábú ökrük gyógyítására, de a legény anyja, Albert Istvánné Anna, Gálfi Péter jobbágyasszonya ellene vallott („*Én az istállóban az ökör lába fogdosni nem hívtattam, sem az uram nem hitta, mert nekünk sánta ökrünk sem volt.*”), és ellene szólt az is, hogy kibontott hajjal szinte meztelen ment oda. Legalábbis a fogva tartója, László Péter bencédi bíró vallomásából ez derül ki („*mikor meg fogták [az asszonyt], akkor hajánfején [= hajadonfött] volt, mind főkötése, mindene az ágyában volt, övezetlen találták és másnap hozák utána az felső ingét is.*”¹⁸)

1905 nyarán dr. Vass Miklós történész Udvarhelyszék (1876 után Udvarhely vármegye) levéltárában tett kutatásai alkalmával talált rá egy boszorkányper során felvett tanúvallatásra, amelyet 1906-ban egész terjedelmében közölt.¹⁹ A jegyzőkönyv szerint a vallató bírák 1630. június 23-án, Fenyéden, nemes Miklós Tamás házánál összesen öt máréfalvi tanút hallgattak meg, kik közül két 13 éves lány (Tiboldi Péter lánya, Anna és Lukács János lánya, Kata) bizonyult a legbeszédebbnek. A többi tanú semmi érdemlegest nem tudott az ügyben. A lányok vallomásaiból viszont kiderül, ha hinni lehet annak, hogy a máréfalvi nők egymást tanították a boszorkányságra: „*Hallottam Telekfalvi Imre leányától Margit-tól – vallotta az első tanú, Anna –, hogy Demjén Istvánnét Jakab Istvánné tanította a boszorkányságra. Azt is hallottam a Telekfalvi Imre leányától, Margittól, hogy meg mer eskünni, hogy az Nagy Pál leánya Erzsók boszorkány.*” Anna azt is látta, hogy a Lukács János lánya erszényében „*az nagy fülevél között egy fű gyökér vala*”. Kérdezte, hogy „*micsoda gyökér*”, mire Kata elmondta, hogy Nagy Pál lánya, Erzsók adta. Erre fogta Anna a gyökeret s elhajította.²⁰

A másik tanú, Lukács János lánya, Kata vallotta, hogy egyszer, mikor mutatta Erzsóknak: „*leány, né mint meg szipták az éjjeljárók a lábamat*”,

18 Uo. 75.

19 Vass Miklós dr.: Tanúvallatás egy boszorkányperben Fenyéden 1630. június 23-án. In *Ethnographia*, 17. évfolyam 1906 (Új folyam: II.), 253–254.; Komáromy Andor (szerk.): *Magyarországi boszorkányperek oklevéltára*. Budapest, 1910, Magyar Tudományos Akadémia, 100–101.

20 Uo. 253.

az azt mondta: „*azt bizony mi sziptuk meg, mert gyeket [?] főztünk véréből.*” Azt is mondta a lánynak Erzsók, hogy „*én tégedet is megtanítlak, csak tégy az rostában egy ecsetet? (így) az magad sarudat, az cserepesnek az négy szegén való kormot.*” Mikor pedig Nagy Pál kertiben voltak, Erzsók megkerítette magát egy nagy „fülevéllel”, s elmondta, „*hogy egyik ajtó küszöb alá egy kutyafejet is ásott ő, de sok ideje annak.*”²¹

Utánanéztünk a Vass Miklós által közölt tanúvallatási jegyzőkönyvnek, de az eredetijét, sajnos, nem sikerült fellelnünk. Viszont az átnézett 1630. évi törvénykezési jegyzőkönyvek között több olyat találtunk, amelyek a fenti ügghöz kapcsolódnak. Az egyiknek az első lapjára felül rá is írták: „*Boszorkány dolga*”. Ebben 29 tanú tett vallomást a fönt már említett Demjén Istvánné boszorkánysága felől. Közülük 18 fenyédi, máréfalvi, bethlenfalvi személy, akik többnyire születésétől („*a levő napjától*”), gyermekségétől fogva ismerte (pl. fenyédi Mihály István felesége, Anna ölében is hordozta gyermekkorában), együtt nőtt fel vele, vagy szomszédságában lakott, az asszony „*boszorkányságát nem tudta, hanem emberséges embernek ismerte*”, vagyis ártatlannak vallotta őt.²² Tíz máréfalvi tanú terhelő vallomást tett ellene. Közülük Simon Péter (50) lófő tudta róla, „*hogy nyilvánvaló boszorkány*”. Oláh István „*lúdércet is látott egynéhányszor, hogy [az asszony] kertibe szállott*”. Tózsér Mihályné Borbála (28) azt vallotta, hogy társaival együtt „*az ő lábainak inait is megtörék, sok szegény embernek tötték nyavalyáját*” s „*azzal [Jakab Istvánnéval] is együtt látták kit meg égettek.*” Kata Mihályné (28) arra emlékezett, hogy egykor, mikor jöttek Demjén Istvánnéval a sokadalomból, az asszony „*egy huszonöt pénzes erszént vesztett el és abban ezüst gyűrűt*”, de nem azt bánta, hanem azt a „*kis viaszat*”, amit ugyanakkor vesztett el. Itt jegyezzük meg, hogy a viasz fontos kelléke volt a boszorkányságnak. Belőle készült az ellenség „*képmása*”, vagyis az a viaszbaba, amelyet aztán a boszorkány varázsláshoz felhasznált.²³ Kata Mihálynét „*az éjjeliek*” is „*igen meg szipták*”, szerinte az is az asszony „*dolga volt*”. Albert János (45) veres drabant „*arról tudta*”, hogy Demjén Istvánné boszorkány, hogy azt „*Jakab Istvánné is ki atta (= bevallotta), és az leány is [Nagy Erzsók] ki atta.*” Felesége, Margit gyermekgyilkossággal

21 Uo. 254.

22 USzL. II/11. 66.

23 Pivácsi István: *Boszorkányok könyve*. Budapest, 2006, Noran-Kiadó Kft. 89.

vádolta Demjén Istvannét és társait. Szerinte nekik két gyermeküket ölték meg a „boszorkányosok”. Tózsér András (40) lófő vallomásából arra következtethetünk, hogy Demjén Istvanné gyógyítással foglalkozó kenőasszonyként volt ismert, aki többek közt értett a kificamodott vagy eltörött végtagok helyreigazításához. *„Oda menék s mondám – vallotta a nevezett tanú –, hogy kenje meg az gyermekemet; s mondá, kenje az ördög; fél esztendeje vala, hogy sindik (= sinylódik) vala az gyermek és másnap fel kele és semmi gongya nem volt.”* Tózsér szerint az asszony a gyermeket az *„ördögökkel gyógyította meg”,* erről tudta ő, hogy boszorkány. Oláh Jánosné Zsigmond Anna (50) arról vallott, hogy hallotta Telekfalvi Imre lányától, *„jó szerencséje”* Tózsér Andrásnénak, *hogy Demjén Istvannét hívta gyermekét megkenni, mert már elvégezték volt [a boszorkányosok], hogy ha nem őt hívják, megölik a gyermeket [...].*²⁴

Egy nap múlva az egyik vádló, Tózsér András, máréfalvi „bizonyáságit” (= tanúit) újra kihallgatták s vallomásaikat jegyzőkönyvbe vették.

Oláh István (28), Mikó Ferenc jobbágy arról tudta, hogy *„nyilván való bűvös bájos Demjén Istvanné, [...] hogy az urának mikor fejér lábravalót adott, az szennyes lábravalót az ura fejébe vonta, bűvelt azzal is”. A tanú azt is „látta kétszer estve, mint egy kemény zúgással szállott tüzesen az udvarára az ludercz, ő tartotta.”* Albert Balázs leánya, Kata (16) más szava után tudta, hogy Demjén Istvanné *„nyilván való bűvös bájos boszorkány”.* Albert Jánosné Margit (40), akárcsak korábban, gyermekgyilkossággal vádolta a szóban forgó asszonyt és társait (*„az én gyermekemnek is a belit ők vonák ki, az mely asszonyt [Jakab Istvannét] megégettek az is azt mondta, hogy Demjén Istvanné vonta ki az belit.”*). Kata Mihályné Anna a kérdésben úgy vallott, mint korábban, de megtoldotta annyival, hallotta, hogy az asszony *„luderczet tartott.”*²⁵

1630. július 28-án Szombatfalvi János deák újabb 16 tanút hallgatott ki ebben az ügyben.

Zetelaki Farkas István (40) azt vallotta: *„Hallotta azt, mikor vallatják vala Jakab Istvannét, mondá, hogy Demjén Istvanné nagyobb vétkes nálamnál, és az Nagy Pál leánya; azt nem bántják.”* A tanúk többsége viszont, akik a vádlottat közelebbről ismerték, annak semmi *„bűvös bájos voltát”* nem tudták, se nem hallották, hanem olyannak ismerték,

24 USzL. II/11. 67–67.

25 Uo. II/11. 63.

aki mindig „*emberségesen viselte magát.*”²⁶ Az ügy azonban ezzel nem zárult le, hiszen máréfalvi Nagy Pál (aki mellesleg a Szék ismert prókátora volt), mint felperes, 1632-ben még mindig egy kisebb seregnyi tanúval bizonygatta Telekfalvi Imre alperessel szemben, hogy a leánya, Erzsók, nem boszorkány...²⁷

1630-ban Keresztelő Szent János napja (jún. 24.) körül a felperes Ugron Pál ábránfalvi nemes ember jobbágya, bencédi Nagy Mihályné Anna képében perelte ugyan Bencédben lakó Nagy Mártont és feleségét, Katát. Az alpereseket azért kellett citáltatnia a királybíró pecsétjével a felperesnek, mert „*nem tudatik mi okáért az meg nevezett [...] asszonyt [...] az egyik peres, Nagy Márton, gyalázatos szókkal illette, bűvös bájosnak, kuruzslónak mondotta, szidta. [...] azt mondta, hogy az nőtlen legények gatyájában bogos cérnát és gyökeret is varrott. Viszont az felesége, az ura, Nagy Márton kurvájának szidta.*” A megrágalmazott kész volt tisztességét megvédeni és követelte, hogy vádlói állításukat bizonyítsák. Ha pedig ezt nem teszik, a törvény értelmében „*ki vonattassék nyelvek.*”²⁸

1635-ben Szent Mihály napja (szept. 29.) a felperes, csekefalvi Jeddi János veres drabant felesége Kata képében indult perbe az alperes, ugyan csekefalvi Kádár Mihály feleségével, Borbálával, mert feleségét „*nyilván való boszorkánynak, kurvának*” szidta. A felperes férj felesége becsületéért kész volt perelni („*kész vagyok magamat valamivel jámbor szokta magát menteni*”) és „*törvényt kért*”, hogy asszonya ártatlanságát bizonyíthassa.²⁹

1638. július 20-án Vágásban, a nemes Vágási János házánál bevett tanúvallomások többjéből az derül ki, hogy a korabeli néphit szerint, Udvarhelyszéken a boszorkányok *asagon* (= aszagon, pemeten, sütőkemence-seprűn) jártak, azaz repültek.³⁰

A peres iratokban, ritkán ugyan, de előfordult az is, hogy férfiút vádoltak boszorkánysággal. Mi magunk egy esettel találkoztunk. 1639-ben, Szent Jakab apostol napja (júl. 25.) körül máréfalvi nemes Nagy Istvánt, ugyan Máréfalván lakó nemes Bancsi Mihály egyházi személy

26 Uo. 64–65.

27 Uo. II/12. 22.

28 USzL. II/11. 23.

29 Uo. II/14. 277.

30 EMSZT. I. 534.; USzL. II/15. 120.

(„ecclesiastica persona”) szidta a háta mögött boszorkánynak. Alighanem csupán csak azért, mert ugyanannak a máréfalvi Nagy Pálnak volt a fia, akinek a lánya, Erzsók, már korábban a boszorkányság gyanújában keveredett.³¹ Máskülönben a korabeli Máréfalván rendremásra feltűnt a boszorkányság vádja. 1640-ben a felperes máréfalvi Miklós Judit nemes asszony azért citált törvény elé alperesként három férfit (máréfalvi János Ferencet, Oláh Pétert és Albert János gyalogpuskásokat), mert azok még 1635 pünkösdjében azzal rágalmazták meg, hogy „nyilván való boszorkány”. A felperes szerint a konkrét vád az volt, hogy az egyik alperes, Albert János leánya ő miatta halt meg („Az Albert János leányát én étettem [= mérgeztem] volna meg s az én cselekedetem miatt holt volna meg”). A felperes követelte az alperesektől, hogy bizonyítsák a „rajta tött” rágalmazást, ellenkező esetben rossz hírbe hozásáért a Szék előtt fog perelni.³²

1640 farsangjában bögözi Jancsó Ferencnéet vádolták azzal, hogy „bűbájt cselekedett az urán, Jancsó Ferencen”, minek következtében az esze felejtett, vagyis „bolyókás” (= félkegyelmű) ember lett. Vádolták az asszonyt lopással és házasságtöréssel is. Sőt az egyik tanú, Szász János (35), Mihályi János jobbagya szerint az előző férj (Hajdú István) azt mondta egyszer neki, hogy „a mia[tt] az asszony mia[tt] kell neki meg halni”. Egyesek szerint Jancsóné szívesen eljárt a kocsmára is, idegen férfiak társaságában. Folyó év február 8-án Bögözben, nemes Benkő György házánál 71 falubeli tanút hallgattak ki az ügyben a felperesek (Jancsó Pál lófő, a Ferenc testvérbátya,³³ és Simó István veres drabant) kérésére. Az alábbiakban egyik-másik tanú részletekbe menő vallomásából idézünk néhány érdekes szövegrészt.

Nagy Fosztó Jánosné Erzsébet (40) lófő asszony azt vallotta, hogy Jancsó Ferenc azután lett félkegyelmű, miután a feleségével összeveszett („Én soha bizony nem tudom, hogy Jancsó Ferenc ilyen esze felejtett lőtt volna, hanem az óta, mióta az feleségével össze vesztek.”). Pletykálták azt is, hogy asszonya félrejár. Ő is hallotta Tót Lukácstól, „hogy egy fekete zekés legény egy asszony embert hóna alá fogott volt s úgy menének az Jancsó Ferenc háza felé.”

31 Uo. II/16. 86.; SzOkI. ú. s. 251.

32 Uo. II/17. 157.

33 SzOkI. ú. s. V. 240.

Mihályi Jánosné Anna (35) lófő asszony is hasonlóan vallott („*Én nem tudom soha, hogy Jancsó Ferenc ilyen esze felejtett lött volna, hanem csak azóta, hogy a feleségével összevették*”). Hallotta Jancsó Ferencről, hogy a felesége „*hurkát sütött vala*” és kislányától küldte az asztalára, s ő „*az óta gomolyodék eszében úgy meg.*” Azt is elmondta Jancsó Ferenc, hogy „*mikor az dolog rajta történt*”, vagyis amikor felesége a rontást hozta rá, „*az szoknyáját levetette [...] estve, éjjel háromszor megkerülte a házat belől és a padlót seprette vele, a szoknyájával*”. A tanú Jancsó Ferencné parázna voltáról is tudott („*Hallottam azt is, hogy Udvarhelyt a [konty] tőjét elvesztette volt s maga Alárd Farkas mellől költ fel.*”). Ezt a vétkét az asszony sem tagadta, sőt másoknak is elmondta. „*Veres István kapuja előtt valánk egyszer – vallotta egy másik tanú, Szabó Péter (40) gyalogpuskás – Veres Istvánnal együtt, oda jöve Jancsó Ferencné s monda [...] nem tagadom, hogy Udvarhelyt nem vétkeztem, mert Alard Farkas urammal fényes nappal vétkeztem egyszeriben (= egyszeri alkalommal).*”

Tóth György (55) lófő Jancsó Ferenc „nyavalyája felől” maga is hallotta a szóban forgó férfitől, hogy „*egy éjjel mind főzött [a feleséggel] egy csiporban valamit, s egy kalánnal rea öntött benne [...], a szoknyáját is levetette magáról s rea rázta az urára. Az után a tűzbe is rázta s az után vötte fel és az után feküdt le is.*”³⁴

Zsigmond Mihályné Anna asszony (65) Jancsó Ferencné fiától azt hallotta, hogy „*Mihály Boldizsár az anyjához ment és az anyjával együtt feküdt, együtt vétkeztek*”. A tanú arról is tudott, hogy Jancsóné úgy „*megtomboltatta*” (= táncoltatta) az urát, hogy az sároson ment haza.³⁵

Mihályi Ilona (15) lófő rendű lány látta egyszer, mikor házuknál kocsmán bort árultak, Jancsó Ferencné együtt ivott szolgáljukkal, Bernárd Jánossal „*s meg is részegülének*”. Később, mintegy félóra múlva, viszontlátta őket a szilvákertben, hová Lovász Bálintné leányával ment szilvát szedni. Bernárd János és Jancsó Ferencné mihelyt meglátták őt, nyomban szétrebbentek („*ketten kétfelé futának*”). Az asszony bűbájossága felől a lány elmondta, hogy „*mikor az törvényre akarnak vala menni*”, hozzuk ment Jancsó Ferencné, mert az anyja náluk hált akkor éjjel, s mivel nem kötött az alkalomhoz illő „*fejér előruhát*”

34 USzL. II/17. 118.

35 USzL. II/17. 118.

(= tiszta kötényt) maga elé, tőle kértek egyet, s azt kötötte az anyja Jancsó Ferencné elejébe. Jancsóné a maga előruhájának „szegeletiből” (= sarkából), a kölcsönként ruha sarkában, „egy tyúkmonynyi” (= egy tojás méretű) kerekded csomót („*el is hulla vala benne*”), míg „*az másik szegében egy poturát*³⁶ kötö, a poturát mikor oda kötö reá pökék (= köpék) s úgy kötö be, úgy menének az törvényre.”³⁷ A tanú szerint, miután anyjával együtt felkeltek, megnézték, hogy a Jancsóné kötényéből mi hullott a ház földjére, „*hát mintha szentegyházbeli por (tömjén?) lő[tt] volna, sok apró fejr vala benne, egy szál avaros (= száraz) fű es vala benne.*”³⁸

Lovász Bálintné Kata (35) asszonymnak, Farkas Ferenc jobbágynak, maga Jancsóné hengegett paráznaságáról, megnevezve azokat a férfiakat, akikkel bujálkodott. A „*maga szájából hallottam – vallotta Kata –, hogy terhes volna, de ha terhes leszen is, de nem Jancsó Ferencről, hanem Bernárd Jánostól. Ugyanakkor azt is mondá, hogy azelőtt való este Nagy Mihály a Dersi kertiben elővont vala úgymond, a Mihályi János házán alól. Azt is maga mondta énnekem, hogy a Bándi Márton fia is Bán Máté házában vétközött vele. Azt is monda Jancsó Ferencné énnekem, hogy a Zsigmond Mihályné kemencéje árnyéka alatt vonta volt elé Hunyadi Demeter és oly keményen bánt vele, hogy soha férfiú olyan keményen nem bánt vele, mint az.*” A tanú két alkalommal is in flagranti érte az asszonyt. Egyszer, amikor aratni ment „holdvilágon”, látta a „*Szerem útjánál, hogy Bernárd Jánossal a búzában együtt fekeznek (= fekszenek) vala*”. Egyszer pedig, amikor Ócfalváról jöttek négyen, Jancsó Ferencné, Oláh György, Mózes Péter és a tanú, „*Oláh György [és] Jancsóné hátra maradának ketten*”, mire Kata asszony visszatért, hogy megnézzé hová lettek, hát Oláh György „*erősen bánik vele*” (Jancsó Ferencnével).³⁹

Tóásó Jánosné [Mihály] Judit (20) asszony, gyalogpuskás rend, magzatelhajtás szándékával vádolta Jancsónét. Ugyanis mikor terhes volt, az hozzá ment s monda neki: „*Vagy te goromba, hogy nem mondtottad meg nekem, mint vagyondolgod teneked, mert én olyat adtam volna neked,*

36 Poltura, poltra = fél garas, ill. hat dénár értékű váltópénz. EMSZT. X. (O–P). 796.

37 A népi hitvilágban általánosan elterjedt rosszat megelőző, elhárító gesztus. Magyar Néprajzi Lexikon. III. (K–Né). Budapest, 1980, Akadémiai Kiadó, 302.

38 USzL. II/17. 118.

39 Uo. 119.

hogy a nálad való ellőtt volna tőled". Kevés idő múlva egy csiporban innivalót is vitt neki, s mondta, hogy igya meg; ő azonban bevitte a házba s a vakablakba tette. Jancsóné kérdőre is vonta, hogy miért nem ivott belőle, hiszen az „*csak szűfű leve*”.⁴⁰ Ő megmondta, nem iszik, mert magzatja sorsát „*az élő Istenre*” hagyja. Azután ismét egy csiporban megaludt ennivalót hozott neki, de abból sem evett, hanem csiprostól a földhöz csapta.⁴¹

Fekete Andrásné Anna (60) lófő asszony is hallotta, hogy Jancsó Ferencné „*Cruslotta*” (= kuruzsolta) *meg az urát, s azért lett esze felejtett*". Hallotta azt is mástól, hogy „*az urán kívül mással is paráználkodnék*.”

Barabás Mihályné Erzsébet (20) gyalogpuskás asszony hallotta Mihályi Judittól, hogy „*mikor meg terhesült volt [...], ha meg mondta volna Jancsó Ferencnének, míg fele ideje eltölt, úgy cselekedett volna, hogy ellőtt volna tőle s magának, Mihályi Juditnak, semmi gondja nem lött volna*.”

Ambrus Márton (26) lófő nem emlékezett, hogy Jancsó Ferenc korábban „*esze felejtett bohókos lött volna*”, hanem ő „*mindörökké igaz tökéletes jámbor embernek*” ismerte, „*hadba is járt vele*.” Igaz, Ferenc mondta neki, „*hogy ötet a felesége meg hintezte vízzel éjjel, mely miatt fél, hogy nyomorúsága léssen*.”

Veres Istvánné Kata (24), Ugron Pál jobbágyasszonya kocsmázni látta Jancsó né két férfival. „*Lovász Bálintnit ittak, ott meg részegültek, annak utána Jancsó Ferencné hozzánk jöve két férfiúval s szállást kérének s egy kevéssé ott feküvék Jancsó Ferencné egy padon, s más padon Bernárd János. Onnét fel kelének s Udvarhelyre menének ketten*.”

Csáki Györgyné Magdolna (65) asszony, Vas Lőrinc zsellére hallotta Jancsó Ferencné fiától, hogy mondotta: „*Mihályi Boldizsár egy ingben, gatyában, övezetlen oda ment Hajdú Istvánni [Jancsóné előző uráékhoz], s az anyjával, Jancsó Ferencnével egy ágyban feküdtek s együtt háltak*.”⁴²

György Molnárné Erzsébet (60), Farkas Ferenc jobbágya látta, mikor Segesvárra volt a sokadalomban, hogy „*Mihályi Boldizsárral az szekéren feküdtek éjjel, ketten*.”

40 Szurokfű vagy vadmajoránna (latinul *Origanum vulgare*). Közkedvelt fűszer- és gyógynövény. Lásd: <http://www.egeszsegtukor.hu/gyogynoveny-lexikon/szurokf.html>

41 Uo. II/17. 119.

42 Uo. II/17. 119.

Csiki Márton (40), Farkas Ferenc jobbágya vélni látta Jancsónét egy legénnyel: „*Mihályi Mihálytul jövék ki egyszer egy este sötétbe – vallotta –, tekinték a kert mellé a Jancsó Ferenc háza fele, hát egy asszony fekszik a kert mellett, hanyatt. Látám, hogy egy legény fekszik a lába között s keményen bánik vala az asszonnyal, engem meg látának és fel kelének, én mondtam nekik, ne hagyjátok dolgotokat, mert én oda nem megyek, [...] meg nézém az asszonyt, hogy ki lehet s hát Jancsó Ferencné.*”⁴³ Többé-kevésbé hasonlóan vallott a fent leírtakhoz a felperesek kérésére előállt többi tanú is. Az ügy pikantériája viszont az, hogy az alperes Jancsó Ferencné lófő asszony tanúi (33 személy) közül, akiket ugyanaznap hallgattak meg Bögözben, a Szabó Boldizsár házánál, senki sem tudott semmit arról, hogy az asszony rossz életű lett volna, vagy valami „býbayt” cselekedett volna az ő urán, Jancsó Ferencen.⁴⁴

1641 márciusában sándorfalvi Szász Istvánnét, Annát vádolták házégetéssel, bűbájossággal. Folyó hó 14-én, Telekfalván, a nemes Kovács András házánál 35 tanú tett vallomást a bírák előtt, de közülük senki nem mondott semmi terhelőt az asszonnyra. Senki sem tudott arról, hogy „*Szász Istvánné égetéssel fenyőgetött volna valakit*”, gonoszságát, bűbájosságát sem tudták.⁴⁵ Burján Tamás (40) telekfalvi gyalogpuskás, aki bejáratos volt Szász Istvánné házához, annak soha semmi gonoszságát nem látta, de amint beszédéből eszébe vette, úgy ítélte meg magában, hogy „*nincs teljes esze Szász Istvánnénak*”. Birtalan Ambrus (40) telekfalvi gyalogpuskás elmondta, hogy egykor, amikor Szász Istvánnénak aratott volt, beszéd közben előhozódott az „*az féle boszorkányság*”. Szász Istvánné mondta, hogy ő azt megtanulhatta volna, de sohasem tanulta, s nem is tud semmit hozzá. A tanú sem tudta „*semmi bűvös bájosságát*” az asszonnyal, s azt sem hallotta, hogy valakit házégetéssel fenyegetett volna.⁴⁶ Folyó év Keresztelő Szent János napja (jún. 24.) körül a Kénosban lakó Kovács Ferencné Erzsébet drabant személynek azért kellett citáltatnia (= megidéztetnie) Máté Györgyöt, szintén kénosi nemes személyt, mert az a megírt esztendőben Úrnap tájban az ő becsülete ellen feleltetett („*Úgy veszem eszemben, hogy azt kérdőztette, hogy tudják-e bűvös bájosságomat.*”)⁴⁷. Szent Jakab

43 Uo. 120.

44 Uo. II/17. 117.

45 Uo. II/19. 255–255.

46 Uo. II/19. 256.

apostol napja (júl. 25.) körül a felperes udvarhelyi nagyobbik Kovács István a felesége képében citáltatta az alperes udvarhelyi nagyobbik Kovács János nemes embert, mert az a feleségét „*minden jó ok nélkül diffamálta* (= rágalmazta), *boszorkányosnak szidta*”.⁴⁸

1642-ben Szent Mihály napja (szept. 29.) körül a felperes Szombatfalvi János prédikátor felesége, Orsolya azért citálta törvényre az alperest, köbölkúti Szántai Mihályt, Lorántffy Zsuzsanna fejedelemsasszony jobbágyát, mert azzal rágalmazta, hogy ő bűbájos volna, és „*sok kuruzslásokat, cérna bogzásokat*” művelt volna.⁴⁹ Folyó évben keletkezett az a töredékes tanúvallatás is, amelyben 12 [sándorfalvi] tanú vall egy fogoly asszonyról, akit égetéssel, lopással, boszorkánykötés készítésével, rontással vádoltak. Kiletére ugyan nem derül fény (mi arra gyanakodunk, hogy a fennebb már említett Szász Istvánnéról van szó), de arra igen, hogy többek közt értett az emberek nyelvének megkötéséhez is. Az egyik tanú szerint, mikor az ura „*szabadságot keres vala*” (a jobbágyságtól meg akart szabadulni), azt mondta az asszony, hogy adjon „*egy szál süritött cérnát*” neki, s olyat csinál, hogy az urát nem bánthatja nemes ember, „*haragot sem szól neki, meg köti száját*”.

Kopa Mártonné Anna (25) a bíráknak elmondta, hogy Szőke Ferencni volt, mikor a fogoly asszony lánya odahozott „*egy ruhába kötve rüt, undok, ocsmány, egy szál bogozott, kötözött cérnát, s Szőke Ferencnének adá*”, aki azt mondta, hogy az arra való, hogy a perüket, amelyet egy oláhfalvi emberrel folytatnak, megnyerhessék. A tanú azt is hallotta a fogoly asszonytól magától, hogy ha Szőke Ferenc neki 25 pénzt ad, olyat csinál, hogy az a perét nem veszi el.

Barla Lőrinc 16 éves szolgálólányát a fogoly asszony bosszúból (mert haragudott rá) megfenyegette. Azt mondta, hogy „*nagy füvet ás*” rá, hogy se az asszonyát, se mást ne szolgálhasson.

Toma Jánosné Zsófia (56) azt vallotta, hogy a pincéjéből „*az sert*” a fogoly asszony lopta el, mikor pedig aratni voltak, két úttal is lopott el egy forintot a házuktól, de addig fenyegették, hogy visszaadta. Egy felső inget is lopott el, de azt is visszaadta. Egy kötényét is ellopta, de amikor kérte vissza, a fogoly asszony megfenyegette, hogy „*bizony az házban égeti*”. A tanú háza zsúpjában talált is szentet, „*de meg aludt*

47 Uo. II/20. 131.

48 Uo. II/18. 61.

49 Uo. II/19. 6.

vala”. Azt is tudta Tománé, hogy a Szőke Ferenc pénzét is ez a fogoly asszony lopta el.⁵⁰

Kopa Jánosné Ilona (40) azt tudta, hogy *„egyszer a Szőke Ferencné szalonnájában egy nagydarabot leszelt a fogoly asszony. Keresni kezdék s ott a kemence tövéén találták meg”*, de az asszony onnan is elvitte, semmit nem tudtak ellene tenni.

Szőke Ferencné Dorottya (40) hallotta a fogoly asszonytól, hogy azt mondta, *„ő úgy meg tudja az embert kötözni, hogy sem lábát, sem kezét nem mozdíthatja meg reá”*.

Mester Orsolya (40) hallotta, hogy a fogoly asszony gyűjtotta volt fel a Mester János házát, de ő nem látta.

Mester Jánosné Orsik (25) azt is hallotta az asszony szájából, hogy *„az kinek peri volna, ha neki fizetne, olyat cselekednék, hogy nem nyernék meg, ha tüzes házba mehetné”*.⁵¹

1643-ban, Szent Ferenc napja (máj. 25.) körül, Homoródalmáson lakó Kenyeres Márton homoródszentpáli tiszttartó oklándi Rákosi András, nemes Rédei Jánosné Kornis Margit asszony jobbágya képében azért hívta törvényhez ugyan Oklándon lakó veres drabant renden lévő Benedek Jánosné Katát, mert arra gyanakodott, hogy a már megírt Rákosi András György nevű fia haláláért Kata asszony a felelős. Ő *„adott volna olyat neki, hogy az miatt történt volna halála”*, mely dologról a tiszttartó kész volt bizonyítani. Tudott arról, hogy az asszony farkasgombát keresett és almát is adott a meghalt jobbágnak, *„mely almát az jobbágy meg évén mindjárt meg betegedett, és abból az ágyból nem is költ fel, hanem vége lett az ő életének.”* A tiszttartó gyanúját csak fokozta, hogy a gyanúsított asszony állítólag értett a tehén tejének megszaportásához is (*„másokat is tanított arra, hogy ásson sót az kapuja közi, hogy hadd járjon átal az tehén rajta, és elég teje legyen az tehénnek.”*).⁵² Folyó év Szent István király ünnepe (aug. 20.) körül Basa Péter és felesége, Barbara asszony adófizető személyek azért citálták Lakatos Mártont és feleségét, Barbara asszonyt a törvény elé, mert az utóbbi felesége Basa Péternét megrágalmazta, *„nyilván való kurvának és boszorkánynak szidalmazta mások hallásokra.”*⁵³ Október 18-án és 25-én

50 USzL. II/19. 302.

51 Uo. 302.

52 Uo. II/20. 82.

53 Uo. II/20. 107.

összesen 58 személy tett vallomást Malomfalván ugyancsak egy fogoly asszony ügyében, akit Horvát Annának hívtak. A vád paráznság és boszorkányság volt, valamint olyan szerelmi varázslatok üzése, amelynek célja az volt, hogy megszerezze a magának kiszemelt férfit.

Hadnagy Ferenc (40) malomfalvi nemes szerint a perbe fogott asszonynak gyermeke lett, de nem tudnak arról, hogy ura lett volna. Hasonlóan vallott Antal Tamás (60), malomfalvi gyalogpuskás is: *„Tudom azt, hogy annak az fogoly asszonynak, az kit mi Horvát Annának hívunk, lőtt vala gyermeke, de kitől való volt, azt nem tudom, de azt tudom, hogy nem hütös urától való volt, mert hütös ura nem volt.”* A bírák elé állított tanúk többsége hasonlóan vallott, mint az első tanú.⁵⁴ Érdekfeszítő, részletekbe menő vallomást tett azonban ügyében bencédi Sófalvi Pálné Erzsók (25), malomfalvi Hadnagy Mátyásné jobbagya, aki az asszony „egyetmása” (= holmija, ruhaneműje) között a boszorkányság kellékeit is megtalálta (ezeket bizonyítékként a „Szék eleibe” vitték).⁵⁵ *„Az mely asszony most fogva vagyon – vallotta Erzsók – Horvát Annoknak az kit hívnak, lakék nálunk, s egy fésűt kértem vala egyszer tőle, s annak utána nem vala hon, s keresni kezdém az fésűt az egyetmása között ismét, s látám, hogy sok egyetmás, farkasgomba és egyéb kötelék vala az egyetmása között.”* Ezeket Harokály Istvánnénak is megmutatta, aki épp akkor érkezett náluk. Miután pedig megjött azok tulajdonosa, rákérdezett az asszonyra, hogy micsoda holmik vannak ott az ő ruhái között. Horvát Annok elmondta, hogy a farkasgomba arra való, hogy az malomfalvi Oláh Jánosnak vagy marhájának ártson vele. Egyszer már tett a „cibréjébe” (savanyú levesébe), de nem ette meg, hanem *„az ebnek adta volt, [de] az sem ette volt meg.”* Fakutya (fából készült csizmahúzó) is volt az asszony holmija között. Azt mondta, hogy az férjcsalogatásra való, rálépve azt kell mondani, hogy *„úgy siessen az férfiú hozzá, mint az méh siet a kosárba az lépre.”* Annok elmondta, hogy Oláh János haja fonatából metszett ő, *„s bocskor tákjában (= foltjában), inge gallérjában és melykötőjében is van nála”*. Arra kérte Sófalvi Pálnét, engedje meg, hogy nála a szénházban *„főzze az Oláh János egyetmását s kapcáját”* szerelemkeltés céljából, de nem engedte. Mivel Oláh János nem szerette viszont, Annok azt is elmondta a tanúnak, hogy *„ha*

54 Uo. II/20. 433., 435.

55 Uo. II/20. 436.

fizetéssel találna oly embert, ki Oláh Jánosnak árthatna, azt is fogadna.” Sófalviné kigyófejet is látott nála. E felől az asszony azt mondta neki, hogy „ha ő nála az a kégyó fő [...] nem lött volna, ő eddig elveszett volna.”⁵⁶

Harokály Istvánné Anna (40), Orbán Péter jobbágya a fenti vallomást megerősítette, elmondva, hogy Sófalvi Pálné mutatta neki a fogoly asszony holmiját, s hát abban *„farkasgomba vagy on és egy csupor is vala.”⁵⁷*

1649. Szent György nap (ápr. 24.) előtt való vasárnap a szentmihályi falubíró, Kerestély János házánál vették fel, nemes Tarcsafalvi Mihály kérésére, azt a tanúkihallgatási jegyzőkönyvet, amelyben 12 tanú vallott a fent már említett Kandó Pálné lánya, Borók bűbájosságáról.

Kobátfalvi Gergely Ferenc (50) nemes hallotta *„Kandó Boróknak olyan bűvös bájosságát, hogy békát főzött meg, azt hordozta leánykorában”* ruhába kötve. Ezért meg is fogták.

Kedei Györgyné Kata (30) nemes asszony azt tudta, hogy Borók a Palacsinta János (Ugron János jobbágya) juhainak tejét „elvette”. Mikor az érintett jobbágý ezért fenyegette, Borók visszaüzent neki, hogy őt ne fenyegetse, mert a hasára szemet vakar.

Kobátfalván lakó Bakó Andrásné Anna (40) nemes asszony elmondta, hogy Kandó Borók neki egyszer három pánkót adott. Ő, a lánya és Daniel Ferencné ettek belőle s *„mindenik rosszul volt bele”*. Bakóné úgy elhidegült az urától, hogy csaknem elhagyta miatta. Danielné szintén. Mikor egy lovukat ellopták, Anna asszony Borókot hívta magához, hátha segíthetne rajtuk. Az *„kerestete egy új csuprot, három diót, három mogyorót.”* A lónak a fékit és a csuprot egybefogta, s háromszor megkerülte a házat belül, s az udvart is, miközben a diót zörgette a csuporban. Azt is monda, felel róla, hogy *„megjön az ló”,* vagy legalábbis hallanak felőle.

Orbán Máténé Erzsók, kobátfalvi Gáspár Mihály jobbágya elmondta, hogy mikor együtt arattak, a búzában *„rosanicat”* (= rozsnyikát)⁵⁸ találtak. Borók azt tanácsolta neki, hogy szedje le s tegye el, mert idővel hasznát veheti. Hetet törjön meg benne, igya meg, s gyereke nem lesz.⁵⁹

56 Uo. II/20. 435–435.

57 Uo. II/20. 437.

58 Rozsnyák (gajdovány, szédítő vadóc). EMSZT. XI. (R–Száj). 561. Lásd még: <http://lexikon.katolikus.hu/K/konkolyperje.html>

59 USzL. II/24. 205.

Farkas Kelemenné Kata (35) Kobátfalván lakó Gáspár Ferenc jobbágya elmondta, hogy egy alkalommal Galambfalvára „az nézőhöz” mentek Kandó Borókkal. A néző azt mondta Boróknak, hogy „*Neked urad vagy, de az másik feleségéhez ment.*” Kijöttek onnan s Borók azt mondta: „*Vagy akar, vagy nem, de harmadnapra hazajön.*” A tanú szerint „*haza is jöve az ura harmadnap. Olyan vala az lova, ha az vízből vontuk volna ki.*”

Farkas Kelemen (45), Gáspár Ferenc jobbágya csak annyit tudott, hogy Borókot bűvös bájosságáért „*fogva hordozák*”. Mátyás Deák szabadította meg.

Jakab Kovácsné Anna (50), Ugron János jobbágya, Szentmihályon lakó azt mondta el, hogy Kandó Borók arra tanította, olyat ad neki, aminek segítségével az urától hamar megválhat. Adott is, de ő nem adta az urának. Borók egy csehérfalvi asszonynak is adott olyat, „*hogy az ura meg holt*”. Fizetségül felszedett párnahajat, gyolcsinget s pénzt kapott. Békát is vitt Borók Jakab Kovácsnénak, hogy az urának adja „*az levét meginnia*”, de ő nem adta az urának.

Gálfi Boldizsárné Erzsók (40) kobátfalvi nemes asszonynak is mondta Borók, „*hogy olyat ad, hogy gyermeköm nem leszön.*”

Nagy Péter, Bencédben lakó drabant hallotta Kádár Mihálytól, hogy Borókot Tarcsafalvi Pál boszorkánynak szidta, kiáltotta ki, s ő nem tagadta, sőt azt mondta, hogy az. A tanú szerint, Borók értett a lovak lábának kitekeréséhez is.

Fodor Mihályné Erzsók (20), Gáspár Ferenc jobbágya állította, hogy Kandó Borók tanította arra, mit cselekedjék, hogy az ura hozzá „édesedjék.”

Pakot Ferenc (20), Szentmihályon lakó drabant is azt vallotta, hogy Kandó Borók értett a szerelmi kötésekhöz. A tanú Boróktól hallotta, hogy ha egy lánnyal és legénnyel „úgy cselekszik”, azok menthetetlenül egymásba szeretnek, és azon lesznek, hogy mihamarabb összeházasodjanak.⁶⁰

*

Nos, terjedelmi okok miatt zárjuk a jegyzőkönyvek további ismertetését. Véleményünk szerint a tanúkihallgatásokból („boszorkányperek-

ből”) kiragadott és fent közölt „történetek” így is bőségesen elegendőek arra, hogy bepillantást engedjenek a laikus olvasó számára egy lokális közösség (Udvarhelyszék) boszorkányokkal kapcsolatos, színes hiedelemvilágába. Jelezzük azt is, hogy kutatásunkat nem tekintjük véglegesnek, lezártnak, és reméljük, hogy a témára egyszer majd visszatérhetünk a *Székelyföld* folyóirat hasábjain is.

Lőrinczi Dénes

HÁBORÚ ÉS BÉKE
HADNAGY GYULA ÉLETÉBEN

A következőkben a háromszéki nemesi családból származó dálnoki Hadnagy Gyula három fennmaradt írását szeretném ismertetni. Ezek közül kettőt az első világháború időszakában írta, míg a jóval későbbi, 1949-es államosításról és kitelepítésről szóló naplótöredékeivel a *Dálnok felfedezése* című könyvben találkoztam. Írásai jó tollfogató készségre vallanak.

Az említett könyvből és a helyi lelkésznek¹ köszönhetően betekintést nyerünk családi viszonyaiba. Fekete Júlia visszaemlékezéseiből tudjuk, hogy idős Hadnagy István második fiúgyermekéként született Gyula, 1894. április 18-án. Saját családi fészket, a „kicsi kúriát” a szülői házzal szembeni telekre építette fel. Felesége, Wittich Emma, akit Mici néven becéztek, marosvásárhelyi szász gyökerekkel rendelkezett, és egy Gábor nevű fiú meg egy Lilla nevű lány származott a Hadnagy Gyulával való házasságából.²

A világháború kitörése után, 1914 őszén létrejött a magyar királyi 32. népfelkelő gyalogezred a dési 32. honvéd gyalogezred állományából. A népfelkelő gyalogezredek nem az anyaezredekkel együtt vetették be, hanem külön népfelkelő gyalogdandárokat szerveztek. Egy népfelkelő gyalogezred három népfelkelő gyalogzászlóaljából állt. A népfelkelők idősebb korosztályokból kerültek ki, és némileg elavultabb fegyverzettel rendelkeztek.

A 32. népfelkelő gyalogezred először Duna-biztosítási feladatokat látott el, később a véres csatákban megmaradt zászlóalj, 1915-ben Vojusánál és Fierinél harcolt a szerb fronton, majd Albánia területére vezényelték.

Hadnagy Gyula a korabeli sepsiszentgyörgyi *Székely Nép* újság szerkesztőségének két élménybeszámolót is küldött az albánoknál

1 Itt szeretném megköszönni Marosi Károly dálnoki lelkész közbenjárását, aki az anyakönyvek tartalmával segítette e tanulmányt pontosabbá tenni.

2 Szerk. Brînduța Armanca és Gazda Árpád: *Dálnok felfedezése. Román és magyar újságírók Dózsa falujáról*. Bukarest, 2016, Curtea Veche Kiadó, 37. o.

Hadnagy Gyula villája, Dálnok

töltött időszakáról, mindkét esetben azzal a szándékkal, hogy közlésük esetén küldjenek számára vissza egy-egy példányt a frontra, emlékül.

1916-ban hadnagyként szolgált a 32/III. népfelkelő zászlóalj 12. századánál. Az 1917-ben már nem a népfelkelő alakulatnál, hanem a magyar királyi 319-es honvéd gyalogezred II. zászlóaljánál zászlós fokozatban teljesített szolgálatot. (Valószínűleg az önkéntes vagy egyéb kiváltságból áthelyezett hadnagyi rang változott kisebb fokozattá a honvéd gyalogezredbe való átsorolásakor.)

Első írását 1916. március 8-án címezte a *Székely Nép* szerkesztőségének, ismertetve élményeit és az albánok szokásvilágának néhány szeletét:

„Az est csendjében, amint a kolostori lakásunk kövezetén beszélgetünk, hirtelen a kapuban egy tarkabarka embertömeg jelenik meg. Egyik barátom lép elő egy közepes termetű barna emberrel és a főhadnagy urat keresi. Fölmegyünk a szobába, hol nemsokára megtudtam, hogy Ali Efendi albán százados úr és emberei jöttek, hogy az albán csendőrséget megszervezzék, és a többi néptől a szerbek által kiosztott fegyvert elszedjék. Azt is megtudtam, hogy a holnapi naptól kezdve én megyek 60 emberemmel, hogy őket ebbeli munkájukban támogassam.

Reggel, miután az utasításokat megkaptam és a legénységet kellő élelemmel elláttam, útnak indultunk. Tudtam jól, hogy az albánok, vagy ahogy itt nevezik: armantok, egy része velünk tart, de azt is tudtam, hogy a másik része ellenünk van. Így tehát egy kissé kényes volt a helyzetem, és a legnagyobb óvatossággal kellett eljárjak, mert ők is sokan voltak felfegyverkezve, és ismerve könnyen hevülő és bosszúálló természetüket, nem tudhattam, mely pillanatban lehet köztünk valami ok miatt összetűzés, sőt még abban sem voltam egészen bizonyos, nem cselfogás-e az egész, és én már benne vagyok a csapdában. Elhatároztam tehát, hogy a végleteking óvatos leszek minden körülmények között.

Míg ezeken gondolkodtam, elértük L. községet [a cenzúra jelenléte miatt tilos volt a települések neveinek feltüntetése a postai küldeményeken – L. D.], a már meglevő 50 albán csendőr, melyeket Hasszán bég szervezett, munkában volt. A falu népe várt már a széles út szélén, s mikor a százados úr megérkezett, szavára egy pillanatra egy halom különböző katonai fegyver és muníció gyűlt össze. Egy másik pillanatban már látom, hogy egyiket lehúzzák, és 15 botbüntetést mérnek rá, mivel a fegyvert letagadta.

Most már megkezdtem én is a munkát, összefogdostuk a gyanús embereket, kezeiket hátra kötöttettük, és hogy megfélemlítsük és vallásra kényszerítsük, szemük előtt égettük föl a katonaszökevények házait, miután összes vagyonukat elkoboztuk. A célt el is értük, sőt nem csak az eldugott muníciót szedték elő, hanem miután a mai viszonyokat velük megértettük, kértek, hogy vegyük be a Hasszán bég táborába, ők szívesen szolgálnak, szívesen megadnak mindent, amit tőlük követelünk. Így is történt, a szokásos eskü letétele után felvettük az albán csendőrök táborába. Ekkor egy szép jelenetnek voltam szemtanúja, láttam amint az új tagok a régiekkel sorra összeölelkeztek és összecsókolóztak, a nemzetek ölelkezése jutott eszembe.

A nap már jó magasan hordozta a fejét, mikor ezek történtek, a legénység már a déli húsát sütötte az égő parazon, mikor az egyik elkiáltja: bomba van a tűzben, erre megfutamodtunk mindnyájan, hogy a veszélyeztetett helyről eljyjünk, csak amúgy lógtak az ég felé a félig megsült húsdarabok a népfölkelők nyársain. Még egy közeli árokig el sem tudtunk érni, mikor valóságos ágyútűz borította el a környéket, mintha muníciós raktár lett volna, egymás után robbantak föl a srappnelek és gránátok.

Midőn kissé csendesedett a tűz, a százados úr meghívott ebédre a szomszéd házba. Kissé vonakodtam elmenni, nem ismervén a szokásaikat,

de mégis, nehogy megsértsem, elmentem. Bemegyünk a házba, az ott levők már mind cipő nélkül, ingre vetkőzve hevernek és pipálnak a török szőnyegeken. Széjjelnézek, de semmi bútor nincs a házban, kínálnak, hogy üljek le, s mutatnak az 5 cm magas kevert pamlagra, vagy hogy is nevezzem. Nem nagyon tetszett nekem a dolog, gondoltam, hej könnyű nektek, hozzá vagytok szokva a töröküléshez, de nekem elzsibbad a lábam ha reá ülök, na meg aztán nektek könnyű a cipőt lehúzni, hisz csak kirúgjátok a lábaitokból, de én hogy a lábszárvédőt levegyem és a m. kir. bakancsot kifűzzem, azt ugyan nem éri meg egy török ebéd. Addig-addig, hogy mégis leülök, erre két csendőr egy pillanatra kibabrált velem, lehúzta a bakancsomat, gondoltam, ha már ennyire vagyunk, folytassuk csak tovább, lássuk, mi jön. Hát jött is egyik családtag a vizes bőgrével és megmosakodtunk. Erre a szőnyegre egy 10 cm magas kerek asztalt tettek elő, s körülültük, én is odaültem, ahogy tudtam. Az jutott eszembe, ha most a szüleim benyitnának az ajtón, vagy meg se ismernének, vagy megijednének, hogy milyen bandába kerültem. De csak még akkor ijedtem meg én, mikor egy lapos edénybe az asztal közepére valami túrós folyékony ételt tettek elő, melyben csirkehús volt, és mint vendéget engem kínálnak először, se kés, se kanál, se villa, se tányér, és a kezembe nyomnak egy nagy kerek málicipót. Kezdem elmelegedni, gondolkoztam, hogy is fogjak hozzá, hogy ki ne nevessenek. A zsebkésemet elé akartam venni, de úgy emlékeztem, ezt nem szabad náluk, szerettem volna kifutni a házból és otthagyni az egész bandát, mintsem hogy ekkorára felnővén, most kezdjek itt evészeti próbákat tartani. Azok csak mindig kínáltak »Isvolta« (tessék) ahelyett, hogy segítettek volna rajtam. Én is visszakínáltam »Isvolta gospodime« (tessék uraim), gondoltam, legalább meglátom, hogy fognak kanál nélkül az efféle folyékony ételhez. Végre mégis csak nekem kellett megkezdjem az evést. Mást nem tehettem, feltörtem a cipőt és mártottam vele az ételt, ők is úgy csinálták, erre már örömmel néztem a második fogást, hisz látom, nem nagy fejtörő. Csak az nem tetszett nekem, hogy mindenik a kezével belenyúlt a tálba, és egymás elébe húst raktak ki, ezt már nem csináltam. Második fogásnak rozs palacsintát hoztak túrós ízzel összerakva, melynek egyik a közepét széttúrte egy fával, és a közepébe egy sós tejes tálat állítottak bele. Itt már nem gondolkodtam sokat, hamar elfogyasztottuk, és azután a szokásos mosakodást ismét elvégeztük.

Újra cigarettázás következett és kávé ontás, melyhez annyira hozzá vannak szokva, hogy cukor hiányában keserűen is rendszeresen fogyasztják.

A gazda mindenik elébe néhány cigarettát dobott, nekem ez olyan furcsa volt, hogy csaknem elnevettem magamat, az jutott eszembe, hogy nálunk csak a kutyának szoktak, egyet-mást így odavetni, de mégis visszatartottam a nevetést. Én is visszakínáltam a tárcámból, de még csak most jártam meg igazán, azt hitte az armant, hogy az egésszel kínálom, s tárcástól zsebre vágta. Én hangos nevetésbe törtem ki, nem tudtam elfojtani, gondoltam, ahogy én eltaláltam a szokásaikat, ő is eltalálhatta volna, hogy is gondolt olyant, hogy egy ezüst tárcát csak úgy zsebre pakoljon. A százados úr észrevette, és mindjárt helyrehozta a dolgot.

Ezek után kimentünk a szabadba, s otthagytuk a falut. A tarkabarka sereg elindult. Előbb mi mentünk, a vezérek, fehér paripákon s utánunk a népség-katonaság. Oly sűrű, cserjés, bozotos helyen vezetett az utunk, hogy némely helyt az ág csaknem levett a lóról. Úgy képzeltem ezt az előrehaladást, mint az amerikai mozifelvételeket, mert épp ilyen amerikai vidéket s ilyen rablóbandákat lát az ember a moziban, legalábbis úgy néztünk ki.

Estefelé járt már az idő, mikor T. községbe érkeztünk. Gyönyörű vidék volt, a montenegrói hegyek mesés hó takarta oldalait a lenyugvó nap megaranyozta. Az ember egy rendkívüli csodás világban érezte magát, és így is volt. Egy kis szobában háltunk meg, tisztának éppen nem lehetett mondani. Már égett a szabad tűzhelyen a parázs, mikor odaérkeztünk, mely az est hűvös szellője után kellemesen érintett. Vagy 10-12-en telepedtünk be az aránylag kis szobába. Engem rendkívül megvendégeltek, miközben hol erről, hol arról folyt a beszéd. A vacsora az ebédhez hasonlóan folyt le, csakhogy most már jólesett az étel, mert ismertem a szokásaikat. Ezután ismét a szokásos dohányozás kezdődött, mely náluk annyira fajult, hogy egyik cigarettát a másiknál gyűjtják meg, állandóan füstölnek, tehetik is, mert nincs itt dohány monopólium.

Beszélgetés közben többek közt én, mint zenész ember, érdeklődtem zenéjük iránt. Erre aztán tiszteletemre a község zenészt elhívták és egy új nótát elmuzsikáltattak és elénekeltettek vele. Csendesen elgondolkozva figyelte a dalt a ház népe. Én is elgondolkoztam a sajátos nótán, és végeztével megkérdeztem szerbül, hogy mi a tartalma. Erre elmondták, hogy a mostani offenzívánknál 9 szerb komitácsi garázdálkodott M. városában. Ezt nem tűrhatték az armanták, és egyik, ki épp most mellettem ül bátyjával, fejszét véve elmentek a komitácsik barlangjába, és felszólították, hogy távozzanak a városból, mire közülük egyik fegyvert ragadott és az armant bátyját lelőtte. Erre a hatalmas ember dühbe gurult, és amint az ajtón ki

akartak rohanni, egymás után mind a 9-nek a fejét levágta. Erről szólt az ének, egy hősköltemény, milyenek nálunk csaknem 500 évvel ezelőtt divatoztak. Érdekes, hogy 9 strófából állt a hősköltemény, és mind a 9 végén feljajdulás van, az ember előtt, ha elgondolkozik, megjelenik a kép, amint fejezik le őket, és mintegy hallja az ember az utolsó feljajdulásukat. A régi hegedűsök képe jelent meg előttem, álom ez vagy való, tehetséges ez, hogy a múlt történelmét átéljem. Ezeken gondolkoztam, míg a tekintetemet a dal hősére vettem, ki szomorúan, meghatottan látszólag még most is a történeteken gondolkodik. Hatalmas nagy ember, szinte félek tőle, ha ránézek, övében ezüst veretű hatalmas revolver, s zord tekintete az embert félésre készíti. Még évek múlva is ezeken a régi magyar és armant rokon szokásokon gondolkodtam, míg lassacskán a kandalló világa kialudt, és mindenki csendes pihenésre tért.

Másnap munkánkat nagy eréllyel folytathattuk, sok érdekes kisebb-nagyobb dolog történt, amire már pontosan nem emlékszem. A napnak legszebb eredménye az volt, hogy e napon 500, a következő napon 600 armant állott át pártunkra. Hasonlóképpen teltek a következő napok, gyűlt a pártunkra állott emberek táborra, míg aztán egy szép napon zeneszó mellett és kürt harsogása közt masíroztunk be V. városába. Le nem tudom írni azt az érzést, amely ekkor bennem lakozott, mint egy kis király úgy vonultam be az albán százados úrral a városba az ujjongó tömeg élén. Itt a városi zenekar és küldöttség fogadott, vállukra emeltek, s úgy vittek be a városba. Én voltam a nap hőse, én voltam az ünnepelt személy, ily tekintély, ily hatalom még nem voltam, s talán nem is leszek soha, mint e napon, oly dicsőségesen talán sohasem fogok bevonulni egy elfoglalt városba, és nem ünnepel ennyi férfi talán soha, mint e napon. Álomnak képzeltem az egészet, és ma sem emlékszem vissza mindenre, úgy el voltam ragadtatva a nagy megtiszteltetéstől, amely engem ért. Szinte kérdeztem magamtól, ez az én érdemem, hogy úgy ünnepelnek? Végre is visszagondolva a történetekre, úgy éreztem, hogy ha nem is teljesen az enyém, de nagy részem van benne. Hisz én világosítottam fel a népet, én magyaráltattam meg nekik, hogy félre vannak vezetve, téves hiten vannak. Én győztem meg állításaim igazsága felől és világosítottam fel, hogy mily nagy előny, ha velünk tart és nem Hasszán bég már meg sem levő táborába. Mindez pedig épp elég és nehéz munka volt. Mert egy tudatlan néppel elhíttetni, megértetni valamit, ha ő ellennézetén van, bizony nem könnyű munka.

Ilyen gondolatokkal voltam eltelve, míg a város közepét elértük, hol aztán fényes ellátásban részesültem. Nagy bankett volt tiszteletünkre Essad pasánál, mely már egész modern keretekben folyt le.

*Így ért véget az én látogatásom az albánoknál, mely után örömmel nézem, hogy a besorozott albán újoncok most hogy gyakorlatoznak a város piacán magyar bakaruhában.*³

Hadnagy Gyula tehát a tábori csendőrségnél teljesített szolgálatot. A háború kitörésekor mind a közös, mind a honvéd hadseregbe tábori csendőröket vezényeltek a hadra kelt csapatok kíséretében. Az állományba belépőknek tábori rendészeti tanfolyamot kellett végezniük, és a több nyelvet beszélő egyénekből válogatták össze őket. A csendőrség létszámának növelésére és pótlására a honvédelmi minisztérium elrendelte, hogy minden magyar gyalogezredből tíz, és minden lovasezredtől hat önként jelentkezőt alkalmazhatnak a tábori csendőrség állományába. Ezen csendőröket általában az idősebb, rosszul kiképzett vagy póttartalékosokból válogatták ki.⁴

A következő leírásában már a 32/III. népfelkelő zászlóalj 12. századának hadnagyaként említi magát Mitrovica településről. A tábori csendőri szolgálat, valamint az, hogy a népfelkelőkhöz tartozott, annak eredménye, hogy ilyen alakulatokba olyanokat osztottak be, akik az idősebb korosztályokból kerültek ki. Főbb feladataik közé tartozott a megszállt területek biztosítása, területvédelem, és katonai objektumok őrzése a harc téren.

1916. július 26-i keltezéssel, *Esthangulat Albániában* címmel ezeket vetette papírra:

„Elmúlt már 8 óra, a fáradt nap már utolsó sugárkévéjét szórja Albánia kies bérceire, minden fáradtnak látszik, de a tarkabarka, változatos katona meg civil csoportok még csak most kezdik igazán munkájukat. Nappal óriási a hőség, minden ember behúzódik, ahová tud, míg aztán este mindenki a szabad természet hűs ölébe kíváncsozik.

Én is szekérre ülök és a szomszéd kisvároska felé indulok. Döcög a szekér a rossz úton, épp csak hogy a lelkem ki nem rázza. Hozzá még mindig találkozunk egy-egy végtelen hosszú trénnel, melyek az itt maradt muníciót

3 Román Nemzeti Levéltár Kovászna Megyei Igazgatósága (továbbiakban RNL KovMI) F. 72, Sepsiszentgyörgyi *Székely Nép* újság szerkesztőségének iratai, Inv. nr. I. A szerkesztőségnek hazairt bakalevelek.

4 Rektor Béla: *A magyar királyi csendőrség oknyomozó története*. Cleveland, Ohio, USA, 1980, Árpád Könyvkiadó Vállalat, 140–141. o.

szállítják, ilyenkor aztán egy félóra kell, míg el lehet őket kerülni. Mindig ettől félek, és ez mindig bekövetkezik.

Tovább menve fáradt mezei munkások hazatérő csoportjai tűnnek föl, hol itt, hol ott. Érdekes, hogy nincs közöttük egyetlen asszony vagy lány se, mivel az albánoknál csak a férfiak dolgoznak, a nő az féltett, őrzött házi kincs, melyet idegennek még látni sem szabad.

A szerteszét legelésző nyáj is gyülekezik már, a pásztorok összeterelik a gulyát a kolomp hangja mellett, hogy aztán ők is lassan hazafelé ballagjanak.

Már kezdenek feltűnni a csillagok, s távolban a kivilágított város ablakai látszanak, de míg odáig ér az ember a sziklás vidék között az est enyhe szellőjében, a millió számban röpködő világító bogarak gyönyörködtetik az utazót. Gyönyörű látvány, mintha mind megannyi kis villanylámpa világítaná be a teret, oly fenséges, és amellet oly balsamos és oly bódító a levegő, és milyen érdekes, hogy a Gondviselés a fáradt katonának adja meg ezt a nagy élvezetet.

Halad a szekér, csak egyhangú zörgése hallatszík, és a távolban egy-egy melábús tehén elbődülése olyan falusi benyomást tesz ez az emberre, amilyent egykor otthon szülőfalunkban a békés világ szép napjaiban élveztünk, még a kutyaugatás is belevegyül, hogy teljesebb legyen az akkord.

Hirtelen egy fordulatnál megállunk, szó nélkül leszállunk, hisz tudjuk mindnyájan, hogy itt van a jó borvízkút, s a tábori kulacsot megtöltve a sziklából előbuzogó forrásból, odébb ballagunk az esti szürkületben.

Egy pár perc és a városban vagyunk. Van jövés-menés, szól a harmonika, itt-ott hegedű. A tisztí étkezde előtt a zongora kellemes hangja üti meg füleinket.

Milyen jól is esik a fáradt embernek ezt a vígságot látni.

Befordulunk a szomszéd utcába. Itt egy török kafánában csárdást járnak a székel bakák, az ide hozott szerb menyecskéekkel. Olyan kedves jelenet ez, hogy az ember önkéntelenül megáll előtte, és örömmel nézi a jókedvű székel fiúkat, kik még az idegen világban is megtartják ifjú jókedvüket.

Különben most Ramadan ünnepük van az armantáknak. Ilyenkor éjfélig nyitva tarthatják a kávézókat és mulatókat, lehet tehát mulatni, s nem is késik senki. Milyen érdekes, hogy a legnagyobb melegben harminc napi ünnepet tartanak, nem is lehet rossz ilyenkor a hűs fák árnyékában ünnepelni, mikor ott kint oly borzasztó a hőség.

Az üzletekben mindenütt nagy csoport albán van együtt. Nemsokára ágyúdörgés rázza meg a levegőt és a vacsorának a jele. Ilyenkor aztán hamarosan vacsorázní fognak.

Ezalatt megindul az utcákon a kovészás, minden katona élvezi a szabad idejét. Én is barátaim közé állok, s úgy sétálunk fel s le.

Az ablakon át az armanta szokások érdekes jelenetei látszanak. A török szőnyegre elégett kerek asztalt körülülök, és ott fogyasztják nemzeti eledelüket. Nemsokára dobpergés rázza meg a levegőt, mely szintén az ünnep szertartásai közé tartozik, hogy mit jelent, azt még én sem tudom.

Péntek van, a mecsetek tornyai szépen ki vannak világítva. Ide indulunk, hol ilyenkor a dervisek szokták érdekes táncaikat járni.

Kürt harsogja be a levegőt. Takarodót fúj a székelly baka. Milyen elragadó jelenet ez itt, távol szeretett hazánktól, ebben az idegen világban a magyar trombitászó. Önkéntelenül az a jelenet jut eszembe, mikor pár évvel ezelőtt, mint diákocska a gimnázium falai közül hallgattam ezeket a gyönyörű hangokat. Milyen szép volt akkor is, habár közelebből nem érdekelt, de mennyivel szebb most, mikor az albán hegyek verik vissza csengő hangjait. Hallatára minden katonát szent érzés fog el, mindenki szeretett otthonára gondol, és fohászkodik.

Elérünk a mecsethez. Immár folyik a dervisek tánca. Különbözőképp kínozza magukat lejtik pogány táncaikat. Pogány szokás, de effélet látni nekünk már nem újdonság.

Kijövünk a templomból, s a lakás felé indulunk, fülünket a kaszárnya ablakából előtörő székelly nóták hangja csapja meg, melynek hol andalgó szomorúsága, hol víg árnyalatai gyönyörködtetik a hallgatót.

A lakáshoz érünk, de a szomszéd házban a tiszték oly jóízűen mulatnak, hogy zene és ének minket sem hagy pihenni. Úgy, hogy végre is belevegyülünk a már víg társaságba. Itt a kedvelt zenét csak a késő éjjeli órákba hagyjuk abba, mikor az egész város pihenni tér.

Már csak a civil rendőrök botjainak kopogtatása és az őrszem léptei zavarják a csendet, melybe távoli madárdal vegyül, hogy így végre mi is pihenésre hajtsuk fáradt fejünket. S mire a feltűnő hold ezüst fényével bevilágítja a várost, mindenki alszik már, s néma csend borul a tájra.”

Miközben az albánok világába cseppenve írta regénybe illő sorait, egy hónap múlva újabb ország, Románia csatlakozott a világégés forgatagába. 1916. augusztus 27-én a román csapatok betörték Háromszékre, a regáti katonák bevonultak Dálnokra is. A faluban történekekről

Kamenitzky Etelka, írói nevén Ádám Éva naplója, a *Hadak útján, az Olt partjától a Piavéig* címmel nyújt betekintést. Kiderül belőle, hogy Hadnagy Gyula birtokos házában a zongorát román katonák vették használatba, és nemzeti táncaikat járva mulattak a házban.⁵

* * *

A háború végével Erdély Romániához került, és bő két évtizedig a Székelyföldön élők is megtapasztalhatták, hogy ez mit jelent. Az első világháborút viszonylag könnyen átvészelő Hadnagy Gyulára inkább a békében vártak nehéz megpróbáltatások. A családi tragédiák sem kerültek el: 1940. május elsején a 18 éves Gábor fia meghalt.⁶ Később pedig, Budapest 1944-es bombázásakor Hadnagy Gyula várandós lányát vesztette el.

A 2016-ban megjelent *Dálnok felfedezése* című faluismertetőben említésre kerül Hadnagy Gyulának egy jóval későbbi naplója, amelyből megtudjuk, hogyan élte meg a kommunista rendszer berendezkedéséből az államosítást.

„1949. március 2-ről 3-ra virradó éjszakán hajnali három óraker államosítottak és letartóztattak bennünket. Egyetlen rend felsőruhát vihetünk magunkkal, két rend fehérneműt, 30 kiló élelmiszert, elsősorban krumplit és 500 lejt, amiért nem sok mindent lehetett vásárolni. Magunkhoz vettük az ékszereket, az aranyórámat, még a bicskámat is. Még akkor éjszaka Sepsiszentgyörgyre vittek bennünket egy teherautón. Délután szabadon engedtek, hogy keressünk magunknak szállást, majd jelentkeznünk kellett a milícián.”

A városban élő rokonok szállásolták el őket, és ott is tartózkodtak, egészen 1950. szeptember 23-a éjjelig, amikor elszállították onnan a Duna-deltáig.

„Újra ott maradt minden, csak annyit vehettünk magunkhoz, amennyi belefért egy kézicsomagba. Brassóba vittek, ott vonatra raktak bennünket. Egész éjjel mentünk, megállás nélkül a Duna-deltáig. Hajnalban egyszer csak megállt a vonat, újra teherautóra ültettek bennünket, és egy állami gazdaságba vittek. Gyékénnyel borított deszkaágyakban aludtunk hetvenhatan egy barakkban. Csak öt-nyolc év után sikerült egy-egy családnak

5 Ádám Éva: *Hadak útján. Az Olt partjától a Piavéig*, Budapest, 1936, Magyar Szépirodalmi Pártoló Egyesülete Kiadása, 64. o.

6 Uo.

külön helyiségre szert tennie a tyúkketrecekben. Én ácsként dolgoztam, Mici [a felesége] a kertben, aztán szalmát szállított ökrökkel. Kezdetben nyaranként rizst arattunk a Duna mellett, télen a Traian melletti gazdaságban dolgoztunk. Bennünket, ácsokat építőtelepről építőtelepre hordoztak. A fizetésnél mindig becsaptak. 1963. augusztus 23-án engedtek szabadon.”⁷ Naplóját a Dobrudzsába deportált időszakában írta, és 1974-ben ismertette visszaemlékezését, „amikor még nem volt súlyos beteg, és még jól látott.”⁸

E kalandos és főleg tragikus életút végén nem csoda, hogy utolsó naplóbejegyzésébe a következőket fogalmazta meg: „Az utolsó kívánságom: egyszerű temetés, sírkő nélkül, ne próbáljatok újraéleszteni, túl sokat szenvedtem már.”⁹

Monolithe

7 Szerk. Brînduța Armanca és Gazda Árpád: *Dálnok felfedezése*. Román és magyar újságírók Dózsa falujáról 38-39. o.

8 Uo. 40. o.

9 Uo. 42. o.

Czakó Gábor

ŐSI NYELV- ÉS LÉLEKEMLÉKEK

Sokan untig ismételtetik, hogy sajnós, nincsenek nyelvemlékeink. Azt feleljük nekik, hogy vannak, de nem elegendő, ráadásul a meglévőket sem kutatjuk eléggé. Egyrészt észre sem vesszük őket. Másrészt nem bányásszuk ki a föl-fölbukkanókat idegen szövegkörnyezetükből, harmadrészt, hogy ha a szemünk elé kerülnek, tudunk-e mit kezdeni velük?

Szombathely elődjéről, a régi Savaria városáról az *első írott adatunk Kr. u. 43-ból* való, amikor *Claudius* császár *colonia* rangra emelte. Neve ettől kezdve *Colonia Claudia Sabariensum* lett. Bennünket a név harmadik tagja érdekel, mert erősen valószínű, hogy a mi hajdani *szabar* nevünket őrzi mindmáig... Ha igen, akkor jelenleg ez a szó a legkorábbi, írásban fennmaradt nyelvemlékünk. Igaz, hogy csak egy szó, de kétszerte öregebb a *Halotti beszédnél*, a *Tihanyi alapítólevelénél*, a veszprémvölgyi apácák adománylevelénél! Kereskedőinkről szólva Iordanes is említi a *Getica* 37. fejezetében (VI. század!) a saviusokat. E szavunk helynévként 44-szer fordul elő a Kárpát-medencében. Gyakori kulcsszava az ugor hősepiának: pl.: *Ének Saper város fejedelménőjéről*.

*

Ammianus Marcellinus (Kr. u. kb. 330–400 között) történetíró ifjabb korában császári testőrként szolgált, így meglehetősen közelről látott-hallott-átélt politikai eseményeket, melyeket *Róma története* című művében megörökített. Könyve 11. fejeztében rögzítette a nyilván saját fülével hallott magyar szót. Mégpedig oly különös szót, melyhez hasonló bizonyára kevés ütötte meg fülét a soknyelvű birodalomban.

„Ilyen zavaros körülmények között a sirmiumi téli szállásán pihenő *Constantiust* – (II. e néven, uralkodott: 317–361) aggasztó hírek zökkentették ki nyugalmából.” A szállás neve Sirmium, magyarul Száva-szentdemeter, a császár szülővárosa. Mai nevén szerbül Sremska Mitrovica, horvátul Srijemska Mitrovica. „Amitől tartott, az bekövetkezett: a *sarmata limigansok* elűzték uraikat ősi, örökölt lakóhelyükről,

lassanként otthagyták azt a vidéket, amelyet az előző évben célszerűen kijelöltek nekik, hogy kalandos természetük miatt ne tervezzenek semmilyen káros vállalkozást. Most mégis elfoglalták a határvidéken elnyúló területeket. (...) A császár úgy vélte, hogy halogatás esetén még fenyegetőbbé válik a helyzet, ezért sereget gyűjtött. (...) és még a tavasz beállta előtt hadbavonult. (...) Valériába érkezett, ami valamikor Pannoniához tartozott. Seregével az Ister (Duna) folyó mentén bősátrakban ütött táborn. Emelvényt rakatott, s megparancsolta, hogy az odarendelt hajókon elhelyezett harcedzett legionáriusok a tervet kieszelő *Innocentius* vezetésével kísérik figyelemmel a folyó medrének part menti sávját, és ha a barbárokat háborogni látják, azonnal támadják őket hátba. (...)”

Nos, ez történt. Lássuk először a latin eredetit. Ammianus Marcellinus *Rerum gestarum libri qui supersunt* című könyve I. köt. 177. o.: „Visoque imperatore ex alto suggestu iam scrmonem parante lenissimum meditanteque allogoqui uelut morigeros iam futuros quidam ex illis furore percitus truci calceo suo in tribunal contorto »*marha, marha*«, quod est apud eos signum bellicum, exclamauit eumque secuta incondita multitudo uexillo elato repente barbarico ululans ferum in ipsum principem ferebatur, qui cum ex alto despiciens plena omnia discurrentis turbae cum missilibus uidisset relectisque gladiis et uerrutis, iam propinquante pernicie externis mixtus et suis ignotusque.” Magyarul: „Amikor a császár megjelent az emelvényen, és barátságos hangon éppen megszólalni készült, egyikük éktelen haragra lobbánva az emelvény felé hajította csizmáját, és ezt kiáltotta: »*marha, marha*«, ami náluk csatakiáltásként hangzik. Erre az egész gomolygó tömeg arrafelé tódult, és hirtelen magasba emelve a barbár zászlót, vad üvöltéssel egyenesen a császár felé rohant, aki a magasból letekintve, mindenfelé ide-oda futkosó tömeget látott feléje közeledni dárdákkal, kivont kardokkal, kopjával. (...) Nem volt idő a habozásra, föl pattant egy gyors lóra, és elvágatott.” (Tömörített kivonat.)

Ammianus Marcellinus több mint valószínű, hogy nem tudott magyarul. Bizonyára ezért vélhette csatakiáltásnak a „*marha, marha*” üvöltést. Ha érti, bizonyára nem merészelt volna szó szerint megörökíteni e szörnyű felségsértést, amelynek elkövetője nyilván egy egészségesen beborozott magyar ember lehetett. Hogy közben szarmata is volt-e az illető, s mint ilyen, anyanyelvén szidalmazta-e a császárt, nem

tudhatjuk. Annyi bizonyos, hogy a nyomaték kedvéért megkettőzött kiáltás – talán éppen ezért – fönnyaradt.

Az esemény 350 körül történt, tehát nyelvemlékünk is ekkori.

*

Strabon (Kr. e. 60 – i. u. 23, görög földrajztudós) jószerivel bejárta az akkor ismert világot. Ő írta: „A Dunától a Kaukázusig szarmata törzsek lakják a területet.” Vegyünk elő egy térképet, és ne feledjük el, hogy etnikailag ekkorra már a déli szarmaták (trák-macedon stb.) asszimilálódtak görög-rómaiként.

Hérodotosz (Kr. e. 484–424) szerint népük szkíta ifjak és amazon leányok szerelméből született. Nagyállattenyésztő pásztornép voltak. Őshazájuk a mai észak-kaukázusi síkság, a Kuma völgye és a későbbi dél-orosz sztyeppevidék lehetett. Strabon nagy etnikai keveredésről ír a Duna menti szarmatáknál. Germán eredetű baszternák, valamint kelta eredetű boi, tauruszi és scordiskuszi népeket említ.

A szarmaták hosszú kopjával, nyíllal és egyenes karddal harcoltak, csatában pikkelypáncélt viseltek. Állítólag egy csoportjuk elvonult Angliába, s beállt Artúr királyhoz lovagnak.

A szarmaták nyelvéről igen keveset tudunk. A *marha* szó árul el róluk legtöbbit... Külhoni tudósok nevezik őket iráninak, szkítának, persze germánnak is, stb. Gyarmatosítják a múltat, mint mindig, tudván, hogy az ilyesmi jól jöhet külkapcsolatok építése közben. A mi akadémikusainkat nem kísértik efféle hátsó gondolatok...

Egy forrás szerint Szirák nevű törzsük is volt. Talán az ő emléküket őrzi a Nógrád megyei Szirák falu neve?

*

A *marha* ennél fogva és jelen tudásunk szerint az egyik legkorábban főljegyzett magyar szó.

A hivatalos tudomány szerint 1372 utáni érkezett a német, közelebből a bajor-osztrák nyelvből.

Ammianus Marcellinus szerint ekkor már bő ezer éve használtuk. A Czuczor–Fogarasi úgy tudja, hogy nem jött sehonnan, mert „gyöke mar, melyből *a* képzővel lett mara, majd *h-t* közbevetve, marha. Így alakultak porha v. purha, turha, börhe, csürhe stb. Értelemre és hangra

megegyezik ezen gyökkel a barom gyöke: bar, miért apró marha és baromfi egyet jelentenek. Legvalószínűbb, hogy mindegyikben alapfogalom a mozgás, járás, mint egyik lényeges különböztető jegye az állatnak, s a *mar*, mint mozgást jelentő gyök, megvan a marúl igében, mely am. menül, ficzamlík, pl. kimarúlt a karja; a bar pedig szintén rokon értelemmel járást jelent a barangol, baracskál, barlag (ballag) igékben.”

A bar-mar gyökpárból eredt szavak – alakjukat és jelentésüket megőrizve – igen népes családot neveltek. Hogy a családtagok közül melyik létezett 1700 esztendeje, a 300-as évek derekán, sajnos, nem tudjuk. De azt igen, hogy „a magyar szó ismerve, hogy magyar gyökre épül” (*Magyar Nyelv rendszere, 1846. Magyar Tudós Társaság*), tehát kellett legyen rokonsága. Ezért szóelemzés során – amennyire csak lehetséges – mindig a szócsalád egészére kell figyelemmel lennünk.

*

Theophylaktosz Simokattész Világtörténelméből (VI. sz.) való a következő néhány szó. Magát a művet *Olajos Teréz* fordította magyarra.

avar – a TESz latin jövevénynek minősíti és 1760-ra keltezi.

vár – a TESz szerint iráni eredetű. Ezzel szemben áll az andronóvi kultúracsalád Kr. e. III–II. évezredbeli számos „csud vára” melyek a Lapp-földtől az Urálon túlig előfordultak. Lásd a CzF.-ban Hunfalvy Pál szócikkét: „CSUD, (1), mint csuda és származékai gyöke látható csoda, csodál stb. alatt. CSUD, (2), v. CSÚD, tt. csud-ot. Az oroszok némely finn népséget csudok-nak neveznek. Azt gondolták s gondolják, hogy e csud név azonos a régi sküth (szittyia) névvel. A csud kifejezés az Enari, vagy Anara körül lakó lappoknál azt teszi, mint a finn sota, s magyar csata; csud tehát am. csatanép, hadi nép, a csudeh (mely többes = csudok) pedig jelent nálok csatanépet, vagy csatározó, száguldó hadnépet. Közel az Enári egyházhoz magas hegy van: csudvár, melyen hajdan a lappokat bántó csatanép tartózkodott. S ezen nevezés legjobban illik azon népekre, kiket az orosz krónikák csudoknak neveztek, illenek egy szóval a hellén által nevezett sküth-ekre. A lapp csud jelentését, melyet a skuJ-ekre hajlandók vagyunk érteni, nagyon találólag kifejezi a magyar csatangol ige szó is (Sjöggrén után Hunfalvy Pál).”

Mindehhez csak annyit fűzhetünk, hogy e várakat – más gyanúsított nem lévén – talán az andronovói kultúra kereskedői emelték, részint támaszpontul, a környéken szerzett holmik földolgozása és saját biztonságuk érdekében. Persze, az orosz krónikák akkor még nem léteztek, amikor az andronovóiak Enári és vidéke finn-lapp térségeiben ügködtek.

„Hunnivár eléjön Jornandes-nél a VI. században, mely az egykorú Procopiusnál am. castrum vetus hunnorum.” (Czf)

További szavak: vári

Népnevek: *Barsélt/Bercel* szn., ma falunév Cegléd, illetve Tisza előtaggal, továbbá *hun, szabar/szabir*.

*

A környei íjmarkolat lemez föliratán – VI. sz. – egyelőre öt szót sikerült elolvasni. A többiek jelei, a rovás kopott végén, vitatottak. Talán egy érzékenyebb, a csontanyag mélyébe belátó eljárás segíti majd az utolsó betűk elolvasását.

A megfejtő *Vékony Gábor* (1944–2004) nyelvész, régész, történész, turkológus. Az elfogadott szavak, illetve mondat: „*te újat lövesd nyíllal ellen!*” E sorok írója a harmadik szót: lövesd, inkább löveld-nek véli: „*te újat löveld nyíllal ellen*”.

Az egyes szavak:

ellen a távolodást jelentő el gyök + (l)en – határozó

íj + t tárgyrag

lő, löveld, lövesd. Akármelyik alakot is véljük fölfedezni a nyelvemlékben, mindkettő tanúskodik nyelvédessanyánk bonyolult ragozási képességéről, belső rugalmasságáról,

nyíl – a kiterjedt nyál, nyúl, nyél stb. család tagja.

te – személyes névmás

val/vel, hasonulás után: lal, nyí(l)lal, tehát a hasonulást már ismerte és használta nyelvünk a VI. században! Érdekes és jellemző, hogy e tudás és gyakorlat később kiszorult, a magyarul írás szokásával együtt. Egy példa: Sylvester János (1504 k. – 1551 után) „*Buzgó lélekvel szól.*”

*

A késő avarkori Nagyszentmiklósi kincs tárgyait rótt szavak olvasásában is Vékony Gábor megfejtéseit követjük.

A 15. számú lapos edényke fölirata 'vad étky', azaz 'vad éték.' A kis tálacsakában föltehetően nem termesztett, hanem vadon nőtt, erdőben szedett gyümölcsöket: szedret, málnát stb. szolgáltak föl.

Az 5. sz. kancsó fölirata $\zeta^{\alpha}\beta^{\circ}\gamma$, azaz 'savó'. A savó szóban befoglaltatik 'sav' szavunk is.

*

Ne vágjunk savanyú képet, inkább örüljünk e három, illetve négy avarkori magyar szónak!

Sőt, többnek, mert ha összeadjuk az eddigi kilenc szót a Szarvasi tütartó itt nem elemzett húsz szavával, akkor fölmerül a gondolkodó magyarban az, ami megfordult Vékony Gábor fejében is: *az avarok magyarul beszéltek!* Tehát magyarok voltak! Magyarok, akik egy finnugor szót sem tanultak az ugoroktól, mert nem is találkoztak velük világszép életükben. Ha pedig így van, akkor a finnugrizmusnak lőttek.

*

De menjünk tovább a Nagymácsédi kereszthez és rótt föliratához. A gyönyörű és mélyértelmű műtárgy kora vitatott. Talán ún. avar, talán honfoglalás kori. Olvasata: *ND NR* azaz *Nagy INRI*.

Szavunk előfordul a másfél századdal későbbi *Tihanyi alapítólevélben* (1055) *nogu* alakban.

A TESz a zürjén nadz 'fösvény'szóval keresi a rokonságot. Sok fogalom akad, aminek értelme nem illik a Megváltóra. Ezek közül messze kiemelkedik a 'fösvény'. Egészen a legújabb korig az uralkodókkal, a nagy és gazdag emberekkel szemben támasztott legfőbb igények közé tartozott a Krisztus-követés, vele a bőkezűség, betegek és szegények gyámolítása, oltalmazása, kórházak, iskolák stb. építése, fönntartása, legkivált pedig a haza védelme. Biztos, hogy akadt köztük számos fösvény alak, meg hazaáruló is, de azt legföljebb gúnyból nevezték nagynak. A TESz szófejtése tökéletesen igazodik a Bach-korszak magyarcsúfoló szelleméhez.

*

Részes szavunk a *Halotti beszédben* följegyzett rész gyökszó ragozásából keletkezett. A szó igazán korai írott alakjában nem maradt ránk,

de széles körben elterjedt. Részesnek hívták az északi csángó telepek lakóit, akik helyi osztozás alapján egy *részt* bírtak a falu határából. Ők nyilvánvalóan nem keltek át a Vereckei-hágón, hanem ott maradtak a túloldalon. Nem volt köztük úr és szolga, sőt később a moldvai román állam megalakulása – 1363 – után a fejedelemnek sem fizettek adót. Helyette a fejedelem beiktatásakor kölcsönösen kialakult „ajándékot” adtak.

A TESz a *rész* (1195, HB) kikövetkeztetett finnugor alapalakjához „feltehető eredeti jelentést” kapcsol. Nyilván a legszigorúbb tudományosság jegyében.

*

Honfoglalás kori, tehát 900 körüli a bodrogbúí fűvóka fölirata: *fúnák*, v. *fúnék*. Vékony Gábor olvasata.

*

Liutprand, másutt *Liudprand* cremonai püspök említi, hogy a pogány magyarok „*huj, huj*” csatakiáltással vetették rá magukat a „Kyrie eleison” („Uram, irgalmazz!”) fohászat éneklő németekre. (Merseburgi csata 933, *Liudprand*: Antapodosius II/31.)

Ifjúkoromban és fölmenőim beláthatatlanul hosszú, a cremonai püspök koráig, s azon messze túlnyúló idejében az ősi csatakiáltás még *huj, huj, hajrának* hangzott, miként *Liudprand* püspök korában. Gyermekkori bandaháborúkbán, futballmecséken és egyéb versenyeken használtuk. A kommunisták azonban hatalomátvételük után éles harcot kezdtek a szovjet embereket – állítólag – sértő mondat ellen. A szöveg ugyanis az orosz, nem szovjet, orosz fülek számára „*fasz, fasz, hajrá*” értelmű.

*

A *Dunántúl*, *Tiszántúl*, esetleg *Fölvidék* és *Délvidék* elnevezések igen beszédesek: nyilván a Duna–Tisza közébe telepedett fejedelmi udvar szemszögéből alakult ki e szóhasználat. Talán már a szarmata, vagy a hun, netán az avar időben? Korábban? (Lásd még Czakó G.: *Beavatás a magyar észjárásba* – Bp. 2008, 25. o. – *A magyar fejedelmi központról.*)

Érdekes, hogy a fejedelmi lakhelyek Baja előtt megszűnnek. Az Árpádok tiszteletben tartották a délebbi avar főnnhatóságot, ami eszerint a honfoglalás után is létezett? Ez nem az avarok népi/nyelvi különállását, hanem politikai távolságtartását jelzi.

Föltétlenül el kell gondolkodnunk azon, hogy a kalocsai érsekség alapítása, 1001 után I. Béla 1061-ben megalapította a szekszárdi apátságot. Oda is temetkezett. A gondolkodni valót a táj különössége adja. Egyrészt Kalocsa és Szekszárd egymáshoz való közelsége. A térséget természetes, de a fogszállás miatt jól karbantartott víziutak hálózta be. Jó evezős egy nap alatt oda-vissza megjárta az utat. Másrészt az idő tájt a Sárközben feküdt Ete mezőváros. A római hadiút közelében, de a Sárvíz-Báta folyó túlsó, keleti oldalán. Palánkvára és népes lakossága, kőtemploma volt. Pár éve a szekszárdi múzeum régészei kiásták, majd visszatették, hogy köveit-tégláit el ne hordja a hálás utókor. Szekszárd e közvetlen déli szomszédja nyilván Etele-Attila nevét viselte. A hun nagykirály egyik lakhelye lehetett? Itt találták föl a cserépkályhát. Gyerekkoromban tömérdek zománczott cseréptöredéket találtunk Ete dombján, a Városhelyen. A tagosítás, tévesztés, a kuláküldözés során beindult nagyüzemi gazdálkodás elpusztított mindent, ami böhöm nagy gépei útjába került.

Az én falum Etétől tán két kilométernyire feküdt a Duna irányában. Decs. Neve valószínűleg az Árpád-család emlékét őrzi, lásd Géza, Geicsa, Deicsa, stb. alakváltozatokat. Decstől északra, egy jó futamodásnyira állt Őcsény, ahol egy komoly ember *öccse* élhetett. Szerencsére ma is megvan. E tatárt, törököt, németet túlélő falvak népe roppant gazdag és régi néprajzi anyagot őrzött meg az utóknak. Bár kissé más vonalvezetéssel, de ugyanolyan dúsat, mint a túloldalon, a Kalocsai Sárköz lakói... Itt is, ott is bőséges a népmesekincs, a táncok és dalok serege, az igen színes és árnyalt élő beszéd. Sajnos ez utóbbi is kiveszett a rádió meg a tévé miatt, amihez képest a helybeliek szégyellnivalónak érezték a maguk ő-ző tájszólását.

A kapcsolat eleven volt még a múlt század elején is, amikor falutól faluig lehetett ladikázni – mondjuk Őcsény és Érsekszanád, vagy Decs és Fajsz között. Hoppá! Fajsz is egy fejedelem neve! Bíborbanszületett Konstantin szerint Árpád negyedik fia, Jutocsa nemzette Falicsit, más néven Fajzot, aki a krónikairó császár, illetve Bulcsúék követjárása – kb. 950 – idejében viselte a fejedelmi címet.

Svábok, rácok, előfordultak itt-ott, de nem tömegesen. És jó magyarok voltak: az én anyai nagyapám, Scherer János is Fajsza evezgetett udvarolni szíve szép szerelméhez, majdani nagyanyámhoz, Fekete Rozáliához.

Découverte

Dr. Balázs Lajos

AZ ÉNLAKI KÖZMŰVELŐDÉS ÉS MŰKEDVELŐ
SZÍNJÁTSZÁS 100. ÉVFORDULÓJÁRÓL,
46 ÉVVEL KÉSŐBB¹

Az eddig elhangzott előadások legtöbbje a Székelyföld különböző tájain élő népi színjátszó mozgalmakról tájékoztatott, illetve helyi-térségi (Fiság menti, lövétei, sóvidéki, torockói) dramatikus népszokásokat mutattak be. A hely szelleme, ahol vagyunk, évtizedek óta iránta érzett tisztelem, nem kevésbé a róluk alkotott tudásom az én figyelmemet Énlaka felé irányította. Emblematicus falucska olyan értelemben, hogy a kultúra iránti áhítatával megmentette önmagát, nem jutott azon székelyföldi falucskák sorsára, melyekről sokan alig, vagy egyáltalán nem tudják, hogy (még) köztünk vannak, azt sem, hogy léteztek. Előadásom a művelődés, kiemelten a színjátszás énlaki stratégiai konvergenciáját kívánja előtérbe hozni.

1971 októberében azt a feladatot kaptam, hogy szálljak ki néhány napra Énlakára, és tanulmányozzam az ottani közművelődési életet, mivel felterjesztés érkezett Hargita Megye Művelődési Bizottságához arról, hogy a „szervezett közművelődési egyesület és műkedvelő színjátszó tevékenység” megérte a 100. esztendő, és méltóképpen szeretnék megünnepelni. A megyei szakbizottság felügyelőjeként örömmel vállaltam a megbízatást, tekintettel arra, hogy a falusi kultúrotthonok és könyvtárak tevékenységének felügyeletét magam választottam, vonzott a megismerés esélye, a betekintés lehetősége egy Csík-szeredától távol eső település életébe olyan által, akinek – mi tagadás –, földrajzi tájként sem volt ismerős a vidék.

Patriarchális falucskába érkeztem, melynek társadalmi, demográfiai jellemzőit most nem részletezhetem, noha máig él az emlékezetemben,

1 Elhangzott Énlakán a Pro Énlaka Alapítvány, Nemzetstratégiai Kutatóintézet és a Pécsi Tudományegyetem Régészet Tanszéke által szervezett *Székely népi és iskolai színjátszás* című tudományos konferencián, 2017. szeptember 28–30-án.

csak néhányat idézek fel, melyek – szemléletem szerint – nem mellőzhetők a címben foglalt esemény megértése céljából.

Énlakáról, híres templomáról már a bukaresti egyetem bölcsészkarán hallottam az egyik nyelvtörténeti előadáson, 1962-ben, nevezetesen arról, hogy Bogdan Petriceicu Hasdeu, a neves román polihisztor, szanszkrit eredetű írásnak tartotta az énlaki templomban látható híres rovásírást, és mint vérbeli tudós vette a fáradságot, útlevelet váltott és a helyszínen, tehát itt vizsgálódott felőle.

Megtudtam, hogy 1971-ben 143 család élt a falucskában, s hogy 150 emberrel fogyott a falu lakossága a 80 évvel korábbi állapothoz viszonyítva, aminek mintegy fele elköltözött, ipari munkás lett. Azt is feljegyeztem, hogy évről évre fogyott a születések száma, s hogy az a néhány felcseperedett leány alig kapott férjet a faluban. Mindezen jelenségek együttes végkifejlete az lett, hogy 1959-ben megszűnt az V–VII. osztály². A demográfiai kép romlásával szemben azonban 1948–55 között kultúrotthon épült a falu összefogásából. És nem akármilyen: előadóterme, tágas színpada, öltözője, próbaterme, irodája és modern világító rendszere volt; klubja az akkori idők audiovizuális eszközeivel berendezve. A könyvtárban 2616 kötet volt bejegyezve, 176 rendszeres olvasót tartottak nyilván, központi és megyei lapokat, folyóiratokat járattak, amikor én arra jártam. Tömören összefoglalva, ezt a társadalmi, kulturális képet találtam Énlakán, ahol a falu önművelődési élete fennállásának 100. évfordulójára készültek. Akkor ismertem meg Demeter Domokos, aranykezü kőfaragó mestert, népművészt, aki hét évtizeddel a vállán pattintgatta a konok köveket, finom humorával modellálta azokat, kire mi illett, melyiket valamilyen kiállításra, melyiket a temetőbe szánta. A sajátját is.

A LÁMPÁS

Akkor és ott ismertem meg a „Lámpást”, Szávai Márton tanító személyében, aki 1958-ban került Etédről Énlakára: tudatosan vállalta sorsát itt, ahol elszigeteltségükre utalva azt tartják, hogy „rajtunk felül már csak az Isten lakik”. Vizsgálódásunk esztendejéig 94 színdarabot rendezett, ami aprópénzre váltva ki tudja hány száz, vagy ezer

2 Itt értesültem arról, hogy ma I-IV. osztálya sincs a falunak: a gyerekeket Etédre viszi-hozza az iskolabusz.

éjszakába nyúló próbát, fellépést jelentett! Beszélgetéseinkből körvonalazódott egyfelől a személyiség szerepe egy közösség, bármilyen közösség életében, aki képes ráérezni valami mentő szükségletre, ami megóvja a közösséget az elcsöcselékesedéstől, másfelől, a közösség receptivitása az iránt a valami iránt, ami emberi kiteljesedését nyújtja, és teljesebb értelmét adja a mindennapi létért való gürcölő életének. Ez volt, lehetett a titka a 100 éves énlaki színjátszásnak. Szávai Márton akkori vallomásából idézek mind a két irányba: *„Nálunk, Énlakán, a népművelésben a műkedvelő színjátszásnak van a legjelentősebb helye. Szükségeli ez a falu a kultúrát. Szükségeli a színjátszást. Ide még soha nem járt hivatásos színtársulat. Nálunk a színjátszás, a tehetség, a szereplés tekintélyt jelent a faluban. Nagy tekintélyt! Itt nem ismerjük a »szereplő-szervezést«. Beszervezni színjátszót sosem kell. Itt csak válogatni kell, s kiosztani a darabot. Persze egy darabba nem fér bele minden szereplni akaró. Ezen úgy segítünk, hogy évenként 4-5 darabot játszunk. (A csíkszeredai színház évente négy darabot visz színre.) Itt nincs olyan dilemma, hogy lesz-e közönségünk, vagy nem. Aki nincs a színpadon, az a nézőtéren van.»*

A LEGIDŐSEBB SZEREPLŐ

Kerestem a legismertebb, legöregebb szereplőt, tulajdonképpen Szávai Márton szavainak visszaigazolását, anélkül, hogy kételkedtem volna benne. A 80 éves Török Lajost ajánlották. Maradtam továbbra is néprajzosnak, vagyis az ő lassan induló szavaiból idézek: *„1907-ben értem meg azt a rég várt pillanatot, hogy nekem is tapsoljanak mint színjátszónak. A kintornás családban szerepeltem. Én voltam Samu. Megtapsoltak, jólesett. 1906-ban az Egylet szavalóversenyt írt ki. Petőfi Örült című versét kellett megtanulni. A család kikacagott, de én azért is megtanultam. (...) Felhúztam új fehér harisnyámat, és mentem a többivel. Raffai Jánossal, Bíró Mártonnal s a többiekkel. Tizenkét tagú bizottság előtt szavaltunk. Érdemesnek Török Lajost tartották. Egy Aranykoronát kaptam a kezembe. Igen nagy pénz volt akkor. Kifizettem belőle az egyleti tagsági díjat, amit szigorúan vettek. Aztán levélíró versenyt szervezett az Egylet. Mert ilyeneket is csináltunk az Egyletben. Én írtam a legszebb, legtartalmasabb, lehibátlanabb levelet. Aztán erőst szerettem a könyveket.*

Az előadásainkra sok vendég jött, mert mi nyomtatott meghívókat küldtünk mindenfelé. A háború után, '48-ban elhatároztuk, hogy saját

házat építünk a kultúrának, s benne örökös színpadot. Egy millió lejt adtunk össze. Sokan közülünk eladtunk egy-egy tehenet, s az árát egészébe odatettük. Raffai Gáspár s mások még többet is. Ez így volt, s most megvan.

Tíz esztendő t szerepeltem 30 darabban, s harmincöt esztendeig súgtam. Azt mondták, ezt én tudom a legjobban. Tudtam is mindenik szerepét. Kora reggeltől a mezőn voltam, s este a színpadon. De nem éreztem fáradtságot. Csak most. Immár nem hetvenkedem, mert nyolcvankodni kezdtem. Egy járási gyűlésen valaki elkezdte, hogy »nincs kultúra, s miért nincs kultúra«? Egy darabig bírtam, de aztán belékiáltottam: Jöjjön Énlakára. Mert itt volt is, van is. Mert ez olyan falu, s olyan az ember is benne... Vásott darabot soha nem vettünk elé, csak újat.»

AZ IFJÚSÁGI EGYLET TÖRTÉNETÉRŐL

Az Etédi Ifjúsági Egylet és az énlaki színjátszás organikusan összer tartoztak. Az egylet, mai szóval intézményi háttere volt a színjátszásnak. Ha példát kellene mondanom a székely önrendelkezésre és önkormányzatra, az autonóm egyesületek szerepére egy faluközösség életében, akkor ezzel példázódnék.

Az egylet megalakulására, százéves múltjára az első egyértelmű utalás 1871-ből származik, viszont a dokumentum, amit 1971-ben olyan alázattal lapoztam, mint a szentírást, korábbi tevékenységre is utal. Más szóval, 1871 előtti, folyamatos művelődési életet igazol, illetve arra épül. Az is fontos adat, hogy az egylet keretében, az önképzés és műkedvelés csak a két világháború idején szünetelt egy-két évig. Azokat a célkitűzéseket, feladatokat, alapelveket, melyeket a megyei művelődési bizottságunk az átszervezés után megfogalmazott a művelődési otthonok számára, az énlaki Ifjúsági Egylet Alapszabályzatában csaknem mind megtaláltam. A mi művelődési egyleteink a '70-es években még alapszabályzat-tervezet szerint működtek, Énlakán 100 évvel korábban a közösség által elfogadott, aztán a jegyzőkönyvek szava szerint tiszteletben tartott alapszabályzat szelleme és elvei szerint tevékenykedtek. Az a tény, hogy az énlaki egylet 1871-ben a színjátszók által létrehozott saját pénzalapjából (!) már képes volt az iskolát taneszközökkel támogatni és biztosította a felnőtt nevelés feltételeit³

3 Olvasmányaim szerint hasonlóra Dániában volt országos méretű kezdeményezés a múlt század első évtizedében a népiskolák szervezése során, amivel legyűrték a lakosságon elhatalmasodó alkoholizmust.

azt igazolja, hogy Bartha Zsigmond scholamester felhívását, melyet „1866-ban intézett az ifjúsághoz önképző egyesület alakítására”, nemsokára tett is követte. Az egyesület okmányából számomra egyértelmű volt, hogy tevékenységüket következetes demokratikus szellem, korszerűség és egyesületi fegyelem jellemezte.

De hogy visszaterelem a szót a konferencia medrébe, de el se szakadjak az összefüggések rendszerétől, említésre méltónak tartom az egyesületi könyvtár szervezési politikáját, célirányosságát, leleményességét. 1897-ben olvasókört alakítanak, 50 krajcár tagsági díj befizetésével. Az 1899. XI. 1-i kiértékelő jegyzőkönyv szerint „az évi tiszta jövedelemnek jelentős része (30 Ft) könyvek megvételére határozottan el, mint a „*legégetőbb szükség*” (kiemelés tőlem). Az állomány tartalmáról nem szólhatok, de aláhúzni érdemes, hogy a könyvtár jelentős színműirodalommal rendelkezett, mivel az egyesület a legfontosabb műkedvelési formának a színjátszást tekintette. Színdarabos könyveiket a környék falvaiba is kikölcsönözték, Keresztúrig el (!), meghatározott használati összeg ellenében. Takarékoság és összehangolás – két alapelv, ami mai társadalmunk vezetési gyakorlatából gyakran hiányzik.

Az egyesületi jegyzőkönyvek vezetése rendszeres, de tematikailag legtöbbször a bevételi-kiadási mérleg rögzítésére szorítkoznak, így a játékrendről nem alakíthatunk teljes képet. Megállapítható azonban, hogy mind a színjátszók, mind a közönség a népszínműveket kedvelte. A következő címekről tudhatunk: *Piros bugyelláris* (1911), *A csikós* (1915), *Csizmadia mint kísértet* (1927), *Sárga csikó* (1928), *A falu rossza* (1929), *Az ördög mátkája* (1933), *A vén bakancsos és a fia a huszár* (1935)⁴.

Szávai Márton vezetése alatt a színjátszó csoport tevékenységében több szempontból minőségi változás következett be. Ez mindenekelőtt a műsorpolitikájukban jelentkezett: a népszínművek helyett/mellett színpadra vittek a magyar, román és a világirodalom klasszikus darabjaiból is. Az emlékezetesnek tartott színdarabok közül válogatok: Heltai: *Néma levente*; Jókai: *Kőszívű ember fiai*; Mihai Beniuc: *Kakukk*

4 Visszaemlékszem édesapám, Balázs Ferenc alkalmi elbeszéléseire: előszeretettel beszélt a bukaresti magyar fiatalok színjátszó mozgalmáról. Kovácssegéd, majd felszabadult mesterként a fenti színdarabok többségében játszott a '20-as évekkel kezdődően.

völgy; Molière: *Dandin György, Fösvény, Botcsinálta doktor*; Móricz: *Sári bíró*; V. Alecsandri: *Arvinte és Pepelea*; Gárdonyi Géza: *Fehér Anna*; Szigligeti Ede: *A csikós*; Sütő András: *Fecskeszárnyú szemöldök*; Ivan Frankó: *Ellopott boldogság*; Caragiale: *Elveszett levél, Viharos éjszaka*; Kisfaludy Károly: *Kérők, Fösvény*; Gogol: *Revizor*; Csiky Gergely: *Buborékok*; Csehov: *Medve, Csehov-jubileum*; Goldoni: *Fogadósné*; Gergely Sándor: *Vitézek és hősök*; Mikszáth Kálmán: *Különös házasság*; Tamási Áron: *Énekes madár*.

Összegezve: minden országos színjátszó versenyen részt vettek, a díjak, különdíjak, elismerések sokaságát hozták haza. A '60-as évek elejétől az énlaki színjátszó csoportok – ifjúsági és házasembereké – 43 színdarabot vittek színre, 114 előadást tartottak, ebből 33 vendég-szereplés volt 14 helységben, 35 515 néző előtt. A színjátszó csoportok minden tagja – összesen 47 – földműves ember volt.

A színpadot ellátták korszerű felszereléssel: mozgatható, alakítható kulisszákkal, világító berendezéssel, díszletekkel, kellékekkel, 50 darabot számláló ruhatárral.

Az Énlaki Ifjúsági Egyesület összetett népnevelő céljairól, a népnevelés egészéről, funkciójáról teljességgel nem szólhattam, csupán érzékeltettem azt a szervező, kezdeményező, irányító, számon kérő, éltető keretet, amely melegágya, éltetője volt a színjátszásnak mint közművelődési intézménynek, rövid és hosszú távon egyaránt. Mi lehetett és mi lehet a titka, máig érvényes üzenete mindennek? Erre a kérdésre, néprajzkutatóként, ezen a társadalmi szinten is az egyéniség szerepét, az egyén mint vezér és közösség együttműködését tudom bizonyítottan megnevezni. Az énlaki kultúrtörténeti vázlatom azt példázza, hogy minden szinten, Énlakától a régióig, innen a nemzetig nagy ügyeket, Adyt parafrázálva, csakis az agyak és kezek kooperatív szent munkája által lehet elérni, megvalósítani.

Elégtétel számomra ma az, hogy kultúrfelügyelői munkámat nem bürokrataként teljesítettem.

Markó Béla

TRADÍCIÓ VAGY MODERNIZÁCIÓ?

– *avagy: katalán rögeszméim*¹ –

Kilencvenhat évvel ezelőtt, 1921-ben írta meg Kós Károly a *Kiáltó Szót*. Tulajdonképpen egy Zágoni Istvánnal és Paál Árpáddal közös röpiratról van szó, de nyilván nem véletlen, hogy általában elfeledkezünk a két társszerzőről, akik a részletes társadalomszervezési és gazdasági programot megszerkesztették, és csak a Kós Károly által írt, az akkori korhangulatnak megfelelően patetikus, de máig érvényes elvi-eszmei állásfoglalást szoktuk idézni. Pedig Zágoni István és Paál Árpád akkor egyfajta autonómia-koncepciót is felvázolt, alig két esztendővel az impériumváltás után, és nem ártana újraolvasni ezt az elképzelést sem. Tagadhatatlan viszont, hogy Kós Károly fogalmazta meg azt az értelmiségi stratégiát, amelyhez szerintem majdnem egy évszázad múltán is igazodnunk lehet. Politikai stratégia is ez egyúttal, hiszen Erdélyben már akkor sem lehetett, mint ahogy ma sem lehet teljesen szétválasztani az értelmiségi és politikai szerepvállalást. Kós Károly emelkedett hangú kiáltványának valószínűleg egyszerre volt kijózanító és mámorító hatása, és minden bizonnyal ez az érzelmi feszültség teszi egyszeri, megismételhetetlen szépírói teljesítménnyé. Ocsúdást hirdet, a zsibbasztó illúziókból való ébredést, és ebből a józanodásból származik a mámor is: egy magára hagyott közösség rátalál saját erejére, meglátja az irányt, amerre haladnia kell. Idézek a *Kiáltó Szóból*:

„Le kell vonnunk a tanulságot; szembe kell néznünk a kérlelhetetlenül rideg valósággal és nem szabad ámítanunk magunkat. Dolgoznunk kell, ha élni akarunk, és akarunk élni, tehát dolgozni fogunk. De csak magunkban ezentúl, magunkért.

Napnyugat felé pedig ne nézzünk többé! Attól csak nehéz a szivünk, és fáj a szemünk. Ott lebukott a nap, és csak az ég vereslik még, és az égen gomolygó nehéz sorsfellegek. Attól csak a könnyünk csordul ki már. Vigyázzunk! A könny drága, és – ne lássa azt senki idegen, ami nekünk fáj.

¹ Elhangzott 2017. november 24-én Budapesten, a Petőfi Irodalmi Múzeumban, Az erdélyi magyar szellemi élet a 21. században című konferencián.

De ezeresztendős göggel tartjuk tekintetünket a mi hegyeink taréja felett, mert itt kell derengenie majd a mi hajnalunknak.

A régi Magyarország nincs többé a számunkra; de Erdély, Ardeal, Siebenbürgen, Transsylvania, vagy bármi nyelven nevezte és nevezi a világ: feltámadt és van, aminthogy volt akkor is, amikor azt hittük mi magunk, mert akartuk hinni, hogy nincs, és csak Magyarország van. Akkor is volt, de most is van, és akárhogy is akarja akármilyen akarat, lesz örökkön-örökké.

Egy félszázados, szépséges útra eresztették le a sorompót, hogy tilos. Ezeresztendős erdélyi szerszámainkkal, próbált, ősi erőnkkel új utakat kell vágnunk, de magunknak csupán.

Régi szerszámokkal új fegyvereket kell kovácsolnunk, a lerakottaknál, az összetörteknél, a kezünkéből kicsavartaknál jobbakat.

Senki sem fog segíteni minket, de akkor senki se is sajnáljon minket.

Építeniünk kell! Fogunk hát építeni új, erős várakat a régi Istennek. Az Egynek, az Igazságosnak, az Erős Istennek. Aki ideküldött titkos Ázsiából egykoron minket, és akit mi idehoztunk magunkkal. Aki oltalmazott mindezideig, és akit mi is megvédelmeztünk – magunknak.”

A sodró, költői mondatok valójában nagyon is konkrét ideológiát közvetítenek, és kijelölik az erdélyi magyar közösség számára a követendő elveket, megalapozva a már régebb is létezett, de igazán csak Trianon után körvonalazódott transzszilvanista jövőképet. Ezek az elvek: egyrészt az önállóság, az önálló döntéshozatal és cselekvés, másrészt saját tradíciónk felerősítésének kényszere. Magunkra maradtunk, nincs mire számítanunk, önállónak kell lennünk, mondja Kós. Kiírtam az iménti idézetből, hogy miként támasztja alá a szóhasználat ezt az ideát, és nem kevesebb, mint hétszer szerepel ebben a viszonylag rövid részletben a *magunk* névmás: *magunkat*, *magunkban*, *magunkért*, *mi magunk*, *magunknak*, *magunkkal*, majd ismét: *magunknak*. Nem beszélve a birtokviszony nyomatékosításáról: *a mi hegyeink*, *a mi hajnalunk* és így tovább. A tradíció felelevenítése ugyancsak szükség-szerűség az új helyzetben: „*Napnyugat felé pedig ne nézzünk többet (...) Ezeresztendős erdélyi szerszámainkkal, próbált ősi erőnkkel új utakat kell vágnunk...*” Szó van itt ugyan az „új utakról” is, arról, hogy „új, erős várakat” fogunk építeni a „régI Istennek”, de alapjában véve természetesen a tradíción van a hangsúly, és Kós Károlyék értelmiségi stratégiája érvényesült is a két világháború között: kiépítették önálló intézményrendszerüket, létrehozták saját könyvkiadóikat, folyóiratai-

kat, egyesületeiket, és persze hozzáláttak a transzszilván identitás kiteljesítéséhez, ami végül is nem volt olyan nehéz, hiszen a politikában Bethlen Gábor, a kultúrában az erdélyi emlékirók óta megvoltak ennek az alapjai. Meg aztán Bizánc, illetve a Balkán és Közép-Európa találkozásánál tényleg lehetséges egy keletibb vagy nyugatibb orientációt követni. De Kós, Bánffy, Tabéry, Szentimrei és a többiek nem is ilyen értelemben kínáltak az értelmiségnek választási lehetőséget, a Nyugat és Kelet igazság szerint csak metafora volt ebben az esetben, és a keleti irány a *Kiáltó Szóban* a saját múlthoz, a saját tradícióhoz, vagyis a gyökerekhez való visszafordulást jelentette. A történelmi regény nem egyszerűen csak tartalmaz, hasznos divat abban a korban, hanem program. Fel kell fedezni Erdély történelmét, amely kulcsot adhat a jövőhöz is, „eszközt”, ahogy a *Kiáltó Szó* mondja.

Azokban a közösségekben, amelyeknek nap mint nap szembe kell nézniük az identitásvesztés rémképével, nyilvánvalóan nagy jelentősége van a tradíciónak, és ezek a közösségek többé-kevésbé rettegnek a változástól. Kós Károly ugyan használja az „új” jelzót a *Kiáltó Szóban*, „új utakat kell vágnunk”, és „fogunk hát építeni új, erős várakat a régi Istennek”, de a szövegösszefüggésből az is kiderül, hogy igény szerint az új forma a régi tartalom megerősítésére szolgálna. Azt hiszem, ez így volt rendjén rögtön Trianon után, mert az önállóság eszméjét csakis történelmi érvekkel lehetett alátámasztani, és bár a két világháború közti erdélyi magyar politika kevés eredménnyel dicsekedhetett, az értelmiség alkotóerejének megőrzését ez az ideológia szerintem döntő módon segítette. Később is számtalanszor találkozhatott az erdélyi magyar értelmiség, illetve az egész magyar közösség azzal a dilemmával, hogy a megújulás vagy modernizáció veszélyt jelent a kollektív identitásra nézve. Gondoljunk a hatvanas-hetvenes évek székelyföldi iparosítására, amikor egyrészt nagy szükség lett volna abban a régióban a modernizációra, másrészt a nacionálkommunista pártpolitika ezt úgy próbálta megvalósítani, hogy olyan ipart telepített, amelyhez máshonnan kellett odavinni néhány év alatt sok ezer fiatal szakmunkást.

A Ceaușescu-rendszerben ez lehetséges volt, azóta megszűnt a tervgazdálkodás diktatúrája, nehezebb lenne ide-oda mozgatni a tömegeket, és az önkormányzatok ereje is növekszik lassan-lassan Romániában, de a *Kiáltó Szóban* kifejtett alapelvek ma sem veszítették

érvényüket, ma is joggal ragaszkodnak tradícióikhoz az erdélyi magyarok. Kérdés, hogy elegendő-e ez a huszonegyedik században, vagy annyi idő után ki kellene egészítenünk, netán módosítanunk sem ártana ezt a stratégiát. Az önállóság természetesen változatlanul időszerű, önálló döntéshozatalra és önálló oktatási-művelődési intézményrendszerre továbbra is nagy szükségünk van, legfeljebb azt kell észrevennünk, hogy ez az önállósulási törekvés nemcsak Bukarestnek nem tetszik, hanem Budapest is egyre kevésbé érti, ha valaki nem próbál minél jobban igazodni a magyarországi játékszabályokhoz. Bizonyos mértékben úgymond érthető az értetlenkedés, hiszen mi magunk is azon vagyunk, hogy elsősorban Magyarországhoz, de általában az Európai Unió országaihoz is minél közelebb kerüljön oktatásunk, kultúránk, szellemi életünk minősége. Viszont legalább ennyire fontos újra meg újra tisztázni, hogy nekünk egy másik országban más követelményekre, más törvényekre is figyelniünk kell, és ehhez viszont elengedhetetlen az önálló mérlegelés és döntés. Mi a helyzet viszont a tradícióval? Ha nemzeti identitását egy közösség a változó Európában változatlanul szeretné látni, nyilván nem lesz képes a nyitásra és felzárkózásra. Feloldható-e ez az ellentmondás? Lehet-e egyidejűleg a tradíció megtartására és modernizációra is törekedni?

Családi vakációnkból Katalóniában töltöttünk néhány napot a nyáron, tehát még jóval a népszavazás előtt. Nem először voltam ott, Katalónia régóta érdekel engem, a katalán művészettel is többször példálóztam az elmúlt években, olyan értelemben, hogy értékrendet nem szabad a más-más történelmi adottságok között született remekművek között felállítani (úgymond nemcsak náluk, hanem nálunk is vannak remekművek), ám a katalánok modernsége mindenképpen csodálatra méltó. Persze ha ma szóba hozza valaki Katalóniát, érthető, hogy szinte kötelezően a meglehetősen zavaros helyzetről kellene beszélnie, és keresnie vagy tagadnia kellene a politikai analógiát Erdéllyel, netán a Székelyfölddel. Ennek ellenére én most megpróbálok eltekinteni – bár nem könnyű – a közigazgatási és államszervezési spekulációktól, demokrácia meg populizmus viszonyát sem mérítségkéllem Spanyolországban és általában Európában, hanem egy másfajta különbségről vagy hasonlóságról szeretnék beszélni.

Franciaország felől érkezünk Katalóniába, és végre sikerült régi tervünket valóra váltanunk, mert útban Barcelona felé megálltunk

Figueresben, hogy a Salvador Dalí Múzeumot megnézzük. Szeretem Dalít, az ő polgárpukkasztó, találékony szürrealizmusa és Picasso racionális formabontása együtt jelenti számomra a huszadik század festészeti forradalmát. Dalí katalán, Picasso nem, de ifjúkori tanulóévei őt is Barcelonához kötik. Figueresben a monumentális múzeum látványa („múzeum-színháznak” nevezik, többek közt azért is, mert tényleg színház, illetve mozi működött ott valamikor) már érkezéskor meggyőz arról, hogy az identitásukhoz ragaszkodó, tehát értelemszerűen hagyományörző katalánok mekkora súlyt fektetnek modern művészeikre: a hatalmas zárt udvaron Dalí egyszerre groteszk és patetikus szoborkompozíciói fogadnak, és hát: hosszan kígyózó sor a jegypénztár előtt. Jó egy órát állunk mi is sorban a késő délelőtti tűző napon, amíg végül bejutunk, de közben legalább nyugodtan nézegethetjük az épület és az udvar zseniális furcsaságait. Természetesen bent is lépcsőről lépésre újabb – azt mondanám: precízen kiszámított – meglepetések várnak, kezdve azzal, hogy a bejáratnál a látogatót egy oldtimer, egy pompás Cadillac fogadja, tetején óriás, némiképpen a hindu istennőkre emlékeztető meztelen nőalak, vagyis Dalí korának két bálványa: a gépkocsi és a női test. Nem folytatom. Úgy fogalmaztam az imént, hogy a katalánok „hagyományörzők”. Igen, ez a hosszú időn át – elsősorban a Franco-rezsimben – nyelvhasználatában is diszkriminált nép, mint minden hasonló helyzetben lévő közösség, ismétlem, ragaszkodott és ragaszkodik a tradícióhoz. Ez lépten-nyomon megfigyelhető például Barcelona utcáin is, hiszen a jellegzetes katalán színek és minták mindenütt jelen vannak, ugyanakkor művészeik úttörő szerepet játszanak a tizenkilencedik és huszadik századi Európában. Ezek szerint nekik sikerült, ami nekünk még nem: összeegyeztetni a tradíciót és modernizációt. Figueres után, mint mondtam, Barcelonában vakációztunk néhány napot, és bár évekkal ezelőtt már jártam ott, most ugyanúgy lenyűgöztek Antoni Gaudí épületei, amelyek teljesen megváltoztatják a kő természetét, és folyékonyvá teszik a formákat (apropó Salvador Dalí elfolyó órái). Az ablakok, erkélyek, kiszögellések, mind-mind egy alig megfagyott, cseppfolyós világot mutatnak. Az egykor félbehagyott Szent Család székesegyház most épül tovább ugyan, de monumentális torzóként talán hatásosabb volt. A katalánok is tévednek ezek szerint, és nem csak a politikában. A Güell Parkba is érdemes ellátogatni nyilván, vagy a Picasso emlék-

múzeumba, ahol megtalálható a kezdő festő számos alkotása, és jól megfigyelhető, hogy valahol onnan indult, ahonnan a mi Munkácsynk, de aztán nekifogott elemeire bontani a klasszicista-realista festészetet. Tanulságosak például a Velazquez Udvarhölgyek című közismert festményét értelmező, egész termet betöltő Picasso-variációk. De beszélhetnénk Joan Miróról is, akinél a katalán folklórmotívumok végtelenül modern, gyermekrajz-szerű képekben oldódnak fel. Nekünk is van Bartók Bélánk természetesen, de attól tartok, hogy ő inkább kivétel, vagy legalábbis az újításai máig nem épültek be szervesen a magyar kultúrába. Sokat ihletődött éppen Erdélyből, de igazi szemléletváltást tradíció és modernizmus viszonyában neki sem sikerült kiprovokálnia. Ám azért fontos a bartóki életmű, mert bizonyítja, hogy ami ma szerintem a politikai viszontagságokon innen és túl a katalán kultúra fősodrában van, a tradícióra – is – támaszkodó modernizáció nálunk is lehetséges lett volna, de Erdélyben ez még csak kivétel. Holott a 21. században ez lehetne a stratégiánk: a sajátos helyzetből sajátos kitérés, ahogy azt Salvador Dalíék is tették. Mondhatnám úgy: menekülés előre. Csakhogy valójában ez nem menekülés a tradíció kényszere elől, hanem az egyetlen lehetséges túlélési stratégia. Ami nyilván nem lehet csupán néhány alkotó értelmiségi problémája, mert a katalán példában a befogadó közeg nyitottsága is benne van. Nem ma, hanem százvalahány évvel ezelőtt finanszírozta az akkori városvezetés Gaudí bizonyára sokak szemében örültnek tűnő ötleteit, és kérdés, hogy nálunk ez akár most is elképzelhető lenne-e. Mint ahogy a katalán közvéleménynek is el kellett fogadnia, hűledezve talán és meg-meghökölve, Dalít vagy Mirót.

Itt van az ideje hát, hogy a *Kiáltó Szóból* könnyen leszűrhető két fontos elv, az önállóság és tradíció mellé odaírjunk egy harmadikat is: modernizáció. Nemcsak a kultúrában, hanem az oktatásban is tudatosítani kellene ezeket a célokat. Nem hiszek ugyanis a spontánul fellávázó modernitásban: bátor elhatározástól és józan útkereséstől függ, hogy végre valahára feloldjuk ezt az évszázados dilemmát: tradíció *vagy* modernizáció, és ne alternatívaként, hanem egyidejű felelősségünként gondoljunk rá: tradíció *és* modernizáció! Lám, mennyi minden múlhat egy köztűzön! Sok függ a köztűzök helyes használatától: kultúra *és* politika; megmaradás *és* előrelépés; magyarok *és* románok; Magyarország *és* Románia stb.

Tamás Dénes

SAJÁT ERDÉLY¹

„Esti Kornél új regényhősének az Esti Kornél nevet adta, és ettől remélte az önéletrajziség felszámolását.” (Esterházy Péter)

Az erdélyi író onnan ismerszik meg, hogy ha életében egyszer is, de valami érvényeset akar mondani a saját erdélyiségéről – nemrég ez volt a válaszom a kortárs erdélyi irodalom helyzetére vonatkozó kérdésre. Mondhattam ezt egy olyan közegben, ahol már régen problémás, vagy legalábbis nem egyértelmű a hazához, az otthonhoz, a belakott helyhez való viszony. Ahol ugyanis egyértelműség van, ott az általában valamilyen zavaró harsányságot, erőszakosságot, kizáró jelleget takar. Így marad a keresés, a viszonyítás, az elszámolás és a leszámolás, a Dsida-féle profetikus önostorozás – Erdélyt mindig ki kell találni, helyre kell állítani, ugyanis valamiért nem áll meg a saját lábán, ha pedig mégis megáll, erősen inog. És mivel lehetne ezt a helyreállítást leginkább elvégezni, mint regényt írva, egy igazi Erdély-regényt – meg-megkísérti a vágy az erdélyi prózairót –, aminek tágassága képes feloldani a kételyt, a csalódást, aminek narratív teljességében helyt kaphat mindaz, ami az időben szétszórattott, elveszett.

Vida Gábort is megkísértette a „Nagy Erdély-regény” gondolata – derül ki új könyvének olvasása közben (most még kerülöm a „regény” megnevezést), de hamar felhagyott vele, meséli el a könyv – milyen érdekes véletlen egybeesés – Vida Gábor nevet viselő narrátora. Mit jelenthet ma Erdély-regényt írni? Valami olyasmit, mint magyar eposzt a XIX. században, egy megkésett, anakronisztikus tevékenységet. Nem véletlen, hogy Arany Toldija, ahogy Faludy György mondja, megkésett eposz egy erős és buta emberről. Erdély ma már egy kisregény csupán – opponálja a szándékot Vida Gábor, fárasztó, lerágott csont, nem beszélve arról, hogy a „csak-magyar Erdély” mindig is hamis volt (26–27. o.). Különbén is nagyregényt a profikra kell bízni – folytatódik

1 Vida Gábor: *Egy dadogás története*, Magvető Kiadó, Budapest, 2017.

a gondolat –, akik tudják, mire vágyik az olvasó, nem olyan amatőr, barkácsoló írókra, mint amilyennek leírja magát Vida Gábor.

Szóval nincs Nagy Erdély-regény. De akkor mi van helyette?

Innen ügyesen kezdi keverni a kártyákat Vida Gábor. Hiszen egy kicsit megcsavart posztmodern gesztussal „a regény lehetősége a regényben” alakzatot hozza létre (a posztmodern regény ugyanis előszeretettel használja a „regény a regényben” végteleníthető alakzatát), de olyas módon, hogy finom kérdőjeleket szór el mindazzal kapcsolatosan, ami a könyvben létrejön. Az erdélyi nagyregény helyett Vida ugyanis a saját meg a családja a szocializmus időszakában zajló élettörténetét kínálja fel elmesélni valóként, azonban azáltal, hogy belengeti a nagyregény lehetőségét, az ami létrejön, vonatkozásba kerül a nagyregény gondolatával, mintegy a nagyregény helyére kerül. Ezáltal pedig egy termékeny feszültség keletkezik a könyvben, hiszen olvasás közben nem szűnünk meg kérdezni: mire elég, amit olvasunk, mit hord ki, mit mutat meg nekünk ez a családtörténet? Miközben tudjuk, van valami mélységes őszinteség ebben a lemondásban, egyfajta visszatérés a realitás talajára, ahol Erdély már nem mint a képzelet és a vágy tárgya szerepel – mondjuk mint Kelet-Európa Svájcja, vagy mint a magyarság, a magyar nyelv még érintetlen mentsvére –, hanem egy olyan vonatkozás helyeként jelenik meg, ami még mindannyiunk számára átélhető, elgondolható. Hiszen mivel maradhatnánk mással az Erdély-mítoszok leépülése után, mint egyre jobban kirottosodó családtörténeteinkkel.

Másrészt azon is érdemes elgondolkodni, hogy vajon miért azonosítja magát a könyv regényként, hiszen elég egyértelmű, hogy a szerző családtörténetét olvassuk, létező és itt-ott közismert figurákkal, megtörtént eseményekkel, amelyben a dokumentálásnak ugyanolyan fontossága van, mint a fikcionálásnak, a megformálásnak. Regénynek nevezi magát a könyv, amit aztán vissza is von a szerző, „*de nem regény ez*” – mondja (365. o.), természetesen olyas módon, ahogy csak egy igazi regényben lehet megtenni. Ugyanis azzal, hogy regénynek nevezi magát a könyv, átfókuszálja a figyelmünket, és pedig úgy, hogy a konkrétól az általános irányába mozdítja el a tétet, hiszen innen már nem Vida Gábor, a jól ismert erdélyi magyar író személyes történetét követjük nyomon a regény lapjain, hanem egy olyan életutat, amelyben mozzanatról mozzanatra elkezd visszatükröződni a mi saját történetünk, a mi saját Erdélyünk is.

Hogyan tudja ezt elérni a regény? Miféle családtörténetet is olvashatunk?

Már az is fontos mozzanat, hogy mennyire széles a regény térbeli fesztávja, az Arad melletti Kisjenőtől a székelyföldi Barótig terjedve átfogja a tulajdonképpeni Erdélyt. Kisjenő egy határ menti szülőváros, fogyatkozó, otthontalan magyarságával, míg Barót az anya szülővárosa, ahol évekig a nyarakat tölti a szerző. Ez a két végpont között ingázik az elbeszélő, de megfordul Aradon, Félixfürdön, katonaként Buzăuban, Kolozsvárt, ahogy a természetben való kószalások, a hegyi utak is fontos szerepet töltenek be a könyvben. A földrajzi változékonyság azonban nem egy színes világot tár fel, erre a világra ugyanis egyszerre telepszik rá Vida családjának nyomott, kényszeres, traumatizált viszonyrendszere, meg a szocialista rendszer abszurditása. Szülők, nagyszülők, nagybátyák, rokonok, kisvárosi figurák sokasága ábrázolódik a könyvben, megannyi kisportré rajzolódik ezen a módon, amelyek felvázolásában érvényesülhetnek Vida legfontosabb írói érényei. Pontosság, alaposág, a konklúziók világossága és szüksézszerűsége, senkit és semmit, még saját magát sem kímélő őszinteség jellemzi ezt a stílust, bátorság, mondanám, ha létezne ilyen írói érény, de talán a legegyszerűbb, ha hitelességről beszélek, amit magától is számon kér az író. A hitelesség teremt meg azt a határozott benyomást, hogy itt valaki tényleg végére akar járni egy fontos dolognak. Meg akarja érteni, kik is vagyunk, honnan származnak a traumáink, kényszereink, romboló merevségeink, miért ilyen terheltek, robbanékonyak a családi viszonyaink, hogyan lettünk egyszerre egy diktatúra lakói és fenntartói – megannyi kérdés, amivel mindannyian küszködünk itt Erdélyben. Ez a szándék, meg a pontos észrevételek, megállapítások sokasága eredményezi azt, hogy szinte sajátunkként tekintünk a könyv figuráira. Mintha mindannyian Vida köpenyegéből (családjából) bújtunk volna elő. Hiszen hány és hány erdélyi családban létezik férfiasságában megtört apa, erőszakos nagypapa, határozott és mégis hisztérikus anya, öngyilkos, alkoholista, vallási megszállott. Talán csak az elmebeteg figurája hiányzik a könyvből, pedig ismerve társadalmunk mentális állapotát, igazán szükség lenne rá.

Ha nincs is elmebeteg, egy dadogó csak előkerül. Maga az elbeszélő az, akinek dadogása, azáltal, hogy beemelődik a könyv címébe, hiperbolizálódik, egy történelmi korszak és társadalmi állapot tünete

lesz. A lét különben is dadog, hát még ott, ahol a törvény is beteges, torz, életellenes. Ezért nem csoda, hogy dadogni kezd egy kisfiú ott, ahol érthetetlen dolgokat várnak el tőle, ahol az emberi viszonyok terheltsége leküzdhetetlen terhek elé állítja őt, ahol különben is minden otthonosságból könnyen kiforgatja az embert a létező szocializmus. Különös ez a dadogás, hiszen csak magyarul beszélve jelentkezik, míg románul, franciául megszólalva elmarad. Ennek természetesen fiziológiai okai vannak, a könyv kontextusában azonban a dadogással való megbirkózás túlértelmeződik, és egyszerre válik a kibékülés, az elfogadás, illetve a túllépés lehetőségévé. Mintha ez a kettőség vezérelné az egész könyvet. A dadogás ugyanis nem azáltal szűnik meg, hogy erőszakosan leküzdjük, felszámoljuk. Legegyszerűbb, ha elfogadjuk, ha megtanulunk vele élni. Az elfogadás különben is mélyen áthatja az egész regényt. Ez legevidensebben a szerző Erdély szeretetében jelentkezik, aki minden leleplezése, kritikája ellenére mélyen azonosul ezzel a tájegységgel. „Erdély számomra alapvetően egy vallásos élményre hasonlít leginkább...” – írja (303. o.). De ezt már a felnőtt jelenti ki, ehhez egyszer túl kell lépni az egészen, meg kell haladni a kezdeti rossz kondíciókat. Először is íróvá kell válni, illetve magyar és francia szakos egyetemistává Kolozsvárt. És hiába szereti a vadságot, a befejezetlenséget, az elhanyagoltságot a szerző, tudja, ezen is túl kell lépnie, hiszen ahogy a könyv végén kijelenti, adós magának az urbánus Erdéllyel, ami mi lenne más, mint a normalitás, a megbékélés helye.

Az életművének egy különös mélypontjára kormányozta magát ezzel a könyvével Vida Gábor. A fikció mögül kilépett a szerző és feltartotta a kezét – érezhetjük. Hiszen innen azt is tudni véljük, hogy mi az az életanyag, ami ott van Vida novellisztikája, illetve regényei mögött. Cigánylányszerelem, barátság egy lóval, szobortalapzatáról leszálló Mátyás király – és még sok más apró részlet, mozzanat.

„DE-vel nem kezdünk mondatot...” – hangzik el az apa intelme a könyv első mondatában. „A fél életművem már a polcon. És ha valaki megkérdezné, hogy ennyi az egész, akkor azt is mondhatnám, igen. De.” – és ezekkel a mondatokkal zárja a szerző a művét. A „DE” ezáltal nemcsak a könyv elejére, hanem a végére is kerül. És ezzel válik – sok más mellett – a sikeres lázadás, a továbblépés könyvévé a mű.

Borcsa János

ERDÉLYRŐL MONDJA, AMIT MONDANI TUD...

– Vida Gábor: *Egy dadogás története*¹ –

Vida Gábor fejlődési regényt írt, különös és nyomasztó családi, valamint nemzedéki tapasztalatok birtokában, egy olyan főszereplőt állítva a középpontba, akinek felnötté válása a romániai rendszerváltozáshoz kapcsolódik. 1990 januárjában Kolozsvárt találjuk, élete új helyszínén az elsőéves egyetemi polgárt, aki írónak készül. Már ekkor valamiféle teljesség vonzásában élt, hiszen azt válaszolta bölcsészhallgatóként oktatójának, Cs. Gyimesi Évának, hogy az általa tervezett könyv az egészről fog szólni. (vö. 373.)

Az írás indítékait keresve középiskolás koráig megy vissza az első személyben beszélő főszereplő, de az elbeszélés jelenéből, 2015-ből visszapillantva értelmet is akkori helyzetét, s kimondja, hogy „mindig magamról írok” (22.), az éppen születő regényére vonatkozóan pedig azt mondja – összhangban az előbb idézett kijelentéssel –, hogy „most engem fogunk megírni” (uo.), illetve: „úgy teszek, mintha elmesélnék mindent, ahogy volt” (48.), valójában viszont azt kell ezen érteni, hogy „minden úgy történt immár, ahogy el tudom mesélni” (uo.).

Tisztában van ugyanakkor hősünk az írással járó kockázatokkal, ismeri az íróság dilemmáit. Az írással kapcsolatban leszögezi, hogy „a legtöbb foglalkozással ellentétben itt nem a biztonsággal megismételt műveletsor vezet az elérendő célhoz, hanem a cél újragondolása történik biztonságosan meg nem ismételt műveletsor által. Minden mondatban újrafogalmazni az egészet. Minden mondatban próbára tenni az elbeszélés, a mondás hitelességét.” (38.)

Vida új regénye a kommunizmus két utolsó évtizedében, az 1970–80-as évek Romániájában szocializálódott gyermek és ifjú fejlődését mutatja be, mintegy családtörténetbe ágyazottan, s ebből a szempontból Tompa Andrea első regényét, *A hóhér háza* címűt idézi fel bennem.

A főhős fejlődésében, illetve önmagára találásában igen ellentmondásos szerep jut a szülőknek, ám felszabadító hatással van rá például

1 Magvető, Budapest, 2017.

az apai nagypapa és anyai részről a két nagybácsi, Tom és Will, továbbá a gyermekkori nagy csatangolások a nagyszülőknél, egyrészt Ágyán, másrészt Baróton, valamint az otthont jelentő Kisjenőben, illetve úgy általában az „élet”, vagy – ahogy az elbeszélő fogalmaz egy helyen – a „sötét valóság, amit megéltem”. (27.) Egyetlen komoly ellenfele – ahogy mondja – a dadogás, amely kisiskolás korától kezdve nagyon hosszú ideig végigkíséri. Értelmezése szerint ez „nem egyszerűen artikulációs vagy légzési kérdés, hanem egy lelkiállapot, személyiségzavar, kognitív probléma (...). Írásban is dadogok, egyszer csak elakad a szufla, a gondolat, a mondat, de én nem hallgatok el, mondom, amit mondani tudok (...)” (37.)

Ugyanakkor folyamatosan értelmezi önmagát és az elbeszélte eseményeket, illetve reflektál magára a regényírásra mint folyamatra: a próza úgy viselkedik, mint egy szeszélyes folyó, a nyelv egy hatalmas élőlény, a regény önmagát írja, nem érdekli a gondosan elkészített vázlat s a többi. (21.) Jellemző emellett az elbeszélésre, hogy jelen idejű, a múlttól, de a jövőbeni eseményekről is jelen időben szól a személyes elbeszélő, az értelmezés pedig nem egy-nézőpontú, esetenként egy-egy szereplőt a másikban kialakult kép alapján is megismertet. Az ifjút például megrendíti az általa kedvelt székely nagybácsi, Tom öngyilkosságának híre, az apa viszont mást gondol ezzel kapcsolatban: „kegyességben és munkában példamutató, istenhívó család legkisebb fia nem kellene eligya az eszét, és fellógassa magát a csűrben, amikor mindene megvolt – ráadásul.” (59.)

Hősünk apja az 1930-as évek második felében született, Romániában élte le egész életét, a középiskolát Aradon végezte, teológiai tanulmányokat Kolozsvárt folytatott, de tisztviselő lett, nem a papi szolgálatot választotta, és olyan magyarnak tartotta magát, mint az anyaországiak. Mivelhogy a nyugati határszélen élt, a magyar Alföld keleti határán, a Fehér-Körös menti Ágyán és Kisjenőben, ezért számára Erdély s különösen a székelység megfoghatatlan és nehezen meghatározható dolgok voltak, nem tudta beilleszteni a saját maga alkotta „dobozaiba”. Ő ugyanis a valóságtól jócskán elrugaszkodott kategóriákban, illetve szabályok szerint gondolkozott, s úgy is kívánt élni. Alig volt gyakorlati érzék benne, saját véleményét sem igen hangoztatta, énjét állandó félelem és aggályos megfeleléskényszer rombolta. Intellektuális félelem volt ez – magyarázza az elbeszélő –, vagyis apja belátta, hogy „a

hatalom nemcsak erősebb és okosabb nálánál, de semmi olyan nincs, amiért érdemes volna ellenállni vagy megszökni.” (138.) A természetet nem járta, mint a fia, pedig ott tanulhatta volna meg, hogy a biztonság, úgymond, belül van, vagy sehol sincs. (vö. 192.) A családban próbált valamiféle belső szabadságot megélni, ha éppen hagyta a családfőként viselkedő feleség...

Az anya viszont, akiben „egy egész világ van elrejtve, eltagadva” (74.), erdélyi és székely volt, erdővidéki, de olyan „hívó” családban nőtt fel, amelyet egy zsarnok apa uralt, ezért iskolái végeztével a lehető legtávolabbra, a Pártiumba kérte kihelyezését. A családi önkény elől menekülő lány itt és így talált rá egy meghasonlott fiatalemberre, előbbi aztán saját családja fölött ugyancsak gyakorolta az uralkodást, és játszott a áldozat szerepét. Ahogy a narrátor mondja: „minden mindig úgy kellett legyen, ahogy ő akarta (...), tulajdonképpen róla szól az egész, bár ő úgy tudja, értünk tesz mindent, ránk áldozza magát” (15.), csakhogy éppen az önállósodást és kinek-kinek a belső függetlenségét nem veszi, úgymond, jó néven, s akkor is, ha nem ért valamihez, mindig mindenbe beleszól, s azt is ő tudja legjobban, hogy például a fiának mi jó...

Az anyai nagyszülőknél sem hivatkozhatott az unoka a valóságra vagy az igazságra, mindennek úgy kellett lennie, ahogy a nagyapa, a baptista „pátriárka” (58.) kinyilatkoztatta. A dogmákat megkérdőjelezni nem volt szabad senkinek a családban, azok előbbre valók voltak, mint a valóság vagy az igazság.

Írónk véleménye szerint ez az egész, amire egykor célzott, egy Nagy Erdély-regény lenne (72.), s ehhez akár az anyai, székely atyafiság is elég „anyagot” biztosíthatna, hiszen – szól az indoklás – „a magunkról alkotott kép és a valóság annyira nem fedi egymást, hogy ebben a tündéri neurózisban egy jó regényíró élete végéig tobzódhat” (uo.). Időre van szüksége az unokának ahhoz például, hogy a nagyapákat illető anyai ítéletet felülbírálhassa, azt nevezetesen, hogy az istenes, a baptista nagyapa a jó, a kocsmás viszont a rossz ember lenne. A késői értelmző szerint viszont a vallási megszállottság és az alkoholizmus egy töről fakad. (105.) Számára az is világos, hogy mindenikük falusi, a szülei is azok maradtak, habár kisvárosban éltek, ugyanakkor a gyermekkor nagy részét falusi viszonyok között töltő unoka már csak

a falu „maradványaiban” élt (uo.), ő tehát azt látta, ami „az organikus közösség felbomlása után maradt, a nyomort és az alkoholt”. (106.)

A belső függetlenséget a főhős számára az otthoni csatangelések jelentették vagy a nyári vakációkkal járó „boldog önfeledtség” (60.) a baróti székely játszótársakkal például, viszont az aradi középiskolás évek, a kollégiumi környezet sokáig a teljes elzártságot és a megalázás, valamint az etnikai megkülönböztetés válogatott módozatait „kínálta”. Ugyanakkor tudta tisztelni egy-két tanárát szakmai és emberi erényeik okán, köztük Gazsi bácsit (Kovách Géza történészt), aki apját is tanította egykor. Nagy hatással volt a diákra aztán Szilágyi Domokos költészete (aradi antikváriumban talált rá *A láz enciklopédiája* című, 1967-ben kiadott kötetére, fontos volt számára, hogy bekerült az aradi magyar nyelvű lap köré csoportosult fiatalok társaságába, nem kevésbé fontosak voltak számára doamna Vulpescu magánórái, akinél francia nyelvet és kultúrát sajátíthatott el.

A főhős által megélt ama sötét valóság mindenekelőtt az aradi kollégiumban töltött évekhez és a katonáskodáshoz kapcsolódik. Katonai egységében azonban működött a bajtársak közötti szolidaritás, míg ezt bentlakó diákként soha nem érezte. Később múlt el viszont a hadseregben szerzett nyomasztó tapasztalatok hatása. Egyrészt világosan látta, hogy ott a személyiség megszüntetése a cél, másrészt pedig még leszerelése után is jó ideig érezte, hogy ahová visszatért, a polgári és szabad (?) világ is egy laktanya, elhagyni azonban nem akarta az országot. Egy alkalommal barátjával együtt próbálkozott a zöldhatáron Magyarországra szökni, de visszatértek – Erdélyben akart élni. Később aztán az is tudatosult benne, hogy a világot mindennap, úgymond, újra ki kell találni, „mert csak úgy magától nincsen semmi, és aki a sártengernek ezen a felén nem tudja megalkotni magának az élhetőt, az hiába kel át a másik felére, mert ott is ugyanazt fogja találni (...)” (371.)

Egy kijózanító felismerés is megfogalmazódik, amelyben az én-elbeszélő mai álláspontja tükröződik, sőt fiatalkori személyes döntését is egy mai társadalmi tendenciával szembeesíti, miszerint „a Nagy-Erdély-regény most sem tudom megírni (...). Különben Erdély ma már egy kisregény csupán, zsugorodik, és unja mindenki, elege van belőle, fásasztó, lerágott csont, és miközben a múltra meg a hagyományokra épülő jövőt firtatjuk, mindenki elfelé tart. Száz éve nincs már itt magyar jövő (...). Ez a *csak-magyar* Erdély mindig is hamis volt (...)” (26–27.)

Adorjáni Anna

NÉV NÉLKÜL

– Kiss Tibor Noé: Inkognitó¹ –

Adolgoz bizonyos egymásutánja és ritmusa a rend. Az ilyen rend, ami a dolgok bizonyos egymásutánjából és ritmusából adódik, fogalmakká merevíthető. Rágyújtani, kifújni a füstöt, a hüvelykujjal lepöckölni a hamut, annyit tesz: cigarettaszünetet tartani. Haj a vállon, világoskék öv a derékon, csillogó csat, csillogó karperec, szandál, blézer annyit tesz: egy nő tükörképe a kirakatban. Szombatonként a zöld-fehér mezt húzni, edzőcipőt húzni, majd kisvártatva a labdát kergetni annyit tesz: focizni. Szombatonként a zöld-fehér mezt húzni, edzőcipőt, majd melegítőt húzni annyit jelent: cserének jelölt az edző. Hazafelé a sárga Wartburg jobb hátsó ablakában az apa osztályzatára várni: gyenge ötös. Hazafelé a sárga Wartburg jobb hátsó ablakában tudni, hogy aznap nem kapsz osztályzatot: rossz közérzet, káosz. Ha a rendben, amely a dolgok bizonyos egymásutánjából és ritmusából adódik változás áll be, a fogalmaink hasznavehetetlenné válnak. A fogalmaink hasznavehetetlenek még egy ideig. Aztán az ismétlődéssel a változás is kiszámíthatóvá válik és a rend része lesz. „Nem számolok, nem keresem a tárgyak szimmetriáját, nem kapom el a tekintetemet, ha valaki rám néz, élek.” (100.) „Nőnek tettetem magam, és a színjáték egyre jobban felszabadít.” (75.)

Kiss Tibor Noé *Inkognitója* kísérlet a rend helyreállítására a káoszban. Vágy a megnevezhetőségre és félelem az azonosítástól. „Nevem Kiss Tibor, születtem 1976. február 19-én. Lakcímem, személyi igazolvány-számom, TB-számom.” (71.) „Új családnév felvételét fogom kérvényezni a polgármesteri hivatalnál.” (51.) „145 pont. (...) Nemi identitászavar jellemez. Nagymértékű, velem született.” (116.) „Noémi vagyok.” (116.) Bújócska a merev jelölőkkel: csak nehogy valaki azonosítson. Fogócska a merev jelölőkkel: bárcsak elmondható lenne, ki vagyok. „Elmondanék mindent, ha lehetne. De a nevemet, a nevemet, azt nem tudom, ne kérdezd. (...) Nem vagyok azonosítható a neveim-

1 Magvető. Budapest, 2016.

mel.” (144.) A vágy, hogy ne azzal azonosítsák, ami kimondható, hanem azzal, ami nem kimondható, de valóságos. Bourdieu *Az élettrajzi illúzió* című tanulmányában (Pierre Bourdieu: *Az élettrajzi illúzió*. In uő: *A gyakorlati észjárás*. Budapest, 2002.) úgy érvel, hogy a személy azonossága a nevével nem több, mint társadalmi ábránd: „a személynév csak nagymértékű elvonatkoztatás révén képes igazolni a személyiség mint társadalmilag létrehozott individualitás identitását.” (Bourdieu 2002, 72.) Ellenpéldaként éppen a francia új regényt hozza fel, amelynek a hagyományába nagyon is jól beilleszthető Kiss Tibor Noé prózája, azt a francia új regényt, amely felvállalja a töredezettséget és véletlenszerűséget. Az *Inkognitó* főhőse arra tesz kísérletet, hogy otthonra találjon a testében és birtokba vegye az életét.

Az *Inkognitó* főhőse egy férfi testében női ruhákban akarja a saját életét élni. A női ruhákba öltöztetett férfitestet a szövegben rendszerint tükröződni látjuk: a képmását, a sziluettjét, az árnyékát. A nő látványát, nem a nőt. Máskor a nőies megjelenés kellékeinek listáját kapja az olvasó: csizma, karkötő, fülbevaló, rúzs, alapozó, szemhéjpúder, szemceruza, szempillaspirál. „Sosem lehetnék nő, legfeljebb egy férfiból lett nő lehetnék.” (136.) Kellékek, amelyek megkönnyítik azok dolgát, akik társas helyzetben valakit nőként akarnak azonosítani. Kellékek, amelyektől minden nőnek hazaérve első dolga megszabadulni. A bennünk – női vagy férfitestben – élő nő rejtőzködő természetű. Fel lehet öltöztetni, meg lehet fésülni, ki lehet festeni, nevet lehet neki adni, de megfogni, ki ő, csak ritka, áldott pillanatokban lehet. „Amikor olyan egyszerű volt az egész, abban a másodpercben. Amikor összeállt a kép.” (124.) Az összeállt kép azonban nem azonos a névvel, amellyel leírjuk. Ha összeáll a kép és neve van, akkor az ez: Név nélkül.

A megnevezhetetlen megnevezésére a lehető legdrasztikusabb megoldást választja mégis a szerző: hősének a tulajdon nevét és élettrajzát adja oda. Az olvasó számára ez zavarba ejtő, mert míg ez a női ruhába öltözött férfi főhős nem azonos a nevével, a testével, és úgy általában semmivel, amivel egy embert leírni szokás, a szerzővel azonos mindenben, amivel egy embert leírni szokás. Miközben szégyenkezik az azonosíthatatlansága miatt, büszkén viseli a szerző identitását. Ez az azonosság amiatt is zavarba ejtő, mert a könyv második kiadását olvassuk. Egy második kiadás esetében az olvasó már nem ártatlan, tudja, mire megy ki a játék. Már a fülszövegben is olvashatjuk, hogy

egy „bátor coming out történetét” tartjuk a kezünkben. A könyv első, 2010-es megjelenése óta a szerző transzíróként ismert, megnyitó beszédet mondott a Budapest Pride-on. Ilyen módon a szerző életrajza mintegy „szpojlerezi” az *Inkognitó* hőségének történetét, ami ugyan sajnálatos, de a Kiss Tibor Noé könyve esetében nem fatális. Az *Inkognitó* ugyanis nem csupán a transzgender-ügy miatt izgalmas olvasmány. Az *Inkognitó* nagy műgonddal megírt könyv, szigorúan átgondolt próza. Az elbeszélés csak lazán követi az élettörténet kronológiáját, a regény első felében inkább a gyermekkor, a második felében pedig az ifjú Tibor-Noémi identitáskeresése a hangsúlyos. Körülbelül a könyv egyharmadától kikopnak a gyerekkori történetek. Ez a választás eldönti a hangsúlyt, hogy a könyv központi témája a nemi identitáskeresés. Ugyanakkor maga a szöveg arányosabb, kiegyensúlyozottabb lenne, ha a regény második felére több maradna a gyerekkori történetekből, ha jobban átítatnák az ifjúkor, illetve a 2004-es jelen idejű történéseket.

„Kattintás a szerelmesek lakatfalánál, kulcs a kanálisban. Koppan.” (85.) A zavarba ejtően személyes és intim történetet a szerző szenttelen és tárgyias leírások mozaikjává szervezi. Rúzs- és vérfoltok, a másodpercmutató szabályos mozgása, kalapács ütötte lyukak. „Szívjunk el egy cigarettát.” (34.) Belégzés, kilégzés. Mindig, mindennap, minden, szombatoként, egyre gyakrabban, szabályosan. Kevés az ige, kevés a történés. Sok az érzelem, sok a feszültség, sok a drámai pillanat. A történet, a drámaiságot a tárgyak bizonyos egymásutánja és ritmusa adja. A narrátor úgy rendezi el, készíti elő a tárgyakat a térben, hogy azok már szinte önműködően véghez vigyék a helyzetükből adódó lehetséges cselekedeteket. A tárgyak újra és újra szabadon átrendezhetőek új cselekedetek lehetőségévé. Pusztán a tárgyak helyzetének változtatásával különböző történetek bontakozhatnak ki. Ugyanakkor, pusztán a tárgyak helyzetének változtatásával csupán korlátozott számú történet bontakozhat ki. Férfitestben, női ruhákban különböző történetek bontakoznak ki. Férfitestben, női ruhákban korlátozott számú történet bontakozhat ki. A könyv második felében gyakran felbukkan egyfajta reménytelen csodavárás. Ebben a rendszerben, a tárgyak sorsának előre elrendeltségében valóban nem történhetnek, „nincsenek csodák.” (111.)

A tárgyias leírás egy másik fajta feszültséget is eredményez: a várakozás feszültségét, hogy a mozdulatlan dolgok megmozduljanak, beigazolódjon a gyanú, valóra váljon a balsejtelem, manifesztálódjon a lehetőség. Gyakran a főhős is egy sorsának beteljesedésére váró, mozdulatlan tárgyként jelenik meg előttünk. Ha nem cselekszik, csak történnek vele a dolgok, ha halottnak tetteteti magát, ha számúzi magát az életből, talán nem hal bele a szégyenbe. „A mozgás mindig veszélyesebb, mint a mozdulatlanság.” (122.) A könyv fejezeteit is a mozgásra vagy a mozdulatlanságra utaló mondatok indítják és zárják. „Átlépek a küszöbön.” (5.) „Erőfeszítés, hogy felálljak és az ablakhoz lépjek.” (19.) „Elakad a karom a kabátujjban, a lépcsőben megbotlom.” (91.) „Mozdulatlanság.” (21.) „Továbbra is élek, de nem tudom, hogy ez kinek az élete.” (52.) Egy mozdulatlan tárgy. Helyzetének változtatásával korlátozott számú új történet bontakoztatható ki. A dolgok bizonyos egymásutánja és ritmusa a rend. Ha a rendben, amely a dolgok bizonyos egymásutánjából és ritmusából adódik változás áll be, máris ott a rossz közérzet, a káosz. Aztán az ismétlődéssel a változás is kiszámíthatóvá válik és a rend része lesz. „Transzvesztita vagyok, nincs ebben semmi különös.” (122.)

Solitude

Halász Péter

„MA MÁR NEM SZÉGYEN
BUKOVINAI SZÉKELYNEK LENNI”

– *Kóka Rozália*: Bukovina, Bukovina... Utam végén visszanezék¹ –

Kevés olyan magyar népcsoportot ismerünk, amelynek eredete nem a múlt ködös világába vész, hanem évre, óra, napra, szinte órára és percre tudhatjuk születésük időpontját. Ez pedig 1764. január 7-e hajnala, amikor – legalábbis Csíkban – 7 óra 30 perckor kel a nap. Ekkor dördültek el ugyanis azok az osztrák császári ágyúk, amik fölriasztották Madéfalva békésen alvó székely népét, s az ott gyülekezőket, akik az osztrák katonai vezetőkkel kívántak volna tárgyalni, hogy meggyőzzék őket régi, nagy királyainktól kapott kiváltságaikról, ami felmentette volna őket az erőszakos katonai sorozás alól. Ebben a hajnali vérfürdőben született meg az a székely-magyar népcsoport, melynek tagjai aztán Moldvába menekülve, onnan Bukovinába bujdosva, másfélszázados idegenség után Bácskába kerülve, majd a Dunántúlra szakadva, végül Tolnában, Baranyában, Bácskában, s egy részük főként Érden és környékén talált „végső” otthonra. Ebből a második menhelyükről *bukovinainak* nevezett székely népcsoportból származó székely édesapa és a Bácskában, Bajmokon született magyar édesanya házasságából született, nem sokkal a Délvidékről való menekülésük előtt, Kóka Rozália, az itt bemutatott könyv szerzője.

A székelyekben, amióta hatvan esztendeje megismerkedtem velük a Nyikó-, a Homoród- meg az Almás-patak mentén, mindig megragadott az a tulajdonságuk, hogy az alföldi, dunántúli parasztemberekhez képest figyelmesebben tartották számon családjuk, falujuk, népük történelmét, talán hogy naprakészen várják az alkalmas pillanatot, amikor kiállhatnak történelmi igazságaik mellett. Ciceró mondta – ha igaz –, hogy „amíg nem ismered a születésed előtt történt dolgokat, mindig gyerek vagy”. Nos, a székelyek az én szememben mindig felnőttek, legalábbis felnőttebbek voltak, mint a Kárpát-medence más magyar népcsoportjai. Ezt a történelmi felnőttiséget érzem Kóka

1 Fekete Sas Kiadó. Budapest, 2017.

Rozália könyvében is, aminek érzésem szerint fő erénye, hogy meggyőzően és művészién ötvözi egyéni életrajzát székely népe történelmének bemutatásával. Ön- és népéletrajz tehát ez a könyv, ha meg akarjuk határozni a műfaját.

Különös emberi adottság, ha valaki aprólékosan emlékezik kora gyermekségére. Ezt persze támogatni lehet a szűkebb vagy tágabb család közösségi emlékezetével, s ezt a lehetőséget Kóka Rozália igen jól kihasználja. Mert hát ez a természetes, a megtartó emlékezés. Ahogy az első- és másodlagos emlékek rögzítik a történeteket, amikből aztán összeáll a meseszerű, vagy éppen nagyon is valóságos elemekből álló őriző hagyomány. Vászoninges-gatyás aprócska öregemberek meséin nőtt fel a könyv szerzője, már gyermekkorában megtanulta, hogy a kiömlött tejet meg kell sózni a küldött béka rontása ellen, hallott az ártalmas szépasszonyokról, tudta milyen sors vár arra a leánygyermekre, akinek össze van nőve a szeme szőre, s nem a néprajzi szakirodalomban találkozott először a lüdercekkal és más tisztátalanokkal. De ezek kezdetben még mind afféle titokzatos dolgok voltak, akárcsak az a világ, amit a felnőttek úgy emlegettek, hogy ott edesebb ízű volt a málé, nagyobbak termettek a káposztafejek s a hagymák... Olyannyira, hogy a gyermek Kóka Rózsai eszébe egyre jobban belévette magát ez a felnőttek által emlegetett álomvilág: Bukovina, Bukovina... Ahonnan a szüleik 1940-ben visszaköltöztek Magyarországra, s ahová később, a bácskai menekülés és dunántúli hányattatás után ifjúkoruk emlékei és a megszépítő messzeség vonzotta őket. S ahol – mint utóbb kiderült – nem is voltak, nem is lehettek olyan boldogok, mint az 1950-es évek hazai balsorsában gondolták. De akkorra már megkeseredett számukra az első időkben még oly ígéretes magyar haza, a tejjel-mézzel folyó Bácska, ahonnan a háborúval visszatérő délszláv telepések elől mindenüket hátrahagyva kellett menekülniük a nemrég még teljes szívvel vágyott Belső-Magyarországra, a teljes bizonytalanságba. Ismét idegenek lettek, de itt már nem a románok bozgorozták őket, mint Bukovinában, nem is a dobrojevácok üldözték ki a házaikból, mint Bácskában, hanem a tolnai és a baranyai svábok bűdös csángózták le a háborúból menekült székelyeket. Leginkább talán a sváb tanítók kezei közé került székely gyermekek szenvedték meg ezeket a bábeli állapotokat. Szinte mindegyikük hosszú évekig, talán egész élete során

hordozta magában az elszabadult indulatok okozta lelki sérülések nyomait.

Kóka Rozália szülei még Bácskában kerültek össze, de neki a háborúról már csak a felnőttek elbeszélései nyomán lehettek emlékei. De azokból aztán volt bőven, úgyhogy még könyvét olvasva is olyan frissen tárulnak elének a hadseregek közé keveredett székely menekülők szenvedései. A „vánszorgó kocsik hosszú sora” – ahogy Tamás Menyhért megverselte –, az elszakadt kompkötéllel járó rémület soha el nem múló emléke, az újszülöttje számára feresztóvízért könnyörgő székely család „benszülött magyaroktól” elszenvedett megaláztatásainak részletei. Olyannyira, hogy – mint a szerző írja –, „azok a megalázó verések, szidalmazások, piszkos csángózások odáig juttattak, hogy egyszercsak szégyellni kezdtem székely mivoltomat. (...) egyre inkább úgy gondoltam, székelynek lenni valami undorító, bűnös, szégyellni való állapot. El is határoztam: ha megnövök, nem leszek székely!”

Kóka Rozália számára 1955 volt a „fordulat éve”. A kitelepítések miatt talán indokoltan haragvó, a tanársághoz azonban méltatlan gyűlölködőket olyan frissen végzett fiatalok váltották fel, akik valóban megérdemelték a pedagógus nevet. Ettől kezdve többé-kevésbé sínre került az élete. Persze semmi sem ment akadálytalanul, érték csalódások ezután is, de egy sem volt olyan nyomasztó, mint amikor pusztán a székelységéért kellett viselnie a megaláztatásokat. Érdeemes megfigyelni, miként formálódott és növekedett a 13-14 esztendő *lejánka* egyénisége és öntudata. Az 1956-os forradalom után – emlékei szerint – megakadályozta családja nyugatra költözését, amire amúgy is „csak” a jobb élet reményében került volna sor. De megvívta Rózsika a maga harcát a szüleivel középiskolába kerüléséért és – önmagával – székelyes tájszólásának elhagyásáért is. Aztán idővel rátalált a szerencse is: a néprajzkutató Andrásfalvy Bertalan, a néptáncos Pesovár Ernő, később a főiskolán néprajzgyűjtő Várkonyi Imre személyében, akiktől megtudhatta, hogy milyen Bukovinából mentett kulturális örökség birtokában van. Akadt a tanárai között is néhány személyiségformáló egyéniség. Ő pedig egyre világosabban tudta, vagy legalábbis érezte a helyes irányt. Ez pedig, mint akkoriban számos, népét és népe kultúráját szolgálni akaró, elkötelezett emberé, a Néprajzi Múzeum által szervezett, önkéntes néprajzi gyűjtőmozgalomba vezetett. Bukovinai székely népmeséket, népdalokat kezdett gyűjteni, amikkel pályázatokon vett

részt és díjakat nyert, s innen aztán már nem is volt számára visszaút. Jeles néprajzkutatók – Morvay Péter, Diószegi Vilmos, Kerékgyártó Adrienne és mások – felismerték benne a népéből, népcsoportjából kiemelkedni akaró, szolgáló értelmiségi típusát, akinek óhatatlanul az lett a küldetése, hogy közvetítse a hagyományos értékeket a tudomány számára, s mivel ő még többlettel is szolgálhatott – a közművelődésnek és az előadóművészetnek.

A forradalom leverését követő második „tétesítés elől”, mint akkoriban oly sok földjét veszített falusi, a Kóka család is fölmenekült a főváros határában szinte észrevétlenül duzzadó „menhelyre”, Magyarország akkori „legnagyobb falujába”, Érdre, ahol akkor már több száz bukovinai székely család talált menedéket a kolhozosítás elől. Rózsika itt kapott pedagógusi állást, de nem volt szerencséje sem azzal, sem a házasságával – egyik helyen sem nézték jó szemmel néprajzos „bolondériáját”. De mert segítői is akadtak, belekezdett egy nagyon izgalmas, mondhatni archaikus népszokás emlékanyagának összegyűjtésébe. Ez pedig a Bukovinát megjárt székelyek emlékezetében, sőt az 1960-as években még a gyakorlatában is élő, úgynevezett *kibőjtölés* volt, aminek segítségével a sors csapásai ellen lázadó, de tehetetlen ember a fölsőbb hatalmak segítségét akarta kikényszeríteni. Persze nemcsak ebben a szűkebb népcsoportban volt ismeretes ez a népszokás. Ismert volt valaha a Székelyföld más tájain, valamint a moldvai magyaroknál is, de kétségtelen, hogy a bukovinai székelyek körében maradt meg a lelegevenebb formában, s itt volt gyűjthető leginkább. Bőjtöt fogadtak *segítő szándékkal*: gyógyulásért, távolra szakadtak szerencsés hazatéréséért, haláluk időpontjának megismeréséért, de bőjtöltek *ártó szándékkal* is, az ismert vagy ismeretlen vétkes megbüntetéséért: meglopás, károkozás, rágalmazás, bántalmazás, gyilkosság esetén, szerelmi csalódás alkalmával. A kibőjtölés rituális részletei hatalmas szokáskincset ölelnek fel, szerepet kapnak benne különböző imádságok, közösségi cselekedetek, átokformulák.

Bár pályamunkájának szakmai bírálója, Diószegi Vilmos a lehető legjobb véleményt írta és az *Ethnographiában* való „feltétlen közlésre” javasolta, a tanulmány a „hivatásos néprajzosok” lapjában soha sem jelent meg, csak később vált közkinccsé a szerző különböző könyveiben. Ez a téma lett aztán Kóka Rozália nagy szerelme. Ezzel és a lézpedi *halottlátó* ismeretanyagának összegyűjtésével és feldolgozásával aratta

legnagyobb sikereit az önkéntes néprajzi gyűjtőmozgalomban, majd később, mikor beépítette előadóművészetébe. Könyvében így ír a jelenségről: *„A több száz oldalnyi kibőjtölési történet nemcsak néprajzi érdekesség volt számomra, amit megmentettem. (...) Sokkal nagyobb értéknek tartom, hogy ezek a vallomások száznál több ember lelkivilágába, intim szférájába nyújtottak betekintést számomra. Nincs a világon olyan mélyinterjú, amelyben ennél jobban kitárulkoznának az emberek. Mind-egyik elbeszélésben ott van egy-egy fájdalmasan megélt egyéni vagy közösségi tragédia.”*

A saját rokonságában végzett néprajzi gyűjtőmunkának nemcsak az a haszna, hogy könnyebben megnyílnak az emlékezők, de Kóka Rozália számára az is hozadékként jelentkezett, hogy megismerte, sőt felfedezte rokonságát, amely ugyancsak széleskörű volt. Együtt gyűjtve akár kihez mentünk, újabb és újabb források fakadtak, gazdagon bugyogtak belőlük a bukovinai emlékek, neki a kibőjtölésekről, nekem a gazdálkodásról, főleg a hagymatermesztésről és a *móduvázásról*. Aztán az oly sokszor legyalázott, nemrég még földönfutó bukovinai székelyek – az izményi együttes révén – 1977-ben elnyerték a *Röpülj páva...!* televíziós vetélkedő első helyezését, s ezt követően a bukovinai székelység már nem szégyen volt, hanem egyre inkább dicsőség! Ahogyan ő emelte sokat szenvedett székely népét a megismertség, majd az elismertség magaslataira, úgy ragadták őt magát a szellemi magaslatokra szeretett székelyei. De akadt Kóka Rozáliának komolyabb segítőtje és tanítómesstere is, mint például Domokos Pál Péter, akinek hatására érdeklődése kezdett megoszlani a bukovinai székelyek és a moldvai csángómagyarok között. És ez így is volt rendjén, hiszen 1920 után a bukovinai székelyek is megismerhették a moldvai magyarok keserves sorsát: anyanyelvű iskoláikat megszüntették, egyre inkább a szerveződő Vasgárda sovíniszta indulatainak lettek kitéve, s ebből csak 1940-ben sikerült elmenekülniük – a pokolnak egy másik bugyrába. Kóka Rozália úgy volt ezzel a két népcsoporttal, mint a száműzött Mikes Kelemen: *úgy megszerette már Moldvát, hogy el nem felejthette Bukovinát*, persze ezek nincsenek olyan messzire egymástól, mint Rodostó és Zágón. Volt is módja, hogy *egy szívvel* szolgálja a két népcsoport hagyományos műveltségét, akár a színpadon, akár a Kisdobos gyermeklap szerkesztőségében, akár a Baranya megyébe költözött székelyek és csángók közös sorsának tanulmányozásában, akár a Magyar Művelődési Intézet

közművelődési munkatársaként, vagy a Vass Lajos Népzenei Szövetség által szervezett Népzenei Versenyek szervezőjeként. És Kóka Rozália kezében égett a munka, ő maga pedig fürdött a népszerűségben, úszott a dicsőségben. Kétszer fordult meg Kanadában az odatelepedett bukovinai székelyek emlékei nyomában, négyszer járt az Egyesült Államokban előadókörúton; tájházat kezdeményezett a Bukovinából Csernakeresztúrra került székelyek számára, érdi székely népdalcsoportjával többször is megjárta az elhagyott bukovinai falvakat, rátalált és kiállításon mutatta be Bognóczky Géza, egykor Andrásfalván szolgált, utóbb Hidasra került református tiszteletes 1940-es hazatelepedésükkor készített kiváló minőségű fényképeit, s a rendszerváltás utáni esztendőben megkapta az Európa-díj a Népművészetért kitüntetését. Pontosabban *megkapták*, mert Kóka Rozália minden elismerést megosztott bukovinai székely közösségével, hiszen egymás nélkül egyikük sem jutott volna ilyen magas szintre a kulturális szolgálat terén. 2014-ben pedig, mikor tagjai sorába választotta a Magyar Művészeti Akadémia, nagy érdeklődés mellett tartott székfoglalója mi másról szólhatott volna, mint a bukovinai székelyek Madéfalvától napjainkig tartó történetéről. Talán csak Kodály Zoltán foglalkozott velük ilyen „akadémiai szinten” a tőlük gyűjtött népdalokat rendszerezve az MTA Dunára néző dolgozószobájában.

Könyve második részében népcsoportjának kiemelkedő tagjai vallanak életükről, megpróbáltatásairól, végső soron arról, hogy ki hogyan élte meg a bukovinai székely sorsot. Ezek a megható, felemelő, olykor vidámabb, de mindig tanulságos történetek a Táncház Alapítvány által kiadott, *folkMAGazin* című folyóiratban jelentek meg, s mint egy énekkarhoz az aláfestő zenei kíséret egészítik ki az első részt, ahol Kóka Rozália a maga életével érzékelteti székely népe sorsát. A megszólalók a szerző távolabbi vagy közelebbi rokonai, ismerősei, de valamennyien ugyanannak a sorsnak a részesei – szenvedői, vagy megdicsőültjei. S ha már énekkart említettem, hát itt érvényesül igazán a *több szólam* értékteremtő, egymás hatását erősítő szerepe. Mennyi kiváló egyéniséget termelt ki magából ez a sorsverte nép, pedig hát alig két tucat fért el közülük ebben a kötetben. De micsoda emberek, micsoda sorsok, micsoda sorsvállalások!

A könyv utolsó harminc oldala a *Dokumentumok a bukovinai székelyek életéből* címet viseli. Valójában nemcsak dokumentumokat talál itt az

olvasó, inkább szemelvényeket a bukovinai székelyek életével foglalkozó rendeletekből, újságcikkekből, könyvekből, levelekből. Véleményem szerint ez a fejezet már nem ad hozzá érdemleges anyagot az eddigiekhez, sem ismeretanyagát tekintve, sem pedig érzelmi ráhangoltságát. Nem mondom, hogy fölösleges, de a magam részéről szívesebben olvastam volna inkább többet Gáspár Simon Antal, Lőrincz Imre vagy Erdős Ágota néni visszaemlékezéseiből. Mert olyan gyönyörű és találó megfogalmazásokat, hogy „...*elkezdtem sírni, s a sírásból ének lett, s máskor az énekből sírás*” – egyetlen kormánybiztos, vagy belügyminiszter sem tudott megfogalmazni, nem is beszélve az újságírók közhelyeiről.

Végigolvasva a Kóka Rozália székelyei által elhagyott Bukovina iránt nosztalgiából táplálkozó – és azt táplálkozó – könyvet, eltűnődhetünk azon, hogy milyen titokzatos erők irányíthatják a sorsunkat, adhatnak tartalmat az életünknek. Kóka Rozália, akiről minden műveltségével, képességével és tehetségével együtt elmondhatjuk, hogy a szó legnemesebb értelmében *együgyű* asszony, hiszen változatos és sokrétű élete során mindig egyetlen, nagy egységet jelentő ügyet képviselt: népe kultúrájának megmaradását és közkinccsé tételét szolgáló erők és jelenségek megismerését és továbbadását.

Ritka kincseket olvashatunk tehát a könyv lapjain. Érvényes rá az a sokat emlegetett, de talán mégsem elcsépelet mondás: mindenkinek az élete „*kész regény*”. Csak éppen nem mindenki tudja így megírni! Mert Kóka Rozáliának megvolt a maga vezérfonala, ami oly jellemző, a bukovinai székely nép sorsára. Az újabb és újabb szétszórátást mindig követte *valaki* vagy *valami*, aki vagy ami összegyűjtötte őket. Egy esemény, mint a józseffalvi tűzvész, a volksbundista svábok kitelepítése, vagy egy jeles személyiség, mint Hadik András, Németh Kálmán, Bodor György... Kóka Rozália? Vagy valami más? Talán a *hagyomány*? Amire – a kismányoki Csillag Etelka szerint – lehet építeni! Ez az, amire a közülük való Tamás Menyhért gondolhatott, mikor leírta nemcsak róluk, de talán a világ valamennyi székelyéről, hogy

*Szórattunk ezerfelé...
de megmaradtunk,
És maradtunk ezután es,
valami mindig
összegyűjt münköt...*

OLVASÓLÁMPA

A MI UTCÁNK

Valamikor a kétezres évek elején írtam neki egy levelet, amelyben anyagot szerettem volna kérni tőle. Hogy is mondjam: reménykedtem. Akkor már lecsengőben volt az 1999-es évben napvilágra került ügynökmúlt utáni hercehurca. Legalábbis a lapokban. Az, akit besúgott, „meg is bocsátott” neki, halkulóban volt tehát, elcsitulni látszottak a nagy szenzáció keltette hullámok, mondjuk: kívül, a külvilágban, körülötte – nem benne. Reménykedtem, hátha adna valamit, hátha küldene egy röpke kis írást a lapunknak. Valamikor akkoriban jött a *Vadászat* is, ha jól emlékszem, az *Alföldben*, ami már erről a titokról, az ő felfedett titkáról szólt, kicsit mosakodás, kicsit magyarázat, kicsit magyarázkodás, önfelmentés, érthető módon, mert mi legyen. Nem jött válasz tőle, csak a halálhíre egy-két évvel később, s a mendemonda, hogy lecsúszott, aláment, egy garázsban élt (nem tudom), a városszéli alkoholistákkal, lebuajokban, rettenetes helyeken ivott, amíg ki nem itta magát az életből. Azt is mondhatnók, hogy élete végére újra visszatalált a hőseihez. A novellái hőseihez, no meg *A mi utcánk* lecsúszott, az életből lassan kitántorgó figuráihoz.

Emlékszem arra is, illetve számtalanszor eszembe jut, szinte-szinte már kísért az emléke annak, amikor a nyolcvanas évek végén megbolydult itt nálunk is a világ. Emlékszem apámra, aki bizonyos szempontból szinte Tar hőse lehetett volna, hogy mi történt vele, amikor bekövetkezett nálunk is ez a kataklizma-szerű fordulat, változás. Hogy nem találta a helyét, hogy nem tudta, most mi lesz vele. Annak idején, fiatalemberként, friss házasként még két tehénnel kezdte az akkori kollektív-gazdaságban, aztán otthagytta hamar, mert jobb lehetőségek kínálkoztak a közeli városban, és elment a gyárba. És akkor ott, nyolcvankilenc végén, a kilencvenes évek elején, majd negyven év után azzal találja szembe magát, hogy visszakapják a földeket, az állatokból is (néhány csontra-bőrrre éheztetett juhot), és a kezdeti eufória és öröm után nem tudja, hogy mitévő legyen. Megijed, azt hiszem, és menekül. Igen, abba. Ami ideig-óráig segíti is, aztán szembefordul vele, és nincs megállás. Azt is látja, hogy akik a polcon, polcokon vannak, egymás között szétosztanak mindent, a traktorista megveszi a mezőgazdasági

gépállomást, a kollektív-elnök az egyebet, szóval, akik a tűzhöz közel ülnek, tudják/tudták, mit kell tenni. Látja, tapasztalja, hogy a falusiak, gépek nélkül, eszközök nélkül, minden nélkül visszakapnak a földjeikből, erdeikből, és bizonyára tudja, érzi, hogy a föld, az erdő mellé kéne állni, de nincs, aki, nincs, amivel. Zavar, zavarodottság, bizonytalanság, felszámoló (felszámolt) gyárak, üzemek, és ott találják magukat az emberek a nagy semmivel szemközt, az ürességben, ugyanott, ahonnan elmentek negyven-ötven esztendeje. Amikor még reménykedtek. Amikor még fiatalok voltak. De innen már nem abba az irányba vezet az út. Az övé sem, mint ahogy nagyon-nagyon sokaké sem.

Tar Sándor könyve¹ erről, illetve erről is szól. A mi utcánkról is. Az ottaniról is, meg az itteniről is. Szerencsétlenekről, tehetetlenekről, kilátástalanságról, reménytelenségről. Kopáran, fehéren és feketén. Mint egy fekete-fehér filmben. És azt látjuk, hogy itt szédelegnek ezek az emberek azóta is, kóvályognak, vegetálnak, ahogy tudnak. Látom ezt a falut most is, hiszen itt élek, itt van a szemem előtt. Rendszeresen megfordulok benne, találkozom a lakókkal, persze, akik még megmaradtak belőlük. És látom azt is, ahogy folyamatosan újratermelődnek, mintha csak azért születnének, hogy ebbe a mókuskerékbe újra és újra belekerüljenek, ahonnan aztán nincs kiút, ahonnan nem találnak maguknak kiutat. És látom, olvasom ezt a falut a könyvekben is, az azóta születettekben: a *Nincstelene*kben, az *Aludnod kellenék*ben, a *Szűz Mária jegyesében*, amelyeknek ott van mindenkori origójában Tar Sándor *A mi utcánkja*. (*Fekete Vince*)

NÉGER LEGENDÁK

„Párisból egyetlen élményem: a Gyarmatügyi Kiállítás” – olvashatjuk Radnóti Miklós *Naplójának* 1934. augusztus 14-i bejegyzésében, a jegyzetekből pedig az is kiderül, hogy nem friss élményt rögzít a bejegyzés, ti. Radnóti 1931 nyarán töltött két hónapot Párizsban, ahol mindennapos látogatója volt az Exposition Coloniale-nak. De hogy mennyire vonzódott az afrikai mítoszok, énekek, mesék iránt, az abból is kiderül, hogy utolsó, még életében (1944 elején) megjelent (fordítás)kötete, a *Karunga a holtak ura* című „néger” legendagyűjtemény (ez a meghatározás olvasható az Európa Könyvkiadónál 1957-ben újra kiadott kötet alcímében).

1 Tar Sándor: *A mi utcánk*. Bp., 2017, Magvető.

Közismert a francia avantgarde Afrika-rajongása. Kötve hiszem, hogy a gyarmatosítók rossz lelkiismerete fordította volna Afrika felé a figyelmet, inkább arról lehet szó, amit a művészettörténet már-már közhelyszámba menően állít, hogy a XX. század első évtizedeinek művészei formát kerestek az ősi, még romlatlan kultúrák egyszerűségében. Ma már nyilvánvaló, hogy tényleg javukra vált ez az Afrikára való figyelés (gondoljunk például a Bráncuși-munkák végtelenül egyszerű, a végsőkig lecsupaszított formanyelvére). Jókor voltak jó helyen, hiszen – ahogy azt Ortutay Gyula már az 1944-es Radnóti-fordítás Utószavában megjegyzi – „Afrika képe évről évre gyorsuló mértékben változik, régi kulturális alkata mindjobban megtelik új, sokszor zavaró, felemás elemmel. Amit mi Európa-szerzte a paraszti világkép változásaival kapcsolatban megfigyelhetünk, ugyanazok az okok – más előzményekre épülve – sokkal erőszakosabb, sokkal dúltabb változásokhoz, a régi, primitív magatartás és az új forma sokkal tragikomikusabb kapcsolódásaihoz vezetnek”.

Malinke, mosszi, haussza, peul, fang ewe, szoninke, mande, zande, luba, herero, zulu, mkulve stb. mítoszokat, meséket, énekeket, legendákat olvashatunk Radnóti fordításában, s szinte mindegy is, hogy a fentebb felsorolt törzsek Afrika melyik részén éltek, annyira egységes a világképük: „éppen csak kilépni látszanak a mitológiák érzékit és érzékfölöttit, istenit, démonit és emberit behálózó, élők és élettelen tárgyak egységét nyújtó birodalmából. Újra s újra visszatekintenek a mitologikus múlt felé, mint alig elhagyott őserdő, bozótos, árnyas vidék felé, s mindenre onnan kérik a magyarázatot. Hogy a születés, a halál, a szerelem, a munka rejtelseit megértsek, a mítoszt s a mítoszban rejlő, föllebbezhetetlen törvényeket hívják segítségül” – mondja már említett utószavában a néprajzos Ortutay. Íme két példa az eddigiék illusztrálására: a *Legenda a világ kezdetéről* című fang mesében Isten az alábbi Háromparancsolatot adja az embereknek, Szekumének, Mbongvének, fiaiknak és lányaiknak, kicsinyeknek és nagyoknak:

„Ne lopj a saját törzsedben.”

„Ne ölj meg senkit, aki nem ártott neked.”

„Ne egyél meg senkit éjszaka.”

És mit szólhatnánk ehhez a gyönyörű, *Ének, ha vágják a fának kéréget* című herero szerelmes vershez? „Ha vágod a kéréget, / kicsi lány, / száz tehened, / tucatnyi szeretőd lesz, / s mindennap enni fogsz. /

Apád dicsekszik majd veled, / kicsi lány, / hogy cselédjeinél is / fürgébb kezű vagy te, / ha kérget vágsz, / kicsi lány. / Nagy főnöknek adnak el majd, / kinek húsz faluja van; / ó, csak vágnád már a kérget, / kicsi lány!”

Természetesen az afrikai mesemondóknak-adatközlőknek sincs mindenre válaszuk: *A nap, a hold meg a csillagok* című fang mesében az anya (vagyis a hold) megszökik egy hatalmas főnökkel az apától (vagyis a naptól). Az apa szörnyű haragjában még gyermekei (vagyis a csillagok) közül is elnyel egyet-egyet, miközben megszökött feleségét üldözi. „Régóta, igen régóta tart már ez a folytonos üldözés. De egyszer, egy napon vége lesz; mert végre is az ember a dolgok ura és ugyancsak ő az igazság őre. Nélküle balul történik minden. Azon a napon a holdat egy mély szakadékba taszítja majd a nap, a föld mélyére, ahonnan nem kél fel majd soha többé. A nap nem engedi. És mikor már fogságba került az anya, akkor a nap elnyeli sorra a gyermekeit is.

- És velünk, emberekkel, mi történik akkor?

- Azt nem tudom, testvér.”

Én se tudom, mi fog történni velünk, emberekkel. És csak remélni tudom, hogy a Nagy Világváltozásban nem tűnik el majd minden, énekestül-mítoszostul-legendástul. (*Lövétei Lázár László*)

KALAP – ÉS AMI ALATTA VAN

Oliver Sacks neves pszichiáter sok nyelvre lefordított művében² elsősorban nem orvosként közelít a rendkívüli pszichés kóresetekhez, melyekkel pályafutása során találkozott, hanem inkább ezek emberi vonatkozásai érdeklik. Nem a páciens, hanem az emberi mivolt a fontos számára. A nem mindennapi elmekórtani esetek ismertetésén keresztül az emberi habitus alapvető kérdéseivel szembesíti az olvasót.

Hiszen lehet csodálkozni, jólesően borzongani olyan meghökkentő elmeállapotokon, mikor valakinek a tudatában nem állnak össze egészszé a részletek, például a vele szemben ülő felesége szája, orra, füle, szeme nem áll össze arccá, így véletlenül kalapnak nézi neje fejét, vagy amikor valakinek sérül a memóriája, és úgy érzékeli az időt, hogy mindig ugyanaz a nap ismétlődik, de akkor azon is el lehet gondolkozni, hogy egy normális ember szemléletmódja, világlátása mennyire tükrözi a valóságot, mennyire csak beidegződések, előfeltevések, vagy néha

² Oliver Sacks: *A férfi, aki kalapnak nézte a feleségét (És más orvosi történetek)* Budapest, 2015, Park Könyvkiadó.

éppenséggel előítéletek, rögeszmék, tévhitek rendszere. És hogy az egészséges ember magától értetődőnek vett elmebeli adottságai mennyire magától értetődőek?

Sacks doktor leírja a híres amerikai ikerpár esetét is, akik még a hatvanas években tűntek ki azzal, hogy bár csökkent értelműek lévén, még a szorzás-osztás egyszerű műveleteit sem ismerték, de pár másodperc alatt olyan hat-, hét-, sőt nyolcszámjegyű prímszámokat voltak képesek azonosítani, melyeket a matematikusok csak manapság tudnak teljes bizonyossággal meghatározni – a számítógép segítségével. Az ikrek azt vallották a pszichiáternek, hogy ők nem kiszámítják ezeket a nagyon nagy prímszámokat, hanem egyszerűen csak látják őket, ahogy különböző dolgokat lát az ember a mezőn, ha szétnéz. És egy-egy ilyen prímszámban az ikrek akkora örömet lelték, annyi csodálatos tulajdonságát *érezkelték*, hogy órákig tudtak gyönyörködni bennük. Közben a normálisnak mondott átlagemberek csak bambán meredtek egy-egy ilyen komplikált számjegyre, mert az nem mondott nekik semmit. Feltehető a kérdés: ki is a csökkent értelmű és minek alapján?

Úgylehet, látásmód, érzékelésmód kérdése minden. Ha egy születéstől vak megtapogat egy gyönyörű festményt, csak érdes vászonfelületet érzékel, amire valami megszáradt ragacsot kentek szét. És végül is nincs igaza neki is? De azért a festmény mégis több ennél, csak nehéz ezt elmagyarázni olyannak, akinek nincs szeme, hogy lásson.

Vagy ahogy Sacks doktor írja a könyvében szereplő esettanulmányokról, illetve arról a módról, ahogy ezekhez a különleges esetekhez a szakorvosok meg a korabeli szenzációhajhász tévéstudiók viszonyultak: „A valóság ugyanis jóval furcsább, jóval összetettebb és jóval kevésbé enged a magyarázatoknak, mint azt e tanulmányok bármelyike is sejteti, és a célirányult, formális »tesztek« vagy a bulvártélevíziók szokványos interjúi alapján még csak sejtelmünk sem lehet róla. Nem mintha e tanulmányok vagy tévéműsorok bármelyike »tévedne«. Végül is egész jók, és gyakran még informatívak is azokon a határokon belül, ameddig elmerészkednek. Csakhogy megmaradnak a nyilvánvaló és tesztelhető felszínnél, és nem mennek mélyebbre – még csak nem is utalnak rá, vagy talán nem is sejtik, hogy lenne hová.”

Körbejárható a felszín, de akkor is csak felszín marad. A két dimenzióban való gondolkodásmódnak sejtelve sincs róla, hogy létezik mélység is. (Molnár Vilmos)

A Székelyföld előfizetőinek és állandó támogatóinak névsora

Románia

MAGÁNSZEMÉLYEK

- Dr. Ábrám Zoltán – Marosvásárhely
Abrán Tünde – Székelyudvarhely
Albert Ernő – Sepsiszentgyörgy
Albert Géza – Székelyudvarhely
Dr. Ambrus József – Székelyudvarhely
Andrási Ilona – Alsósófalva
András Pál – Bukarest
Antal Attila – Csíkszereda
Antal Dénes – Csikmadaras
Dr. Antal Erzsébet – Csíkszentdomokos
Antal István – Székelyudvarhely
Br. Apor Csaba – Marosvásárhely
Dr. Aross Melinda – Székelyudvarhely
Árvay Katalin – Sepsiszentgyörgy
Asztalos István – Székelyudvarhely
Bács Károly – Csíkszereda
Bajkó István – Csíkszentmárton
Bajna György – Gyergyószentmiklós
Bakk-Dávid Enikő – Kézdivásárhely
Bakk Pál – Szentkatolna
Balázs Dénes – Csíkrákos
Dr. Balázs Lajos – Csíkszereda
Balázsi-Pál Etel – Csíkszereda
Bán Kata – Székelyudvarhely
Barabás Imre – Gyergyóremete
Bara Béla – Csíkszereda
Baracsi Levente – Arad
Bárányi Ferenc – Temesvár
Baricz Lajos – Marossszentgyörgy
Bartha Árpád – Kászonújfalva
Bartha György – Csíkszereda
Bartha Imre – Székelyudvarhely
Bartók Melinda – Kézdivásárhely
Bartos Jenő – Jászvásár
Bege Károly – Gyergyócsomafalva
Benkő Levente – Magyarvista
Bernád Ilona – Marosvásárhely
Berszán Lajos – Gyimesfelsőlok
Berze Imre – Székelyudvarhely
Bethlen Anikó – Marosvásárhely
Bíró Ambrus Lenke – Székelyudvarhely
Bíró Gábor – Csikmadaras
Dr. Bíró Gábor – Kézdivásárhely
Bíró Géza – Gyergyószentmiklós
Bíró László – Kalotaszentkirály
Bíró Levente-Tibor – Kézdivásárhely
Bíró Réka – Barót
Bocskay Vince – Szováta
Bodó István – Csíkszereda
Bodor Attila – Sepsiszentgyörgy
Bogdán László – Sepsiszentgyörgy
Bogdán Zsolt – Kolozsvár
Bojtor Attila – Gyulafehérvár
Borbáth Erzsébet – Csíkszereda
Borbély László – Csíkszereda
Borbély Tamás – Marosvásárhely
Borbély Zsolt Attila – Arad
Borboly Csaba – Csíkszereda
Dr. Borboly István – Gyergyócsomafalva
Dr. Borcsa János – Kézdivásárhely
Borsa István – Csíkszereda
Botár István – Csíkszereda
Bölöni Domokos – Marosvásárhely
Burus János Botond – Csíkszereda
Czellecz Jenő – Marosvásárhely
Czikó László – Búzásbesenyő
Czipa Attila – Kézdivásárhely
Czoppelt Julianna – Kovászna
Császár Vilmos – Csíkrákos
Csatlós Mihály Levente – Kézdivásárhely
Cseke Péter – Kolozsvár
Ft. Mgr. Csíki Dénes – Nyáradköszvényes
Csiki Zoltán – Parajd
Dr. Csizsár Anna – Marosvásárhely

- Csiszer Imre Csaba - Csíkszereda
Csúcs Mária - Csíkszereda
Daczó Katalin - Csíkszépvíz
Dánél Sándor - Csíkszereda
Damó Csaba - Kézdivásárhely
Darkó Béla - Marosvásárhely
Daróczi Béla - Marosvásárhely
Ft. Darvas-Kozma József -
Csíkszereda
Darvas Mária - Gyergyóalfalu
Dávid Gyula - Kolozsvár
Dávid Katalin - Székelyudvarhely
Dávid Zoltán - Kolozsvár
Deák Ferenc - Csernáton
Deme László - Csernáton
Demeter Edit - Kézdiszentlélek
Dénes Emőke - Homoródalmás
Dénes Erzsébet - Homoródszentpál
Dénes László - Nagyvárad
Dézsi Zoltán - Gyergyószentmiklós
Diénes Gábor - Nagybánya
Dimény Attila - Kézdivásárhely
Dimény Haszmann Orsolya -
Csernáton
Dobos Sándor - Nagyvárad
Dr. Dóczy Annamária - Marosvásárhely
Dr. Dombi Csaba Ábel - Felsőbánya
Domokos Éva - Arad
Ft. Drócsa László - Nyárádszereda
Duma András - Klézse
Egyed Emese - Kolozsvár
Egyed Ufó Zoltán - Küküllőkemény-
falva
Eigel Tibor - Csíkszereda
Dr. Elek Sándor - Csíkszereda
Elekes András - Csíkpálfalva
Elekes Antal - Temesvár
Elekes István - Gyergyóújfalu
Elekes Károly - Sepsiszentgyörgy
Elekes Péter - Kászonalház
Farkas Ambrus - Sepsiszentgyörgy
Farkas Antal - Székelyudvarhely
Farkas László - Gyergyócsomafalva
Farkas Miklós - Segesvár
Farkas Réka - Sepsiszentgyörgy
Dr. Fehér István - Székelyudvarhely
Fekete Albert - Csíkszereda
Ferencz Éva - Kézdivásárhely
Ferencz Gizella - Kézdivásárhely
Dr. Ferencz László - Marosvásár-
hely
Fischer Alfréd - Székelyudvarhely
Fodor György - Székelyudvarhely
Fodor Levente - Csíkszögöd
Dr. Fodor István - Csíkszereda
Fodor István - Sepsiszentgyörgy
Fodor Pál - Sepsiszentgyörgy
Forró László - Bukarest
Fuják Gyula - Csíkszereda (2 darab
egyéves előfizetés)
Funariu Éva - Szeben
Fülöp Géza - Marosvásárhely
Fülöp Lajos - Székelykeresztúr
Fülöp Sándor - Gyergyóalfalu
Fülöp-Török Réka - Kézdivásárhely
Gajdó Albert - Csernáton
Gál Attila - Székelyudvarhely
Gáldi György - Bukarest
Gál Katalin - Gyergyóújfalu
Gáll Levente - Csíkmadaras
Gálfalvi György - Marosvásárhely
Gálfalvi Zsolt - Marosvásárhely
Dr. Garda Dezső -
Gyergyószentmiklós
Gáspár Sándor - Marosvásárhely
Gazda Árpád - Magyarfenes
Gazda József - Kovászna
Geréd Gábor - Székelyudvarhely
Gergely Borbála - Csíkszereda
Gergely Zoltán - Kolozsvár
Dr. Germán Salló Márta - Marosvá-
sárhely
Györfi Jenő - Nyárádmagyarós
Dr. Györfi Sándor - Csíkcicsó
Haáz Sándor - Székelyudvarhely
Hadnagy Géza - Farkaslaka
Hantz András - Kolozsvár
Hegedűs Enikő - Csíkszereda
Hegyi Sándor - Székelyudvarhely
Hertza Mikola - Csíkszereda

- Dr. Holló Attila – Csíkszereda
 Dr. Horváth Anna és Dr. Horváth
 István – Kolozsvár
 Horváth Kovács Ádám – Marosvá-
 sárhely
 Hubert Sándor – Bukarest
 Illyés Ferenc – Székelykeresztúr
 Imecs Márton – Kolozsvár
 Imre Jolán – Csíkszereda
 István Adrian – Székelyderzs
 Istvánffy Katalin – Torda
 Izsák Balázs Árpád – Marosvásár-
 hely
 Jakab Attila Árpád – Székelyudvarhely
 Jancsó Miklós – Kolozsvár
 János Ágnes – Csíkszereda
 János Julianna – Csíkszereda
 Jánosi Bertalan – Csíkszereda
 Jánosi Csaba – Csíkszereda
 Joikits Attila – Szilágysomlyó
 József Álmos – Sepsiszentgyörgy
 Juhász B. Tünde – Csíkszereda
 Kakas Zoltán – Sepsiszentgyörgy
 Káli Király István – Marosvásárhely
 Gróf Kálnoky Tibor – Sepsikörös-
 patak
 Kánya József – Csíkszereda
 Kassay Vilmos – Csíkszereda
 Katona Lajos – Kolozsvár
 Kedves Béla – Gyimesközéplek
 Kémenes Bernadette – Gyergyó-
 szentmiklós
 Kerekes Ágnes – Nagyvárad
 Dr. Kerekes Jenő – Maksa
 Keresztes Péter és Kedves Emőke
 – Temesvár
 Dr. Kikeli Pál István – Marosvásárhely
 Király László és Edit – Nagyenyed
 Király Zoltán – Kolozsvár
 Kiss Jenő – Sepsiszentgyörgy
 Kiss Lázárné Éva – Kézdivásárhely
 Kocsis László – Marosvásárhely
 Kolbert Tünde – Borszék
 Kolumbán-Antal József – Zetelaka
 Kolumbán Gábor – Énlaka
 Kolumbán László – Székelyudvarhely
 Koncsag László – Szentegyháza
 Konsza Vilmos – Sepsiszentgyörgy
 Kónya-Hamar Zsuzsanna és Dr. Kó-
 nya-Hamar Sándor – Kolozsvár
 Koszta Gabriella – Marosvásárhely
 Dr. Kovács Albert – Bukarest
 Kovács Barna – Marosvásárhely
 Kovács Béla – Érmihályfalva
 Kovács Emil Lajos – Szatmárnémeti
 Kovács Katalin – Csíkszereda
 Kovács Mária – Székelyudvarhely
 Kovács Piroska – Máréfalva
 Kovács Zsuzsanna – Bukarest
 Dr. Kozma Dezső – Kolozsvár
 Kozma-Péter Dénes – Zetelaka
 Köllő Félix – Csíkszereda
 Kőszegi Enikő – Csíkszereda
 Dr. Kuna Tibor – Csíkszereda
 Dr. Kurkó János – Székelyudvarhely
 Kristó Boróka – Csíkszereda
 Kürti Miklós – Kolozsvár
 Laczkó-Albert Elemér – Gyergyóremete
 Laczkó Anita – Gyergyóremete
 Laczkó György – Székelyudvarhely
 Laczkó Szentmiklósi Endre – Gyer-
 gyóremete
 László Attila – Jászvásár
 Lászlófy Pál István – Csíkszereda
 László György – Maroskeresztúr
 Dr. László Ilona – Marosvásárhely
 Lázár Lilla – Csíkszereda
 Lázár Pál – Marosvásárhely
 Lehoczky Ferenc – Arad
 Léstyán Dénes – Csíkszereda
 Léstyán Sándor – Kézdivásárhely
 Loghin Gizella – Brassó
 Lőrentz Éva-Noémi – Brassó
 Lőrincz Ágnes – Marosvásárhely
 Lőrincz József – Székelyudvarhely
 Madaras Lázár – Brassó
 Mag István – Lovéte
 Dr. Major Zoltán Zsigmond – Kolozs-
 vár

- Dr. Makai Magoss Csaba -
Felsőbánya
- Markó Béla - Marosszentkirály
- Márk Dezső - Csíkszereda
- Dr. Marton József - Gyulafehérvár
- Márton Ferenc - Temesvár
- Márton Károly - Marosvásárhely
- Mașteriu Erzsébet - Gyergyóremete
- Dr. Máthé Dénes - Kolozsvár
- Mátyás Endre - Szováta
- Dr. Mátyus Gyula - Székelyudvarhely
- Menyhárt Edit - Székelyudvarhely
- Mester Zoltán - Szováta
- Dr. Mészáros Gergely - Csíkszereda
- Mihály András - Csíkszereda
- Mihály Csaba - Csíkszentdomokos
- Mihály János - Lővéte
- Mihály Orsolya - Kolozsvár
- Mikes Borbála - Uzon
- Miklós Imre - Csíkszereda
- Miklós Levente-József - Székely-
udvarhely
- Miklós Sándor - Csíkszentlélek
- Miklós Tamás - Marosvásárhely
- Mikó Júlia - Brassó
- Mikola Éva - Torja
- Dr. Mild Edit - Sepsiszentgyörgy
- Mincsor Erzsébet - Gyergyóremete
- Mirk László - Csíkszereda
- Molnár Endre - Marosvásárhely
- Molnár Lea - Csíkszereda
- Murádin László - Kolozsvár
- Murányi János - Székelyudvarhely
- Müller Dezső - Vámfalu
- Nádudvary György - Brassó
- Nagy Árpád - Csíkszentdomokos
- Dr. Nagy Attila - Marosvásárhely
- Dr. Nagy Béla - Székelyudvarhely
- Nagy Benedek - Csíkszereda
- Dr. Nagy Benedek - Csíkszentkirály
- Nagy József - Gyergyóremete
- Nagy Melinda - Nagyvárad
- Nagy Sándor - Székelyudvarhely
- Németh Irén - Vulkán
- Németh Szilveszter - Csikkarcfalva
- Nete Mariana - Csíkszereda
- Novák Sándor - Marosvásárhely
- Oláh Sándor - Csíkszereda
- Olti Kálmán - Csíkszereda
- Orbók Ilona - Csíkszereda
- Orendi István - Székelyudvarhely
- Dr. Ozsváth Imola - Székelyudvarhely
- Pál Zoltán - Csíkdánfalva
- Pálffy József - Csíkszereda
- Papp Mihály - Gyergyóremete
- Papp Zoltán - Zilah
- Péntek János - Kolozsvár
- Péter Éva - Csíkszereda
- Péter Gergely - Csíkszereda
- Péter Péter - Székelyudvarhely
- Pethő Ilona - Csíkszereda
- Petres Sándor - Csíkszereda
- Dr. Piros György - Csíkszereda
- Portik Bakai Ádám - Gyergyóremete
(7 darab egyéves előfizetés)
- Dr. Puskás Attila - Marosvásárhely
- Dr. Rácz Katalin - Marosvásárhely
- Ráduly János - Kibéd
- Rákosi István - Sepsiszentgyörgy
- Rákosi Zoltán - Sepsiszentgyörgy
- Rancz Árpád - Csíkszereda
- Rancz Gyárfás Zsuzsanna -
Kézdivásárhely
- Rokaly József - Gyergyószentmiklós
- Russó Bors Tibor - Csíkszentkirály
- Sata Lóránd - Voluntari
- Sántha Emese - Marosvásárhely
- Sata Kinga Koretta - Magyarvista
- Sata Klára - Csíkszereda
- Ft. Sebestyén Péter - Marosvásárhely
- Sebestyén Rita - Kézdiszentlélek
- Seprődi József - Dicsőszentmárton
- Silye Béla - Székelyudvarhely
- Siklódi Olga - Székelyudvarhely
- Sipos László - Felvinc
- Sóbester Klára - Marosvásárhely
- Sófalvi László - Székelyudvarhely
- Sógor Árpád - Kolozsvár
- Sógor Csaba - Csíkvacsárcsi
- Sógor Géza - Kányád

- Sógor Gyula – Aranyosgyéres
 Dr. Soós Szabó Klára – Csíkszereda
 Straub Etelka – Borosjenő
 Szabados Béla – Csíkszereda
 Szabó Andor – Bukarest
 Szabó Attila – Nagyalambfalva
 Szabó Ferenc – Gyergyóditró
 Szabó Judit – Kézdivásárhely
 Szabó Magdolna – Csíksicsó
 Szabó M. Barna – Székelyudvarhely
 Szabó Nándor – Marosvásárhely
 Szabó Noémi – Csíkszereda
 Szabó Piroska – Nagyvárad
 Szabó Sándor – Homoródalmás
 Dr. Szabó Sándor – Székelyudvarhely
 Szász-Bertalan Anna – Csíkszereda
 Dr. Szász Éva – Gyergyóalfalu
 Szász Katalin – Bukarest
 Szász Kinga – Kézdivásárhely
 Szász Zoltán – Székelyudvarhely
 Szatmári József – Marosvásárhely
 Szathmáry János – Gyergyószentmiklós
 Szatmáry Margit – Gyergyószentmiklós
 Dr. Szatmári Sebestyén – Csíkszereda
 Dr. Szatmári Szabolcs – Marosvásárhely
 Szávai Márton – Énlaka
 Szekeres Adorján – Csíkszereda
 Székely Ágnes – Balánbánya
 Székely Levente – Csíkszereda
 Székely Szabó Zoltán – Marosvásárhely
 Széll (Horváth) Anna – Kolozsvár
 Szén Olga – Datk
 Szén Sándor – Siménfalva
 Dr. Szentannai Dénes – Székely-
 udvarhely
 Szilágyi Németh Éva – Kolozsvár
 Dr. Szilveszter László Szilárd –
 Sáromberke
 Szócs István – Szentegyháza
 Szócs Viktor – Kovászna
 Tamás Béla – Csíkszereda
 Tamás Géza – Székelyudvarhely
 Tamás Huba – Homoródkarácsonyfalva
 Tamás Klára – Csíkszereda
 Tamás József – Csíkszereda
 Tánczos Vilmos – Kolozsvár
 Tankó Gyula – Gyimesközéplok
 Tapodi Zsuzsa – Sepsiszentgyörgy
 Tiboldi István – Csíkszereda
 Tódor Béla – Kézdiálsbis
 Tódor Gábor – Homoródalmás
 Tófalvi Zoltán – Marosvásárhely
 Tóth Mária – Arad
 Tőke Mária Magdolna – Csíkszereda
 Tötös Katalin – Zilah
 Török Áron – Sepsiszentgyörgy
 Török József – Lövete
 Török István – Koronka
 Dr. Török Sándor – Kovászna
 Tövissi Zsolt – Csíkszereda
 Tulit Ferenc – Csíkszereda
 Vajda József – Csíkszereda
 Vántsa László – Marosvásárhely
 Ványolós A. István – Székely-
 udvarhely
 Varga Edit – Gyergyóremete
 Vass Mária – Csíktaploca
 Vén Ferenc – Kézdiálsbis
 Veres István – Szatmárnémeti
 Dr. Veress István – Szilágysomlyó
 Veress János – Kovászna
 Vetró András – Kézdivásárhely
 Vitályos Réka – Marosvásárhely
 Vitos László – Csíkszereda
 Vorzsák János – Csíkszereda
 Vorzsák Margit – Csíkszereda
 Dr. Waczel Attila – Csíkkarcfalva
 Zágoni Elemér – Karcfalva
 Zonda Csaba – Csíkszereda
 Zöld János – Salamás
 Zsigmond Margit – Székelyudvarhely
 Zsók László – Sepsiszentgyörgy

INTÉZMÉNYEK

- Általános Iskola – Bélafalva
 Általános Iskola – Csomortán
 Általános Iskola – Csikmenaság
 Általános Iskola – Csikrákos
 Általános Iskola – Dálnok

- Általános Iskola - Esztelnek
 Általános Iskola - Felsőrások
 Általános Iskola - Futásfalva
 Általános Iskola - Gyergyószárhegy
 Általános Iskola - Gyergyóremete
 Általános Iskola - Imecsfalva
 Általános Iskola - Kézdiálbis
 Általános Iskola - Kézdiálmás
 Általános Iskola - Kézdikővár
 Általános Iskola - Középpajta
 Általános Iskola - Málnás
 Általános Iskola - Nagyalambfalva
 Általános Iskola - Nyárádmagyarós
 Általános Iskola - Nyujtóđ
 Általános Iskola - Ozsdola
 Általános Iskola - Sepsibükszád
 Általános Iskola - Szentkatolna
 Általános Iskola - Torja
 Általános Iskola - Uzon
 Általános Iskola - Vargyas
 Általános Iskola - Zabola
 Általános Iskola - Zágon
 Apáczai Csere János Pedagógusok
 Háza - Csíkszereda
 Dr. Balás Gábor Községi Könyvtár
 - Gyergyóremete
 Baróti Szabó Dávid Líceum - Barót
 Benedek Elek Tanítóképző Líceum
 - Székelyudvarhely
 Bernády Közművelődési Egylet -
 Szováta
 Cristo Consult Kft. - Csíkszereda
 Csíki Székely Múzeum - Csíkszereda
 Csíkszépvízi Öregotthon - Csíkszépvíz
 Derex Com Kft. - Bukarest
 Dokumentációs Könyvtár -
 Székelyudvarhely
 Exa-Trade Kft. - Székelyudvarhely
 Gyulafehérvári Római Katolikus Érsek-
 ség Csíkszeredai Segédpüspöksége
 Hargita Megyei Tanfelügyelőség -
 Csíkszereda
 Hargita Megyei Szociális és Gyerekvé-
 delmi Igazgatóság - Csíkszereda
 Iskolai Könyvtár - Szárazajta
 Iskolai Könyvtár - Székelyszáldobos
 Kájoni János Megyei Könyvtár -
 Csíkszereda (2 db. egyéves előfi-
 zetés)
 Keramika Kft. - Csíkszereda
 Kézdivásárhelyi Múzeum -
 Kézdivásárhely
 Kontur Kft. - Csíkszereda (5 db.
 egyéves előfizetés)
 Kovászna Megyei Alkotóközpont -
 Sepsiszentgyörgy
 Kovászna Megyei Könyvtár - Sepsi-
 szentgyörgy (2 db. egyéves előfi-
 zetés)
 Kovászna Megyei Tanács - Sepsi-
 szentgyörgy
 Kőrösi Csoma Sándor Líceum -
 Kovászna
 Községi Könyvtár - Balánbánya
 Községi Könyvtár - Barátos
 Községi Könyvtár - Bardoc
 Községi Könyvtár - Bereck
 Községi Könyvtár - Bögöz
 Községi Könyvtár - Bölön
 Községi Könyvtár - Csernáton
 Községi Könyvtár - Csíkdánfalva
 Községi Könyvtár - Csíkkozmás
 Községi Könyvtár - Csíkmadéfalva
 Községi Könyvtár - Csíkpálfalva
 Községi Könyvtár - Csíkszentdomokos
 Községi Könyvtár - Csíkszentgyörgy
 Községi Könyvtár - Csíkszentmárton
 Községi Könyvtár - Csíkszentmihály
 Községi Könyvtár - Csíkszentsimon
 Községi Könyvtár - Csíkszépvíz
 Községi Könyvtár - Etéd
 Községi Könyvtár - Felsőboldogfalva
 Községi Könyvtár - Fenyéd
 Községi Könyvtár - Galócás
 Községi Könyvtár - Gelence
 Községi Könyvtár - Gidófalva
 Községi Könyvtár - Gyergyóalfalu
 Községi Könyvtár - Gyergyócsomafalva
 Községi Könyvtár - Gyergyóditró

Községi Könyvtár - Gyergyószárhegy	Községi Könyvtár - Vargyas
Községi Könyvtár - Gyergyóremete	Községi Könyvtár - Zabola
Községi Könyvtár - Gyergyóújfalu	Községi Könyvtár - Zágon
Községi Könyvtár - Gyimesfelsőlok	Községi Könyvtár - Zetelaka
Községi Könyvtár - Gyimesközélpok	Kulturális Központ - Gyergyószentmiklós
Községi Könyvtár - Hídvég	Magyarország Főkonzulátusa - Csíkszereda
Községi Könyvtár - Homoródalmás	Manpres Distribution Kft. - Bukarest
Községi Könyvtár - Homoródszentmárton	Mix KFT - Csíkszereda
Községi Könyvtár - Kányád	Nagy István Művészeti Líceum - Csíkszereda
Községi Könyvtár - Kápolnásfalu	Németh Géza Egyesület - Csíkszereda
Községi Könyvtár - Karcfalva	Nemzeti Kisebbségkutató Intézet - Kolozsvár
Községi Könyvtár - Kászon	Nemzeti Színház - Marosvásárhely
Községi Könyvtár - Kézdivány	Orbán Balázs Általános Iskola - Székelyudvarhely
Községi Könyvtár - Kézdiszentlélek	Orbán Balázs Gimnázium - Székelykeresztúr
Községi Könyvtár - Kommandó	Petőfi Sándor Általános Iskola - Székelykeresztúr
Községi Könyvtár - Korond	Polgármesteri Hivatal - Csíkdánfalva
Községi Könyvtár - Kökös	Polgármesteri Hivatal - Csíkszereda(5 db. egyéves előfizetés)
Községi Könyvtár - Lemhény	Polgármesteri Hivatal - Gyergyószárhegy
Községi Könyvtár - Lövete	Polgármesteri Hivatal - Illyefalva
Községi Könyvtár - Maksa	Polgármesteri Hivatal - Ozsdola
Községi Könyvtár - Mikóújfalu	Református Parókia - Angyalos
Községi Könyvtár - Nagyajta	Református Parókia - Árkos
Községi Könyvtár - Nagybacon	Református Parókia - Bikfalva
Községi Könyvtár - Nyáradmagyarós	Református Parókia - Erdőfüle
Községi Könyvtár - Oklánd	Református Parókia - Felsőcsernáton
Községi Könyvtár - Oroszhegy	Református Parókia - Ikafalva
Községi Könyvtár - Ozsdola	Református Parókia - Karatna
Községi Könyvtár - Parajd	Református Parókia - Kiskászon
Községi Könyvtár - Réty	Református Parókia - Kézdimartonfalva
Községi Könyvtár - Románandrásfalva	Református Parókia - Kézdimárkosfalva
Községi Könyvtár - Sepsibodok	Református Parókia - Kisbacon
Községi Könyvtár - Sepsikőröspatak	Református Parókia - Komolló
Községi Könyvtár - Siménfalva	Református Parókia - Lisznyó
Községi Könyvtár - Székelyderzs	
Községi Könyvtár - Székelyvarság	
Községi Könyvtár - Szentábrahám	
Községi Könyvtár - Szenterzsébet	
Községi Könyvtár - Torja	
Községi Könyvtár - Újszékely	
Községi Könyvtár - Uzon	
Községi Könyvtár - Váralja	

- Református Parókia – Magyarhermány
 Református Parókia – Nagybacon
 Református Parókia – Olasztelek
 Református Parókia – Oltszem
 Református Parókia – Orbaitelek
 Református Parókia – Páké
 Református Parókia – Papolc
 Református Parókia – Sepsimagyarós
 Református Parókia – Székelyszáldobos
 Református Parókia – Szotyor
 Református Parókia – Szörcse
 Református Parókia – Zabola
 Református Parókia – Zalán
 RMDSZ – Elnöki Kabinet – Marosvásárhely
 Római Katolikus Plébánia – Alsótorja
 Római Katolikus Plébánia – Csíkdelne
 Római Katolikus Plébánia – Kézdikővár
 Római Katolikus Plébánia – Majlátfalva
 Római Katolikus Plébánia – Ozsdola
 Római Katolikus Plébánia – Szentivánlaborfalva
 Római Katolikus Plébánia – Szentkatolna
 Római Katolikus Plébánia – Túr
 Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége – Csíkszereda
 Salamon Ernő Líceum – Gyergyószentmiklós
 Sapientia Alapítvány – Kolozsvár
 Sapientia Egyetem Könyvtára – Csíkszereda
 Simó Megsegítő Egyesület – Zetelaka
 Székely Károly Szakközépiskola – Csíkszereda
 Székely Nemzeti Múzeum – Sepsiszentgyörgy
 Szent Erzsébet Öregotthon – Gyergyószentmiklós
 Tamási Áron Gimnázium – Székelyudvarhely
 Tamási Áron Színház – Sepsiszentgyörgy
 Tarisznyás Márton Múzeum – Gyergyószentmiklós
 Tortoma Kft. – Barót
 Unitárius Parókia – Árkos
 Unitárius Parókia – Firtosmartonos
 Unitárius Parókia – Homoródalmás
 Unitárius Parókia – Kálnok
 Unitárius Parókia – Marosvásárhely
 Unitárius Parókia – Sepsiszentkirály
 Unitárius Parókia – Vargyas
 Városi Könyvtár – Barót
 Városi Könyvtár – Borszék
 Városi Könyvtár – Gyergyószentmiklós
 Városi Könyvtár – Kézdivásárhely
 Városi Könyvtár – Kovászna
 Városi Könyvtár – Maroshévíz
 Városi Könyvtár – Székelyudvarhely
 Városi Könyvtár – Szentegyháza
 Városi Könyvtár – Tusnádfürdő
 Városi Művelődési Ház – Barót
 Br. Wesselényi Miklós Városi Könyvtár – Kézdivásárhely

Magyarország

MAGÁNSZEMÉLYEK

- Ágh István – Budapest
 Dr. Antal Balázs – Budapest
 Bakos József – Budapest
 Dr. Balássy Péter – Szombathely
 Bálint Gábor – Dabas
 Barta László – Budapest
 Dr. Bartók Gergely – Budapest
 Báthori Csaba – Budapest
 Beke Mihály András – Budapest
 Bereczky Gábor – Budapest
 Bertha Zoltán – Debrecen
 Bíró Miklós – Budapest
 Birtalan Ferenc – Budapest
 Dr. Botz Lajos – Pécs
 Bodor Ádám – Budapest
 Borbás János – Veszprém
 Dr. Borboly István – Budapest
 Bozó Zoltán – Szentes

- Böjte-Petneházy Réka – Győr
 Burján Pál – Pécs
 Czákó Gábor – Budapest
 Császár Zoltán – Budapest
 Csenger Levente – Üröm
 Csontó Lajos – Pilisborosjenő
 Dávid Ferenc – Szentés
 Dávid Gyula – Szigetszentmiklós
 Dr. Demeter Béla – Kemece
 Dr. Dobos László – Budapest
 Dobozi Eszter – Kecskemét
 Dömötör Zoltán – Csömör
 Dr. Erdei Antal – Gyöngyössolymos
 Farkas Zoltán – Veszprém
 Fazekas Edit – Cegléd
 Dr. Fázsy Szabolcs – Budapest
 Fejér Istvánné – Szentés
 Fekete Béláné – Budapest
 Fekete Miklós – Szeged
 Ferenz Ernő – Páty
 Dr. Ferenczi Tibor – Budapest
 Dr. Ferencz Csaba – Budapest
 Ferencz I. Szabolcs – Budapest
 Dr. Füleky György – Budapest
 Fürjesi Csaba – Budapest
 Fúzi Michael Stephan – Budapest
 Dr. Gál József – Budapest
 Gálffy Attila – Budapest
 Gátay István – Devecser
 Dr. Gottwald Péter – Győr
 Guba Pál – Miskolc
 György Tünde – Budapest
 Hankó Zoltán – Kistarcsa
 Harmath Ilona – Baja
 Dr. Hartványi Tamás – Győr
 Hayek Ibolya – Budapest
 Herman Levente – Budapest
 Horváth Zoltán és Imecs Emese –
 Budapest
 Iliá Mihály – Szeged
 Dr. Iszlai Sándor – Berettyóújfalu
 Iancu Laura – Velence
 Grófné Jancsó Zsuzsanna – Kalocsa
 Ifj. Jancsó Gyula – Budapest
 Jancsó Gyula – Dunapataj
 Jancsó Klára Katalin – Biatorbágy
 Dr. Jánosi Ildikó Kinga – Szeged
 Jánosiné Dandui Gyöngyi – Budapest
 Kántor József – Baja
 Kányádi Sándor – Budapest
 Kádár Tibor – Veszprém
 Karap Ágnes – Budapest
 Dr. Kata Mihály – Szeged
 Keppel Gyula – Budapest
 Keresztes Éva – Brassó
 Király István – Mezőkovácsháza
 Dr. Kiss András – Pócsmegyer
 Kiss Anna – Budapest
 Kiss Bálint – Budapest
 Dr. Kiss Ferenc – Cserszegtomaj
 Kis Krisztián Bálint – Szolnok
 Kisslaki László – Kéthely
 Kósa Csaba – Budapest
 Kósa Lajos – Debrecen
 Kovács Árpád – Ugod
 Dr. Kovács Klára – Császár
 Kökényessy Szilárd – Budapest
 Kófalvi Magdolna – Budapest
 Dr. Kőrös Erzsébet – Győr
 Dr. Kukorelly Pál – Keszthely
 Kulcsár Júlia – Budapest
 Dr. Kussinszky Péter – Budapest
 Láng Gusztáv – Táplánszentkereszt
 László János – Debrecen
 Lezsák Sándor – Budapest
 Lezsák Tibor – Budapest
 Dr. Lukács Csaba – Fonyód
 Dr. Lukácsy József – Székesfehérvár
 Makai Judit – Budapest
 Márkus Béla – Debrecen
 Máriás József – Nyíregyháza
 Márton Lajos – Érd
 Dr. Medgyessy István – Debrecen
 Mészáros János – Gödöllő
 Miklós András – Keszthely
 Dr. Milován Orsolya – Budapest
 Dr. Molnár Jenő – Budapest
 Molnár Sándor – Balatonfüred
 Murányi Sándor Olivér – Budapest
 Dr. Nám Lóránt – Szombathely

- Németh Zsolt - Budapest
 Dr. Nyakasné Lázár Anna - Budapest
 Dr. Obrusánszky Borbála - Mende
 Dr. Oszoly Tamás - Budapest
 Pálfi Sándorné - Berettyóújfalu
 Pappné Németh Andrea - Eger
 Pappné Pongrácz Csilla - Dunabogdány
 Papp Péter - Budapest
 Pataki Gábor Zsolt - Budapest
 Paulovics Tamás - Szentes (4 darab egyéves előfizetés)
 Péterfy Lajos - Bakonyszücs
 Péter László - Szeged
 Dr. Pocsay Gábor - Gyula
 Polóny Levente - Budapest
 Pomogáts Béla - Budapest
 Dr. Porcza Antal - Mosonmagyaróvár
 Prohászka Géza - Balatonfüred
 Dr. Sándor Pál - Simontornya
 Serdült Benke Éva - Paks
 Silay Ferenc - Szeged
 Simai László - Veszprém
 Sokoray László - Pápa
 Dr. Szabó Béla - Göd
 Dr. Szabó László - Pécs
 Szakolczay Lajos - Budapest
 Szarka Gábor - Pomáz
 Szarvas László - Tura
 Szathmári István - Zsadány
 Szász-Fejér István és Katalin - Mosonmagyaróvár
 Dr. Székely András Bertalan - Isaszeg
 Székely László - Budapest
 Szeles András - Encs
 Szepesi Attila - Budapest
 Szepessy Béla - Nyíregyháza
 Szigeti Lajos - Budapest
 Dr. Tekes Kornélia - Budapest
 Térey János - Budapest
 Tiffán Zsolt - Villány
 Tomán Sándor - Szegvár
 Tóth Erzsébet - Budapest
 Tóth Wessely László - Budapest
 Tornai József - Érd
 Tők János - Kecskemét
 Dr. Varga István - Orosháza
 Dr. Varga Péter Pál - Budapest
 Vargha György - Tápióbicske
 Dr. Várszegi László - Pécs
 Vásárhelyi Péter - Budapest
 Dr. Vass Ágnes - Budapest
 Vass Szabolcs - Parád
 Dr. Veress Gábor - Balatonfüred
 Vincze Gábor - Deszk
 Vitályos Ágnes - Budapest
 Vörös István - Budapest
 Zsolnai József - Hernád
 Zsigmond Aranka - Budapest
- INTÉZMÉNYEK*
- Algyói Faluház és Könyvtár
 - Algyő
 Baka István Alapítvány - Szeged
 Bouchal Kft. - Budapest
 Erdély Barátainak Köre Kulturális Egyesület - Szolnok
 Írók Boltja (8 db. egyéves előfizetés)
 - Budapest
 Jóbarát '92 Bt. - Budapest (4 db. egyéves előfizetés)
 Könyvtárellátó Kht. - Budapest
 Magyar Földgáztároló Zrt., Fritsch László - Budapest
 Magyar Katolikus Rádió ZRT - Budapest
 MTA Társadalomtudományi Központ - Budapest
 Mogyoróssy János Városi Könyvtár - Gyula
 Móra Ferenc Népszínház Közhasznú Egyesület - Algyő
 Országgyűlés Hivatala - Budapest
 - 2 db. egyéves előfizetés
 Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság - Budapest
 Ötágú Síp Kulturális Egyesület - Szeged
 Paksi Közművelődési Nonprofit Kft.
 - Paks
 Páholy Irodalmi Egyesület - Pécs
 Péterház Panzió - Szentes

Révai Miklós Gimnázium - Győr
 Robinson Tours Kft. - Balatonfüred
 Szegedi Tudományegyetem Egyete-
 mi Könyvtára - Szeged
 Dr. Varga Péter Pál Országos Gerinc-
 gyógyászati Központ - Budapest

Amerikai Egyesült Államok

Borbély Melinda - Laguna Beach
 Farkas Szabolcs - Milwaukee
 Fodor Albert - New York
 Kirják Attila - New York
 Kiss István - Hawley
 Kovács Árpád - Maryland

Anglia

Sárközi Mátyás - London

Ausztrália

Leontine von Rheinberg - Melbourne

Ausztria

Bede Sándor - Bécs
 Dr. Bartók Miklós - Leopoldsdorf
 Csipkó László - Bécs
 Csutak Magda - Bécs
 Dr. Forbáth Klára - Bécs
 Gellérd Andor - Bécs

Finnország

Petteri Laihonen - Jyväskylä

Franciaország

Langrand-Escure Tünde - St. Pêray
 Nagy Pál - Montrouge
 Párizsi Magyar Intézet - Párizs

Izrael

Lichtenegger Vera - Neshar

Hollandia

Hollandiai Mikes Kelemen Kör

Kanada

Füzéry Géza - Oshawa
 Gábor Zsófia - Ottawa

Németország

Dr. Dobó Attila - Rheine
 Dr. Dobó Tibor - Demmin
 Gaál Julianna - Aaten
 Juliana Johrend - Buchen

Kisslaki László - Steinbach
 Schultz Orsolya - Rostock
 Szakács-Konnerth Mihály -
 Friedrichshafen
 Száva Péter - Krefeld
 Dr. Wieser Györgyi - Starnberg

Svájc

Molnár Attila - Frick

Svédország

Antal Imre - Ljungby
 Csata Attila - Västra Frölunda
 Jordáky Béla - Källered
 Molnár-Veress Pál & Szilágyi Enikő
 - Tangagärde
 Szentkirályi Csaga - Vällingby
 Török Ernő - Vällingby

Szerbia

Bolyai Tehetséggondozó Gimnázium
 és Kollégium - Zenta
 Fekete J. József - Zombor
 Jovan Jovanovic Zmaj Általános Is-
 kola - Magyarakanizsa
 Kosztolányi Dezső Tehetséggondozó
 Nyelvi Gimnázium - Szabadka
 Nagybecskereki Gimnázium -
 Nagybecskerek
 Rancz Károly - Pancsova
 Tari István - Óbecse

Szingapúr

Marosi Gábor - Szingapúr

Szlovákia

Fehér István - Komárom
 Kiss Mónika - Órös
 Pallér Péter - Komárom
 Selye János Gimnázium - Komárom

Olaszország

György Alfréd - Róma
 Kovács Gergely - Róma

Oroszország

Dr. Fazekas Márta - Moszkva

Ukrajna

Vári Fábián László - Mezővári

SZÉKELY KÖNYVTÁR

111MD30 0301

1. <i>Székely népballadák</i>	35,00 lej
2. Mikes Kelemen: <i>Törökországi levevek</i>	35,00 lej
3. Tamási Áron: <i>Ábel a rengetegben</i>	35,00 lej
4. Böződi György: <i>Székely bánja</i>	35,00 lej
5. Kányádi Sándor: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
6. Apor Péter: <i>Metamorphosis Transylvaniae</i>	35,00 lej
7. Benedek Elek: <i>Székely népmesék</i>	35,00 lej
8. Tamási Áron: <i>Ábel az országban</i>	35,00 lej
9. Zsögödi Nagy Imre: <i>Följegyzések</i>	35,00 lej
10. Farkas Árpád: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
11. Hermányi Dienes József: <i>Nagynyedi Demokritus</i>	35,00 lej
12. Tomcsa Sándor: <i>Válogatott írások</i>	35,00 lej
13. Tamási Áron: <i>Ábel Amerikában</i>	35,00 lej
14. Balázs Ferenc: <i>A rög alatt</i>	35,00 lej
15. Király László: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
16. <i>Székely népdalok</i>	35,00 lej
17. Kóváry László: <i>Székelyhonról</i>	35,00 lej
18. Márton Áron: <i>Válogatott írások és beszédek</i>	35,00 lej
19. Szabó Gyula: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
20. Páll Lajos: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
21. Cserei Mihály: <i>Erdély históriája I.</i>	35,00 lej
22. Cserei Mihály: <i>Erdély históriája II.</i>	35,00 lej
23. Tompa László: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
24. Tamási Áron: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
25. Vári Attila: <i>Volt egyszer egy város</i>	35,00 lej
26. <i>Régi székely költők</i>	35,00 lej
27. Kriza János: <i>Székely népmesék</i>	35,00 lej
28. Petelei István: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
29. Tamási Áron: <i>Hazai tükrök</i>	35,00 lej
30. Ferenczes István: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
31. Bod Péter: <i>Szent Hilárius</i>	35,00 lej
32. Jancsó Benedek: <i>Válogatott írások</i>	35,00 lej
33. Szabédi László: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
34. Cseres Tibor: <i>Foksányi szoros</i>	35,00 lej
35. Csiki László: <i>Titkos fegyverek</i>	35,00 lej
36. <i>Székely népi imádságok</i>	35,00 lej
37. Tamási Áron: <i>Publicisztikai írások</i>	35,00 lej
38. Horváth István: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
39. Kurkó Gyárfás: <i>Nehéz kenyér</i>	35,00 lej
40. Bogdán László: <i>Az ördög Háromszéken</i>	35,00 lej

41. Bölöni Farkas Sándor: <i>Utazás Észak-Amerikában</i>	35,00 lej
42. Sánta Ferenc: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
43. Fodor Sándor: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
44. Székely János: <i>A nyugati hadtest</i>	35,00 lej
45. Szócs Géza: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
46. Tivai Nagy Imre: <i>Cirkálások szeredai emlékeimből</i>	35,00 lej
47. Tamási Áron: <i>Szülőföldem</i>	35,00 lej
48. Kemény János: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
49. Ignác Rózsa: <i>Torockói gyász</i>	35,00 lej
50. Markó Béla: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
50+ Siklódy Ferenc: <i>Könyvjegyek I.</i>	35,00 lej
51. Szentkatolnai Bálint Gábor: <i>Válogatott művek</i>	35,00 lej
52. Benedek Elek: <i>Édes anyaföldem! I.</i>	35,00 lej
53. Benedek Elek: <i>Édes anyaföldem! II.</i>	35,00 lej
54. Bözödi György: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
55. Czegő Zoltán: <i>Katonabogár</i>	35,00 lej
56. <i>Régi székely írók</i>	35,00 lej
57. Nagybacsoni Nagy Vilmos: <i>Végzetes esztendők</i>	35,00 lej
58. Domokos Pál Péter: <i>Moldvai útjaim</i>	35,00 lej
59. Szemlér Ferenc: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
60. Györffi Kálmán: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej

A könyvek megvásárolhatók vagy megrendelhetők
a *Székelyföld* szerkesztőségében.
Címünk: 530170 Csíkszereda, Tudor Vladimirescu u. 5.
Telefon: 0266-311026, Mobil: 0746-195413

Magyarországon a *Székelyföld* folyóirat
a *Magyar Napló* szerkesztőségében rendelhető meg:
1092 Budapest, Ferenc krt. 14 sz., postán: 1450 Budapest, Pf. 77.

PÁLYÁZATI FELHÍVÁS

CSALÁDFA

A Székelyföld folyóirat pályázata középiskolások számára

Harghita Megye Tanácsa

*„Már egy hete csak a mamára gondolok...”
(József Attila)*

*„Hej, búbánat, keserűség,
Még a testvér is ellenség,
Hát idegen hogyan volna,
Mikor testvér sincsen jóba...”
(Népdal)*

Apa, anya, testvér, szülő, nagyszülő, felmenők és oldalágiak, rokonok és családtagok, mit jelent nekem a család, mit jelent a családfa? Mit adnak, mivel látnak el, mivel tarisználnak fel, és mit hozok ebből magammal, mit viszek egy életen keresztül? Majd hogyan adom ezt tovább, illetve tovább adom-e? Mit adok tovább és mennyit? A viszonyaink egymáshoz, a vérségi kapcsolatok, szeretet, odaadás, tisztelet, függés, hiány, harag, bármi. Le lehet-e, le tudunk-e, le kell-e válni vajon? Hogyan lehetek önmagam? Miben segít a család? Miben akadályoz?

Ha felültjük a Bibliát, vagy elkezdjük olvasni a régi görögök irodalmát, rögtön azzal szembesülünk, hogy kultúránk egyik legfontosabb, folyton visszatérő témája a *család*. S így van ez ma, a XXI. század elején is. Tavalyi diákpályázatunk nyertesei például azt javasolták, hogy idei pályázatunk témája a CSALÁD legyen. Szülő-gyermek kapcsolat, testvér-testvér (avagy a nagyszülőkkel, dédszülőkkel való) viszony, mit kezdünk ma, felgyorsult világunkban ezzel az örökséggel: csupa olyan kérdés, amely – főleg kamaszodó fiatalok esetében – valóban „megér egy misét”. Arra kérünk tehát benneteket, mai középiskolásokat, hogy írjatok ezekről a kérdésekről: miért fontos nektek (ha fontos egyáltalán) a család, örömforrás-e, vagy inkább megoldandó probléma, stb. Ami fontos, hogy mindenképp a Tietek legyen az élmény: versben, prózában, akár esszében.

Verseket (maximum két-három verset, de 60 sornál nem többet) és prózai szövegeket (maximum 10 000 karakternyit) várunk töletek, a mai 14–18 évesektől (IX–XII. osztályos diákoktól) a *Székelyföld* folyóirat postacímére (530 170 Csíkszereda, T. Vladimirescu u. 5. sz.), avagy a szekelyfold@harghita megye.ro címre. A borítékra kérjük ráírni: Pályázat: CSALÁDFA. Beküldési határidő: 2018. október 31.

A pályázat díjai:

I. díj: 1000

II. díj: 750 lej

III. díj: 500 lej

Eredményhirdetés 2018 decemberében.

A díjazott művek közzétételét a *Székelyföld* folyóirat fenntartja.